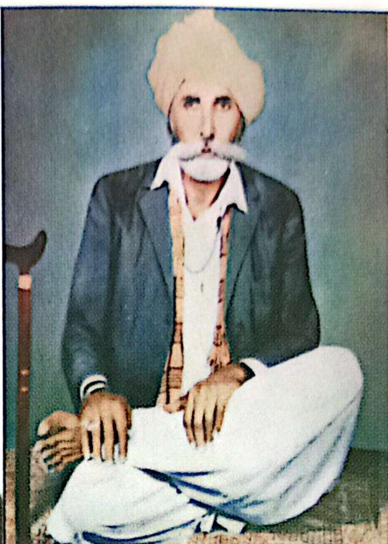
# ڪنڊڙي وارن جو هندي ڪلام

"روحل"، رانجهن دِلِ وِچ و سدا
ٻونڊِ نہ سُڃيان جائين

ڏيهڙِي پِيتر الک ٻِراجي
جو کوجي سو پاوي



مرتب ۽ سهيڙيندڙ
وڪيل ارجن داس



سنت بيربل رام صاحب



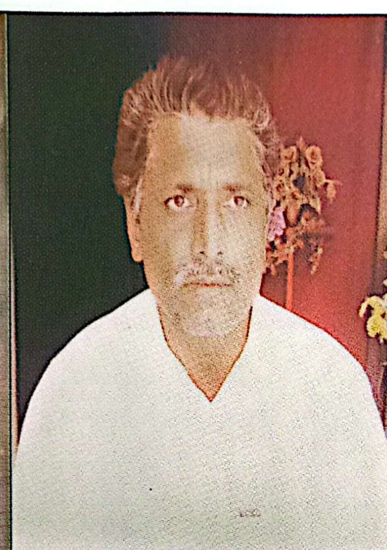
سنت راجو رام صاحب



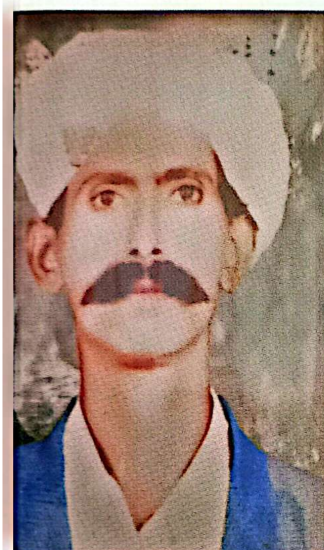
صوفي تيجل رام صاح



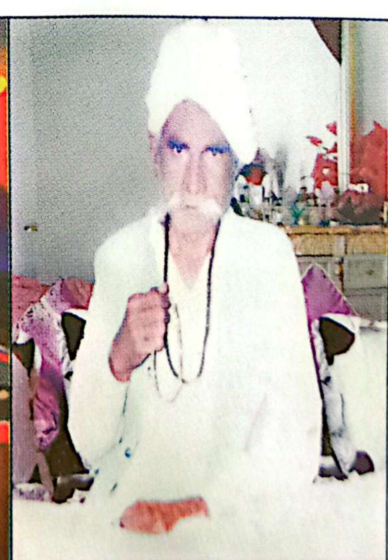
گياني تيرٿ رام صاحب



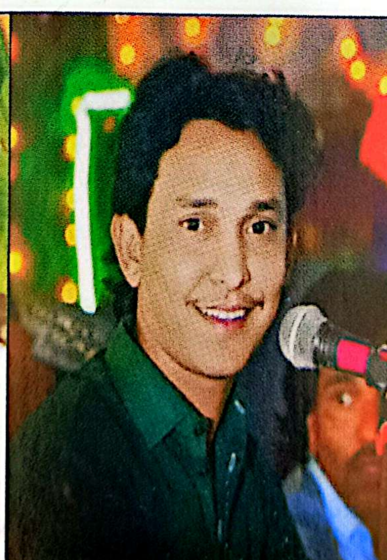
مهان صوفي راڳي ڀڳت ڀاڳچند



ڀڳت ٽِلو رام صاح



ڀڳت نوتن رام بالاچ



صوفي راڳي ڀڳت ڀاڳچند (ننڍو)



ڀڳت تيرٿ رام منگي

# كنڊڙي وارن جو

# هندي كلام



## ڪتاب جا حق ۽ واسطا محفوظ


ڪتاب جو نالو : ڪنڌڙي وارن جو هندي ڪلام

مرتب ۽ سهيڙيندڙ : وڪيل ارجن داس

ڇپائيندڙ : امرو ير لڌارام سيوڪ سيا

ڇاپو : ڦيبروري 2024ع

تعداد : 1000

ڪمپوزنگ : شهمير سولنگي، ابراهيم ڪاتيار

ڇپيندڙ : پارس پرنٽنگ ايجنسي حيدرآباد

03003014195، 03149982575

قيمت : پاڻ پڙهو ٻين کي به پڙهڻ لاءِ ڏيندا. مهرباني


بشرف نگاهه: ديا پري درشتي، رهنمائي، دعا ۽ اصلاح لاءِ

صوفي / درگاهه.......................................................................

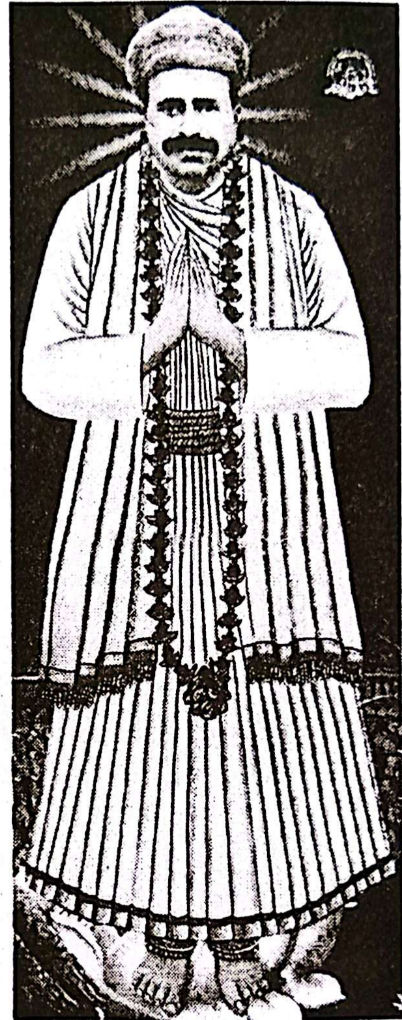
سنت / آشرم / دربار.......................................................................

پکت / اديب / لائبريري.......................................................................

داس، وڪيل، ارجن داس، پنو عاقل (سنڌ)

# ارپنا / انتساب

(1)



(01-11-1939 کان 13-04-1885)

(1) پورن جڳياسو، (2) داني پُرش، (3) امر راڳي ۽ (4) شهادت جهڙي چئن اعليٰ پدارٿن جو ڏٽي "امر شهيد ڀڳت ڪنور رام" رهڙڪي صاحب جي سنت سترام داس صاحب جا شِش هئا ۽ سندن ئي آگيا سان پوج آستان رهڙڪي صاحب جا گاديسر رهيا. "ستگر ايڪ شيوا انيڪ" جي مصداق ڀڳت صاحب جن ڪنڊڙي شريف جي سالڪن، درويشن ۽ فقيرن جو دل سان احترام ڪندا هئا ۽ پاڻ صوفي دريا خان صاحب جي مقبري جي تعمير وقت پنهنجي مٿي تي تغاريون ڍوئي شيوا ڪئي. ڀڳت صاحب جن صوفي دريا خان جو ڪلام "آءُ ڪانگا ڪر ڳالهه" ڳايو ته ان کي امرتا ملي ويئي.

(2)

سندم پتا، شري، "امروير" لڌارام "شهيد" جي نالي، جنهن وٽان مونکي بي لوث، نِسڪام، سماج شيوا جي پريرڻا بخش تيل اٿم.



(22-02-1959 کان 01-01-1910)

# پيش لفظ

ڪنڊڙي شريف جي ميلي جي موقعي تي هلندڙ ست سنگ واري محفل ۾ موجود صوفي فقيرن جي اجازت سان اهو واضح ڪيو هيم ته روحل صاحب جي هندي مارواڙي ۽ ڍاٽڪي ٻولين ۾ رچيل ڪوتا سهيڙي ڪتابي صورت ۾ آڻي فقيرن درويشن سنتن ڀڳتن، شرڌالو ۽ ست سنگي سيوڪن، جگياسو پريمين ۽ مريدن ۾ روحل صاحب جي پرساد طور پيش ڪندس.

روحل صاحب ۽ ان جي اولاد پاران رچيل هندي، ڍاٽڪي ۽ مارواڙي زبان ۾ ڪلياڻ ڪاري سنديش ۽ هدايتن سان ڀريل ڪوتا سهيڙڻ لاءِ سنڌ پنجاب ۽ راجستان جي پچنيڪن، ڀڳتن ۽ سنتن ڪي هٿ وٺرائڻ لاءِ چيم، جن ڪجھ سهڪار ڪيو، ڪين ڏنيواد.

1. هري سنگھ ڪتب فروش سکر

1903ع روحل فقير از گولا سنگھ پرچا رام.

1990ع سنت روحل جو هندي ڪلام ڊاڪٽر رميش چندر مشر دهلي.

1930ع سنت روحل جي هندي باڻي... هري دلگير، لاڙڪاڻي وارن...... جا ڇپايل ڪتاب دستياب ڪونه ٿي سگهيا آهن.

1. 1961ع روحل جو ڪلام، ڊاڪٽر رگهو مل بامبي.
2. 1964ع ”ڪنڊڙي وارن جو ڪلام“، لطف الله بدوي صاحب (سنڌي ادبي بورڊ)
3. 1992ع آءِ ”ڪانگا ڪر ڳالھ“، نياز همايوني صاحب (سنڌي ادبي بورڊ)
4. 1999ع سرتاج ڪنڊڙي (اردو)، صوفي تاج محمد
5. 2001ع ”ڪنڊڙي جو ڪلتار“، ڊاڪٽر نواز علي شوق.
6. 2019ع ”ڪنڊڙي رنگ“، صوفي امانت علي ۽ دريا خان فقير
7. قلمي نسخو سرڳواسي مهراج گوبند رام خانگڙهه مهر.(ضلعو گھوٽڪي)
8. قلمي نسخو ريشم لال پونڙ مير پور ماٿيلو. (ضلعو گھوٽڪي)
9. پروفيسر فضل الله انڍهڙ جن، ڪنڊڙي شريف جي شاعرن جي فن ۽ فڪر بابت لکيل ٿيسز مان گهرج آهر ڪجھ نقطا ڪنيل آهن.

سال 2006ع ۾ ”صوفي روحل ادبي ڪانفرنس“ جي عنوان سان پنو عاقل ۾ تمام وڏي پروگرام جو اهتمام ڪيو هيم، انهي موقع تي عمر ڪوٽ مان جڳ مشهور ڏاهو عبدالواحد آريسر جن تشريف آور ٿيا ۽ انهن صدارتي تقرير پڙ ڪرڻ

فرمائي هئي. ان بعد ۾ ڪانفرنسون صوفي تاج محمد جن ڪنبڙي ۾ ڪرائي. ڪنبڙي جي ڪلتار صوفي روحل صاحب ۽ سندس، پٽن ۽ پوٽن جي فن شاعري کي اجاگر ڪرڻ جي واجب انداز ۾ ڪوشش ڪئي هئي.

روحل صاحب جن هڪ ڪامل درويش، برک شاعر، ويدانت ۽ تصوف جو علمبردار، سيلاني، روحاني، وئراگيہ، اعليٰ آدرشي شخصيت ۽ انساني سماج جو گهڻگهرو هيو. روحل صاحب جن جي عظمت ۽ شان کي پيتا ڏيندي

(1) شيخ اياز فرمايو هيو تہ "هلو تہ هلي روحل جي درگاهہ تي ڏيئو ٻاري اچون، جي روحل کي وساريو ويو تہ سنڌ ويهجي ويندي." ۽

(2) ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ جهڙي محقق ۽ جيد عالم روحل صاحب جي ذات صفات لاءِ بي اختيار چئي ڏنو هيو تہ "روحل سنڌ جو پهريون شخص آهي" جنهن همہ اوست، خوديءَ جو نعرو بلند ڪيو هيو.

(3) روحل صاحب پنهنجي پيارن کي صاف سٿري روحاني واٽ ٻڌائي آهي. پاڻ انسان ذات کي پوڄا جي بجاءِ، پُرشارت جي تلقين ڪئي آهي تہ جيئن ماڻهون پنهنجي پيرن تي بيهي، مرشد جي هدايتن تي عمل ڪري، رياض ساڌنا سان اڳتي وڌي روحانيت جا ڏاڪا/ يوڳ جي 7 چڪرن وارو رستو عبور ڪري منزل ماڻي سگهي ٿو.

(4) روحل صاحب پهريون ڪوي هيو جنهن گذريل اٽڪل 700 سالن ۾ سنڌ جي پرڳڻي کي باڪمال هندي ڪوتا، سنڌي ۽ سرائيڪي شاعري ڏني هئي.

(5) برهمڻن ۽ اوچي جاتي سڏائيندڙ هندن پاران جاتي واد جي غضب جو شڪار بڻايل پسمانده هندو برادرين کي ڌارمڪ بندشن ۽ قانوني اٽڪيلين جي وڪڙ ۾ آڻي ڪين انساني بنيادي حقن کان محروم رکيو ويو هو ۽ پڻ تذليل واري زندگي گذارڻ لاءِ مجبور ڪري ڇڏيو هيو. روحل صاحب انهن مانهن کي سهارو ڏنو ۽ داتار بڻجي ڪين نام جي بخشيش ڪئي هئي

(6) بيشڪ روحل صاحب هن ڌرتي تي اوتار وٺي، انسان ذات کي، پائيچاري جو درس ڏيندي، آدرشي ۽ ڪلياڻ ڪاري جيون گذارڻ طرف رجوع ڪرڻ چاهيو هو. اچو تہ روحل صاحب جي آدرشن ۽ رهڻي مان پرپور لاڀ وٺي، اڌياتمڪ اُنتي / روحاني ترقي ماڻڻ لاءِ اڳتي قدم وڌايون.

(7) روحل صاحب ڪنهن جي بہ عقيدي ۾ مداخلت ڪونہ ڪئي، بلڪ مختلف عقيدن ۽ مذهب وارن ماڻهن ۾ پيدا ٿيل وڇوٽين ۽ فرق کي

گھٽائي سيني کي انساني برادري ۽ ڀائچاري وارو ماحول ميسر ڪري ڏيڻ لاءِ. پنھنجو جيون اهڙي قسم جي پرچار ۽ جاڪوڙ ۾ گذاريو هيو.

(8) هن پستڪ ۾ سموهيل مواد جيترو اڃان ٻيو بہ مواد هيو جيڪو شامل ڪرڻ جي لائق ڪون تي سگھيو آهيان. روحل صاحب جي ڪوتا متعلق هي مواد بہ، مارڪيٽ ۾ دستياب ڪتابن مان ميڙي سهيڙي، ڪٺو ڪري، گلدستي مثل اوهان جي هٿن تائين پهچايو اٿم. شل قبول پوي.

نوٽ 1: روحل صاحب ۽ سندن اولاد جي ادب ۽ شاعري جو مواد ايترو تہ گھڻو آهي جو هن ڪتاب جيترا ڪئين ٻيا ڪتاب ڇپجي سگھجن ٿا، پر روحل صاحب جي انهيءَ ذات کي تالو هٽي بند ڪري رکيو ويو آهي جنهن سان روحل صاحب جو ٻي مثل پورهيو ذايع ٿيڻ جو خدشو وڌي سگھي ٿو.

2. سرتاج ڪنبڙي جي اردو مواد کي هن ڪتاب ۾ اوليت ڏني وئي آهي تہ جيئن ان جي محقق ۽ مترجم صوفي تاج محمد جي گران قدر پورهئي کي صحيح معنيٰ ۾ پيتا ڏيئي سگھجي ساڻ گڏ اردو پڙهندڙن کي بہ انهن جي ٻولي ۾ مواد ملي سگھي.

3. باوجود ڪوشش جي هن ڪتاب ۾ اڃان بہ ڪافي غلطيون رهيل آهن جيڪي اوهان جي تعاون سان درست ڪري ٻئي ڇاپي ۾ پيش ڪري سگھبيون.

ہر بندہ ہے خدا کا بندہ، خدا ایک ہے، ہم سب ایک ہیں۔

وڪيل ارجن داس "امروير" لذا رام شهيد، پنوعاقل

"چيئرمين" پاڪستان ميگھواڙ ڪائونسل
0303-2687278 & 0332-3839970



سورڳيہ مهراج سوامي گووند رام (خان ڳڙهہ مهر) جن ڪنبڙي جي درويشن جي ڪوتا کي محفوظ ڪري رکڻ لاءِ ڪاتب کان قلمي نسخو لکرايو هيو ان لاءِ ڪيس وار وار نمسڪار

بھلائی کرتے رہو بہتے پانی کی طرح، برائی خود کنارے لگ جائیگی کچرے کی طرح



# مهاڳ

سنڌ جي صوفي، ڪلاسيڪل شاعر ڪنڊڙيءَ جي ڪلتار بزرگ روحل فقير جي هندي، سرائيڪي ۽ سنڌي ڪلام متعلق محترم ارجن داس وڪيل پنهنجي هڙان وڙان خوبصورت ڪتاب ڇپرائي عمدي ڪاوش ڏيکاري آهي، جنهن کي گهڻو وقت ياد رکيو ويندو. پاڻ پنو عاقل مان سموري سنڌ ۾ سيلاني بڻجي، پسمانده هندو برادرين جو هڏ ڏوکي بڻيل آهي. هيءُ گِياني ۽ يار ويس انسان اڪثر ثقافتي، سماجي ۽ علمي سيمينار منعقد ڪندو رهي ٿو. جنهن ڪري دوستن جو وسيع حلقو رکندڙ آهي. ڪتاب ۾ ارجن داس وڪيل پيش لفظ لکندي ڄاڻايو آهي ته پاڻ ڪنڊڙي جي ڪوي روحل فقير جي ميلي جي موقعي تي محفل ۾ اعلان ڪيو هئائين ته، پاڻ روحل صاحب جي رچيل هندي شاعري پڙهندڙن اڳيان، ڪتابي صورت ۾ آڻيندو. هن سچي ۽ بيباڪ انسان ڳالهه کي پاڙي ڏئي، واعدو نڀائي ڏيکاريو آهي. حالانڪ ڪانئس اڳ لطف الله بدوي، ڊاڪٽر نواز علي شوق، صوفي امانت علي، نياز همايوني، ڊاڪٽر رگهو مل بامبيءَ ۽ درياءَ خان فقير قلمي پورهيو ڪيو آهي، انهيءَ لڙهيءَ ۾ محترم ارجن داس صاحب پاڻ کي شامل ڪري قابل تحسين ڪم ڪيو آهي.

روحل صاحب هڪ ويدانتي ۽ تصوف جو علمبردار شاعر ۽ آدرشي انسان هو. پاڻ وقت جي ستايل ۽ مظلوم طبقن جي نه رڳو طرفداري ڪئي بلڪ انهن کي فڪري طور همت ڏياري، منجهن جيئڻ جو اُتساهه پيدا ڪيو. لطيفي فڪر کان متاثر ٿي، هن به ڪن بيتن ۾ اهائي لات بيان ڪئي، جيئن پٽ ڌڻي فرمايو ته،

بيت نه ڀانئيو ماڻهئا، هي آيتون آهن،

روحل فقير انهيءَ سٽ کي هيئن ورجايو ته،

”بيت نه ڀانئجو ماڻهوءَ، هي وحدت جو ويچار“

روحل صاحب جي آدرشن کي عيان ڪرڻ لاءِ 1999ع ۾ صوفي تاج محمد (اردو ٻوليءَ ۾ ”سرتاج ڪنڊڙي“ ڪتاب ڏنو) درحقيقت سنڌ ۾ هندي شاعريءَ جي عمارت روحل فقيرئي تعمير ڪئي. سندس شاعري ۾ منصوري موج به آهي ته حق ۽ سچ جي علامت به آهي تنهن ڪري سندس مام کي سمجهڻ، جنهن سان پرين ملي. ڏسبو ته، تصوف جو بنياد، حقيقي عشق آهي يعني بندو پنهنجي مالڪ

حقيقي سان هر دم پاڻ کي روحاني طور گڏ سمجھي ۽ سندس ئي ڪنهن سان تعلق نہ هجي. تصوف پسنديده اخلاق ۽ نيڪ سيرت جو نالو آهي. ان ڪري انسان اخلاقي صفات سان سينگاريل هجي، اهوئي گس روحل فقير ورتو. شاهہ ڀٽائي چوائي ٿو:

"صوفي ۽ صاف ڪيو، ڏوئي ورق وجود جو."

روحل سائين بہ وحدت ۽ هيڪڙائي جو پرچار ڪري، ۽ پاڻ سڃاڻڻ جي وائي واري آهي.

وحـدت واري وات وتـج تـون، وتـي نـہ آڻـج وار،
روحـل رهجـان رمـزانهـيءَ ۾، ٿـي سـپ ڪـوڙي ڪـار.

هندستان ۾ لوڌي حڪومت جي دور ۾ مسلمانن ۽ هندن جي عقيدن کي ملائي، اهڙي فقہ جو آغاز ڪيو ويو جنهن ۾ ٻنهي مذهبن جي تعليمات جو رنگ موجود هو. اها ڪوشش ڀڳتي تحريڪ جي نالي سان مشهور ٿي، ان جو روحل فقير تي بہ اثر ٿيو. چاڪاڻ تہ سندس پيش رو شاعر ۽ سنت ان ۾ شامل هئا. روحل فقير تصوف جي منزل تي لاڪيٽي لطيف رحہ جي هن شعر جي مفهوم ۾ پهتل هو تہ:

"نـابودي نيئـي، عبـد کـي اعلـيٰ ڪيـو،
صـورت ۾ مخفـي ٿيـا، مُـورت پـڻ سـيئي،
ڪبـي ات ڪيهـي، ڳالهـہ پريـان جـي ڳجهـہ جـي."

روحل فقير جياپي لاءِ توازن ۽ برابري جو قائل هو. ماڻهوءَ ۾ غير توازن هجڻ جو لاڙو تڏهن پيدا ٿيو جڏهن هن دنيا جي رنگن ۽ مزن ۾ ڀِنيلجي هڪ ٻئي جي وجود کي فنا ڪرڻ لاءِ رستو ڳوليو. حقن تي ڌاڙا هڻڻ، ٻي جي جياپي کي پنهنجي وجود لاءِ خطرو سمجھڻ لاءِ ڌرتيءَ کي تامٽي ڪرڻ، ۽ غير برابري تي ايمان آندو، ائين جنگ جدل، ڏاڍ ۽ ڏمر جو بنياد پيو. اهڙي وايو منڊل کي روحل فقير پنهنجي شعرن ۾ خوب ننِديو آهي. تاريخ ۾ جيڪي بہ جيئرا جاڳندا ڪردار آهن، اهي آيا سچ تي هئا. يا ڪوڙ تي، جو سچو جهان تاراج ڪري ڇڏيائون پر چيائون اسان سچ تي آهيون. ڪن مذهب جي نالي تي شهنشاهيت ڪئي ۽ انسانيت کي ڪنو ۽ ماڻهن جا عقيدا بدلائي ظلمت جو نعرو بلند ڪيو. روحل صاحب اهڙي دور ۾ اک کولي،

هونئن بہ سنڌ هزارن سالن کان ٻاهرين حملي آورن جا گهاءَ سهندي رهي آهي. سڪندراعظم کان وٺي، کهاٽي ڪٽجي تہ، ان ۾ علاءُالدين خلجي، نادر

شاهه احمد شاهه ابدالي ۽ شاهه شجاع سنڌ ۾ ڦرلٽ ۽ مارا ماريءَ جا مثال قائم ڪيا، وقت گذرڻ سان نوان خيال آيا، نوان تخيل آيا ۽ نوان تصور آيا. نتيجي ۾ سچن سالڪن ڪي سڃاڻڻ ۾ ڏکيائي پيش اچڻ لڳي. مخدوم طالب المولٰى جون سٽون آهن ته.

"نه پيري پيرن ۾ آهه باقي، نڪا فقيرن ۾ فقيري
هي ٽولو آهي گداگرن جو، فقط لباس آهه صوفيانه"

وحدت الوجود جو مسئلو هجي، يا انسان جي اندر پلجندڙ مونجهارن لاءِ صوفي فقيرن پئي ڏس پنڌ ٻڌايا آهن پر روحل فقير پنهنجي رمز سان اهڙين حقيقتن کي شاعريءَ ذريعي حياتيءَ جي ويچارن کي تمثيلن ذريعي عيان ڪيو آهي. سندس شعرن ۾ اميدن، امنگن، ڏک سک ڏولاون دور ڪرڻ جو آلاپ آهي. روحل فقير ٻرندڙ سماج ۾ حق ۽ سچ جي ڳولا ۽ جاکوڙ ۾ جيڪو فڪر ڏنو اهو صوفيت تي اعتماد رکندڙن لاءِ سرمايو آهي،

سماج ۾ جڏهن به انسانيت جي عظمت جي توهين ٿيندي، بي راهه روي، تنگ نظري ۽ مذهب جي نالي کي غلط استعمال ڪيو ويندو، تڏهن وحدت الوجود جا فلسفي ۽ روحل فقير جهڙا انقلابي شاعر جنم وٺندا. تاريخ جو اهو الميو رهيو آهي ته، گهڻي ڀاڱي اها بادشاهن جي قدمن ۾ ويهي لکي ويئي آهي جنهن ڪري ان ۾ عام ماڻهوءَ جو ذڪر ڪونهي. تاريخ رڳو جنگ جي ميدان تي رت ۾ ريٽيل لاش ناهن، شاهي درٻارون، بخششون، ثناخوانيون ۽ چيرين جي چمڪار ناهي، تاريخ ڀٽائي جي تنبوري جو الستي آواز به آهي ته روحل فقير جا دوها ۽ ڪافيون به آهن.

صُوفين ۽ مشائخن جا سلوڪ ٽا پڙهجن ۽ پروڙجن ته، ائين ٿو سمجهه ۾ اچي ته، هيءَ دنيا ڪنهن ڪنير جو دڪان آهي، جنهن تي مختلف نمونن جا ٿانو رکيل آهن، جن تي الڳ الڳ قسمن جا چِٽ ۽ گُلڪاري ٿيل آهي. هاڻ جيڪڏهن ڪو ان تي موهجي وڃي ته، اها ان جي بي علمي آهي، هر ذي شعور انسان جو ڪم آهي ته، جا شيءِ ڏسي، تنهن جي ماهيت ضرور پروڙي ۽ جي ان سڄي پريل دڪان جي شين جي ماهيت پروڙجي ته، "مٽي" آهي. ان لاءِ وجود مطلق جي وحدت پروڙڻ لاءِ چيو ويو...... من عَرف نفسَه، فَقدُ عَرف ربه، يعني جنهن پنهنجي نفس کي سڃاتو، تنهن پنهنجي رب کي سڃاتو.

"ڏيهڙي ڀيتر الک بِراجي، جو کوجي سو پاوي"

تنهن رب کي سڃاتو. روحل صاحب بہ سموري انسان ذات کي برابر ٿو شمار ڪري، ماڻهن جي ويڇن کي مذهبي معاملات کان پري ڪري، انساني وحدت کي يڪسان ٿو ڄاڻي. سندس نظر ۾ پاڻ پڇڻ انائيت ۽ خودي، خواري جو ثمر آهي. غور ڪجي تہ اهو ڪيئن ڪٽي ۽ ڪنهن کان بي نياز ۽ بالاتر آهي، جو ۽ ڇا کان پوتر ۽ پاڪ آهي، سندس ٿي صفتن جي پاڇولن ۽ اولڙن کان سج کي شعاع، چنڊ کي چانڊوڪي، حسينن کي حسن، ماکي کي مٺاڻ، گل کي خوشبوءِ، ماءُ کي مامتا ۽ عاشقن کي عشق عطا ٿئي ٿو. هاڻ اهو "روحل شناس اديبن ۽ محققن جو ڪم آهي تہ، اهي سندس ڪلام جي اٿاهہ ساگر ۾ اونهو وڃي، معنيٰ جا موتي سوجهي ڪڍن، جيڪي گذريل صديءَ کان غواصن جي نظر کان اوجهل رهيا آهن.

ضرورت هن ڳالهہ جي آهي تہ، ڪنڌڙي جي درگاهہ تي "روحل چيئر" قائم ڪري، بزرگ جي هندي، سرائڪي ۽ سنڌي ڪلام بابت ريسرچ ڪئي وڃي ۽ سندس ڳايل ڪلامن کي قديم ۽ جديد فنڪارن جي آوازن ۾ ڳايل آڊيو ۽ وڊيو ڪيسٽن ۾ محفوظ ڪيو وڃي. اميد تہ نامور سماج سڌارڪ ۽ شيواڌاري ارجن داس وڪيل صاحب جي حُبَ ۽ عقيدت سان ڇپايل هيءُ ڪتاب "روحل جو هندي ڪلام" ادبي ۽ تعليمي ادارن ۾ مطالعي لاءِ بيش بها اضافو سمجهيو ويندو.

يار زندهہ صحبت باقي!!

**قائم سولنگي**

ميرپورخاص سنڌ 0310-3125558

نوَ نِشانيون نِينهن جون عاشقن آهين
هڪڙا ويهن واٽن تي، ٻيو ڪائڻ نہ ڪائين
نيون سر سڀ ڪنهن اڳيان، تا نِرتئون نِمائين
چوٿون ٻُڌي ڳَنن سان، وريو نہ ورجائين
پنجون پهہ پرِيَنءَ سان، پڪو پچائين
ڇهون ڇنن ڪِهن ڪي، تا نِاتو نيائين
ستين سِڪ سڄڻ جي تا لُونءَ لُونءَ ۾ لائين
اٺين ڳالهہ عجيب جي تا واري ورجائين
نائين ننڊ نيڻن جي، تا جُهڏوَن جاڳائين
ڏهن تا سيبائِين، "روحل" دوستاڻي دربار ۾

# ڪنبڙي وارن جو ڪلام

## 1964ع از لطف الله بدوي

لُطف الله بدوي صاحب جن پنهنجي ڪتاب "ڪنبڙي وارن جو ڪلام" ۾ روحل فقير ۽ مراد فقير صاحبان ڪي، سندن هندي ڪوتا بابت ارپڻ ڪيل گل، ڪجهه هِت پيش ڪجن ٿا.

پچن ويچار موري پائيو　　من موهيلا
پنؤرا من پرمائيو　　من موهيلا
پهلي ڪمائي جا ن ري پرڪيو　　پيڇهي ڪيسا پڇتائيو
مُول گنوايو اُونهان مُولا ن　　جنم چؤراسي مُنهِن جائيو　　من موهيلا
من اپنا هات رَک لو　　چرنين مُنهن لگائيو
"ڏونگر" پوري پوليا　　جسم ڪبهٖ نہ لي جائيو　　من موهيلا

***

روحل فقير ٻہ شاديون ڪيون. سندس پوئين گهرواري مراد فقير جي نياڻي هئي. پهرئين گهر مان ڪيس ٻہ پٽ ٿيا. هڪ شاهو فقير ۽ ٻيو غلام علي فقير. پوئين گهر مان ڪيس ٻہ فرزند ٿيا، خدا بخش فقير ۽ دريا خان فقير.
روحل فقير پنهنجي دؤر جو هڪ وڏو صوفي ٿي گذريو آهي. سندس تصنيفات ۾ چار هندي رسالا، (1) من پربوڌ، (2) اُد بُدَ گرنت، (3) سرب گيان ۽ (4) اگم وارتا مشهور آهن. انهن کان سواءِ پچن، ڪافيون، ڪلام وغيره بہ چيا اٿس.
پاڻ فرمائي ٿو تہ:

ڪهڻي تان هر ڪو ڪهي، پر رهڻي اوکي بات،
پڌري ٿيندي ذات، رهڻيءِ مان "روحل" چوي.

فقير صاحب جي ڪلام ۾، اڪثريت اُن فڪر ۽ اجتهاد جي آهي، جنهن ۾ هن صوفيءَ جي مسلڪ کي نُمايان طور پيش ڪيو آهي. هن توحيد جي اهم مسئلي کي وڏي اهميت ڏني آهي، جو سندس ڪلام جو جوهر چئجي تہ بہ روا آهي. توحيد جي معنيٰ آهي "هيڪڙائي"، يعني خلقڻهار جي هيڪڙائيءَ جي قبوليت. صوفي جيئن تہ پنهنجي ذات جو تعلق فقط، خداوند تعاليٰ سان ڳنڍيل رکي ٿو ان ڪري هو توحيد جي دنيا ۾، وڏو علمبردار آهي.
زندگيءَ جو مقصد فقط خدا جي بندگي آهي، بندگيءَ کان سواءِ زندگي شرمندگي آهي. نياز، بندگي ۽ دلي بيتابيءَ کان سواءِ، ٻيءَ ڪنهن بہ شيءِ

ڪي، ان جي حضور ۾ دخل نہ آهي. جو خدا جي محبت جي اندر زندگي لهي ٿو. ان وٽ سندس بندگيءَ کان سواءِ ٻيو سب ڪفر آهي.

روحل فقير بہ ان قول صادق جي هيئن شهادت ٿو ڏئي:

چشــمــا آب حيــاتي دا، دل انــدر حــوض حضــوري،
سِـر دي سُـودي ڏيـنـدي عاشـق، پريـت جِنهـان دي پـوري،
سـي جيـنـديان مُوتـوا! تـي ڪـر بيـنـي، پايا سُـڪ صـبوري،
”روحــل“ رنــگ هــڪ دي رتــي، ســي نُـور، ملـي وچ نُـوري.

فقير صاحب جنهن بيءَ حقيقت ڪي وضاحت سان بيان ڪيو آهي. اها آهي ”پاڻ سڃاڻڻ“ جي قوّت آڳاهي. فرمائي ٿو:

جي تـون صحيح سڃاڻي پاڻ، اتـئـي قيمت سندو قطـرو،
ڪــوري ڪــڍ قلــوب مــان، مــدائيءَ وارو مــاڻ،
پــري نِهــارڻ ڀــر ڪــي، ســندو جــتن جــاڻ،
سائين نِـت تـوهـي ساڻ، راتيـان ڏينهـان ”روحـل“ چـوي.

هاڻي ڏسون تہ پاڻ سڃاڻڻ ڇا آهي؟

صوفين پاڻ سڃاڻڻ منجهان مطلب ٻانهي ۽ خالق جي توصل ڪي ورتو آهي. ”عبده“ جي فهم ۽ ادراڪ جي اعلىٰ مقام ڪي علامہ اقبال خوديءِ سان تعبير ٿو ڪري، جڏهن تہ سنڌ جو صوفي اڳيئي ان کان پوريءَ ريت واقف آهي. روحل فقير فرمائي ٿو:

وِٽــج وِهــائڻ ڪــاڻ، ڇــو وجــين ٻــي هــٽ؟
تــوکي پَــٽ پٽيهــر پــانهنجو اتــئـي وٽــج مڙيـوئي وٽ!
جــنهن ۾ نشــو نِيــنهن جــو ســاڪا ڪــوئي پــٽ!
”روحل“ محبت مُور نہ مٽ، توکي سڪ مان ٿيندو سوجهرو

ترجمو: صوفيءَ جو خُوديءَ بابت ڪهڙو نظريو هئڻ گهرجي، ان لاءِ ”روحل“ فقير هيئن ٿو فرمائي:

جـاڻ خـودي تـان خُـود ڪـون پهچـين، نـال خُـودي خـود پـائين،
بِنـا ڪيـف لطيـف نــہ ليـدا، سُـڻ تـان سـچ آکـائين،
”روحـل“ رانجهـن دل وچ وسـدا، ڍُونـدو نــہ سُـجيان جـائين.

جيئن تہ صوفين جي پر ”صلح ڪل“ ٿئي ٿي ۽ هو دنيا ڪي محبت ۽ پيار جو پيغام ڏيندڙ آهن. روحل فقير جي ڪلام ۾ بہ اسان ڪي ان حقيقت جو اظهار ملي ٿو:

سب صورت صاحب دي جاڻن، ڏوئي دل نہ لائن،
”روحل“ رنگ هڪي دي رتي، سي سب ڪون سيس نماون،

روحل فقير جي ڪلام ۾ صوفيءَ جي لاءِ هڪ مفصل پروگرام موجود آهي. سندس ڪلام ۾ ڪو بہ مبالغو يا اهڙي ڳالهہ موجود ڪانہ آهي، جنهن ڪي صوفي شطحيات سڏين ٿا. (شطحيات منجهان مقصد آهي، اهي ڳالهيون جي شرع سان تضاد ۾ اچن.) جيڪڏهن ڪٿي ڪو اهڙو نڪتو بيان بہ ڪيو اٿس، تہ نهايت احتياط سان. فرمائي ٿو تہ:

تهي ڏيئي پاڻ ۾، پسان جان پيهي،
نڪي ملڪ نڪي خلق، نڪي اسين ئي،
اسين ڳوليون جن ڪي، سي پڻ اسين ئي،
ٻي وائي ويئي، ”روحل“ هونگ پرين جي هڪڙي.

روحل هڪ سنجيده صوفي آهي، جو پنهنجي مواعظ حسنہ سان، دلين کي ڏتاريندو رهي ٿو.

(جتي عقل گم ٿيو وڃي ٿو، ان طريقي جي عظمت جي ڪهاڻي گهٽي متي آهي، ڪڏهن بہ محبت جو خمار لهي نٿو سگهي.

الاهي علم نہ ڏيان سان ملي ٿو نہ جوڳي ٿيڻ سان ملي ٿو هن نصيحت کي ڪي سمجهہ وارا سمجهن ٿا. ان جو شاهد نہ آواز آهي نہ ننڊ نہ جاڳ. ويد ۽ ڪتاب کان روحاني دنيا نياري آهي. نہ هندو نہ مسلمان، نہ جوڳي نہ سنياسيءَ تي مدار آهي. محڪم رهت لباس ۽ صورت تي نہ آهي. بهادر اهو آهي، جو انهن سيني جي سامهون ميدان ماري سڀ ڀيد وڃائي، گيڙو جي لباس ۾ ڊڪجي وڃي. مون کي پنهنجي اندر اهو مليو، جنهن جي قيمت ڪٿي نٿي سگهجي. ان جي محبت سڀ کان وڌيڪ پياري بڻجي ويئي آهي. منهنجي اندر ۾ رهڻ واري منهنجي اندر کي کوليو، دل جي دوئي، پنهنجي ذوق سان ماري ڇڏيائين. دنيا ڪا بہ شيءِ نہ آهي، نہ وري ان مان ڪجهہ هٿ آيو آهي، مان مرشد تان صدقي وڃان! ”روحل“ رات ويئي ڏينهن آيو. ان وصال واري مرد جي ذريعي دوئي کي مارڻ واري سنگت حاصل ٿي.

روحل جي هندي ڪلام ۾ جو رس ۽ ڪمال آهي، ان کي ڏسي تعجب ٿو ٿئي تہ سنڌ جي اندر ڪهڙا نہ صاحب ذوق ۽ صاحب دل عالم ٿي گذريا آهن.

”پريم گيان“ تصوف جو هڪ بهترين رسالو آهي، جنهن ۾ پريم جي جوت کي شروع ۾ ستگر جي نگاهہ سان جاڳايو ويو آهي. صوفي مراد فقير جن فرمايو تہ:

گـرو ڪِـرپـا تـي اُپـجـي گيان، تـانـتي پـائيـئـي پـد نِرپـان،
گـرو ڪـرپـا تـي ڪـال نـہ کـاءِ، جنم، مـرن ڪـا سنسـا جـاءِ.

(گروءَ جي مهربانيءَ سان سمجهہ حاصل ٿئي ٿي، ان ڪان پوءِ ئي نجات جو درجو حاصل ٿئي ٿو. جيڪڏهن گرو جي ڪرپا حاصل ٿئي تہ موت ڇا جو؟ جمڻ ۽ مرڻ جو خيال ئي هليو وڃي.) (ڪبير فرمايو آهي.)

برهہ جلنتي ديـک ڪـر، سـائين ڪرپـا ڪـر آئـي،
پـريم سِـي بونـد ڇـڙڪ ڪـر، جلتـي لئـي ٻُجهـائي.

(محبت جي آگ کي جلندو ڏسي، ستگر مهرباني ڪري آيو: محبت جي قطرن کي ڇڙڪي، ٻرندڙ آگ کي وسائي ڇڏيائين.)

مراد، محبت جي وصف هيئن ٿو ڏئي:

پريم بنا جڳ ميت نہ ڪوئي، پريم بنا من پاؤ نہ هوئي.
پـريم بنـا اگيـاني انـڌا، پـريم بنـا سـڀ جُوٺـا ڌنـڌا.
پريم پرڪاش "مراد" جو هوءِ، سک اُپجي دک رهي نہ ڪوءِ.

(محبت بنا جڳ ۾ ڪو بہ عزيز ٿي نٿو سگهي "محبت کان سواءِ دل جي وِرونهن ٿي نٿي سگهي. محبت بنا انسان جاهل، انڌو آهي، محبت کان سوا ٻيو ڪار ۽ ڪم ڪوڙ آهي. محبت جو جلوو جيڪڏهن "مراد" تي پوي، تہ سک ملي ۽ دک جو نالو ئي نہ رهي.)

پريم جي حاصل ٿيڻ کان پوءِ مراد جي نظر ۾ طالب جي هيءَ حالت ٺهجي پوي ٿي:

سانت چت، پريم آنند سروپ، سڀ گهٽ ديکي اپنا روپ،

(دل جو سڪون ۽ محبت خوشيءَ جي صورت ٺهجي پوي ٿي ۽ پوءِ هر جاءِ تي ڪيس پنهنجي ئي صورت نظر اچي ٿي.)

جـي ٻـارين تـہ ٻـار، انـدر بـاهـہ برهـہ جـي
مٿـي مـچ "مـراد" ڇـٽـي ڪـٽـي پتـنگن پچـار
جيئـري جانـب نـہ ملـي، تـوڙي حـيلا ڪـرين هـزار
دوسـتـائي درٻـار مُئـا ڪـن مشـاهدو


نياز همايوني
آءِ ڪانگا ڪر ڳالهه 1992


لطف الله بدوي
ڪنڊڙي وارن جو ڪلام 1964


ڊاڪٽر نواز علي شوق
ڪنڊڙي جو گلستان 2001

# مقدمو

## شاعري

هيءَ هڪ حقيقت آهي تہ سنڌ ۾ هندي شاعري جي شاندار عمارت روحل ئي مضبوط بنيادن تي تعمير ڪئي. ڪانئس پوءِ صوفي دلپت سيوهاڻي پڻ اهو گس ورتو. هو روحل جي هندي، سنڌي ۽ سرائيڪي ڪلام ڪان گهڻو متاثر هو. سندس ڪلام ۾ اها ئي ويدانت وائي نظر ايندي جيڪا روحل جي ڪلام جو اهم جز آهي. ان ڪان علاوه دلپت بہ روحل وانگر هندو مسلم ايڪتا جو درس ڏنو آهي. روحل جو هڪ بيت آهي:

ڪفر ۽ اسلام ۾ تا پرن ابتا پير
هڪ هندو ٻيو مسلمان، ٻنهي وچ وڏائون وير.
انڌن اوندهہ نہ لهي، تن ڪي سچ چوندو ڪير؟
پر روحل راهہ پرين جو، جان گهڙي ڏنو سون گهير
رب مڙني ۾ هيڪڙو، جنهن ۾ ڦند نہ قير.
سا ڪاڏي ڪندي پير، جا سُتي ڪعبةالله ۾

ان بيت ڪان متاثر ٿي دلپت ساڳئي قافيي ۾ هي بيت چيو:

ڇا ڪي وڏو پاڻ ۾، ترڪن واٽين وير.
جي پيرم ۾ پاڻ ڏٺي، تان ڪرڙ ۾ ڪير.
ڪڪ پن ۾ پڌرو آهي. پريان سندو پير.
انڌا، ڪاٺا ڪينڪي، لهن هن پوءِ جو پير.
ڪو سچو پسي سير، دلپت چوي دوست جو.

روحل شاهہ لطيف جو شيدائي هو. سندس لُنءُ لُنءُ ۾ لطيفي لات لڪل هئي. پنهنجي هڪ سي حرفي ۾ فرمائي اٿن:

لنءُ لنءُ دي وچ لات لطيفي اور نہ ڪوئي ٻولي.

لطيفي فڪر کان متاثر ٿي، هن پنهنجي ڪن بيتن ۾ اها ئي لات بيان ڪئي آهي. شاهه لطيف فرمائي ٿو:

وڃين ڇووٽڪار، هت نه ڳولين هوت کي.
لڪوڪين لطيف چئي ڀاروچوڀي پار.
نائي نيڻ نهار ته، تو ۾ ديرو دوست جو.

اها ساڳي ڳالهه ساڳئي قافيي ۾ روحل هن ريت بيان ڪئي آهي:

ٻڌان جان ٻيهار، تان تون اکين کان ڀي اوڏڙو.
"روحل" وسين روح ۾، وڻ نه پانئيان وار.
جيئن جو سج صبوح جو، ٿو ڪري باغ بهار.
بيت نه پانئجو ماڻهوءَ ا هي وحدت جو ويچار.
دل ۾ ڪيا ديدار. عشق جنين اکين سين.

شاهه پڻ ائي فرمايو:

بيت نه پانيو ماڻهوءَ هي آيتون آهين. (شاهه)

روحل انهيءَ رنگ ۾ هڪ مصراع چئي اهو اظهار ڪيو ته سندس بيت وحدت جو ويچار آهن:

بيت نه پانئجو ماڻهوءَ. هي وحدت جو ويچار. (روحل)

بيشڪ روحل وحدت واري وات جو پانڌيئڙو هو. هو ٻين کي پڻ وحدت واري وات وٺڻ ۽ انهيءَ رمز ۾ رهڻ جي هدايت ڪري ٿو. چوي ٿو ته ان کان سواءِ ٻيو سڀ ڪوڙ آهي فرمائي ٿو:

هو ٻڌائي ٿو ته منو محبوب تنهنجي من ۾ موجود آهي. اهو ته روح ۾ رهي ٿو. وڻ ٽڻ ۾ هڪڙي ئي وائي ٻڌڻ ۾ اچي ٿي. فرمائي ٿو:

سڄڻ مون پرکيو، رهيو اندر روح.
رهيو اندر روح سئيان، سانجهه صبوح.
وڻ ٽڻ وائي هيڪڙي.
پريان جي پاپوهه.

روحل پنهنجي ڪلام ۾ بار بار پاڻ سڃاڻڻ جي تلقين ڪئي آهي. پنهنجي هڪ ڪافي ۾ هو ٻڌائي ٿو ته مان اڻ ڄاڻائيءَ وچان پنهنجي پرينءَ کي جهنگلن جبلن ۾ ڳوليندو رهيس. پر پوءِ پتو پيو ته منو محبوب منهنجي من ۾ وسي ٿو، انهيءَ اڻ ڄاڻائي جو اظهار ڪندي فرمائي ٿو:

سئيان ڙي مين ايءُ نہ ڇاتا چاڻ وسدا دل وچ،
مين متوالي ٻاهر ڍونڍيندي، جهنگل روهہ پئي ووڙيندي،
شهر رانجهن دي ڪاڻ، وسدا دل وچ.

## هندي

هيءَ هڪ حقيقت آهي تہ صوفي روحل فقير وحدت الوجود جو قائل هو. سندس سمورو ڪلام انهيءَ فڪر سان ڀريل آهي. سندس ڪلام تي ڪجهہ لکڻ کان اڳ ضروري آهي تہ ان نظريي جي تاريخ ۽ تشريخ بابت ٻہ اکر لکيا وڃن.

وحدت الوجود جو نظريو ڇو، ڪڏهن ۽ ڪيئن پيدا ٿيو؟ ان لاءِ جيڪڏهن اسان اسلامي تاريخ تي نظر وجهندا سون تہ معلوم ٿيندو تہ خلافت راشده (631 کان 661ع) کانپوءِ بنو اميہ جي دور (631 - 661) ۾ تمام گهڻا ملڪ فتح ٿيا. نتيجي ۾ غنيمت جو مال گهڻو گڏ ٿي ويو. دولت ٻڇڙي شيءِ آهي، تنهنڪري ڌن دولت جي گهڻائي اسلام جي سياسي نظام ۾ خاص تبديلي پيدا ڪئي، خليفا مسجد ۾ حجرو ڇڏي عاليشان محلاتن ۾ رهڻ لڳا ۽ مُنبر بجاءِ عاليشان تخت تي ويهڻ لڳا. اڳ خليفي سان ڪنهن بہ وقت ڪو بہ ماڻهو ملي ٿي سگهيو. پر هينئر محلات جي در تي دربان بيهاريا ويا. خلفاءِ راشدين جي دور ۾ خليفن سڀني جو جيڪو عوام سان گهرو تعلق هو سو ختم ٿي ويو. خلافت جي جاءِ تي ملوڪيت اچي وئي. معاويہ جي وفات کانپوءِ يزيدي دور اسلامي تاريخ جو اونداهو دور آهي. ماڻهن سان ڏاڍا ظلم ٿيا. ڪربلا وارو قهري قضيو ٿيو. اهوئي سبب آهي جو نيڪ دل مسلمان بيزار ٿي ويا ۽ هنن وقت جي حڪومت سان پنهنجا تعلقات ٽوڙي ڇڏيا. سندن قهري ڪارواين ۽ عيش عشرت واري زندگي ڏسي عوام ڪائنڻ بيزار ٿي ويو. ڪي الله جا پيارا ٻانها دنيا جي ڌنڌن کان دور ٿي گوشي نشين ٿي ويا جن کي بعد ۾ صوفي سڏيو ويو. هنن ظاهري ڏيک واري عبادت جي ڀيٽ ۾ ان ڳالهہ تي وڌيڪ زور ڏنو تہ سينو صاف رکجي ۽ اندر اجاري اڇو ڪجي. اهوئي سبب آهي جو حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائي فرمايو:

روزا نمازون، ايءُ پڻ چڱو ڪم،
اُو ڪو ٻيو فهم، جنهن سان پسجي پرينءَ کي.

ٻئي هنڌ فرمايو اٿن:

اندر تون اُجار، پنا پڙهندين ڪيترا.

انهن ڳالهين سبب ڪيترائي نوان نظريا پيدا ٿيا. جن مان هڪ نهايت ئي اهم نظريو "وحدت الوجود" آهي.

وحدت الوجود واري نظريي جو مختصر لفظن ۾ مفهوم اهو آهي ته خدا کان سواءِ ڪائنات ۾ ڪا به شيءِ موجود ڪانه آهي يا ڪٿي ائين چئجي ته جيڪي ڪجهه موجود آهي سو سڀ خدائي آهي. اهل ظاهر خدا کي ڪائنات جي سلسلي کان ڌار نه ٿا سمجهن، يعني ڪائنات جي مختلف شين ۽ انسانن ۾ ڪو فرق نه آهي. جو فرق آهي سو ظاهر ۾ آهي پر باطن ۾ بلڪل نه آهي.

شنڪر آچاريه کانپوءِ رامانج (1037- 1137) دکن ۾ ڀڳتي تحريڪ کي زور وٺرايو. کانئس پوءِ رامانند (1299 -1401) ڀڳتي تعليم جو پرچار ڪندي هڪ ڌار پنٿ قائم ڪيو. جنهن جو بنيادي اصول هن هيءُ رکيو ته سمورا انسان پاڻ ۾ ٻائر آهن. برهمڻن جي تعليم خلاف هن پنهنجي پنٿ ۾ گهٽ ذات وارن کي به ان ۾ داخل ڪيو ۽ سيني کي هڪ جيترو درجو ۽ عزت ڏني. رامانند جي چيلي ڀڳت ڪبير (1488 - 1517ع) هيءُ نظريو پيش ڪيو ته بندي جي خدا سان محبت تڏهن ٿي سگهي ٿي جڏهن هو پاڻ کي مذهب جي خانن ۾ نه ورهائي. هن دعوىٰ ڪئي ته چوڻڪارو هر شخص لاءِ ممڪن آهي پر شرط اهو آهي ته سندس دل ۾ الله جي محبت پيدا ٿئي ۽ ان لاءِ ڪنهن مذهب جي پابندي ضروري نه آهي.

وڏي ڳالهه اها آهي ته هندي ۾ شعر چوڻ وارا وڏا صوفي بزرگ ۽ شريعت جا صاحب عالم هئا. سندن وڏي عزت هئي ۽ ڪنهن به مسلمان سندن ڀڳتي شاعريءَ تي ڪو اعتراض ڪو نه ڪيو. انهن کان علاوه هڪ وڏو صوفي شاعر حضرت عبدالقدوس گنگوهي (1461-1537) آهي جيڪو مشهور ديني عالم هو. هو هندي جو وڏو شاعر هو. سندس تخلص "الک داس" هو. سندس هندي دوهن جو ڪتاب "الک ٻاڻي" جي نالي سان مشهور آهي. جنهن کي "رشد نامو" پڻ سڏيو ويندو آهي.

ان ئي دور جو مشهور شاعر گرو نانڪ (1469- 1538) آهي. جنهن هندي شاعريءَ جي ان روايت کي سگهارو ڪيو. جنهن جي ٻاڻي ۾ فارسي، پنجابي ۽ برج ڀاشا جو سنگم نظر اچي ٿو. نانڪ جي شاعريءَ مان معلوم ٿئي ٿو ته هو اسلامي تصوف کان گهڻو متاثر آهي.

نانڪ جي لاڏاڻي کان ڇهه سال پوءِ دادو ديال (1544- 1603) پيدا ٿيو. سندس جنم گجرات ۾ ٿيو پر هن پنهنجي زندگي جو وڏو حصو راجستان ۾ گذاريو. هن گجراتي مرائيءَ مارواڙي، سنڌي، هندي ۽ فارسي زبانن ۾ شعر چيو. دادو ديال لاءِ چيو ويندو آهي ته هو مسلمان هو ۽ سندس اصل نالو دائود هو. هو اڪبري دور جو بلند پايه شاعر

هو. ان دور جو هڪ ٻيو وڏو شاعر عبدالرحيم خان خانان پڻ هو. جنهن هندي، سنڌي ۽ فارسي ۾ شعر چيو. افسوس جو عبدالرحيم (رحيمن) جو فارسي ۽ هندي ڪلام ته ملي ٿو پر سندس سنڌي ڪلام زماني جي لاهن چاڙهن سبب گم ٿي ويو. يا ڪنهن مڙهيءَ ۾ پيل هجي. جنهن جي اسان کي ڄاڻ ڪانه آهي.

روحل فقير کي ڀڳت ڪبير داس سان وڏي عقيدت ۽ محبت رهي هئي. اظهار ڪرڻ فرمايو اٿن ته:

مــون مــين ســڪل سُــون نيــارا
مــــين داس ڪبيـــــر ڪهايــــا

يعني مان سڀ ڪجھ آهيان، جنهن کي ڪا به شڪل نه آهي، مان پاڻ کي ڪبير جو ٻانهو چورايان ٿو. انهيءَ شبد جي آخر ۾ چئي ٿو:

ڪهــت "روحــل" هــم روحــل ڀــي نــاهين
ڪبيــــــــــر روپ همــــــــارا

## روحل فقير جون هنديءَ ۾ رچنائون:

روحل جو ڪلام اٽڪل سؤ کن قلمي نُسخن ۽ هٿ سان لکيل پوٿيُن جي صورت ۾ محفوظ رکيو ويو آهي. ڀارت ۾ رهندڙ هن سنت جي مريدن، عقيدتمندن سان ملاقاتن دؤران معلوم ٿيو ته وٽن سنت روحل جو ڪلام دستخطن جي صورت ۾ موجود آهي. پر انهيءَ جي ڇپائڻ جي ۽ عوام ۾ ڦهلاءُ ڪرڻ جي ڪين منع ڪيل آهي. هن سنت جي ڪلام جو پهريون ڇاپو 1903ع ۾ گولا سنگھ پرچارام. "روحل فقير" نالي سان ڇپائي پڌرو ڪيو. انهيءَ ۾ روحل جو ڪجھ سنڌي ۽ سرائيڪيءَ ۾ ڪلام ۽ ٻه هندي گرنٿ (شاستر من پربوڌ ۽ شاستر اُڌ ٻُڌ گِرنٿ) شايع ڪيل آهن. سن 1964ع ۾ سنڌي ادبي بورڊ، "ڪنڌڙيءَ وارن جو ڪلام" ڪتاب شايع ڪيو آهي. جيڪو لطف الله بدوي مرتب ڪيو آهي. انهيءَ ۾ روحل ۽ مراد فقير جو سنڌي ۽ سرائيڪي ڪلام ڏنل آهي. ٻنهي فقيرن جي هندي ڪلام جا فقط ڪجھ مثال مهاڳ ۾ ڏنل آهن. ڀارت ۾ سن 1961ع ۾ "روحل جو ڪلام" نالي سان سنڌي ساهتيه سميتيءَ بمبئي مان هڪ ڪتاب شايع ڪيو آهي جنهن کي ڊاڪٽر رگھومل موٽواڻي مرتب ڪيو آهي. انهيءَ ۾ "سنت روحل کي باني" جيءَ نالي سان روحل جون ڪجھ هندي رچنائون ڏنل آهن.

سنت روحل جي هندي ڪلام جو سيني ڪان پهرين ڇاپو دهليءَ مان سن 1990ع ۾ شايع ٿيو آهي. انهيءَ جو ايڊيٽر آهي ڊاڪٽر رميش چندر مش جيڪو دهليءَ يونيورسٽي جي رام لال آنند ڪاليج ۾ هندي جو پروفيسر آهي. ڪتاب جو نالو آهي "سنڌي ڪوي سنت روحل ڪي هندي ٻاڻي" ڊاڪٽر مشر هندي ۾ پڪتي - شاعري جو ڄاتل سڃاتل ۽ مشهور نقاد آهي. انهيءَ موضوع تي سندس گهڻيئي ڪتاب هندي ۾ شايع ٿيل آهن. روحل جي هندي ٻاڻي جي اڀياس ڪرڻ ۽ انهيءَ جون صحيح پڙهڻيون مقرر ڪرڻ توڙي اوکن لفظن جي معنيٰ لکڻ ۾ سنڌي جي مشهور شاعر نارايڻ شيام ڪيس گهڻي مدد ڏني آهي. ائين چوڻ ۾ ڪو به وڌاءُ نه ٿيندو ته اهو ايڊيشن ٻنهي گڏجي تيار ڪيو آهي. انهيءَ ڇاپي کي تيار ڪرڻ ۾ هري دلگير ڪان حاصل ڪيل هڪ دستخط ڪي مکيه آڌار بڻايو ويو آهي. جيڪو سن 1930ع ۾ لاڙڪاڻي (سنڌ) ۾ لکيو ويو هو. هن ڇاپي ۾ سنت روحل جا هيٺ ڄاڻايل هندي گرنٿ ۽ ڪلام ڏنل آهن:

(1) شاستر من پربوڌ، (2) شاستر ادپڌ گرنٿ (انيۇ ۽ آتم درسي ڪوانگي)، (3) نج مول گرنٿ، (4) شبد (پد)، (5) پندرهن تِٿيان ڪؤ ويچار، (6) سي حرفي (1 - 2)، (7) اگم وارتا.

روحل فقير جي هندو عقيدتمندن مان معلوم ٿيو آهي ته هن سنت جو ٻيو به گهڻو ئي اڻ ڇپيل ڪلام آهي جيڪو گڏ ڪري هڪ گرنٿ جي صورت ۾ ڇپائڻ گهرجي. لطف الله بدويءَ پنهنجي ڪتاب "ڪنبڙي وارن جو ڪلام" جي مهاڳ ۾ ڄاڻايو آهي ته وٽس سنت روحل ۽ ڪنبڙي جي ٻين فقيرن جو به هندي ڪلام موجود هو. اهو هن جدا ڪتاب ۾ ڇپائي پڌرو ڪرڻ جو ويچار ڪيو آهي. خبر نه آهي ته اهو ادبي خزانو ڪيڏانهن ويو. سنڌ جي عالمن کي گهرجي ته ڪنبڙيءَ جي موجود سنتن سان ملاقاتون ڪري ۽ اتان جي فقيرن توڙي ڪنبڙي جي عقيدتمندن ڪان سمورو ڪلام هٿ ڪري. انهيءَ کي سوڌي سنواري ترتيب ڏيئي ڇپائي پڌرو ڪن.

## روحل جي هندي ڪلام جي جهلڪ:

روحل فقير جو جيڪو ڪلام حاصل ٿي سگهيو آهي. انهيءَ جي آڌار تي اهو چئي سگهجي ٿو ته سندس فقط ويهه سيڪڙو ڪن ڪلام سنڌي ۽ سرائڪي ۾ آهي. باقي اسي سيڪڙو ڪلام هندي ٻوليءَ ۾ آهي.

## (5) پندرهن تٿ وچار.

هن ڏکي بياني ڪوتا ۾ روحل فقير اماوس ڪان وٺي پورڻماسيءَ تائين پندرهن تِٿين جي سلسلي موجب سالڪ کي جوڳ ساڌنا ڪرڻ، روزاني رهڻيءَ کي نيم

موجب هلائڻ جي هدايت ڪئي آهي. سنتن جي ڀڳتي شاعري ۾ ان قسم جي شعر جي رچنا عام ڪرڻ آهي. شعر جي شروعات هن ريت آهي.

پندرهن تت ڪا ڪرو وچار، سنمک صاحب ڪؤ پاءِ ديدار
اُماوس ڪي گهر رهه ڪر ديک، پريم ساگر ميٽ ڪرم ڪي ريک
جوت جِهلمِل انگ پنگال، پوري گرو ڪي بلم چال

## (6) سه حرفي (1، 2)

روحل جون رچيل به سه - حرفيون يا ٽيهه - اکريون روشنيءَ ۾ آيون آهن. انهن ۾ عام لوڪن کي ست سنگ، ڀڳتيءَ، گيان جي مهما ٻڌائيندي، سٺي ۽ نيڪ رهڻي ڪهڻيءَ جي نصيحت ڏني ويئي آهي. جيئن ته غين ۽ نون اکرن تي رچيل چند ڏسو:

غين غصا تج نرمل رهئي، نِندا نيڪي سر پر سهيي
چاند سياٽپ ڀهون چترائي، ستگر شبد ملي رگهورائي
نون نام جب نهچي آيا، جِيو سِيو ۾ الکَ سمايا.

## روحل فقير جي ڪلام ۾ مکيه ويچار

نرگڻ ڀڳتي ڌارا جي سنتن جي واڻي گهڻو ڪري دوهن، سَوِيُن، چؤپاين، ڪُنڊلين جهڙن ننڍن ڇَندن ۾ ملي ٿي. انهيءَ ذريعي هو پنهنجي من جي ڀاوُ جذبن ۽ شخصي انڀؤ کي سهج سُڀاءُ عام جنتا جي ٻولي ۾ ظاهر ڪن ٿا. انهيءَ ڪري سندس واڻي عوام تي گهڻو اثر ڪري ٿي. آتم گيان ۽ روحاني رازن جي اُپٽار ڪان سواءِ سندن واڻي کي سماجي لحاظ کان به گهڻي اهميت آهي. هنن عام لوڪن کي دوئي يا ڀيائي جي وهنوار کي ختم ڪري عالمي ڀائيچاري ۽ امن امان قائم رکڻ جو سنديش ڏنو آهي. جڏهن ڪو انسان روحاني سطح تي سيني پراڻين ۾ خلقڻهار جو جلوو ۽ روپ پسي ٿو ته پوءِ هو روزاني زندگيءَ ۾ به فرق ۽ نفاق جي ديوارن کي ٽوڙي سيني کي برابريءَ جو درجو ڏئي ٿو. هن جي سامهون ننڍ وڏائي جو ڪو به سنڌو نٿو رهي انسان جڏهن چت جي الڳ الڳ حالتن مان گذرندي ستگروءَ جي هدايتن موجب ساڌنا جي مارگ تي ايڪ مَنو ٿي اڳتي وڌي ٿو ته پوءِ کيس سڀ هنڌ "هڪ تت" جو وجود نظر اچي ٿو. روحل چوي ٿو ته:

(1) سڀ گهٽ آتم رام هئي، انڌيان سُوجهت ناهن.
روحل سُوجهي تب پڙي، جب ستگرو پڪڙي ٻانهن
(2) دل دريا ۾ پئي ڪي، نام نيرانگ ڏوءَ.
گيان انجن نيتر ۾، تا ڪون ڪبهو نه ڏرسي ڏوءِ.

(من- پربوڌ، ڪيرتن-2)

پر ستگروءَ جي ٻه مهر ٿڌهن حاصل ٿئي ٿي جڏهن سالڪ آپي خودي ۽ آهنڪار تياڳي پوريءَ طرح گروءَ اڳيان پاڻ کي سَمرپڻ ڪري ٿو پوءِ ته سندس من جا وڪار پاڻ مرادو ختم ٿي وڃن ٿا.

جان دن تي گرو سرن پڙيو، تان دن تي ممتا مت ني ڀاڳي،
مستڪ اُوپر هاٿ ڌريو جب، ڪيتي پرڪار پلي ٻُڌ جاڳي.

(اُدبُڌ - سوئيا 22)

روزاني زندگيءَ ۾ سيني کي هڪ نظر سان ڏسڻ ۽ مڙني کي هڪ جهڙو سمجهڻ وارو نظريو انسان جي من ۾ تڏهن پيدا ٿيندو. جڏهن هو يوگ جي نيمن موجب پنهنجي من کي وڪارن کان دور ڪري، من کي پنهنجي وس ۾ رکندو ۽ يوگ آسڻن ذريعي پنهنجي جسم کي ٻه صحتمند رکندو. من کي شُڌ، (پاڪ) رکڻ لاءِ نام جو سمرڻ ڪرڻ ٻه نهايت ضروري آهي. ”گائو گن گوبند ڪا پڙي نه ڪيد“ (من پربوڌ-143)، ڪبير ۽ ٻين نرگڻي سنتن وانگر روحل ٻه مرڻ کان پوءِ موڪش جي حاصلات بدران زندگيءَ ۾ سيني پراڻين ۾ ”برهم“ جو درشن، انهن جي خدمت- (شيوا) ۾ زندگي گذارڻ کي، سچو موڪش يا ڇوٽڪارو چيو آهي.

سمجھ ڪي وچار ڏيکــ، جيوَن ڪي چار دن،
مُئي پاڇي ستيه ڪهون، مُڪتي ڪِس ني لاڌي هئـ.

ايڪ هي روپ انيڪ ڌريو، جگ پول پڙيو، جن ڪو گم ناهين،
روحل رنگ لاگو جن ڪو، سوئي ڏيکت، ايڪ الک سب ماهين.

ڪبير وانگر روحل ٻه ڪتابي گيان، شاستر وغيره جي الڳ الڳ ويچارن جي مايا ڄار ۾ ڦاسڻ جي بيت ۾ ”ستسنگ“ ۽ ستگروءَ جي ذريعي روزاني زندگيءَ ۾ انيڙ وسيلي گيان جي حاصلات تي گهڻو زور ڏنو آهي. جنهن ۾ سهڪار گڏجي جيوت گذارڻ ۽ مِٺ محبت سان رهڻ جو ٻه پيغام ملي ٿو:

چٽ شاستر ويد پُران پڙهي، هردي ويد پڙهي بِن موک نهين،
جپ تپ ڪري، پُن ڌيان ڌري بِن گيان، مٽي سنسا شوڪ نهين،
لک ويد پُران انيڪ پڙهي، ست سنگ بِنا رنگ لاگي نهين،
روحل عشق ميدان محبت - دي، سُورا سوئي، پيڇي مُڙ ڀاڳي نهين.

(اُد ٻُڌ گرنٿ)

سماجي جيون ۾ سداچار جي نصيحت جو مقصد آهي هڪ انسان کي وهنواري زندگيءَ ۾، ملي ڪري، سيني جي ڀلائي جو خيال رکي، زندگي گذاري،

جيڪڏهن هر ڪو فرد ان موجب هلت ڪري ته پوءِ سماج ۾ ويڙهه وروڌ، دنگي فساد جي جڙئي ناس ٿي وڃي. انهيءَ ڪي ئي لوڪ ڪلياڻ يا صلح ڪُل چيو ويو آهي. سنت روحل فقير جيڪو ٻين کي اُپديش ڏنو آهي، انهيءَ تي سڀ کان اول پاڻ عمل ڪيو آهي. پاڻ مسلمان هوندي به هندو ڌرم جي گرنٿن، شاسترن جو اڀياس ڪري مذهبي ٻنڌڻن کي ٽوڙي ختم ڪري ڇڏيو آهي. ٻئي طرف سنڌي سان گڏوگڏ سڄي ڀارت ديش جي عام فهم هندي ٻوليءَ ۾ واڻي رچي. جدا جدا ٻولين جي وچ ۾ پيدا ٿيل ٽُرشيءَ ۽ فرق کي ختم ڪري ڇڏڻ جي به هدايت ڪئي آهي. ميل ميلاپ مٺ- محبت، سک، پريم واري زندگي گذارڻ ۾ ئي انسانيت جو سچو سنديش سمايل آهي. ان طرف اشارو ڪندي روحل چوي ٿو ته:

ليٽا هووي تو ليجئو ميرا ڀائيڙا، اي هي ليڻُ ڪي بيرا، (مهل)
منش جنم ڦِر هات نه آوي، چوراسي لک ڦيرا.

اهڙيءَ طرح هيءُ منش جيون، اسان کي ميل ملاپ، سهڪاري جيون گذارڻ جو هڪ اعليٰ موقعو ڏئي ٿو. ان ۾ دل کولي هڪ ٻئي سان ملي وٺو. هڪ ٻئي کي جيءَ ۾ جاءِ ڏيو. هن ڌرتيءَ تي جنت آڻيو. اهڙو موقعو خبر نه آهي اسان کي وري ملي يا نه؟ ان ڪري انهيءَ جو پورو فائدو وٺو. سنڌڙيءَ جي ريگستاني علائقي مارن جي ديس ٿر ۾ پيدا ٿيل سنت روحل جو اهو سنديش اڄ جي انسان ذات لاءِ آهي، جيڪو شڪ شبهي، ويڙهه وِروڌ، ڏوئي ۽ نِفاق واري ماحول ۾ زندگي گذاري رهيو آهي.

پڙهي پُرجهيو جن، سي عاقل عقل جا ڏٺي
مُوٺُوٺي محبت ۾، پل پل پرين پسن
تن تسليون تمام ڪيون مُحب جنين جي من
"روحل" متان تن لتا حرف حساب جا

ٻُڌي هٺي پاڻ ۾، پسان جهان پيهي
نڪي خلق نڪي ملڪ نڪي اسين ئي
اسين ڳولهيون جن کي سي پڻ اسين ئي
ٻي وائي سڀ ويئي، "روحل" هونگ پرين جي هڪڙي

# پروفيسر فضل الله انڍهڙ پنو
## عاقل جن جي
# روحل فقير جي هندي/اردو شاعري جو تحقيقي مطالعي مطابق

روحل فقير جي هندي/اردو ٻولي، فن ۽ شاعري جي باري ۾ ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ لکي ٿو ته، ''روحل اور مراد کے اشعار جو ہندی کے بحر و اوزان میں ہندی ہی کے اصناف سخن پر مشتمل ہیں، اردو کے ابتدائی ارتقائی دور یعنی' دور ہندی کا ایک مثالی نمونہ ہیں۔'' (بلوچ، نبی بخش 2012 47) ان اعتبار کان سندس اردو / هندي ڪلام جو مطالعو ڪندي معلوم ٿئي ٿو ته هن جي شاعري جو واسطو فني ۽ فڪري طور تي هندستان جي ڀڳتي شاعري سان لاڳاپيل آهي. سنڌ ۾ هن قسم جي شاعري جو بنياد وجهندڙ به روحل فقير کي مڃيو ويو آهي. ان کان پوءِ سندس سلسلي جي شاعرن ان کي اڳتي وڌايو. روحل فقير جو اهڙو ادبي لاڙو ٿر راجستان، بيڪانير ۽ جوڌپور جي لهه وچڙ سبب ٿيو ۽ هن ويدانتي فڪر واري شاعري جي فن ۽ فڪر جو گهرو مطالعو ڪيو هو. ان ڪري سندس ڪلام جا مضمون، موضوع ۽ صنفون به اهي ئي آهن. روحل فقير هن باب ۾ پهريون روحل فقير جي هندي/اردو شاعري جي صنفن جي فني ڇاڻ ورتي وئي آهي ان کان پوءِ فڪري جائزو ورتو آهي.

## 1. هندي/اردو شاعري جون صنفون

روحل فقير جي هندي/اردو شاعري جون صنفون هي آهن.

دوها مسلسل دوها (ڪيرت)

| | | |
|---|---|---|
| ڇند / ڪنڊليا | ڇند | چؤپائي |
| جُهولڻا شبد/ سبد ريختي/ ريخته ڇند، | سويا ، ڪبت ۽ سہ حرفي | |

### 1.9 ڪافيون

هيٺ هر هڪ صنف جو تعارف، گهاڙيٽو ۽ روحل فقير جي ڪلام مان ان صنف جو مثال وٺي مطالعو ڪيو ويو آهي.

## 1.1 دوهو:

دوهو هندي ڇند جي قديم ۽ اولين صنف سخن آهي. ”یہ عروضی صنف ہے جو ایک شعر کے برابر ہوتی ہے۔ اس کے ہر مصرع میں 24 ماترائیں ہوتی ہیں۔ مصرع کے پہلے جزو میں 13 ماترا اس کے بعد وقفہ اور دوسرے جزو میں 11 ماترا۔ اردو کے لحاظ سے اس کا مثالی وزن یہ ہے۔“

فعلن فعلن فاعلن، فعلن فعلن فاع

عموماً دوہا فرد کی طرح تنہا ہوتا ہے لیکن باز مسلسل دوہوں کی نظمیں بھی مل جاتی ہیں۔ (گيان چند 1989 82 81) روحل فقير جي سنڌي شاعري واري فني مطالعي ۾ دوهي جو فني اڀياس ڪيو ويو آهي ۽ ان مان سنڌي بيت جي اسرڻ جو تعلق به بيان ڪيو ويو آهي. هندي پنگل ۽ ڇند وديا جو به تاريخي مطالعو ڪري چڪا آهيون. روحل فقير جي اردو شاعري ۾ دوهي جي صنف هڪ محبوب صنف طور شامل آهي. روحل فقير جي تقريباً سيني اردو جي ڪتابن ۾ دوها ۽ هڪ ئي مضمون ۾ مسلسل دوها (ڪيرت) به موجود آهن. پر مٿي بيان ڪيل وزن مطابق اهي دوها ڪيتري حد تائين پورا آهن؟ ڇا اهي دوها آهن يا نه. ان باري ۾ ڊاڪٽر گيان چند جو بيان انتهائي اهم آهي. لکي ٿو ته، ”اردو میں بعض اوقات ہندی کے دوسرے اوزان کے اشعار کو دوہا کہا جاتا ہے۔“ (گیانچند 1989 82) اها حقيقت آهي ته دوهي جو هڪ مخصوص وزن آهي هڪ ماترا جي فرق سان اهو دوهو نه ٿو رهي. پر سنڌ ۾ هن سٽن جي شعر کي دوهي يا دوهري سان تعبير ڪيو وڃي ٿو. روحل فقير جي دوهن جو وزن 13-11 اڪثر ڪري ڪونه ٿو بيهي. سندس دوهي جو نمونو هيٺ ڏجي ٿو.

صفت ڪرو صبحان ڪي، جو آد انت مڌ هوءِ،
سو ايڪو ايڪ اڪنڊ هي، اور نه دوجا ڪوءِ.

(شوق 2001 75)

## 1.2 مسلسل دوها (ڪيرت):

روحل فقير ويدانت جو شارع آهي. سندس مختلف ڪتابن جا مختلف موضوع آهن. سندس ڪتابن ۾ بين صنفن سان سلسليوار دوهن ۾ هڪ

کهاٽي جي شڪل ۾ مختلف نڪتا سمجهايل آهن. سندس من پربود ۾ ڪيترائي مسلسل دوها مختلف ڪيرتن ۾ ڏنل آهن ۽ اهي مسلسل دوهن جو نمونو آهن. ڪيترائي پيڳت انهن کي ڪلام وانگر ڳائيندا آهن. هيٺ سندس مسلسل دوهي جو نمونو ڏجي ٿو.

## 1.3 ڪنبليا ڇند:

ڪنبليا ڇند به هندي شاعري جي ڇند وديا سان تعلق رکي ٿي. روحل فقيرپنهنجي ڪلام ۾ ڪِٿي ان کي ڇند ۽ ڪِٿي ڪنبليا ڇند چيو آهي. ان جي وزن جي باري ۾ ڊاڪٽر گيانچند لکي ٿو ته ”کنڈلیا ہندی کے دو عروضی اصناف دوہے اور رولا کا مجموعہ ہوتی ہے۔ دوہے میں دو مصرعے ہوتے ہیں اور رولا میں چار۔ اس طرح کنڈلیا میں 6 مصرعے ہوتے ہیں۔ دوہے اور رولا دونوں میں 24 ماترائیں ہوتی ہیں۔ لیکن دوہے میں ان کی ترتیب 13-11 ہے جب کہ رولا میں 11-13۔ایک ضروری شرط یہ ہے کہ دوہے کا آخری جز بعینتہ رولا کا پہلا جزو ہو یعنی دوسرے مصرعے کا آخری 11 ماترا والا جزو تیسرے مصرعے کے شروع میں دہرادیا جاتا ہے۔“ (گیانچند 1989 82) جيئن ته هيءَ هڪ هندستاني ادب جي قديم صنف آهي، ان جو احوال ملي ٿو ته ان صنف جا اڳوڻا شاعر به موجوده هندستان جا هئا. هن صنف جو هڪ قديم اردو شاعر حڪيم انور خان انور گواليارِي 1295ھ ڄڏايو وڃي ٿو. روحل فقير جي ڪنبليا ڇند وارو شعر ڇهن مصرعن جو ڪونه آهي پر اهو چئن مصرعن تي مشتمل آهي. ان جو نمونو هيٺ ڏجي ٿو.

ست گرو انتر کھول کر وکھلایا محبوب، روحل من موہن سوئی جو خوبن میں خوب
جو خوبن میں خوب سوئی اب سہجے پایو سپھل بھیو سب کاج منشا منگل گایو۔

(صوفی تاج محمد 1999 80)

## 1.4 ڇند:

مٿي ڏنل ڪنبليا ڇند ۽ هيٺ ڏنل ڇند جي گهاڙيٽي ۾ ڪو به فرق نظر نه ٿو اچي. ان مان لڳي ٿو ته اها هڪ ئي صنف آهي. ڇند جو نمونو ڏجي ٿو.

درپن مین نہ کچھ پھیر ہے پھیر پڑیو مکھ مانھ جیسا مکھ کر دیکھئے تیسا دکھاوت تانھ
تیسا دکھاوت تانھ جیسا ہے روپ تمہارا برھم بھانویں تو برہم ہیں نہیں تو پھرت نیارا۔

(صوفی تاج محمد 1999 79)

## 1.5 چؤپائي:

هيءَ به هندي شاعري جي هڪ صنف آهي، جيڪا روحل فقير جي اردو ڪلام ۾ موجود آهي. ”یہ ہندی کی ایک بحر ہے جس میں 16 ماترائیں ہوتی ہیں۔ یعنی فعلن چار بار۔۔۔ہندی کی طویل نظمیں عموماً چوپائی کی بحر میں لکھی جاتی ہیں جن میں سب سے مشہور جائسی (ملک محمد جائسی) کی پدماوت اور تلسیداس کی رامائن ہیں۔ اسے ہندی کی مثنوی سمجھیے کیونکہ ہر شعر کے بعد قافیہ بدلتا ہے۔ لازمی تو نہیں لیکن اکثر سات، آٹھ یا نو اشعار کے بعد ٹیپ کے طور پر ایک دوہا آتا ہے جس سے بند کی تقسیم ہوتی ہے۔“ (گیانچند 1989 83) هندي/اردو جي قديم شاعرن ان صنف کي ڪثرت سان استعمال ڪيو آهي. انهن ۾ قاضي محمود دريائي ۽ منشي فيض الله وغيره اهم آهن. روحل فقير جي چوپائي جو نمونو هيٺ ڏجي ٿو.

میں میں کروں تو تم سے ڈروں توں توں کروں تو بچھڑا مروں
میں توں چھوڑ مواحد تھی ڈے گل بانھ سدارس پی

(صوفی تاج محمد 1999 78)

## 1.6 جُھولڻو:

هيءَ به بنيادي طور هندي شاعري جي صنف آهي. سنڌ ۾ ان کي روحل فقير متعارف ڪرايو آهي. ان کان پوءِ سچل سرمست سنڌي ۾ جهولڻا چيا آهن. پر هندي/اردو جهولڻي جو سٽاءُ مختلف آهي اهي ٻن ۽ چئن مصرعن جا به هوندا آهن. گيانچند مطابق، ”یہ واضع ہو کہ اس کا تعلق جھولے سے نہیں۔“ (گيانچند 1989 86) جڏهن ته ميمڻ عبدالمجيد ان جو تعلق جهولي/ پينگهي سان ڏيکاريو آهي. لکي ٿو ته، ”ڏکڻ هندستان جي ٻولي 'تامل' جي شاعري جي هڪ صنف 'اوشل' جنهن جي معنيٰ آهي 'جهولڻو'. هن صنف جو تعلق تامل ٻوليءَ واري علائقي جي رهڻي ڪهڻي سان آهي. اُتي سڀني ذاتين ۾ رواج آهي ته شادي رات جو نه ٿيندي آهي پر ڏينهن جو ٿيندي آهي. انهيءَ موقعي تي هڪ جهولي جو بندوبست ڪيو ويندو آهي، جنهن ۾ گهوٽ ڪنوار لڏندا آهن. انهيءَ موقعي تي جيڪي گيت ڳايا ويندا آهن انهن کي 'اوشل' چيو ويندو آهي. دکن جي صوفي شاعرن انهيءَ رسم مان فائدو وٺي پنهنجي زماني جي اردو ۾ انهيءَ

قسم جا گيت لکڻ شروع ڪيا ۽ انهن نظمن کي هنن پنهنجي ٻوليءَ جي لحاظ کان ’جهولڻو‘ سڏيو. دکن جو ٻهريون شاعر جنهن جهولڻو چيو شاهه علي جيو گامڌني (وفات 983ھ1565ع) آهي.“ (ميمڻ، عبدالمجيد 2002 70) هن صنف جو موضوع عشق الٰهي رهيو آهي ان ڪري بابا فريد شڪر گنج ۽ ٻين قديم صوفين جي ڪلام ۾ جهولڻو ملي ٿو. هيءَ صنف راجستان ۾ ڪافي مشهور هئي. ماهرن مطابق هن جو نمونو مثنوي جهڙو آهي. اردو جهولڻي جي وزن جي باري ۾ گيانچند لکي ٿو ”اس میں چار مصرعے ہوتے ہیں۔پہلے تین مصرعوں میں دس دس ماترائیں ہوتی ہیں چوتھی مصرع میں سات ماترائیں۔“ (گیانچند 1989 86) روحل فقير جي اردو جهولڻي جو نمونو هيٺ ڏجي ٿو.

اس دل درونی دے اندر میاں میں عجب کھیل ڈٹھا یار اپنے دا
سب گھٹ گھونگھٹ کر چلے خالی تھاں نہیں کوئی تھاپنی دا
دیکھو حد بے حد کی آرسی ہے بناں حد بے حد جاپنی دا
روحل رنگ لگہ گروگیان دیا سوہنگ سُبدھ ہے راہ جاپنی دا۔

(صوفی تاج محمد 1999 75)

## 1.7 شبد يا سبد:

هن صنف کي روحل فقير جي ڪلام ۾ سبد لکيو ويو آهي. اردو جي صنفن ۾ ان کي شبد چيو ويندو آهي. هي هڪ قسم جو گيت آهي جيڪو ڳايو ويندو آهي. ”شبد: اس لفظ میں ب ساکن ہے اس کے لغوی معنیٰ ’لفظ‘ ہیں۔ ہندی میں اسے صنف کے طور پر سبد کہا گیا۔ یہ گیت ہوتے ہین جن کا موضوع رہسیہ واد (تصوف) یا یوگ اور عشق حقیقی ہوتا ہے۔ یہ گانے کے لیے ہوتے ہیں اور ان کے ساتھ اس راگ کا نام بھی لکھ دیا جاتا ہے جس میں انہیں گانا چاہیے۔ گرنتھ صاحب میں متعدد شبد ہیں۔اردو میں بابا فرید شکر گنج، شیخ عبدالقدوس گنگوہی اور شیخ بہاءالدین برناوی کے شبد ملتے ہیں۔“ (گیانچند 1989 87) روحل فقير جا سبد به مختلف راڳن ۽ گيتن جي قسمن تي مشتمل آهن. مثال طور: روپ بسنت، روپ جوڳ، روپ بلاول، روپ ڪانهڙو، روپ

هوري، روپ منگل، روپ آرتي، روپ ڪلياڻ ۽ روپ سارنگ وغيره. 'ڪنبڙيءَ جو ڪلتار' ڪتاب ۾ 69 سبد موجود آهن. هڪ نمونو هيٺ ڏجي ٿو.

ٽل: آگم پنٿ ڪي گر مهما پاري ڪبهون نہ اُتري پريم خماري.
(1) گياني نہ ڌياني جوڳ نہ ساڌنا سَمجهان ڪِي مت جيت نہ هاري.
(2) ساکي نہ سبد، نہ اوهون سوهون، بيد ڪتيب سڪل سون نياري.
(3) هندو نہ ترڪ جوڳي نہ سنياسي رهنت اڏول نهين بيڪ ڌاري.
(4) انترپامي انتر کوليا ممتا من کي سهجي ماري.
(5) اُن مُون پُرس مليو گهٽ مانهِين وان ڪِي پريت لڳي ات پياري
(6) سُورا هووي، سَنمُک جُوجهي، پيت پرم کي غير وداري
(7) جان ڪَڇُو ناهين، تِنهان ڪُڇ پايا، "روحل" رين گئي دن پايو، ارس پرس مليو مُراري، ستگر ڪِي مين بلهاري. (شوق 2001 91)

## 1.8 ريختہ/ ريختہ ڇند:

روحل فقير جي اردو ڪلام ۾ ريختہ واري صنف بہ ملي ٿي. ان جو هڪ نمونو ٻن مصرعن وارو ريختہ ڇند جي نالي سان بہ روحل فقير جي اردو ڪلام ۾ موجود آهي. ''ریختی کا آغاز لکھنو سے ہوا۔ یہ اردو شاعری کی وہ صنف ہے جس میں عورتوں کے جذبات کو عورتوں کی زبان میں ادا کیا جاتا ہے۔''(محمد اشرف 2017 58) روحل فقير جي ريختي جو نمونو هيٺ ڏجي ٿو.

سجن تجھ عشق نے مجھ کو کیا مدہوش دوئی سوں  رہیا یک نقش دل اوپر خیال اس یار جانی کا
برہ کی آگ موں ساجن ستی دل کو جگایا ہے  ہوا ہے روز روشن دل تجھے دیدار دلبر کا
دیکھو یہ پریم کی پوتھی، رچی ہے رنگ سوں روحل  پڑھے کو سنت جن پورا جس گھٹ سبدھ گروکا۔

(صوفی، تاج محمد 1999 76)

## 1.9 سَوَيا:

'سويا' صنف بہ روحل فقير جي اردو ڪلام ۾ ملن ٿا. جيڪا اڪثر ڪري چئن مصرعن تي مشتمل آهن ۽ قافيو گهڻو ڪري هر مصرع جي آخر ۾ اچي ٿو. سندس بناوٽ ۽ سٽاء جي لحاظ کان سرائڪي ڏوهيڙي جهڙي آهي.

ڪنبت هي دوهي مثل ماترائن تي ٺهيل نظم آهي ان ۾ ٻہ يا ان کان وڌيڪ بہ سٽون ٿي سگهن ٿيون

## 1.10 سه حرفي:

سه حرفي جي تاريخي روايت جو مطالعو سرائيڪي شاعري واري باب ۾ ڪري آيا آهيون. سنڌ ۾ سنڌي سه حرفي جي روايت ته قديم آهي پر سرائيڪي ۽ اردو سه حرفين جي شروعات ڪنڌڙ سنڌ ۾ سڀ کان پهريون روحل فقير هو. سندس ٻه سرائڪي ۽ هڪ اردو سه حرفي ملي آهي. جيڪي روحاني رمزن سان مالا مال آهن. روحل فقير جي اردو سه حرفي ڪي فني اعتبار کان اڻپوري سه حرفي چئبو ڇو ته ان ۾ 27 شعر آهن. پوري سه حرفي ۾ پورا 30 شعر هوندا آهن. سندس سه حرفي جي اها ٻه انفراديت آهي ته ان جا شعر ٻن مصرعن جا آهن. پر ڪمزوري اها آهي ته ان جا اڪثر شعر بنا قافين جي آهن، جنهن ڪري ترنم جي کوٽ محسوس ٿئي ٿي. نموني طور هڪ شعر هيٺ ڏجي ٿو.

ز -زے زور لاگے ناہیں کوئی، بھئی کِرپا تب درِسیا کوئی
پایا سکھ بھرم سب بھاگا ،اُلٹ چِت چیتن سُوں لاگا ۔
(صوفی تاج محمد 1999 128)

## 1.11 ڪافي:

هيءَ اها صنف آهي جنهن ۾ روحل فقير، سنڌي، سرائڪي ۽ اردو ٽنهي ٻولين ۾ شاعري ڪئي آهي. ڪافي جو تاريخي پسمنظر، سنڌي، سرائڪي، پنجابي ۽ اردو ٻولين سان، سندس لاڳاپو ۽ سنڌ ۾ ان جي اوسر جو مطالعو گذريل بابن ۾ پيش ڪري چڪا آهيون. حوالن مان اهي حقيقتون سامهون آيون آهن ته ان جي ارتقا سنڌ کان ٿي. پهريون پنجابي ۾ ۽ پوءِ سرائڪي ۽ سنڌي ۾ ان جون نشانيون مليون آهن. سنڌ جي اتر ۾ ميان صاحبڏنو فاروقي، روحل فقير ۽ خليل لاشاري ان جا اوائلي شاعر هئا. سنڌ ۾ اردو ڪافي جو بنياد روحل وڌو. محقق نواز علي شوق، ڪتاب 'ڪنبڙيءَ جي ڪلتار' ۾ سندس پنج اردو ڪافيون ڏنيون آهن. سندس اردو ڪافي جو نمونو هيٺ ڏجي ٿو.

ٿلهه: موهن سُون پريت لڳي هي موري.
(شوق 2001 77) پوري ڪافي صفحي 149 تي ڏنل آهي.)

## 2. هندي/اردو شاعري ۽ شاسترن جو تعارف ۽ فڪر:

## 2.1 شاسترمن پرٻوڌ:

شاستر جي معنيٰ آهي ڪتاب ۽ من مان مراد آهي، ”دل۔ قلب۔ ذہن۔ عقل ۔روح۔ رغبت۔ میلان۔ ارادہ۔ نفس۔ روح انسانی۔ خیال۔ باطن۔ ایک جوہر لطیف کا نام۔“ (راؤ اصغر 1993 410) پرٻوڌ معنيٰ ”بیداری، خبرداری، ہوشیاری، عقل، سمجھ، قوت تمیز، آگاہی، ثبوت، دلیل، اثبات، اطمینان، علم، تعلیم اور نیند سے ہوشیار ہونا۔“ (راؤ، اصغر 1993 156) اصطلاحي معنيٰ آهي من (نفس) کي بيدار ڪرڻ ۽ وس ۾ رکڻ آهي.

جو ڪو من پرٻوڌ ڪون، پڙهي سڻي اچي ريت،
من چت ڪا جهگڙا مٽي، من آوي پرتيت.

(مونواڻي 1961 63)

من پرٻوڌ جي شروع ۾ مرشد يا ست گرو جي عنايت، مهرباني، رهبري ۾ هڪ سالڪ جو سفر شروع ٿئي ٿو ۽ من کي مات ڪرڻ لاءِ تڪبر جي قلعي کي فتح ڪرڻ سان تشبيهه ڏئي ٿو. فرمائي ٿو تہ مرشد جي قدمن ۾ ويهي معرفت حاصل ڪري سگهجي ٿي ۽ ان جي نظر ڪرم سان غرور ۽ تڪبر جو قلعو فتح ڪري سگهجي ٿو. غرور هڪ اهڙي انساني جبلت آهي جنهن کي اسلام توڙي هندو مت ٻنهي ۾ ننديو ويو آهي. تصوف جي صاحبن بہ غرور کي ختم ڪرڻ، منزل جو اولين ڏاڪو ٻڌايو آهي.

مئن مئن ڪرون تہ تجهہ سي درون
جي تون تون ڪرون تہ وبڇڙيا مرون
مئہ ڪون چوڙ مواحد تي، ڏي ڳل ٻانهن سدا رس پي
”روحل“ روح الله وچ پايا، اپڻا سودا آپ بڻايا
انڌي لکيا گونگي پڙهيا، پنگلا ڏوڙ سِکر تي چڙهيا
سڻ در دوندان دي ايهي چالي سمجهي ڪوئي مست موالي

جي صحيح سچاڻين سچ، مُڙج ڪيم ملامت ڪئون
ڳهتري پنهنجي گهٽ ۾ پرواني جان پچ
ماري ڪڍج من مان ڪوڙائي جو ڪچ
رنگ پريان جي رچ رات ڏينهان ”روحل“ چئي

# روحل جو ڪلام

## سال 1961ع از ڊاڪٽر رگهومل

ڪنبڙي جي صوفي سنتن جي ٻاڻي بابت سڀ کان پهرين "روحل جو ڪلام" جي عنوان سان هي ڪتاب، سال 1961ع ۾ بامبي مان ڇپرائي پڌرو ڪرڻ مهل، ڊاڪٽر رگهومل مونواڻي روحل جي ٻاڻي کي قول ارپڻ ڪندي پاڻ چيو هيو ته، "مان پاڻ کي ڀاڳوان ٿو سمجهان جو ڪنبڙيءَ جي ڪامل، سائينءَ روحل جي واڻيءَ تي، شرڌا جي پُشپن چاڙهڻ جو وجهه مليو اٿم." هن هاڪاري برهم گيانيءَ جو شعر، اهڙن سنن، سهڻن، سَرل ۽ صاف شبدن ۾ رچيل آهي، جو ٽيڪا ڏيڻ جي ضرورت ڪانه سمجهي اٿم، ۽ فقط عام رواج ۾ نه آيل سُخنن جي ۽ ڪِن سنن جي معنيٰ ڏني اٿم. هن ڪتاب ۾ من پربوڌ، اَڌ ٻڌ گرنٿ، سي حرفي ۽ ڪي سنڌي، پنجابي بيت آيل آهن. من پربوڌ ۾ چِت ۽ من جي وچ ۾ جهڳڙي بابت احوال آيل آهي. چِت پنهنجي ماتا ٻُڌيءَ کان صلاح ٿو وٺي، جا هن کي چيتن ساکيءَ سان ملائي ٿي، ساکي هن کي يوگ چڪرن وارو رستو سمجهائي ٿو، جنهن جي اوٽ وٺي هو، من کي مات ڪري ٿو ۽ پرماتما کي پائي ٿو. يوگ جي چڪرن جو هن جهڙو عمدو ۽ صحت بخش احوال، مون اڳي ڪٿي به ڪونه پڙهيو آهي. ست چڪر، انهن جا ديوتائون ۽ جايون هيٺ ڏجن ٿيون. مون مٿيان چڪر شرير جي بناوت ۾، پٺيءَ جي ڪنڊي اڳيان، سُوکيم تنتن جي ڦيٿن وانگر ڏنا آهن.

(1) **مول آڌار** - هن چڪر جو ديوتا گڻيش آهي ان جي جاءِ گُديا جي اڳيان آهي، يوگي، هٿِ ڳُڙي رکي آسن پڪو ڪري ٿو جنهن ڪري هن ۾ سنيهه وڌي ٿو.

(2) **سئُواڌشٽان** - هن چڪر جو ديوتا برهما آهي ۽ انجي جاءِ لنگ جي مٿان آهي. يوگي هت ٻي ڳُڙي رکي ڪام کي هٽائي ٿو. برهما کان پوترتا جو ور گهري ٿو ۽ ڪام ڦري پريم ٿئي ٿو.

(3) **مڻي پورڪ** - هتي جو ديوتا وشنو آهي ۽ جاءِ ڌُن جي پٺيان اٿس. هتان سواس شروع ٿين ٿا ۽ جاپ جي شبد کي، مٿي چاڙهين ٿا ۽ وشنو جڳياسُوءَ، کي سنتوش بخشي ٿو.

(4) **اناهت** - هن چڪر جو ديوتا شِو مهراج ۽ جاءِ دل جو ديس آهي. شو مهراج شِش کي سمجهائي ٿو ته هڪ شڪتا ڏس جنهن مان سڀ شڪتيون نڪرن ٿيون. ايياسي سانده ڌيان ڪرڻ سان اناهت شبد ٻڌيئو جي اول وڏا ۽ زوردار ٿين ٿا ۽ آهستي آهستي

سُوڪيم ٿين ٿا، جيئن ڪنهن ويٺا جو مڌر آواز هجي. هيءَ نشاني آهي تہ جگيا سو رستي تي آهي پر انهن ۾ هو اٽڪي نہ ۽ شانت آتما يا چد آڪاش ۾ لولين ٿئي.

"دل درُون هوا حال معلوم" (مولا رام)

(5) **وشڌ چڪر**- هن چڪر جي ديوي سَرسوَتي آهي ۽ جاءِ ڪَنٺ آهي، سِک هت ماتا ڪان ور گهري ٿو، تہ مون کي منو آواز ڏي تہ جيئن ايشور جا گڻ ڳايان ۽ سچ چوان.

(6) **اگنيا چڪر**- هتي جو ديوتا، ساکي يا ستگورو آهي، جاءِ ترڪُٽي يعني اها جاءِ آهي، جا ڀروئن ۽ نڪ جي پاڙ وٽ اهي. ڪبير صاحب اِنهي کي رنگ محل چيو آهي، جو اپياسي هت عجيب روشنيون ڏسي ٿو، ۽ ست پرشن جا ديدار ٿو ڪري.

(7) **سهسر يا برهم رندر**- هتي جو اشٽ پرماتما آهي. وَسشت موجب هت جگيا سو پرماتما ۾ لين ٿئي ٿو يعني جوت ۾ جوت ملي ٿي. هن کي پرم پد بہ چون ٿا.

چِت، هي يوگ جو رستو هلي، نام جو آسرو وٺي، آتما جو ڌيان ڪري، من سان جنگ جوٽي ٿو "پوترتا، سنتوش، پريم، وويڪ ۽ ويچار" چت جا ساٿي آهن، جنهن جي مدد سان من، "ڪام، ڪروڌ، اهنڪار، موهہ ۽ لوڀ" تي فتح پائي ٿو ۽ چيتن سان ملي پرم پد پائي، جيون مُڪت جو لاڀ وٺي ٿو.

آدُ ٻڌ گرنٿ ۽ ٻيءَ واڻيءَ ۾ پريم، گيان، يوگ ۽ انهن جي ساڌنن ۽ منزلن بابت شِش گروءَ جي وچ ۾ سَنواد هليل آهي. ويدانتي اصول، ڪنهن بہ دليل بازيءَ ڪانسواءِ، دِرشٽانتن رستي سمجهايل آهن ۽ منهنجي آزمودي ۾ اهي سکيائون، پريمي سؤلي طرح ڄاڻي سگهن ٿا. ويدن جا اصول، روحل صاحب جي واڻيءَ سان، ڪامائن ۾ گڏوگڏ رکيا اٿم تہ سنڌي پائرن ۽ پينرن کي خاطري ٿئي تہ مٿيون ڪلام بلڪل پورو آهي، ۽ ان جي پڙهڻ، انهي تي عمل ڪرڻ سان، سندن حياتي ڪونئون روپ وٺي سگهندي.

برم اوهم جو ويدن ۾ شانت ۽ اڪشير يا اڪئہ روپ سان بيان ڪيل آهي.

"سات سُن سي شونيہ پري هي، تانهين ۾ استانا،
ساڌو مئن جوڳي مستانان، ميرا اڪئہ آستانا"

ڇاندو گيہ اُپنشد ۾ آتما کي آڪاش سان ڀيٽيو ويو آهي "سرب وياپي آتما جيُون گهٽ مانهِن آڪاش"

پرماتما سيني ۾ آهي پر سيني کان نيارو رهي ٿو.

"مئن هون سرؤ سرؤ سي نيارا، جيُون جل پيتر تارا"

هڪ وياپڪ پرماتما، سيني ۾ سمايل آهي.

(الف) "چيتن ايڪ اکنڊ هئہ سب گهٽ رهيو سماءِ."

(ب) "اُوچ نِيچ گهٽ ايڪ برهم، سوهُون پد ابناس"

گيتا موجب هڪ پرماتما مان جڙ ۽ چيتن، پِرڪرتِيون ٿهيون. فرض ڪجن، پر مايا ۾ نہ ڦاسجي. آتما سان نيهن:

"ايڪ ڪنول ڏهِ ڦُولڙا، جڙ چيتن وءِ نام
جڙ تَج چيتن گرهي، تب پاوي وِسرام"

پنهنجي سؤ روپ ڄاڻڻ لاءِ ويچار يا گيان جي ضرورت آهي:

(الف) "اپنا روپ پچان، سمجھ من درشن ايهي"

(ب) "گيان انجن جانڪي نيتر ۾،

تانڪون ڪبهون نہ درسي دوُئي"

انيئہ ڄاڻ لاءِ اڀياس جي ضرورت آهي.

(الف) "ڏيهڙي پيتر الک بِراجي، جو کوجي سو پاوي"

(ب) انتر ڏن لگي آتما، نِهچي پيو وشواس"

جيتر رهڻي سئي نہ هوندي تيتر پڳتي، گيان ڪهڙو ڪم ڏيندا؟

"رهت همارا ڏيوهي، ار رهت همارو گيان
روحل رهني رهت" ۾، قوليو ورک گيان"

پريم، خالي عامر کي، اُمنگ بخشي پرماتما تاءِ پهچائي ٿو.

"پريم هماري سرڪا سائين، مئن تو پريم ڪي داسي"

ويراڳ ڪانسواءِ واڌارو ڪٿن ٿيندو.

"بردِ ۽ بيراڳ جي جن کي جڙ لڳي منجهہ جيءَ،
سوجهي سڄ سرير مون، تن پريمين پاتو پيءُ"

"مرڻ جيئڻ جو من مون، تن سامين لاٿو سيءُ
نات نماڻا ٿيءُ، تہ وجي روحل رتا رام سان

هن روحاني گهر جا، شاهو غلام علي، دريا خان ۽ مراد به اعليٰ درجي جا سالڪ ٿيا آهن. هنن جو هڪ هڪ شبد مثال طور ڏيانئو ته ماڻهن ۾ رُچي جاڳي ۽ ڪتاب ڇپائيندڙ اهڙن ڪتابن جو قدر ٿيندو ڏسي، هن پاسي وڌيڪ اُتساهه ڏيکارين.

شاهو: جيسُون ايڪا اِندو گهٽ اُپارا، گهٽ ڦُوٽيان وهه اِندو نيارا
جيسُون روَ ايڪا، ڏوپ انيڪا، تيُون سوهڻُون چيتن روپ انيڪا

(اندو- آڪاش، گهٽ- دلو ڦوٽيان- ڀڃڻ سان، رو سج، ڏوپ- روشني) دلن جي لهڻ ڀڃڻ سان ڪو آڪاش جنميو مئو ڪون، تيئن جيون جي ڄمڻ مرڻ سان ڪو آتما جنميو مئو ڪون، جئن آڪاش نيارو، تيئن آتما به نيارو. وري سج هڪ ته روشنيءَ جا ڪرڻا، گهٽا ۽ جدا جدا ڏسڻ ۾ اچن ٿا، پر اُن ڪان نيارا نه آهن، تئن پرماتما هڪ پر آتمائون جدا ڏسڻ ۾ اچن ٿيون پر آهن هڪ.

(2) غلام علي: هن صاحب سان سري مولا رام صاحب سير ڪندا هئا.

”سب گهٽ ايڪ هي رم رهيو جگت مُنهه جگديس
”غلام علي“ گُور روحل ڪي جب چرن لگايو سِيس“

هڪڙائي جي سکيا رڳو پڙهڻ مان ڪونه ٿي اچي پر ان ۾ ست گرن جي آسيس ۽ شِش جي شرڌا جي به گهرج آهي.

(3) دريا خان: ”جيُون ڪچ مندر پڙي سُوان آپ نه چيني اچرج مان“
پِـن پِـن ديکه اُوهان بس مري، اپني ڪرڻي آپي پري“

هڪ شيش محل ۾ ڪتي کي رکيائون. پنهنجا پاڇا ڏسي سمجهائين ته هت ته گهڻا ڪتا آهن. جن تي ڀؤنڪي ڀُونڪي ٿڪو ۽ ساه ڏنائين. تئن جيو گهڻا ۽ نيارا جيو پسي، دويت ڪري دکي ٿو ٿئي. ادويت ڀاونا ۾ ئي سک آهي.

مراد ”جي مقصود ملڻ دا هووي، ڪر گهِن ساجُهر سعيا
وچ ميدان محبت دي، نِتُ رکين قدم سوايا
اي سوُدا سِر ڏتي ٻاجهؤن، ڪنهين نه پلئه پايا
پر جيندياں مرڻ مُراد سجايا، پيچي مرڻ اجايا“

هئڙن روحاني گُلن کي ايشور پاڻ خوشبوءِ ۽ سُونهن بخشي آهي. اسين انهن جي کهڙي واکاڻ ڪري سگهنداسين. پڇاڙيءَ ۾ سنڌي ساهته سِمتيءَ جي بانيڪارن کي مُرڪون ٿو ڏيان جن هن واٽيءَ جي ڇپائڻ سان پريمن کي جاڳائڻ

جي ڪوشش ڪئي آهي. گرهست آشرم ، پرمارٿ ۾ رنڊڪ نہ آهي پر ہئي هڪ ٻئي جا سهائڪ آهن.

هي ارجن ڪرم ڪرڻ ۾ تنهنجو اڌڪار آهي
پر انهي جي ڦل سان واسطو نہ رک (گيتا)

سارو ڪلام گلن ڦلن سان ڀريل آهي، ڪيترا چونڊي ڪيترا چونڊجن؟

ڊاڪٽر گهومل موٽواڻي

راز یہ الاہی جو میرے بھگتوں کو بتلائیگا
میری بھگتی کے سبب وہ مجھ ہی میں مل جائیگا
نیک کاروں میں ملے اعلیٰ مرتبہ اُسے
اس سے بڑھ کر ہو نہیں سکتا کوئی پیرا مجھے

## ** من پربوڌ ** (صوفي روحل صاحب)

دراصل هي هڪ آدرشي ۽ اعليٰ درجي جي انساني ڪردار جي تخليق جي تدبير آهي. روحل فقير هن شاستر جي باري ۾ فرمائي ٿو ''من (نفس) اور چت (عقل) کا سمباد (بات چیت ۔ گفتگو ۔ بحث) لکھنت ہوں جاں کے پڑھےئے ہردے (دل) میں گیان (معرفت) پراپت (پہنچ) ہو وے ۔ من سدھ مارگ پاوے ۔'' (صوفي تاج محمد 1999 52) مطلب ته هن ۾ من ۽ چت جي وچ ۾ گفتگو يا بحث ٿيل آهي جيڪو پڙهڻ سان دل کي روشني ملي ٿي ۽ من (نفس) سڌي راه تي اچي ٿو. هن شاستر ۾ روحل فقير اندر جي دنيا کي اُجارڻ جو درس ڏنو آهي.

## (1) شاستر من پربوڌ

هيءُ گرنٿ روحل جي مڙني رچنائن ۾ اهم آهي. انهيءَ جو مقصد سنت شاعر جي لفظن ۾ اهو آهي ته آتم گيان ذريعي من کي شڌ (پاڪ) ڪرڻ ۽ انهيءَ کي دنياوي مايا موهه، لوڀ لالچ، اهنڪار وغيره کان هٽائي صحيح راهه تي وٺي وڃڻ، روحل فقير جو هي سڄو ڪتاب من ۽ چت (يعني سمجهه، بڌي، ضمير ڀلي بُري جي وچ ۾ فرق ڪرڻ جي قوت) جي وچ ۾ گفتگوءَ واري عبارت ۾ لکيل آهي. انهيءَ ۾ دوها، چوپايون، سوئيا، ڪبت، پد ۽ ٻيا چند ڪتب آندل آهن. هيءَ سموري لمبي بياني ڪويتا آهي، جنهن ۾ انسان جي الڳ الڳ ڀاونائن ۽ وڪارن کي ڪردارن جي روپ ۾ پيش ڪيو ويو آهي. ڀڳتي شاعري ۾ هن قسم جون رچنائون تمام ورلي نظر اچن ٿيون.

## شاستر ''من پر بودھ''

''من پر بودھ'' ایک ضخیم مجموعۂ کلام ہے۔اس شاستر میں من اور چِت کا سمباد بیان کیا گیا ہے۔(اگر کوئی من کے پیچھے چلے گا تو وہ بھٹک جائے گا اور اگر چیتن کی پیروی کرے گا تو وہ صحیح منزل مقصود تک پہنچ جائے گا۔)

# هندي/اردو شاعري ۾ شاسترن جو تعارف ۽ فڪر:

## شاسترمن پربوڌ: صوفي روحل صاحب

شاستر جي معنٰي آهي ڪتاب ۾ من مان مراد آهي ''دل، قلب، ذہن ، عقل، روح، رغبت، میلان، ارادہ، نفس، روح انسانی، خیال، باطن، ایک جوہر لطیف کا نام۔'' (رائو اصغر 1993 410) پربوڌ معنٰي ''بیداری، خبرداری، ہوشیاری، عقل، سمجھ، قوت تمیز، آگاہی، ثبوت، دلیل، اثبات، اطمینان، علم، تعلیم، نیند سے ہوشیار ہونا۔'' (رائو، اصغر 1993 156) اصطلاحي معنٰي آهي من (نفس) کي بيدار ڪرڻ ۽ وس ۾ رکڻ آهي.

## ست گرو پرساد (شاستر من پربودھ)

''من اور چت کا سمباد کھنت ہوں جاں کے پڑھے ہردے میں گیاں پربت ہووے من سدھ مارگ پاوے۔''

دوہا: 1- ستگر پاؤ پڑنت ہون، جن سنگ اُپجیو گیان
دیا بھئی دیال کی، تب جیتیو گڑھ ابھیمان

''جب مرشد کے قدموں میں آیا تب سے مجھے علمِ الٰہی حاصل ہوا۔ مالک کی مہربانی سے غرور اور تکبر کے قلعہ کو فتح کیا۔''

2- گڑھ جیتن آسان ہے پر مشکل بیسن مانہہ
بناں جوت جگدیش کی اندھیاں ٹھہرت نانہہ

''قلعہ کو فتح کرنا آسان ہے مگر اس میں بیٹھ کر حکمرانی کرنا مشکل ہے۔ مالک کی عطا کی ہوئی روشنی کے بغیر اس قلعہ میں علمِ الٰہی سے محروم لوگ نہیں ٹھہر سکتے۔''

3- جے چاہو پربھ اپنو، آہ نِس کایا سودھ
روحل رچ کہنت ہوں، من کو من پربودھ

''اگر مالک کو پانے کی خواہش رکھتے ہو تو اسے اپنے قریب دیکھ جو کہ دن رات تمہارے ساتھ رہتا ہے۔ روحل صاحب خوش ہو کر کہتے ہیں کہ اگر مالک کی تلاش کرنا ہے تو اپنے نفس کو سیدھی راہ پر چلا۔''

4- ایک کنول دو پھولڑا، جڑ چیتن ہے نام
جڑ تج چیتن جو گرھے، تب پاوے بسرام

" کنول پودے کو دو پھول لگے ہیں ایک کا نام جڈ (جڑ) یعنی نادان (جھوٹ) اور دوسرے کا نام چیتن یعنی عقلمند (سچ) ہے۔ روحل صاحب فرماتے ہیں کہ جڈ یعنی نادانی (جھوٹ) کو چھوڑنے اور چیتن یعنی عقلمندی (حقیقت) کو اپنانے سے سکھ چین ملتا ہے۔"

5- جڑ چیتن سمجھے بناں، سرے نہ ایکو کاج
جان سکے تو جان من، نہ تو اوسر بیتو آج

"اس دوہے میں روحل صاحب فرماتے ہیں کہ جڑ اور چیتن (غفلت اور سمجھ) سے واقف ہوئے بغیر کوئی مقصد حاصل نہیں ہو سکتا۔ آپ فرماتے ہیں کہ اے انسان اگر سمجھ حاصل کرنی ہے تو یہی وقت ہے کیونکہ وقت آہستہ آہستہ گذر جائے گا۔"

6- جڑ چیتن دونوں بسیں، کایا نگری گام
آپو اپنی بھاؤنا، آپو اپنی ٹھام

"روحل صاحب فرماتے ہیں کہ اے بندے تیرے اندر ہی دونوں جڈ اور چیتن بستے ہیں لیکن دونوں کے خیالات اور ٹھہراؤ یعنی مقام الگ الگ ہیں۔"

7- اپنی اپنی ٹھام میں، کرتے بھوگ بلاس
جگت بھولو سنسے پڑیو، سمجھے ورلا کو داس

"روحل صاحب فرماتے ہیں کہ جڈ اور چیتن اپنی اپنی جگہ پر عیش و آرام کرتے ہیں۔ زمانے والے اس راز کو پانے کے لئے شک اور گمان میں رہتے ہیں کوئی درویش ہی اس راز کو پہچان سکتا ہے۔"

8- جڙ چيتن سمجهي بِنا، پچ پچ مرنا آگ
سمجهيگا ڪو سنت جن، جان ڪي مستڪ ڀاگ

9- چيتن ايڪ اکنڊ هئي، سڀ گهٽ رهيو سماءِ
مايا سُون مِل جڙ ڀيو، سُڌ سروپ نه پاءِ

10- مایا سُوں مل جڑ تھیو، جڑ سنگ ہویا جیو
پنچ کرم نیچو بھیو نہ تو اوہی جیو اوہی سیو

"من جب مایا سے ملتا ہے تو بھٹک جاتا ہے اور دنیا میں اُلجھ جاتا ہے۔ برے کام کرنے سے برا کہلاتا ہے ورنہ اشرف المخلوقات کہلاتا ہے۔"

11- جِي سماوي سِيءَ ۾، سِي ملي برِم پاس
اي تيني پاؤ جب متي، ڪو ڪيول ايڪ پرڪاش

12- اندريُن سوادين لاگ رهيو، رات ڏِن وِڪ ڪات
سُڌ بُڌ سڀ ڀُل گئي، اب ڪڇوءَ نه آوي هات

13- ڪتتا بڪتا تون سدا، اؤر نه دوجا ڪوءِ
مئن مُورک مت هِيڻ، سرن پڙيو اب توءِ

14- توں داتا جگت گرو، میں مانگوں دان جگیاس
روحل کُوں راکھ لیو، چرن کمل کے پاس

"روحل صاحب فرماتے ہیں کہ اے مالک تو میرا رہبر ہے میں تم سے بھیک مانگتا ہوں کہ مجھے اپنے پاس اپنے قدموں میں جگہ دیجیے۔"

15- تون ساگر مئن ڏيڏري، بيحد اگم اگياد
تم پروسي مئن ڪِيا، من چت ڪا سَماد

16- تیری اگم اگاد گت کا آر نہ پار
آد انت تِہاں مدھ ناہیں نام رہیو نِر آدھار

''اے مالک الٰہی تو لامحدود ہے جس کا کوئی کنارا نہیں ہے۔ اول اور آخر تو ہی ہے اور لاشریک ہے۔''

17- تُم بن اور نہ دوسرا، کیا مُکھ سُوں کریئے بات
جیوں گونگا سپنا لہے سُمر سُمر پچھتات

''اے مالک تیرے بن اور کوئی دوسرا نہیں ہے میں اپنے منہ سے کیا بات کروں جیسے گُونگے کو خواب آتا ہے اور وہ اس کو یاد کر کر کے پچھتاتا ہے۔''

18- کَتھنی کتھے انیک بِدھ، جوگی جَتی سنیاس
روحلؒ رھنی رہنت بن، پڑے کال کے پھانس

''روحلؒ صاحب فرماتے ہیں کہ منشی مختلف درویشوں اور سادھوؤں کے لکھے ہوئے قصے کہانیاں اور شاعری سن تو لیتے ہیں لیکن ان کے بتائے ہوئے رستے پر چلے بغیر موت کے شکنجے میں پھنس جاتے ہیں۔''

19- رہنت ہمارا دیو ہے، اور رہنت ہمارا گیان
روحلؒ رھِنی رہنت میں، پُھولیو وِرکھ وِگیان

''اس دوہے میں روحلؒ فرماتے ہیں کہ راہ حق ہماری اصل طاقت ہے اور راہ حق ہی ہماری سُوجھ بوجھ اور مقام ہے۔ اور اس حقیقت کے راستے پر چل کر ہی مجھے اصل مقام ملا ہے۔''

20- وِرک وِگيان جب ڦوليوار، واٽي ڦوٽي واس
اُونچ نِيچ گهٽ ايڪ برهم، سوهؤن پد ابناس

21- اوھُون سوھُون بي ٽڪا، اڇا جاپ پرڪاس
انتر ڌُن لڳي آتما، نِھچي پيو وِساس

22- باراں پنتھ ہندو، بہتّر مسلمان
جیں جس پد میں پایو، سو تانکی کرے بکھان

''ہندوؤں کے عقیدے کے مطابق بارہ (۱۲) فرقے اور مسلمانوں کے بہتّر (۷۲) فرقے ہیں۔ان تمام فرقوں کے ماننے والے اپنے اپنے طریقے کی بڑائی بیان کرتے ہیں۔''

23- کیول گھر گھمبیر ہے، کہن سُنن سُوں پار
روحل اٹل اڈول ہے، نِر دعویٰ نِر آدھار

''اس مالک کا گھر/مقام حاصل کرنا بہت مشکل ہے جو کہنے اور سننے سے بھی دور ہے وہ تو ہمیشہ قائم ودائم، نہ ختم ہونے والا سب کچھ آپ ہے یعنی لاشریک اور اکیلا ہے۔''

24- تان کا ھنس پرم آتما، اِنچا رُوپي نام
اؤنکار تاتي پرگھٽي، سوھؤن آتم رام

25- پرم آتم سُت آتما، آتم سُت من چِت
مايا ڪون انس من پيو، يڪتي ڪو انس چِت

26- چوراسي لک جون مُنھ، وُست براجِي ايڪ
جڳت پُول سنسي پڙيو بِنا ويچار وويڪ

27- پِنڈ برہمنڈ رچنا رچی، پانچ تنتوں کا میل
سمجھے گا کو سنت جن، ایہہ عقل کلاں کا کھیل

''اس کائنات یعنی کرہ ارض کو مختلف عناصر کے ملاپ سے پیدا کیا گیا ہے۔روحل صاحب'' فرماتے ہیں کہ اس کائنات کے راز کو کوئی درویش سنت ہی سمجھ سکے گا۔''

# من کا خاندان

دوہا: 28- ممتیا ماتا من کی کبدھیا دُرمت بہن

ترِشنا رانی سُوں سدا رِل مل کرت چین

''من یعنی دل و نفس کی ماں لالچ ہے۔ بری نصیحت اس کی بہن ہے۔ خواہش من کی ملکہ ہے جس کے ساتھ رہ کر من عیش و عشرت کرتا ہے۔''

دوہا: 29- کام کرودھ اہنکار، اور لوبھ موہ ابھیمان

ایہہ من راجہ کے منتری، پانچ بھئے پردھان

''من ایک ایسا بادشاہ ہے جس کے غصہ، غرور و تکبر اور لالچ جیسے وزیر ہیں جو اپنی اپنی جگہ پر اہم ہیں اور یہ سب دل و نفس راجہ کے ساتھ رہتے ہیں۔''

دوہا: 30- پاپ پُن جس کے دربان ہیں، لالچ موہ فراش

ہرکھ سوگ دونوں خدمتی، اھ نِس رہتے پاس

''روحلؒ صاحب فرماتے ہیں کہ من یعنی نفس کے پاپ اور گناہ چوکیدار ہیں جبکہ لالچ و برائی اس کے خدمت گار ہیں اسی طرح دکھ اور سکھ دونوں ہی اس کے سیوک ہیں جو ہمیشہ اس کے پاس رہتے ہیں۔''

دوہا: 31- اگیان گھوڑے پر چڑھیو بِسریو نام اروپ

روحلؒ رہنی رہنت بن پڑیو کال کے کوپ

''جس وقت انسان بے سمجھ گھوڑے پر چڑھا یعنی غلط راہ پر چلا تو اس کو مالک کا نام اور اپنا مقام بھول گیا۔ روحلؒ صاحب فرماتے ہیں کہ صراط مستقیم پر چلے بغیر انسان اندھے کنویں میں گر کر موت کے منہ میں چلا جائے گا۔''

دوہا: 32- کرمن کے من وس پڑیو، نانا رس کے بھوگ
سُدھ بُدھ سب بھول گئی، دِن دِن اُپجے روگ

"جب نفس دنیاوی کاموں میں الجھ جاتا ہے تو وہ مختلف قسم کے دنیاوی مزے لوٹتا ہے۔ دنیاوی عیش و عشرت میں پڑ کر اس کی سمجھ بوجھ ختم ہو جاتی ہے اور وہ روز بروز مرض بنتا دکھ میں مبتلا ہو جاتا ہے۔"

دوہا: 33- جاں کے سنگی ایہہ سدا سو من اندھ نِرندھ
آپ نہ چینے آپ کوں پڑیو مایا کے پھند

"جس من یعنی نفس کے ساتھی کام کرودھ لوبھ موہ اہنکار وغیرہ ہوں تو ایسا نفس بینا سے نابینا تر ہو جاتا ہے۔ اس کو اپنی خبر بھی نہیں رہتی اور وہ دنیا کے جال میں پھنس جاتا ہے۔"

دوہا: 34- رام رتن دھن چھوڑ کر مورکھ میلے مال
روحلؒ اندھیاں سوُدا ہاریا، کوڑی بدلے لعل

"بے وقوف و کم عقل لوگ مالک کے انمول ہیرے جیسے نام کی دولت کو چھوڑ کر دولت اکٹھی کرنے میں مصرف رہتے ہیں۔ روحلؒ صاحب فرماتے ہیں کہ یہ اندھے لوگ مالک کے انمول ہیروں کو کوڑیوں کے بدلے فروخت کر کے بازی ہار جاتے ہیں۔"

## "چت"

(چِتِ جو خاندان:)

## (چیتن۔ سمجھ۔ وچار۔ آگاہی۔ ہنس) کا خاندان

هن خاندان جا نيڪ گڻن وارا عمل ميمبر آهن. اهي آهن، بُڌِي (عقل)، رهڻي ڪرڻي، سرت، سادگي، سنتوش (صبر)، پوترتا (پاڪائي)، پريم، وويڪ (تميز)، ديا(رحم)، ڌرم (فرض)، جپ (ذڪر)، تپ (مشقت واري عبادت)، روضو

وغيره) ڀاءُ (ورتاءُ)، گيان، جڏهن من انهن جي سنگت ۾ اچي ٿو ٿو تہ پرم پد (اعليٰ مقام) حاصل ڪري ٿو. انهن ڪردارن تعارف ڪرائيندي چوي ٿو تہ چتِ جي ماءُ عقل آهي، رهڻي ڪرڻي ان جي ڀيڻ آهي ۽ سرت (سمجھ يا عقل) هن جي گهرواري (زال) آهي. انهن سان گڏجي چت وڏي چين ۽ آرام سان رهي ٿو يعني روحاني راحت جو دارو مدار نيڪ عملن تي آهي.

35: چِت کی ماتا بُدھ ہے، رہنی کِرنی بہن
سُرت سہاگن سُوں سدا، رِل مل کرتا چین

"روحلؒ صاحب من کے خاندان کا ذکر کرنے کے بعد اب "چت" یعنی سمجھ وچار کے خاندان کا تذکرہ کرتے ہوئے فرماتے ہیں کہ چت کی ماں "ہدایت" ہے اور صراط مستقیم اور صحیح کمائی اس کی بہنیں ہیں۔ چت اپنے پاک اور صاف خیال کے ساتھ ہر دم مگن رہتا ہے۔"

36: سیل سَنتوش اَر پریم وَویک وچار
جاں کے یہ پردھان ہیں، اس کو کبھوء نہ آوے ہار

"ٹھنڈا مزاج، ست، سمجھ بوجھ اور صحیح سوچ چت کے اچھے ساتھی ہیں جن کی وجہ سے اسے کبھی شکست نہیں آتی۔"

37: دیا دھرم دربان ہیں، جپ تپ دونوں فَراش
بھاؤ بھگت دونُوں خدمتیِ، نِس دِن رہتے پاس

"مہربانی و سچائی اور عبادت چت کے خدمت گار ہیں یعنی ہر وقت یہ چت کے ساتھ رہتے ہیں اسی طرح مہر و محبت بھی اس کے سیوک ہیں اور یہ بھی ہمیشہ اس کے ساتھ رہتے ہیں۔"

38: گیان گھوڑے پر چڑھیو، سُرت نُرت ہے پاس
اَپرم پد کے کارنے، اَہ نِس پھرے اُداس

"روحل" صاحب فرماتے ہیں کہ چت سمجھ بوجھ کے گھوڑے پر سوار رہتا ہے۔ صحیح خیال اور جلوۂ الٰہی کی روشنی اس کے ساتھ رہتے ہیں۔ اس لامتناہی رتبے کی خاطر جس کا کوئی ثانی نہ ہے چت ہمیشہ اداس رہتا ہے۔"

39: جاں کے سنگی ایہہ سدا، سو کہیے وڈ بھاگ
روحل تاں کو نہ لگے، من ممتیا کا داگ

"اس دوہے کا تعلق اس سے پہلے والے دوہے سے ہے کہ جس کے ساتھی اچھے ہوں گے وہ بڑے نصیبوں والا ہوگا۔ روحل صاحب فرماتے ہیں کہ ان کو کبھی بھی لالچ و گمراہی کا داغ نہ لگے گا۔"

40: جاں میں راجہ دو بہئے، کایا نگری ایک
سکھ کی رنچک نہ رہے، پاوے دُکھ انیک

"جس جگہ دو بادشاہ حکمرانی کریں اس جگہ کو کبھی سکھ چین نصیب نہیں ہوتا بلکہ اس کو کئی قسم کے دکھوں اور تکلیفوں کا سامنا کرنا پڑتا ہے۔"

41: اپنی سنوارت کھینچتے، کوئی نہ مانے ہار
روحل جھگڑا کِم مٹے، دو پُرش اِک نار

"روحل صاحب فرماتے ہیں کہ انسان کو ہمیشہ ایک ہی طرف یعنی یاد الٰہی کی طرف لو لگانی چاہیے، اگر انسان یاد الٰہی کے ساتھ ساتھ من یعنی نفس کی بھی پیروی کرتا ہے تو پھر اس کے رتبے میں فرق آجاتا ہے۔ پھر من اور چت کی لڑائی شروع ہو جاتی ہے اور دونوں میں سے کوئی ہار نہیں مانتا دونوں اپنی طرف انسان کو کھینچتے رہتے ہیں۔ روحل صاحب اس کی مثال اس طرح دیتے ہیں کہ جس طرح عورت ایک اور اس کے چاہنے والے دو ہوں گویا اس طرح جھگڑا پیدا ہوگا ختم نہیں ہو سکے گا۔

42: چت کو کهيو نہ من کري، من کو کهيو نہ چِت
کايا نگري گام مُنهه، دونو جهگڙن نت

43: چِـت چُپاتـا هــو رهيـا، ڏيکيـا مــن ۾ جــور
تــان ڪــا ٻَـل لاڳــي نهــي، او ٻُھتـا پيـا جـور

44: چت پُوچھت ہے بُدھ سُوں، سُن ماتا اِک بات
میرو کہیو نہ من کرے، ایہہ کاہے کی کُسلات

"چیتن اپنی ماتا، بدھ یعنی عقل سے پوچھتا ہے کہ یہ من یعنی نفس کی کیسی سمجھ بوجھ ہے کہ میرا کہنا نہیں مانتا گویا کہ سیدھے راستے پر نہیں آتا۔"

45: تب بُدھ کھیو چت کُون، جی تم پوچھو موہِ
بِنا ستگُر نا مٹے، جو دکھ لاگو توہِ

46: تب چِت کھیو بُدھ کُون تم ھئیں میری مات
بُھت دنا کو مئَن دُکی، آگی کری نہ بات

47: تب بُدھ کہیو چِت سُوں، جے پُوچھو تُم موءِ
بِنا ستگُرو نا مٹے، جو دُکھ لاگو توءِ

"تب چت پھر اپنی ماں سے پوچھتا ہے کہ مجھے اس مرشد ورہبر کا پتہ دے جس کے ملنے سے میرے دکھ درد مٹ جائیں۔"

48: تــب چِـت کھيــو ٻُـڌ ڪُـون، تُــم ھئين ميــري مــات
ٻُھــت دنــان ڪــو مــئن ڏکــي، آڳــي ڪــري نــہ بــات

49: تــب ٻُـڌ کھيــو چِــت ڪُــون مــئن هــون تُمــري مــات
هـــم سُـــون تـــم انتـــر ڪيـــا، آڳـــي پُڇـــي نـــہ بـــات

50: تــب چِـت کھيــو ٻُـڌ ڪُــون، اب مــئن پُوڇــون توهــ
جــان ڪــي پُرسيــان ڏکــہ مٽــي، ســو گــرو بتــاوو موهــ

51: ٽُريا نَتَ اُوپر وَسي، اَمراپُور ڪو گام
تِهان بِراجي ديوتا، ساکي تان ڪو نام

52: جاگرت سُپنت سَکو پَت، تان ڪا ساکي ايڪ
جان ڪي پيتيان سُک ملي، پاجي ڏُک انيڪ

53: تب بُدھ چِت دونوں چلیا، سَاکھی گُر کے پاس
ایہاں پہنچ کر جانو، تجو اوراں کی آس

"تب بدھ اور چت (ماں اور بیٹا) دونوں رہبر کے پاس پُہنچ کر اور یقین کر لیتے ہیں کہ وہ صحیح منزل پر پہنچ گئے ہیں اب انہیں اور کسی کی خواہش نہیں رہی۔"

54: تب بُد چِت ساکي آگي، جاءِ ڪري پُڪار
تُمري ڪِرپا سُون مِٽي، من ممتا ڪي مار

55: تب ساکھی کہیو چت کُوں، جے تمہارے بھاگ لِلاٹ
بھجن کرو بھگوان کا، تاں تے کُھلے کپاٹ

"تب رہبر نے چت سے فرمایا کہ اگر تمہارے اچھے مقدر ہیں تو اس الٰہی کو ہر وقت یاد کرو تب تیرے اندر والی کھڑکی کھل سکتی ہے۔"

56: تب چت کہیو گُر آگے، سو بھجن کِس بدِھ ہوء
مَستک اُوپر ہاتھ دھر، سو پَنتھ بتاؤ موء

"تب چت اپنے رہبر سے پوچھتا ہے کہ وہ عبادت کیسے ہوتی ہے جس سے کہ الٰہی کو پاسکوں۔ چت کہتا ہے کہ میرے سر پر مہربانی کا ہاتھ رکھو اور مجھے وہ راستہ بتاؤ۔"

57: مَستڪ اوپر هاٿ ڌر، گور ديني چِت سِيک
من ماري پيچي ملي، نام نِرنجن بِيک

58: پہلے من کو وَس کرو، پیچھے واں کو سَنگ
کایا نگری گام میں، کوئی نہ لاگے ڈنگ

”رہبر نے کہا کہ پہلے اپنے بھولے ہوئے من یعنی نفس کو قابو میں کرو اور پھر اس کے ساتھ رہو پھر تجھے نفسانی اور جسمانی کوئی تکلیف نہ پہنچے گی۔“

59: میرو کہیو نہ من کرے، من کے متے انیک
کارج میرو کِم سرے، او بُہتا میں ایک

”چت اپنے رہبر سے کہتا ہے کہ میرا کہنا کوئی نہیں مانتا سب من یعنی نفس کے بس میں ہو گئے ہیں میرا کام کیسے بہتر طور پر ہو سکتا ہے کہ میں اکیلا ہوں اور وہ بہت ہیں۔“

60: رے چِت بُھولا مت پِھرو، تو ہی ہو چیتن
جاءِ ملو پریوار سے، کیا کرے گا من

”رہبر نے فرمایا کہ اے چت تو ادھر ادھر مت بھٹک تو خود کو پہچان اور اپنے خاندان یعنی اچھے لوگوں کے ساتھ جا کر رہ یہ من تمہارا کچھ نہیں بگاڑ سکے گا۔“

61: آتم روپ انیک ہیں، سب گھٹ ایکو نام
جو تیرے دل میں بسے، سو جپ آتم رام

”اس ہستی کے بے شمار رنگ و روپ ہیں اور ہر ایک میں اسی کا ہی جلوہ ہے۔ تیرے اندر میں جو رہتا ہے تو اسی کو یاد کر اور اس طرح کی کیفیت پیدا کر کہ جدھر دیکھتا ہوں ادھر تو ہی تو ہے۔“

62: ڪام ڪِروڌ پَرڌان هين، لوڀ موهه اهنڪار
پانچ تگون ڪي وس پڙيو آهه نِس مارن مار

63: اگيان گهوڙي اُوپر چڙهيو ڪرم ڪري ٻهه بات
ائسي رهڻي من ڪي، سُنو گرو جي بات

64: ڪر ڪِرپا مُون پي ڪهو مِلن ڪِس بِڌ هوءِ
ٻهت ڏِنن ڪو مئن ڏکي، سَرن پڙيو اب توءِ

65: پانچ تنت گُن تين ہر، سڀ جگ پُوليو جاءِ
جِس پنت مُون پِرپ پاويئي، سو پَنت موهه بتاءِ

66: نِرنڪار (آڪار) سو ڪِس بِڌ باڳون بين
جي تُمري پاڳ لِلاٽ هين، تان سمجهه ليويگا سين

67: روحلؒ رمیں جہاز جَل، تیر نہ درسے تانہہ
چار کُونٹ میں پھرنت ہے، دِرشت دروھ کے مانہہ

"روحلؒ صاحب فرماتے ہیں کہ جب جہاز بے خطر سمندر میں چلتا ہے تو اسے ظاہراً کوئی نظر نہیں آتا وہ چاروں طرف چلتا ہے لیکن اِن کی نظر قطبی ستارہ پر رہتی ہے جو اسے صحیح سمت بتاتا ہے۔"

68: جاں کی درشتی دروھ میں، تاں کا پینڈا سِدھ
جاں کے ہِردے آتما، تاں کی نِرمل بُدھ

"روحلؒ صاحب فرماتے ہیں کہ جس کی نگاہ قطبی ستارہ پر رہتی ہے وہ صحیح سمت چلتا ہے عین اسی طرح جس کے دل میں یادِالٰہی ہو اسی کے خیالات نیک اور پاک وصاف ہوتے ہیں۔"

69: روحل عشق میدان میں مرِں کنوں مت بھاگ
جان گھٹ انبھوُ اُوپجے سو کہیجے وڈ بھاگ

70: ڪِس بِڌ پيئوُن آتما، باڳون امرت بين
سپ گهٽ آتم رام هي، ڪِس بِڌ سمجهون سين

71: ڪر ڪرپا مُون پر ڪهو سو ملن اڙانگا هوءِ
ڪهو ڪيسي هووي جئسي بات بتاوو موهءِ

72: آتم روپ انيڪ هئن سپ گهٽ ايڪو نام
جو تيري دل ۾ بسي سو جپ آتم رام

73: اور دیُو سب چھاڑ کر، پہلے سمرو آپ
پانچ تَنت گُن تین کا، مِٹ جاوے سَنتاپ

"اے بندے خود کو پہچان تیرے جسمانی و نفسانی شکوک وشبہات سب مٹ جائیں گے۔"

74: پانچ تنت گُن تین ۾، جب لگ تُمري دوڑ
تب لگ سنسا نا مٽي، ڪبهُون نه پاوي ٺوڙ

:75 جب لـگ آتـم نـا ملـي، تـب لـگ سـري نـہ ڪـاج
چلــوتــو پيتـــُون آتمـــا، اؤســر بِيتيُــو آج

:76 آتـم ڪـو مِلنـو ڪَـٺن هـي، هـم سُون هـووي نـہ بـات
تُـم سـاڪي سـرؤ جيـو ڪـا، سـبُ ڪُـڇ تُمـري هـات

:77 ہم کنگال آئے گریو، تُم ستگرو کے دُوار
ہم کیٹکی کچھ بل ناہیں، ساکھی رُوپ سنوار

"طالب اپنے رہبر ہادی سے کہتا ہے کہ میں ناچیز تمہارے در پر پڑا ہوں میں چیونٹی کی مِثل کمزور ہوں مجھ میں کچھ طاقت نہیں ہے تو ہی میری رہبری فرما۔"

:78 جِس گھٹ نوبہت نام کی، باجے انحد گھور
روحلؒ ٹل بچھڑے ناہیں، جیسے چاند چکور

"جس شخص کے اندر الٰہی کے نام کا ڈنکا بے حساب بج رہا ہوتا ہے مالک اس سے کبھی جدا نہیں ہوتا جس طرح چاند اور چکور ایک دوسرے سے جدا نہیں رہ سکتے۔"

:79 اوہِی من ہے اوہی چت ہے، اوہی ساکھی اوہی جیوَ
اوہی آتم اوہی پرماتما، اوہی ایشور اوہی سیوَ

:80 ایک اُسی کے نُور سُوں ذِیست سارا نُور
روحلؒ ایکوئی رُم رہیا، ٹھام ٹھام بھرپُور

:81 جو کوئی "من پربودھ" کوں پڑھے سُنے اچھی ریت
مَن چِت کا جھگڑا مٹے، من آوے پرتیت

:82 ميـري بيلـي بهُــت هــين، پــڙي مــن ڪــي وسِ
جــب ايڪــو ايــڪ ۾ رهيــو اُووان سُــون يــاگون نِــت

:83 مـن ڪـي سـنگي ڪـون هـين، ايـڪ ايـڪ کهـ موهِـ
تـان ڪـا اؤڪـد ڪيجئـي، وِگهـن نـ لاگـي توهِـ

:84 سُـنو سِـڪ تـم ڪُـون کهُـون، ڪـٽ چڪـر ڪـي بـات
بِنـا جـوڳ پـاوين نهـي، اڪـڙ ڪڙِيـو نهـي جـات

:85 ڪـٽ چڪـر ڪـٽ ڏيـؤ هـئن، رهتـي آپـو آپ
بِـن پوجـا ڇـاڏي نهـي، مـانگي اجَپـا جـاپ

:86 تـب سـاڪي چِـت ڪُـون لـي گيـو، آتـم پـور ڪـي ديـس
جهـان وسـي نِـرنجن آتمـا، سُـر نَـر مُنـي نـريس

:87 سِـيس ڏريـو سـتگور آگـي، اؤر نـ جـائون ڪـوءِ
جـو تـم کهـو سـو هـم ڪـرون، جـا هـوني سـا هـوءِ

:88 نہ کچھ کرنی کرسکوں، ہم سُوں ہووے نہ جوگ
کر کرپا سرب سُکھ دیوؤ، امرت رس کو بھوگ

"میں کچھ بھی نہیں کرسکتا میں ریاضت اور مراقبہ نہیں کرسکتا اپنی مہربانی فرما کر مجھے ایسا سکھ دو کہ میں آب حیات کا مزا چکھ سکوں۔"

:89 تم جیسو گُر بھیٹیو بڑو ہمارو بھاگ
جیسے پارس لوھ کا تُرنت مٹاوے داگ

"یہ میری خوش قسمتی ہے کہ تم جیسا رہبر مجھے ملا جس طرح پارس لوہے کو سونا بنادیتا ہے اسی طرح میرے رہبر نے مجھے سونا بنادیا ہے۔"

:90 ڪـٽ چڪـر ڪـٽ ڏيـؤ هـين، ايـڪ ايـڪ ڪـر جـان
تـان ڪـي مهِمـا ڪَهـت هُـون، اُلٽـي سُـلٽي آن

:91 مُـول اگـو چر تلـي، چڙهيـو اُلٽـي بـات
چـؤنڪي تِهـان گٽـيس ڪـي، اڪـڙ ڪـڙا ڪـي گهـات

:92 مُـول چڪـر ڪـي اَنتـرين، بيسـيُو ديـؤ ڏوار
تـان هـي سُـون سَـنمُک مِلـو، پيچـي اُتـرو پـار

:93 سـاڪي چِـت ڪُـون لـي گيـو، سُـر نـر مُنـي نـريس
چـار پـاڪڙي ڪـو ڪنـؤل، واسـا تِهـان گٽـيس

94: ساڪي چت گٽيس ڪُون، ڪِينو نِمو ناراڻ
امر پد ڪِم پائيي، تان ڪا ڪرو بکاڻ

95: امر پد تو ڪٺن هي، پُهنچي وِرلا ڪو
ايڪو نر سو پريان رهي، جو هم جئسا هو

96: اِتني همري پُهنچ هي، اؤر نہ دُوجي هو
پيڇي ڦيرا نا مِٽي، ساچ ڪَهت هُون تو

97: ساڪِي کهيو چِت ڪُون، اِيان سُون اِڪ گن ليهہ
آسن دَرڙ ڏرنِي ڏريا، تان تي وڏي سَنيهہ

98: دوء ڪر جوڙ گٽيس ڪُون، ڪري چِت ارداس
آسن دردِ ڪر ديجئي، هم هُون تيرا داس

99: مستڪَ اُوپر هات ڌر، کهيو گٽيس چت جاءِ
آسڻ ڪيهُون نا ڏِگي، اُلٽي آپ سماءِ

100: نمسڪار ڪر ديوَ ڪُون، چليا ساڪِي چِت
بِرم پوري ڪي ديس ڪُون، جهان يانج گهڙت هي نِت

101: ساڪِي چِت دونو چليا، لِنگ دُواري تام
ڪٽ پاڪڙي ڪو ڪنؤل هين، برما ڪو بِسرام

102: نمسڪار ڪر بِرم ڪُون، کهيو ساڪِي چِت
ڪر ڪرپا مُون پي کهو، جِي امر رهي نِت

103: سنو چِت برما کهي، جب لگ همري ديهہ
تب لگ ڪَيهُون نہ مري، همري سيک لي

104: جتني جِيوَ جهان ۾، چوراسي لک جات
اُپت کپت ڪُل ڪي سگل، سا سڀ همري هات

105: جي چاهو تُم جنم سُک، تو کهواب موهِہ
جئسي تيري پاؤنا، تئسا بخشُون توهِہ

106: اُتم جنم ڪُون ڪيا ڪرون، جو پيڇي مَر جاءِ
ڪر ڪرپا سي جنم دي، جان ڪُون ڪال نہ کاءِ

107: جو جو جنمي سو مري، تان ڪون ڪيجت ڪاهہ
جو جنم مرن سون رهت هي، سو پنٿ موهِہ بتاءِ

108: امراپُور ڪي پُهنچ ڪِي، همري سِمرٿ نانهِہ
بار بار ڪيا پوڇتي، سمجهہ رهو مَن مانهِہ

109: سُنو چت ساڪي ڪهي، بِرما سُون اڪ گُن ليهه
آهه نِس رهو بيچار ۾، پانج گهڙت ڪو پيهه

110: ڪون ياءُ تم ڪهت هو، ڪر ڪرپا ڪهه موهه
جو تم ڪهو سو هؤن ڪرون، اب مئن پوڇون توهه

111: ايهي ياءُ تم سيک لي، سبت سنگ ڪرو بيچار
ڪرم وِڪار جي ڏسِت هين، تان ڪون پانج وِڏار

112: نمسڪار ڪر بِرم ڪُون، چليا ساڪي چِت
ناپ ڪنول ڪي ديس ڪُون، جهان سُواس بَست هي نِت

113: سُنو چِت ساڪي ڪهي بِرما سُون، اِڪ گُن ليهه
آهه نِس رهو بيچار ۾، پانج گهڙت ڪو پيهه

114: لِنگ چَڪر ڪُون ڇاڏ ڪر چليا ناپ سمان
جهان اشٽ پانکڙي ڪو ڪنؤل، نيرورن رنگ جان

115: سُبد اُتي تنهن ناپ سُون جئسِي منشا هوءِ
چؤنڪي ڏيؤ وِشن ڪي، تهان پهُچي ورلاءِ ڪوءِ

116: وَنڪ ناڙ ڏَم ڏَمڻ ڏَمي، پلٽي پَون آپار
تان سُون بِڇيا لي چلي، تين سات سؤ ناڙ

117: رُوم رُوم رس ليت هي، پون پُرش ڪو چاس
ڪايا واڙي تب هري، (ليلي) هاڏ چام ار ماس

118: ساڪي چِت تب وِشن ڪو جاءِ ڪِيو پرنام
جان سُون جِي امر رهي، سو باڪو نِج نام

119: امر نام ڪي ڪارني، ڪيتي رهي ٻل لاءِ
امر نام پِرڀ آپ هي، ٻي سڀ پرلئي جاءِ

120: تب ساڪي ڪهيو چت ڪُون، تم ايڪ پَرسن پُوڇ ليهه
ڪر ڪِرپا تت ڪهي، تم گرو بتاؤو پيد

121: تب ساڪي ڪهيو چِت ڪُون، تم شانت گُن سک جان
جس ڪي گهٽ ۾ شانت هي، وان ڪون ڪئسِي هان

122: دوءِ ڪر جوڙ وِشن آگي، ڪري وينتي چِت
ماتي اوپر هات ڌر، سانت ديوؤ مُجهه نِت

123: سُنو چِت وِشن ڪهي، شِواسي ڪي هات
بِنا رهَت پاوي نهين، جب ڪرپا ڪري نِج نات

124: جان ڪي گهٽ ۾ رهت هئه، سين لاڳي تج پريم
اوهي ماٿي شوانت سُک سدا ڪُسل ار ڪيم

125: نمسڪار ڪرشن ڪُون، چليا ديگم ديگم ديس
ڏوا دس پاڪڙي ڪو ڪنول، واسا تِهان مَهيس

126: دِل دريا سُير پريا، هيرا ماڻڪ مانهِه
پراپت هووي تو پائيي، بِن پراپت ڪُڇ نانهِ

127: دِل دريا ۾ ڏيکيا، تين لوڪ نؤ کنڊ
ڏهه ڏس ڏرسي آتما، مها پِنڊ برهمنڊ

128: دل دريا ۾ بهت سُک، جيڪو ديکي مانهِه
جن ديکيا سي بِلسيا، نِڪسن ڪي گم نانهِ

129: ساڪِي چت مهيس ڪُون، جاءِ ڪيو پرنام
ڪر ڪريا مُون پي ڪهو جِي امر بِسرام

130: مها ڏيؤ تب بوليا، سُنو ساڪي چِت
امر پد تب پائيي، جب جيوت مرنا نِت

131: ڪِس پد جيونَ مرن هي، ڪر ڪريا ڪهه موهِه
تم جيسا ڪوئي ڏيوتا، اؤر نه ڏوسرا ڪوءِ

132: امر پنٿ هم ڪهنَت هُون، سُن تون ساڪي چت
اوهُون سمجهه لي، پيچي نِت آنند

133: اوهُون سوهُون تب لڳي، جب لڳ جِي گهٽ مانهِه
ديهه پڙي پؤنا ٽڪي، پيڇي سِمرون ڪانهِه

134: جِتنِي همرِي پهنچ تِي، سڪل ڪهي اب توهِه
امر سدا پرب آپ هي، جي تم پؤڇو موهِه

135: ايان سُون ايڪ گن سيکه لي، شِو شڪتي بيچار
جنم مرن ڪو بيد يهه، ڪهي ساڪي نِج سار

136: تب چت ڪهيو مهيش ڪُون، شِؤ شڪتِي بِيچار
ڪر ڪريا مُون پي ڪهو جان تي اُترُون پار

137: تب شِو ڪهيو چت ڪُون، اي شڪتِي بني انيڪ
سوهنگ ئي ڪر لي آرسي، جان مُنهه درسي ايڪ

138: ڪر پرنام مهيس ڪُون، چليا ساڪي چت
ڪنٺ چڪر وان ڪُون ڪهين، جان سُون واٿي اُجرت نِت

139: جي چاهو تم رِڌ سِڌ، اَر جي چاهو رَس يوگ
اي سڀ تم ڪون مَٽن ڏيئون، جي تم ڇاڏو جوڳ

140: تين ڪٽ پاڪڙي ڪو ڪنول، ڪنٺَ چڪر هي نام
سُبد اُوان سُون نِسري، سِرشتي ڪو ٺام

141: ڀانت ڀانت ڪي واج هين، ار ڀانت ڀانت ڪي راڳ
ڪبهين اُٿ واٽي ڪري، ڪبهين جوڳ ويراڳ

142: ساڪي چِت سُرستي ڪُون ڪهيو، ماتا سُن بات
جي امر پد نا لهي، ڪَاهي ڪي ڪُسلات

143: امر پد ۾ بهت ڏُک، جب لگ ملي نہ آپ
تب لگ سنسا نا مِٽي اهہ نِس لهي نہ سنتاپ

144: امر پنٿ جب آملي، پيڇي بهُت آنند
ٽُوٽِي ڦاسِي ڪال ڪي، پڙي نہ مايا ڦَند

145: جوڳ همارا جِيو سو، ڪِم ڇاڏيو جاءِ
جان ۾ سنتن سُک لِيو، سهجي رهيو سماءِ

146: ايان سُون اِڪ گُن سِيک لي، سڪل واٽي ڪو ڀيد
گائو گُن گوبِند ڪا، تان ڪيهُون نہ پڙي نِکيد

147: ڪهيو چِت سُرستِي ڪُون، ڏي واٽي ڪو بِنيهہ
اَهہ نَس سِمرون آتما دِن دِن وَڌي سنَيهہ

148: اِڪ گُن لي سُرستي سُون چليا تِرڪُٽي تير
ڀَنؤر گُفا ڪي گهٽ ۾، جهان بَرسي امرِت نِير

149: سَهس پاڪڙي ڪو ڪنؤل، تِهان پَرم هَنس ڪو واس
پُنهچيگا ڪو سنت جن، آواگون نِواس

150: گنگا جمنا سُرسوَتي وهي، وهي تِروني تير
جاءِ سِنان ڪِيُو تِهان، اُوجل ڀَيو سرير

151: اسي ڪنول ڪي پيتيان ۾، ڏيکيا سُرت سماءِ
باجا انحد باجيا، اڪند ڌُن لئو لاءِ

152: پُورن پدوي جوڳ ڪي، ڪهي ساڪي چِت جان
باجا انحد باجتا نِهچي ڪرو ڌيان

153: ٻئلا سِک سماڌ ۾، ستگور وچن بيچار
بِن مڙهيان واجٽ وڄيا، ڄِپ بن پئي پُڪار

154: ڪِيتا تال مَرڌنگ هي، اَر ڪِيتا ڏاڏَر مور
ڪِيتين ٽِپيان مُرليان، باجِي انحد گهور

155: باجون ڪِي جب ڌُن سُني، پَيو چت لِنؤ لِين
جاءِ تِهان رِلمِل گيو، جِم جَل مُنهه مِين

156: تب چِت آنک اُگهاڙ ڪي، ڪري ساڪِي سُون بات
انحد باجا باجيا، ستگور ڪي پرساد

157: پهَپ پچَم سَر پنؤر هي، سِيت نه ڪارو هوت
تان ڪي هرڏي مُک ۾ اِمي جهري، اِرڏي مُک ۾ جوت

158: ساڪي چِت تِهان جا ڪِيو پرم هنس ديدار
اِمي رس ڪِم پيجيئي، ڪهو هم ڪُون نِج سار

159: جي هم سُون تم پُوچهو بُک رس ڪُون تُم تياڳ
ڪُهِڏيا سرپٽي مار ڪر پيئو اِمي رس جاڳ

160: پرم هنس پربوڌ سُهِن، چليا اُلٽي بات
جهان سي نِرنجن آتما، لِکيا پاگ لِلاٽ

161: وَنڪ ناڙ ڪي اَنترين، پَچِم ڏِس ڪي دُوار
اُلٽي انتي ڪول ڪر پايو دُرس ديدار

162: مير سڪر آسن ڪيا، جهان بيٺو آتم رام
چاند سُورج دونون ناهِين، نهي ڇايا نهي ڏام

163: تِهان جنم مرن ڪوپؤ نهي، ار نهي ڪرم ڪي هان
حد جوئي بيحد پڙيا، نُوري مُنهه نِروان

164: گگن منڊل بَني چڪي، نِڪسي امرت سار
بال ڪُنواري پر ديا، چاکيا پانچ ڪُنوار

165: جِهل مِل جوتي جڙ هري، ڇِپيا چَند اَر سُور
گگن منڊل ڪي محل مُون، برسي امرت نُور

166: آتم ڪي اُجواڙ ڪي، مُک سُون بني نه بات
جِم گُنگا سُپنا لهي، سمجه سمجه پڇتات

167: انيئه آتم اُڙ ڪيا، تا ڪي منچا ٻاڻ
جئسا تا تئسا پيا، پايا پد نِرواڻ

168: آتم رام ٻلاءِ ڪر ساڪِي هت حضور
ڪيا نِجارا اُنور ڪا، هوءِ رهيا ڀرپور

169: جنم جنم ڪا ڏک متيا، ار جنم جنم ڪو پاپ
سب تن پاون هوءِ رهيو جب درسيو آتم آپ

170: ساڪي چت ٻلاءِ ڪر، آتم پوڇي بات
اي پد ڪم تم پائيو جو اڪڙ ڪڙيو نهي جات

171: جان پر ڪرپا تمري، ار ديا ڪري گور ديو
پورن پدوي تب ملي، چرن ڪنول ڪي شيو

172: جيتي ڏک چت ڪون لگي، ار من ممتا ڪي مار
سي سب آتم رام ڪون، جاءِ ڪري پڪار

173: جهر ڏک مون سک پائيي، سوئي ڏک سک جان
بنا ڏک سک ڪم ملي، ڪس ٻڌ پڙي پڇان

174: ري چت چنتا مت ڪرو، چيتن تمرو نام
رام دهائي قير لي، ڪايا نگري گام

175: دل ڪي دِس ديرا ڪرو، ساڪي تمري سات
درجن سڪل هٽاءِ ڪر من ڪون پڪڙو هات

176: گيان گهوڙا پرتيت پلاڻي، تنت ديني تلوار
ڪميا گريبي ڪپڙا، سنجم سيل هٿيار

177: ڪرني ڪا ڪنگن ديا، ار رهني ڪي سڪپال
چيتن ڪون آتم ڪيو ڪايا ڪو رڪپال

178: چيتن ڪون ٻلاءَ ڪر، ساڪي دينو سات
ڪايا گڙهه ڪي ڪوٽ ڪي، ڪنجي ديني هات

179: نمسڪار ڪر جوڙ ڪر، چيتن ڪيو سلام
آتم تب آگيا ديني، جاءِ ڪرو وِسرام

180: آتم ڪون پرنام ڪر چليا چيتن سنگ
ساڪي گور آگي گيا، پر گهٽ پيو نڪلنڪ

181: ديس ديس ۾ ڌوم پڙي، ار واڻي ڦوٽي واس
چڙهيو چيتن چاهه ڪر، مارون من مواس

182: چيتن ڪو پروار سب، آگي مليو آءِ
ايڪ ايڪ ڪون سب ديو گهوڙا ار سروپاءِ

183: سن نگري آسن ڪيا، نريئه واڻي وات
پجن بنا پگوان ڪي، اؤر نه ٻولي بات

184: جس گھٽ نؤبت نام ڪي، باجي انحد گھور
روحل مِل بِڇڙي نهين، جئسي چند چڪور

185: چيتن چِتي لِڪ ڪر، ميلي من ڪي پاس
اب تم آءِ پاڳين پڙو، تج ممتا ڪي آس

186: ري من مُورک سمجھ لي، تج جُوٺو ايمان
نهين تو مٺن ائسي ڪرون، جو ديکي جُمل جهان

187: جا چِتي چيتن لِکي، سا پُھتي من ڪُون جاءِ
جي اپني امراهه تي، ليئي سڪل ٻلاءِ

188: ايڪ ايڪ سُون پُوچيا، اب لڙون ڪ ملون جاءِ
چِتي واچو چِت ڪي، ڪهو مُجهي سمجهاءِ

189: تب ٻوليو پرڌان، سڀ من راجا ڪي سات
چِت ويچارا ڪِيا لڙي، چلو تو پڪڙون هات

190: هم تُمري دربار ڪا، ڪايا سير اناج
تُم نِهچي ڪر جانو، سڪل ملهائون آج

191: جو آگي هم نڪاليا، اوهي هي اب چِت
پڪڙ تُماري هات ڏيئون، گهاس ڪرائون نِت

192: من سُون مل امُل پيو، اُتي ڪلا مان ڪاءِ
اب نا چوڙون چِت ڪُون، جو ڪُڇ ڪري خداءِ

193: چِتي پيجي چِت ڪُون، اب پاجي تب جاءِ
سِر ڪِي سؤدي ديس هي، جو ڪاٽي سو ڪاءِ

194: چڙهيا من مَواس جب، بجي هامين گهور
جاءِ ڪهو اب چِت ڪُون، جو پاجي سو چور

195: جِتني بات من سُون سُني، سڀ ڪِهي چِت ڪُون جاءِ
ساکي چِت دونون چڙهيا، ٻيلي سڪل ٻلاءِ

196: چيتن دل هي ٻِرم ڪا، من مايا دل جان
اَرڏ اُرڏ ڪي ٻِيچ مُنهه، سُورن ڪو گهمسان

197: اڙين اڙين سُون جا لگي، ار سُور مليا سُور
من چيتن ڪي ٻِيچ ۾، باجي انحد تُور

198: پرتم ڪهيو من ڪام ڪُون، جاءِ ڪرو تم جنگ
اَرڏ دِلان ڪي ٻيچ مُنهه، مارو گهات نِسنگ

199: چڙهيو ڪام ايمان ڪس آءِ ڪڙو ميدان
انت اهنڪار ڪر ڪلپنا، بڪ بڪ پيو حيران

200: تب چت ڪهيو سيل ڪُون، ترِشنا ڪام مناءِ
لنگ واسنا ديهه ڪي، ڏيوو سڪل هٽاءِ

201: گور ڪي چرني لاگ ڪس چليو سيل سُجان
هات جوڙ پاڳين پڙيو پيو ڪام حيران

202: ڪهان گئي او ڪلپنا، ار گئي او ڪيچ
جب ديکيو مُک سيل ڪو پيو ڪام نر هيچ

203: ڪام سروپي مرڪيلي، سِيل شِنگهه هي سُور
ايڪو هات لگاءِ ڪس مار گيو چڪچُور

204: ڪام ڪهيو تب سيل ڪُون، رام ڏهائي توهِ
تم جِيتيو هم هاريو اب مت مارو موهِ

205: ڪام گلي ۾ جيوڙي، پاڏي سيل سُجان
لي آيو چيتن آگي، آءِ ڪِيو آنمان

206: تب چيتن ڪهيو سيل ڪُون، پانڌ قيد ۾ ڊار
ائسائي ڪر راک لو آهه نِس ڪاوي مار

207: تب ڪام ڪهيو چيتن آگي، تم ڪينو بڙو سنتاپ
ڪام روپ سُجهه پِرپ ڪِيو تم ڪُون لگي سراپ

208: ايڪ اِستري ديت هون، او هي بهُت ڪرجان
اوُر آس تم مت ڪرو، نهي تو ڪاٽون ڪان

209: فتح هوئي چيتن ڪي، جو سُر نر گهر گنيير
مِٽي ڪام ڪِي ڪامنا، جب ڈاليو سيل زنجير

210: سيل ڪام ڪُون ماريو جب سُني من يهه بات
لاگو ڏڪ تب گِر پڙو، سِر پر ماري هات

211: بهُت ڪال من ڪون چڙهيو لِيو ڪِروڌ بلاءِ
ڪام ڪَچو ستنا ڪيو تم ڪرو لڙائي جاءِ

212: چڙهيو ڪِروڌ ميدان مُنهه، ڪِينو بهُت اُد ماد
تب چِت ڪهيو سنتوک ڪُون، اب ڪرو ڪروڌ ڪُون ماد

213: چيتن ڪي چرني لاگ ڪس چليو سنتوک سُجان
ستگور وچن بيچار ڪس جاءِ ڪڙو ميدان

214: کھیو کروڌ سنتوک ڪُون، سِیس ڪاٽون تُجھ مار
کھیو سنتوک ڪروڌ ڪُون، انت چلیگا ھار

215: ڪروڌ ڪِیو بڪ باد تب، ان من پیو سنتوک
ڪایو ڪال ڪِروڌ ڪُون، سنتوک پایو پد موک

216: اگن روپ ہے کِرودھ کا، سَنتوکھ روپ ہے جل
جب دونوں بھیلا بَھیا، گَیو اگن کو بَل

”غصہ آگ کی مثال ہوتا ہے اور پانی راحت اور تسکین کی مثال۔ جب آگ اور پانی دونوں اکٹھے ہو جاتے ہیں تو آگ کا پانی میں اثر ختم ہو جاتا ہے۔“

217: سنتوکھ سُدھ سار ہے، کِرودھ کُوڑ اور کچ
نہیں ٹھوڑ تِہاں کوڑ کی، جب پر گھٹیو پُورن سچ

”راحت اور تسکین سچی حقیقت ہے جبکہ غصہ اور جھوٹ کچا ہے جہاں سچ ظاہر ہوتا ہے وہاں جھوٹ کی کوئی جگہ نہیں رہتی۔“

218: ڪِروڌ آیو میدان ۾، جئسو ڪاغذ ڪوٽ
جب پڙي بوند سنتوک ڪي، ڪوٽ پڙو يُون لؤٽ

219: ڪال پڪڙ جب ڪِروڌ ڪو، لي آیو سُور سنتوک
چیتن ڪي دربار ۾، بھُت پایو پد موک

220: ڪِروڌ ملیو سنتوک ڪُون، نِهچي لیئو پاءُ
گئي ڪلپنا ڪِروڌ ڪي، سِیتل سدا سُپاءُ

221: لوڻ ۾ جو گِر پڙي، سڪل لوڻ ھوجاءِ
ڪِروڌ پڙیو سنتوک مُنھ، ايڪ میڪ ھوجاءِ

222: ڪروڌ ھاريو سنتوک سُون، سُني من یھ بات
پڙیو انت اوندھ ۾، لگي جِگر ۾ گھات

223: تب کھیو من اھنڪار ڪُون، جاءِ ڪرو تم یُڌ
چیتن ڪو دل مار ڪر پڪڙ لي آوُ بنڌ

224: اهنڪار چڙهيو اُت گرپ سُون، دو دل ڪي رِڻ مانهہ
چيتن ڪهيو تب پريم ڪُون، پڪڙ لي آؤ ٻانهہ

225: چڙهيو پريم ميدان مُنهہ، جِم هاٿي رِڻ مست
پهلي اي اهنڪار ڪو، ماريو سر پر دست

226: لاڳو هٿ اهنڪار ڪُون، پڙيو پُوم پر ليٽ
ڪدڙ هُوئِي شير ڪِي، ڪِس ٻِڏ ڪي چپيٽ

227: اهنڪار ڪهيو تب پريم ڪُون، ڀُرنہ مارو ٻاڻ
تم جيتيا هم هاريو اب ڇوڙيا تير ڪماڻ

228: پُڇان پڪڙ اهنڪار ڪي، ڪَس لي آيو پريم
چيتن ڪي دربار ۾، جائي ليو نِج نيم

229: تب لوڀ موهہ ڪُون من ڪهيو جا لڙو وويڪ ويچار
لوڀ موهہ دونون ڪهيو اي بازي ڪوڙ پسار

230: اُوان ڪو ٻل بهُت هي، صاحب اُس ڪي مانهِہ
ٻاجن ايهي وار هي، پيڇي نِڪسن نانهِہ

231: من اُوهان سُون ٻاگ ڪر جا پڙيو گهر ايمان
چيتن چڙهيو چاهہ سُون، گڙهہ ڪُون روڪيو آن

232: سُرنگ لڳائي ساس ڪي، ار دارون ڪِيو دم
جب لڳا پليتا پريم ڪا، نڪو تم نہ هم

233: پڪڙ اُوهان سُون من ڪو لي آيو چيتن پاس
هاٿ جوڙ پاڳين پڙيو مُک ۾ پايو گهاس

234: چيتن ڪُون پرنام ڪر ڌريو پڳان پر سِيس
مئن چيلا تم ستگرو نام ڪرو بخشِيش

235سوَيا: ايڪ اڪنڊت ٻرم براجِت، اُوچ ار نِيچ نهي ڪُڇ تاهِين
چؤراسي لڪ ڄُون ٻاءِ ڪي، آپ وسي سَبهِين گهٽ ماهِين
ايڪ هين روپ انيڪ ڌريا، جڳ ڀول پڙيو جن ڪو گم ناهين
روحل رنگ لڳو جِن ڪُون سي، ايڪ الک ديکن سڀ ماهين

236سوَيا: جب آپهين آپ ڪو چين ليا، آر انتر جوت جاڳي ٻن ٻايو
گيان ڪي ٻڙي جبهين، تب جيءُ سيءَ ۾ اُلٽ سمايو
چيتن چندر اُوگو گهٽ ٻِيتر جوتِي سروپ ني جوت ملايو

روحل رات گئي دن پايو پانچ سِکي مِل منگل گايو

237: اوهي من اوهِي چت هي، اوهِي ساکي اوهي جيءُ
اوهي آتم پرماتما، اوهي ايشور اوهِي سيءُ

238: ايڪ اُسي کي نُور سُون، ڏيست سارا نُور
روحل ايڪو رم رهيا رام نام پرپور

239: جو ڪو من پربود ڪون، پڙهي، سُڻي اچي ريت
من چت ڪا جهگڙا مٽي، من آوي پرتيت

240: جو ڪو من پربود ڪُون، سڻي ويچاري مانهه
دل دريا پيتر رهي، نِڪسن ڪي گم نانهه

## من جو خاندان:

من پربوڌ جوگيان سمجهڻ لاءِ روحل فقير من ۽ چت کي خاندانن ۾ ورهائي حق ۽ باطل يا ڪوڙ ۽ سچ جي فرق کي ظاهر ڪيو آهي. ڪاميابي ۽ ناڪامي جو دارومدار انسان جي ڪِردارن تي آهي. مٿي بيان ڪيل مضونن کان سواءِ اڳتي اهو بحث ڪيرتن (تعريف، گانا، ڀڄن، حمد) ۾ ٿيل آهي. من جي خاندان ۾ مايا (ڪوڙو خيال، وهم، ڀرم، فريب وغيره)، ڪُبڌيا (بري نصيحت)، ترشنا، (خواهش)، ممتا (پنهنجو نفعو غرور، تڪبر آپو خودي، خودپسندي)، ڪام (شهوَت)، ڪروڌ (ڪاوَڙ)، آهنڪار(غرور)، لوڀ (لالچ)، موه (غشي، بي هوشي، دک، پريشاني، سرگرداني، ڏوکُو غلط فهمي، جُهل)، اپيمان (تڪبر يا وڏائي)، اگيان (جهالت)، نانا رس (چسڪا)، ۽ ٻيا ناڪاري عمل انسان جا دشمن آهن. روحل فقير من جي خاندان جو تعارف ڪرائيندي چوي ٿو تہ من جي ماءُ ممتا آهي، ڪوڙي مت (جُهل) ان جي بيوقوف ڀيڻ آهي ۽ ترشنا (چاه) هن جي راڻي (گهرواري يا زال) آهي. انهن سان ملي من موج مستي ۾ رهي ٿو. فرمائي ٿو:

ممتا ماتا منڪي، ڪبڌيا ڏرمت ڀئن،
ترشنا راڻي سُون سدا، رلِمل ڪرتان چين

## شاستر "اُدبودھ گرنتھ" (صوفی روحل صاحب)

هن ڪويتا ۾ بہ روحل گفتگوءَ واري عبارت استعمال ڪئي آهي ۽ دوها، جهولنا، ڪنڊلي، ڪبت سوئيا ۽ چند وغيره ڪتب آندا آهن. موجوده صورت ۾ هي رچنا هن ياڱن ۾ ختم ٿئي ٿي: "اُنيؤ ڪوانگ" بہ آهي ۽ "آتم درسي ڪوانگ" پر ڪويتا مان اشارو ملي ٿو تہ انهيءَ جو نيون ياڱو "من جو انگ" ان مان لڳي ٿو تہ حاصل ٿيل دستخط اڻپورو آهي. هن رچنا جو مکيہ مقصد آهي پريم جي مهما سمجهائڻ، سمجهہ يا ٻڌي جڏهن پريم

جو سهارو وٺي عشق جي خماريءَ ۾ پوريءَ طرح ٻڏي وڃي ٿي تڏهن عام لوڪن کي اهو ادئيت يعني عجيب تماشو لڳي ٿو. جيتوڻيڪ اهڙيءَ سمجهه پنهنجي پرين سان ملي انهيءَ ۾ پنهنجي الڳ وجود کي ختم ڪري انهيءَ سان هڪ ٿي وڃي ٿي.

روحل ادئيت گرنت مُنهہ، اُلٽي وچن انيڪ.
سمجهيگا ڪو سنت جن. جان گهٽ ڪليا وويڪ.
جان گهٽ ڪليا وويڪ. سُنو وانڪي گِتي نياري.
پيا پيالا پريم ڪا چڙهي تنهہ عشق خُماري.
گيان ڪلا ۾ الٽ سُلٽ. جاءِ مليو جب ايڪ.
روحل ادئيت گرِنت منهن، اُلٽي وچن انيڪ.

وويڪ يا اهڙي سمجهه پيدا ٿيڻ جي سبب ڪان وڏيڪ سجاڳي اها آهي تہ ان جي سامهون انسان جا پيدا ڪيل فرق ۽ سنڌا سپ غائب ٿي وڃن ٿا:

نا ڪڇ اُونچ نہ نيچ هئہ. سپ ڪر جانو ايڪ.
روحل سُوجهي تب پڙي. جب ڪليءِ وِچار وويڪ.

اهڙي آتم گيانيءَ کي پوءِ هر هنڌ انهيءَ آتم تنت جي وجود جو احساس ٿئي ٿو:

باهر انتر ايڪ هئہ، پنڊ برِهمنڊ مُنهہ باس.
سرؤ-وياپي آتما، جِيُون گهٽ مانهہِ آڪاس.

روحلؒ صاحب کے شاستر ادبودھ گرنتھ میں معرفت کی بات کی گئی ہے جس کا مطلب حقیقت کو پہچاننا، صحیح راہ پر چلنا، اپنی منزل کو آسان کرنا اور حقیقت کی باتوں کو اجاگر کرنا ہے۔ اس شاستر میں روحلؒ صاحب نے اپنی شاعری میں سویاؤں، چوپائیوں، دوہوں، چھندوں اور جھولنا وغیرہ کا استعمال کرکے معرفت کو اجاگر کیا ہے جس میں مطلوب پیر و مرشد اپنے طالب کو صحیح راہ کی ہدایت کرتا ہے۔

1 جاں گھٹ انھو سو کیجیے وڈ بھاگ
جیسے پارس لوہ کا ترنت مٹاوے داگ

"مرشد فرماتے ہیں کہ جس کے اندر عشق الٰہی پیدا ہوتا ہے وہ بڑے نصیبوں والا ہے جیسے پارس کے چھونے سے لوہا صاف ہو کر سونا بن جاتا ہے اسی طرح مالک سے لو لگانے والا کندن بن جاتا ہے۔"

2 تُرنت مٹاوے داگ کرے پُن کنچن جیسو
سنگرو وچن روپ سمجھ جیسے کو تیسو

"جس طرح لوہا صاف ہو کر سونا بن جاتا ہے اسی طرح مرشد و ہادی کے اقوال زریں سے انسان راہ ہدایت حاصل کرکے سونا بن جاتا ہے۔"

3 روحل عشق میدان میں مرن کنوں مت بھاگ
جاں گھٹ انبھوُ اُوپجے سو کہیجے وڈ بھاگ

"روحلؒ صاحب فرماتے ہیں کہ عشق کے میدان سے نہ بھاگ کیوں کہ جس کے اندر عشق الٰہی پیدا ہوتا ہے وہ بڑے بھاگ والا ہوتا ہے۔"

4 جھولنا: لکھ وید پران انیک پڑھیں ست سنگ بناں رنگ لاگے ناہیں
محبوب کا مکھ نہ ویکھ سکے جو دوئی کی نیند سوں جاگے ناہیں
نال یار وصال نہ تھیوے تہاں، جنہاں ممتا موہ دے روگ کوں تیاگے ناہیں
روحل عشق میدان محبت دے سُورا سوئی جو مڑ بھاگے ناہیں

"لاکھوں کتابیں پڑھنے سے کچھ حاصل نہ ہوگا جب تک اچھی صحبت حاصل نہ ہو۔ مالک حقیقی کا دیدار اس وقت تک نہیں ہوسکتا، جب تک وہ غفلت کی نیند سے نہیں جاگ جاتا، محبوب کے ساتھ اس وقت تک مِلاپ نہیں ہوسکتا جب تک حرص و لالچ کو دور بھگا نہیں دیتا۔ میدان عشق میں وہی بہادر ہوتا ہے جو میدان چھوڑ کر نہیں بھاگتا۔"

## اُدیُد گرِنت

5 سوَیا: جاں گھٹ گیان پرکاش کرے سو گھٹ ناہیں چھپے کو چھانو
جِیوں سس کا پرتمبھ ڈیسے جل مانہہ تیوُں صاحب سَنتن میں سانو
سنت میں رام پرگھٹ دیاپک، تاہیں نہ جانے لوک بیگانو
روحل رام دُہائی کہے ، بِرھم کو روپ صحیح سنت مانو

"جس کے اندر حقیقی علم کی روشنی ہوتی ہے وہ کبھی چھپ نہیں سکتا جس طرح سورج کا عکس
پانی میں نظر آتا ہے اسی طرح حقیقی مالک درویشوں کے اندر بستا ہے۔

6 پانچ تنتون ڪي هي ديهي استول، سوبرم ڪوييد نهي ڪيچ جاني،
نوان تنتون ڪوسر پرهي سُوڪيم آتم ارٿ ڳُون نانهہ پڇاني،
بيد ٽڪي جپ جاپ ٽڪي، بن گيان ٽڪي ڪٿ گيان لساني،
روحل برم ڳُون برِم پڇانت، آتم روپ تنهن مانهہ سماني

7 چوپئي: مئن مئن ڪرون تہ تم سُون ڏرون، تُون تُون ڪرون توبيچڙيا مرون
مئن تون چوڙ م واحد ٿيءُ، ڏي گل ٻانهہ سدا رس پيءُ
سيائي روحل ۾ روح الله پايا، اپنا سؤدا آپ بنايا
پنگلا دؤڙ سڪرتي چڙهيا، انڌي لکيا گونگي پڙهيا
دردمندان دي ايها چالي، سمجهيگا ڪو مسٽ موالي

8 دوها: سِڪہ ڪهيو گُر آپني، تم جئسا نهي اؤر
هم ڳُون اڪ شنڪا پڙي، تم گورو بتاؤ ٺور

9 ڪبت: چيتن ٻهہ رُوپ ڏريوتان ۾ ڦِريُول پڙي
آپنو سروپ ڏيکہ آپ هين ڀُلانو هي

10 دوها: جوڳ جپ تپ ڪري، آپ ڪي نہ سمجهہ پڙي هيرو هي لمول، سوتان ڪاچ ۾ بِڪاڻو هي
تون ڪيول لبنلس هري، ميري من شنڪا پڙي، تيرو نربنڌ روپ ڪاهي ڪو بڌلو هي

11 دوها: مئن تو اڪ باجي رچي، روحل مت جان ڪچي.
آپ هي سُون آپ کيلون، جڳت ڪو ٻهانو هي

12 چھند درپن میں نہ کچھ پھیر ہے، پھیر پڑیو مکھ مانھ
جیسا مکھ کر دیکھئے، تیسا دکھاوت تانہہ
تیسا دکھاوت تانہہ، جیسا ہے روپ تمہارا
برھم بھانویں تو برھم ہیں نہیں تو پھرت نیارا

"مالک کی ہستی ایک ایسی ہستی ہے جس میں کوئی ہیر پھیر نہ ہے، فرق صرف ہم میں ہے بالکل ایسے، جیسے اگر کوئی شیشے کے سامنے کھڑا ہو کر جیسی شکل بنا کر دیکھے

گا۔ شیشے میں بھی ویسی ہی شکل نظر آئے گی۔ مقصد کی بات یہ کہ اگر مالک حقیقی کے ساتھ صحیح لولگانی ہے تو اس میں سما جاؤ ورنہ بھٹکتے رہو گے۔"

13 ڪبت: ڪيول نِهہ چِت هري، تان ڪُون اک آنچا پڙي
رُوپ ڪي تو چاهہ ڌري- جڳت ڪو ڀهانو هئہ
پُول تي يهہ باجي رچي، ڪُبڌيا ڪي تو راند مچي
دُرمت نا ماني سچي، جُوٺ ڪُون اڳهايو هي
عقل ڪُون تان غيرِ ڪيو اگيان تو وجير ويو
لوڪ تان سُون سِيڪهہ ليو پرم پر پلايو هي
گُور ايسو اُپديش ڪيو سڪهہ تان سمجهہ ليو
روحل اي ڀيد جان، آپ پر سمايو هي۔

کنڈلیا چھند

14 ست گُرو انتر کھول کر، دِکھلایا محبوب
روحل من موہن سوئی، جو خوبن میں خُوب
جو خوبن میں خوب سو اب سہجے پایو
سپھل بھیو سب کاج، منشا منگل گایو

15 روحل رس رنگ رِيجهہ ڪر آتم ڪيو سجُود
ستگور انتر ڪول ڪر دِڪلايا محبوب

"مرشد نے اندر کی کھڑکی کھول کر ایسا محبوب یعنی روشنی دکھائی جو اعلیٰ سے اعلیٰ ترین ہے۔ جب مرشد کی کرم نوازی ہوئی تو وہ روشنی جو سب سے عمدہ ہے اس جلد پالیا اور جب روشنی مل گئی تو تمام کامیابی حاصل ہوئی۔ اسی محبوب سے وصال ہوا تو ہم نے خوشی منائی۔"

16 سڪهہ واچ ڪنڊليا چند:
ستگور انتر ڪول ڪر وِڪلايا محبوب
من موهن سوئي مليو جو خوبن پر خوب
جو خوبن پر خوب، سو اب سهجين پايو

سـقل پيو سـب ڪـاج، منجـا منگـل گـايو.

17 سک واچ ڪنڊليا ڇند:

جـان گهـٽ انيـؤ اُپجـي، سـو کهيئـي وڏ ڀـاڳ
ترنـت مِٽـاوي داگ، ڪـري پُـن ڪـنچن جيـو
سـتگور وچـن روپ سـمجھ جئـي ڪُـون تَسـو
روحـل عشـق ميـدان مُنهـه، مـرڻ ڪنـون مـت ڀـاگ
جـان گهـٽ انيـؤ اُپجـي سـو کهيئـي وڏ ڀـاڳ

18سؤيا: جـان دن تـي پـيءَ ڪـو مُکـه ديکيـو تـان دن تـي ممتـا مـت ڀُـولي
مسـتڪ اَوپـر هـاٿ ڌريـو گـون، واٽـي ويچـار وويـڪ ڪـي قُـولي
گيان ڪـي سُور پرڪـاش ڪِيو، گهٽ رئن وڇوڙي ڪِي ڏالدر ڏولي
جب آتـم مانهـه پـايو انيئـه پـدم، روحـل آنکـه وگيـان ڪـي ڪـولي

19جهولنـا: ڪـٽ شاسـتر بيـد پـران پڙهين، هِردي بيـد پڙهئـي بِـن مُوکـه نهـين
جپ تـپ ڪـرين پُن ڏيان ڌريـن، بِـن گيـان مِٽـي سَنسـا شـوڪ نهـين
جـان ڪـي سـک سـو روحـل آءِ مليـا، اب چـپ جئسـا ڪـوئي ٿـوڪ نهـين
رام نام جئسا ڌن دل ۾ بسـي، تـان ڪـون جـان سـڪي انـڌا لـوڪ نهـين

20جهولنا:لـک بيـد پـران انيـڪ پڙهين، سـت سـنگ بنـا رنـگ لاگـي نـاهين
محبوب کا مکـه ديکـه نـه سـکي جـو ڌُوئي ڪـي نيند سُون جاگـي نهين
نال يار وِصـال نـه ٿِيوي تِنهان، ممتـا موهـه ڪـي روگ ڪُـون تيـاگي نهين
روحـل عشـق ميـدان محبـت دي سُورا سوئي، پِڇـي مُڙ يـاگي نهـين

21 سک واچ دوها:

چيـتن ڪهـين اُروپ ڌريـو، سـو ڪـؤن هـي جِـي
مُـون ڪُـون سنسـا پڙيـا يهـه هـي، ڪـي سـون هـي جـي

22 گور واچ جهولنا:

چيتن اُروُپ ڪُون نيارا ڪهين، لکه جات چوراسي ۾ ڪؤن هي جي
ڪهان ساچ پيا ڪهان ڪاچ ڏيسي ڪهان سيها پيا ڪهان سُون هي جي
ڪهان آگ پنيا ڪهان خاڪ پنيا، ڪهان پاني پيا ڪهان پون هي جي
روحل ڏيکه اچنيا حيران هوا ڪهٽا ڪڇ نهي مٽي مون هي جي

23اتر جهولٽا: اڪنڊ اگم اگاد ڪهين، تان ڪـا انـت ڪسـي نهي پايا هـي جي
پڙهـه شاسـتر بيـد پـران ٿڪـي، اڪ تـور ڪِسـي نـه بتايـا هـي جـي

جان ڪون ساچ ڪهون ماني ڪوئي نهي، جگ موھہ سرپٽي ڪايا
سڪشم پيد سڪل ڪون ڪارالڳي، روحل گياني ڪي من مون پايا

24 سڪه واچ دوھا:
ڪو جون مُون ڪُون ڪِرن ڪا ھي ڪو ڏون ڏيان
ڪھو تئسي ھووي جئسي مئن ھون انت اجان

25 جھولنا: پر روپ کے عاشق بہت دیکھے، اپنے روپ کا عاشق کوئی ہے جی
جاں سُوں پِنڈ برہمنڈ پرکاش ہوا، ساری سرشٹی سوئی ہے جی
چار کونٹ میں جائے تپاس دیکھیا، جہاں جاؤں تہاں ساگی سوئی ہے جی
اور رام سیتی روحل کام کیہا، آتم رام میری دل موہی ہے جی

"روحل صاحب فرماتے ہیں کہ جب انسان اپنے آپ کو پہچان لیتا ہے تبھی اس کو ہر جگہ محبوب کا جلوہ نظر آتا ہے۔ چاروں طرف ڈھونڈ کر دیکھا مگر ہر طرف وہی ملا۔ روحل صاحب فرماتے ہیں کہ اور سب سہارے چھوڑ کر اس ایک مالک سے لو لگائی جائے۔"

26 تُم جئسو گرو پيئيں بڙو ھمارو ڀاڳ
جئسي پارس لوھہ ڪو تُرنت مِٽاوي داڳ

27 چھند: ایک سجن نہیں دُرجن کہوں تم من، سُنو مت میری
جان اجان تجو ابھیمان کرو نہ گمان، نہیں کوئی ویری
آدا روپ دھریو اب روپ پڑو مت کوُپ، لہو سدھ سیری
روحلؒ رنگ لاگو پیا سنگ پڑے نہیں بھنگ، مٹے جم پھیری

"روحلؒ صاحب من یعنی نفس سے فرماتے ہیں کہ ایک ہی ساجن سچا ہے جس میں کوئی جھوٹ فریب نہیں۔ جاں بوجھ کر انجان مت بن۔ غرور اور رشک کو ختم کرو پھر تیرا کوئی دشمن نہیں ہے۔ مالک نے تجھے اچھی شکل عطا کی ہے۔ خود کو پہچان اور اندھیرے میں نہ

رہو۔ روحلؒ صاحب فرماتے ہیں کہ تجھے مالک کے ساتھ لگن لگانے سے ہی خوبصورتی ملی ہے اور تو موت کی اذیتوں سے آزاد ہو گیا ہے۔"

28:جهولنا: اگم اڪنب اگاد بي انت، سو بيد پُران ۾ لکيا هي جي
الکہ اروپ بيچُون کهين تا ڪُون، کهو ڪِنِي ڪچ پيکيا هي
29: جوگي جتي سب تاڪ رهي، آگي دادو ڪبيرو ڏيکيا هي جي
جب گيان چڪشو گور کول ديا، روحل رنگ بيرنگ ۾ ديکيا هي جي

30: من موہن کے روپ کی بات نہ برتی جاء
جیوں گونگا سپنا لہے سمر سمر پچھتاء

"خوبصورت پیا کی شکل وصورت ایسی ہے کہ جس کو بیان نہیں کیا جا سکتا جس طرح بہرا کوئی خواب دیکھ لے تو وہ اسے راز کو اپنے تک ہی رکھ سکتا ہے، لکیں دوسروں کو بیان نہیں کر سکتا۔"

31جهولنا: اکر لکہ رکواڻ پڙهي اگون، پڙهيا نِمي کهان او جانتي هي
وَر ڪي بات ڪُنواري سُون پُوچ ڏيکو، ڪُنت پايان نسي کهان مانتي هي
جان ڪون ساچ کهون ماني ڪوئي نهي، گور گم بنا لکہ لعنتي هي
روحل رنگ رتي جان ڪارنجهو ميتي لس بات ڪون سيائي پچانتي هي

## من کو اپدیس "گروواچ چھند"

32: پریت کی ریت کہوں تم کُوں، چت لائے سُنو بھنوُرا من میرا
اے جگ جان جیسو سپنُو، تج جُھوٹ کی اوٹ نہیں کچھ تیرا
تا نہیں سُوں نینہہ کرو ادھک، جاں کے سنگ تروبھو جل کا گھیرا
سائیں کے نام کو نیر پیو، رچ روحل مِٹے جم پھیرا

"اے غافل من میں تجھ کو محبت اور پریم کا راستہ دکھاتا ہوں تم اس کو دھیان سے سنو یہ جہان ایک خواب کی مانند ہے۔ جھوٹ کا سہارا نہ لے کیونکہ اس میں تیرا کوئی فائدہ نہیں اسی مالک سے

بہت زیادہ محبت کرو جس سے تو اپنی مشکلات کے سمندر کو پار کر سکے۔ اسی مالک کے نام کو ہر وقت یاد کرو تاکہ موت کا خوف نہ رہے۔"

33سویا: مانش کو اوتار بھلو، نج نام بناں کہیں کام کسی کو
جیوں کامن ہار سنگھار کرے، برتار بناں سب لاگت پھیکو
چیت اچیت کہوں تم کو، دل بھتیر نور بسے پربھ جی کو
تنت جوت سروپ بسے اُر اَنتر، روحل رنگ لاگو تہیں کو

"فرماتے ہیں کہ اگرچہ انسان اشرف المخلوقات ہے مگر صحیح راستے کے علم کے بغیر یہی انسان کسی کام کا نہیں ہے۔ جس طرح ایک بیوہ عورت ہار سنگھار کرے مگر خاوند نہ ہونے کے باعث اس کا بناؤ سنگھار کسی کام کا نہیں رہتا۔ اے غافل، میں تجھے کہتا ہوں کہ، تیرے اندر اسی مالک کا نور ہے، اے روحل، وہی آدمی کامیاب ہوتا ہے جس کو اس اندر کی روشنی، یعنی نور کی پہچان ہو۔"

34سوہا: ایک اکھنڈ برہم براجت، اُونچ نیچ نہیں کچھ تاہیں
چوراسی لکھ جُون اُپائے کے، آپ وسے سب گھٹ ماہیں
تاہیں ایک روپ انیک دھریا، جگ بھول پڑیو جن کو گم ناہیں
روحل رنگ لگو جن کو، سے ایک الکھ دیکھن سب گھٹ ماہیں

"وہ ہستی ایک ایسی ہستی ہے جو اونچ نیچ نہیں رکھتی وہ ہر جگہ اور ہر چیز میں موجود ہے۔ تمام مخلوقات کے اندر اسی مالک کی قدرت ہے۔ اس نے لاتعداد جلوے دکھائے ہیں مگر بے خبر دنیا والے اس بات کو نہیں سمجھ سکے۔ اے روحل صرف وہی لوگ کامیاب و کامران ہوتے ہیں جو ہر شے میں اس کا جلوہ دیکھتے ہیں۔"

35سویا: جب آپ ہی آپ کوُں چین لیا، اُر انتر جوت جاگی بِلی پایو
گیان کی گم پڑی جب ہی، تب جی بِی ماہیں الٹ سمایو

چيتن چندر اُگو گھٹ بھیتر، جوتی سرُوپ جوت ملایو
روحلؒ رین گئی دن پایو، پانچ سکھی مل منگل گایو

"انسان نے جب اپنے آپ کو پہچان لیا تب اس کے سینے اندر نور پیدا ہوا اور اپنے محبوب سے وصال ہوا۔ انسان کو اس حقیقت کی خبر اس وقت ہوئی جب اسکا مالک سے وصال ہوا۔ روحلؒ صاحب فرماتے ہیں کہ پھر اندھیرا مٹ جاتا ہے اور روشنی ہی روشنی ہوتی ہے یعنی پھر انسان کو خوشیاں ہی خوشیاں ملتی ہیں۔"

36گور واچ چوپائي:

سن تون سِکه يهه بات هماري آپا جان تو ملي مُراري
آپ جانيئي بِن ناهين مُوکه، تان تي مِٽي، نه سنسا نه شوک

37. جهوٽنا: مَنَ چِيت سُچيت سِنِيال چلين، اوکي عشق اَڙانگي دي راهه سائين
تلکي تل جتني قِر نوڙ نهي، اُٿان پير نکاوَڻ دي جاءِ سائين
کُڙي کايا ڏِتي جي تون لعل لهي، ڏيندي ساهه کَڏين مَتان آهه سائين
روحل رک رضا تي دمُ قدم، دلبر هي ڏاڍا بي پرواهه سائين

38. جهوٽنا: جنهان عشق دي چاشني چکي، ڏٺي پيتي پريم پيالي سي جاڻندي ني

39. دوها: سِکه کهيو گور کو اپني، مئين هُون انت اَجان
آتم کُون کِم جانيئي، کِس بِڌِ پرٽي پَچان.

:40 سکه واچ چوپائي:

کِس بِڌ جانون آپ کُون، کر کرپا کهه موهِه
هووي جئي کهو تئسي، سرن پڙيو اب توهِه

:41 گرو واچ چوپائي:

پورن برم کهين تون سوئي، تجُهه بن دوسرا ناهين کوئي
کاهي کُون تون پرم پُلانو ديهه سنجوگ تي آپ نه جانا

:42 سکه واچ دوها:

جنهن سمجهيا سو کئُن هي، ار نا سمجهيا سو کئُن
مون کئُن تواچرج پيا، تان تي پکڙي مون

:43 گورو واچ سويا:

بڪباد ڪرين پانوين مُون گِرهين، تنت چيني بِنا سُک پاوين نہ پُولا
آپ کُون ڪوج سنتاپ ڦَنا ڪس هئہ تجهي پاس لکين نهي ڏولا
هاٿي ڪي ديهہ ۾ هاٿي ڏيسنت، گهوڙي ڪي ديهہ ۾ ڏيسنت گهوڙا
روحل روپ ڪي سب آتم، ٻُهتي ۾ ٻهتا ار ٿوڙي ۾ ٿوڙا

44 سؤيا: برم چڪشو تو برم هيہ ڏيڪت، مايا چڪشو تو ڏيڪت مايا
ساڌ ڪو سنگ سو پار لنگهاوت، ڏُشٽي ڪي سنگ سون پار نہ پايا
آتم جاڻ بنا سب مُورک، جت بيڪ بنائي سنوارت ڪايا
روحل رام وسي سڀهين گهٽ، تاهين ڪون ڏيک سو نينهن لڳايا

45: سک واچ چوپائي:
بيد ڪي مت پلي ڪي جوگ، جان سون سب جگ ڪرتا پوگ
ميرا تجهہ بن اور نہ ڪوئي، تبم ڪهو ڪرون مئن سوئي

46: گورو واچ چوپائي:
بيدون ڪي مت جگت پلايا، جوگ ساڌن تي چيجت ڪايا
انيئہ پگت بنا نهي موکہ، وان بِن مٽي نہ سنسا شوک

47 چوپائي: سن ري چيلا بات هماري، جي چاهو تم ملي مُراري
آپ کُون جاڻ اور کُون تِياڳ، آتم رام ڪي چرني لاگ

48: سک واچ دوها:
آتم ڪا استان ڪهہ، جهان براجي آپ
مجهہ ڪون سُوجهي نا پڙي ڪِس بِد مِٽي سنتاپ

49: ٽور واچ جهولڻا:
او جو سب ڪي نئنان سُون ديکتا هي، بن آتم ڏيکي سو ڪؤن هي جي
او جو سب ڪي مکہ سُون ٻولتا هي، بن آتم ٻولي سو ڪؤن هي جي
او جو سب ڪي پائون سون چلتا هي، بن پائون چالي سو ڪؤن هي جي
سب گهٽ ۾ کيلتا هنستا هي، بِن آتم کيلي سو ڪؤن هي جي

50 دوها: سب گهٽ آتم رام هي، انڌيان سُوجهت نانهہ
روحل سُوجهي تب پڙي جب ستگرو پڪڙي ٻانهہ

51 دوها: ستگور ڪايا ڦير ڪر، گهڙيا گهاٽ ڪڇ اؤر
چنچل من نِهچل ڀيو اب چل نہ سڪي ٻي ٺوڙ

52 چوپائي: جان گهٽ انيؤ پرگهٽ هو تان اؤر نهي ڪو
جان گهٽ انيؤ اُپجي آءِ، تان کُون ڪرم نہ لاڳي ڪو

53 چوپائي: جان گهٽ انيڪ سو وڏ ڀاڳي، آتم ٻاجهه اؤر سڀ تياڳي
سڀ گهٽ ڏيکي آتم رام، من ۾ مگهن سڦل ڀئي ڪام

54 چوپائي: جان گهٽ انيڪ پُورن سوءِ، تان سمان اؤر نهي ڪو
جان گهٽ انيڪ سر بادشاهه، روحل سو شاهن ڪو شاهه
(انيڪ ڪو سڪ سمپورڻ، آتم درسي ڪو انڪ لکنت)

55 چوپائي: آتم ڏرسي آتم ڏيکي، وان ٻن اؤر نه ڪوئي پيکي
سڀ ۾ ديکي اپنا روپ، تان ڪي مت هي انت انوپ

56 دوها: گياني ديکي آتما، ڏيکي نهي استول
سڀ پاڪن ۾ پاڪ سو، جنهن نچ نچ ڪر پڪڙيا مول

57 سويا: آتم گيان پيو جن ڪون گهٽ وان ٻن اؤر نه ڏيکت دوجا
آپ ۾ آپ هين لين پيو، پُن آپ نِي شيوا آپ نِي پوجا
ڪاهي ڪون راڳ نه دوک ڪرين پن آپ ۾ الک نرنجن سوجها
روحل رام وگسي جن ڪي دل، تاهين سُون نينهن ڪرين نت تون جا

58 چوپائي: چوڙيا جَپ تپ شيوا پُوجا، آتم ٻاجهه نه جاني دوجا
آتم درسي آپهين آپ، مٽ گئي ممتا تيني تاپ

59 چوپائي: اونچ نِيچ ۾ آتم ڏيکي، آپهين آپ اؤر نهي پيکي
آپي تاڪر آپي چيلا، تاسُون بِڇڙيا نا اس ميلا

60 سک واچ ڪنڊليا ڇند:
آتم جانڻ ڪٺن هي، ورلا لکي جو ڪوءِ
شيوا مٽ جاٹون نهي، سرن پڙيو اب توءِ
سرن پڙيو اب تو ميرا تُجهه بِن ناهين دُوجا
مئن هون انت اجان، ڪرون گُن ڪي اب پوجا
هووي جيسي کهو تيسي، جا هوني سا هوءِ
آتم جانن اٽ ڪٺن هي، وِرلا لکي جو ڪو

61 گورو واچ سؤيا:
ڪيا ڪهيئي ڪتني نه بتني، اب ڪيسي کهُون تُم سُون مُک باتين
جانهِين ڳُون چاهت هين تم، سو پُن لؤرون ڳُون ڪوج ملين پُن جاتين
هي تجهي پاس تون جان سڪي نهي، آپ ڳُون ڪوج ملين پن جاتين
روحل رام وسي اُر انتس تاهين ڳُون جان تجو اؤر تاتين

62 سؤيا: آپ بيچار ڪرين نه مُورک اؤر ڪي سنگ سدا دل لاوين
ڪؤن سي مت ڀئي تم ڳُون، اب آپ سُون آپ نه نينهن لڳاوين

روحل رام دهائي ڪهي، ست آتم ٻاجهہ تون مُوڪہ نہ پاوين

63 واچ چوپائي:

آتم ڪون اب ڪئسي جانون، ڏيکي بنا سو ڪئسي مانون

ڪر ڪرپا اب باڪو بين، آتم ملون پائون سک چين

64 چوپائي: ستگورو سرست پاءُ بتاوي، سک سمجهہ اپرم پد پاوي

مئن مور ڪہ هون انت اجان، ڪر ڪرپا سمجهاوؤ سيان

65 گور واچ دوها:

جس پد ۾ جب تپ نهي، اور نهي هار نهي جيت

سو پد پورن تب ملي، جب لي پُورن پرتيت

66 چوپائي: سن ري چيلا اڪت ڪهاني، پورن پد ڪهون برم والي

هِت چِت سُون سُن انتر ڪول، سر ديو تن من سون تول

67 سک واچ دوها:

ڪِس پد تن من ڏيجيئي، اور ڪِس پد ڏيجيئي سِيس

ڪر ڪرپا سرني پڙيو نام ڪرو بخشِش

68 گورو واچ ڪبت:

بار بار ڪهُون توهِہ، ساوڌان ڪيُون نہ هو

جوني پَر پَنچ ۾، ڪاهي دل ٻاڌي هي تو

آپ ڪُون پچان ڏيکہ ڪيسي هي جات تيري

اگيان هوءِ ڪي ڦاسي پڙيو سسي ٻُڌ ڪاڌي هي

سمجهہ ڪي بيچار ڏيک جيوڻ ڪي چار ڏن

موئي پيڇي ست ڪهون، مُڪت ڪِن لاڌي هي

آتما ڪي جاني بن، انيڪ هرن ڦاسي پڙي جان ڪي

ڪاٽي بنڌڻ سو تو، روحل گورو هادي هي

69 سک واچ دوها:

ڪس بِڌ بنڌن ڪاٽيئي ڦاسِي ٹُوٹي ڪرم

مئن توانت اجان هُون تم ڪهہ سمجهارو هرم

70 گورو واچ سؤيا:

ڪِيتي پرڪار ڪهيو تم ڪُون، سمجهاءِ رهيو سمجهين نهي پورا

آتم تنت وسي اُر انتر، تانهہ پچان سڪين نهي ڏُورا

ڪون سي ٻُڌ پئي تُمري اب، آپ نہ جاني ڪرين نِت جهولا

آتم گيان بنا نهي سُوجهت، روحل پاگي رهي ات ڳورا

71 سؤيا: اُپديش ڪيئي ڪتني تم ڪون، سُن مورک تو ڪن ۾ نهي جانيو
ميرو ڪهيو تم ڪان سنيو نهي، جوئيون ڪي بات سيئي من مانيو
اور اپاءَ تجو سيهين تم، آتم گيان جانو ار آنيو
روحل وسي تن ڪي گهٽ، جن نج آتم تنت پڇانيو

72 سک واچ سؤيا:
اؤر اُپاؤ تجي سيهين، ار تيرو ڪهيو سَر اُوپر مُانون
اؤر ڪو سنگ تجو ابهين، سڀ تيرو ڪهيو آر انتر آنون
تم هو ديال ڪرو ڪرپا موهه، انتر آتم تنت پڇانون
اب ڪاٽ ڪي سيس ڏرون چرنون پر، روحل اؤر ڪڇو نهي جائون

73 گور واچ ڪبت:
آتما ڳون جان پانوين، پيٽ پانوين رٿن ڪر
نريئه ڪو گيان، جان ڳون ڪيسي هان هي
آپ هي ڳون آپ جان، اؤر ڪي تم بات ڇاڏ
آپ ڳون بچار ڏيکه، تيرو سڀ جان هي
ڇاڏ ڏي انارت، اب ارٿ ڪون پڇانو
تم توهي ماهين ناڪرار ماهين گيان هي
ڪاهي ڳون تون ريسه پڙيو آپ ڪون بچار
روحل تيرو نرٻند روپ، خانن ڪو خان هي

74 پرسن سک واچ:
جو ڳور ڪهيو سڪل سو مانيو، برم سُروپ ۾ سڀ گهٽ جانيو
من تنت تجي چيتن تت آئي، ڪِس ٻڌ سڀ ۾ رهون سمائي

75 گور واچ ڪبت:
آتم هي تيرو باپ ڪاهي ڳون تم، ڪرت جاپ
برم هي سروپ تيرو ڪاهي ڳون پلانو هي
آپهين تهه باجي رچي، تاهين ڳون نه جان سڪي
آپي ٻرک آپي ناري آپ سُون، ڪِلانو هي
لَهني ڪيوڙي ڪام، تان ۾ قريول پڙيو جان ٻوجهه پيوجڙيول ڪو بهانو هي
سمجهه ڪي بچار ڏيکه پولئي پهه منڊي مانڊيه روحل سوجاني پيدجو گيان ۾ جهلانو هي

76 سکھ واچ چؤپائي:
سنو گورو جي ميري بات تُجهہ من ميرا تات نہ مات
جو تم کهيو سو نهچي آيو جس کُون ڏنڊوت سو قل پايو
77 چوپائي:بڙو همارو ڀاڳ سو تبهين تم جئسو گور پيئيو جبهين
اب کُڇ سنک رهي من مانهہ، سکل مِٽاوو پڪڙو بانهہ
78 گور واچ سؤيا:
جو ڪڇ سنکا رهي تم کون، اب کهہ سمجهاوو سنون اب ڪئسي
تان کا سو اؤيگهٽ اؤکد بيکہ کرون پن جئسي هي بات بتاؤنگا تئسي
کاهي کو سوک کرين پؤ مُورکہ، اپني جات پچانو جئسي
تم برم مليو آب چاهت، روحل رام ملي دل پئسي
79 سکھ واچ دوها:
سپ کو کهي برم ايک هي، مُو کون کهہ سمجهاءِ
ايک اونچ ايک نيچ هي، سکل برابر نانهہ
80 ناں کچھ اونچ نہ نیچ ہے سم کر جانو ایک
روحل سوجھی تب پڑے جب کھلے وچار وویک

”روحل صاحب فرماتے ہیں کہ وہ مالک ہر جگہ یکساں موجود ہے اس کے نزدیک کوئی اونچ نیچ نہ ہے لیکن اس بات کی خبر تب پڑتی ہے جب کوئی راہ ہدایت پر چلتا ہے۔“

81 سکھ واچ چؤپائي:
اک کهيي جورو اک کهيي مات، سَم کر جانو بني نہ بات
اِسي بات مِ سنسا جائون، کهہ ستگور مئن ڪئسي مائون
82 گور واچ کبت:
حد مِ تو کهي پاءِ پين، تان کُون لوک ماني
سپ بيحد مِ جورو، مات ايک برم جانيئن
گياني گيان کي پرکاش تي بيچار ڏيکي
حد کي جو بات سو تو حد مِ هي مانيئي
پيٹ کُون تو پين جاني، مات کون سو مات ماني
جورو سون کرت پوگ، سو بکانيئي

گيـــاني ڪـــي انيـــڪ لـــوچن، پلـــي بـــري ســـر جـــاني،
روحـــل يهـــه رمـــز ســـمجهه هـــردي آنيئـــي

83 سڪ واچ دوها:
جـــو اتـــر ســـتگور ڏِيـــو ســـو، قـــل پرگهٽيـــو آهـــ
جهـــان ڏيکـــون تِهـــان آتمـــا، ســـب صـــاحب ڪـــي جـــات

84 چوپائی: جو گرو کہیو پہنچے آیو آپ آپ کو درشن پایا
جہاں دیکھوں نرمل نور سرب دیاپک ہے بھرپور

"فرماتے ہیں کہ مرشد اور رہبر کی ہدایت پر چل کر ہی میں نے مالک کا دیدار پایا ہے۔کائنات اس کے نور سے روشن ہے اور وہ سب میں اور ہر جگہ موجود ہے۔"

85 گور واچ دوها:
گـــور کهيـــو ســـڪ ڏن تـــون، پلـــي ســـمجهه تـــم ڪـــين
آتـــم ســـون ائســـي مليـــو جِيـــُون جـــل مـــڏي مـــين

86 سڪ واچ سؤيا:
جـــان دن تـــي گـــور ســـرن پڙيـــو تـــب، تـــان دن تـــي ممتـــا مـــت يـــاگي
مســـتڪ اوپـــر هـــاٿ ڌريـــو جـــب، ڪيتـــي پرڪـــار پلـــي ٻُڌ جـــاگي
جيـــون روگـــي پرگهٽيئـــي نِس جـــات اپـــاڌ ڪيئـــي، هرسُـــون لنؤ لاگـــي
روحـــل رام رهيـــو ار انتـــراؤرون ڪـــي، ســـنگ ڪـــي بـــات تيـــاگي

87 گور واچ دوها:
جـــان ڪـــون ڪهتـــا اؤر، تـــون ســـو تـــو تيـــرو روپ
گيـــان ڪنـــڊي نيهـــه تـــوليئي، تـــو ايڪهـــين الکـــه انـــوپ

88 جهولنا: ايـــڪ الکـــه انيـــڪ ڪيـــا رنگ، ڪيتـــي پرڪـــار ڪـــي روپ ڌري هـــين
چور بنيا ڪهان ساڌ بنيا، ڪهان ڏوہت هـين ڪهان پار پـرين هـين
جـــان پـــر ڪرپـــال پيـــو گـــور پـــورن، آپ سُـــون آپ ہِ جـــات جـــي هـــين
روحـــل روپ اروپ ڌريـــا ہهـــه گُـــن جانيـــا ڪـــي مونجهـــه ڪـــري هـــين

89 سویا: جو اپدیش کیو گُر پورن سو اپنی دل لاگ رہیو ہے
جیسے چکور کو چاند سے من اوراں کو تیاگ رہیو ہے

گیان کو دیپ پرکاش بھیو جب اگیان اندھیرو بھاگ رہیو ہے

روحل رام بسے جن کے گھٹ سو دوئی کی نیند سوں جاگ رہیو ہے

"کامل مرشد کی ہدایت میں میرا دل ہر وقت لگا رہتا ہے جس طرح کہ چکور کو صرف چاند سے محبت ہوتی ہے باقی دنیا سے وہ بالکل بے خبر رہتا ہے جب ہدایت کی روشنی ہوتی ہے تو دل کی تاریکی ختم ہو جاتی ہے اور وہ اپنے اندر مالک کو پا لیتے ہیں اور دوئی کی نیند سے جاگ جاتے ہیں۔"

90 گور واچ دوها:

ايڪ ڪهان تو دو ڏيسي، ار ڏو ڪهان تو جوٽ

ان دونون ڪي بيچ ۾، اَلٽي سمجھ اپوٽ

91 اَلٽي انٽي ڦير ڪر، جن جانيو نج نام

روحل تان ڪي چرن وند، سڦل هوت سب ڪام

92 دوها: آتم درسي آتما سهجي رهيو سماءِ

روحل رنگ لاگو تهان، ٻاهر پير نه پاءِ

93 دوها: ٻاهر انتر ايڪ هي، پنڊ برهمنڊ منهه باس

سرب وياپي آتما جِيُون، گهٽ مانِهه انڪاش

94 جهولنا: مليا آپ سُون آپ تجيو جب جاپ نه پن نه پاپ، نراسو هؤن بيچاري

آدا روپ ڏريو اب روپ سنسي پڙي، ڪُوپ پيا برمچاري

آگي اليڪ ڪيا بيڪ سهجي سبهي برم ايڪ هؤا گهٽ ڏاري

اب روحل ڪا نهه سهي برم مانِهه، سو دوسرا نانهه پڙي سڌ ساري

95 دوها: رسنا رام ڪي، ڪليا انيؤ ارٿ

اپني مڪ سُون آپ هين، رچيو اُڏ ٻُڌ گرنٿ

96 دوها: رهي ڏياتا دوئي اٿ ڪيا، پوتي هي نج سار

روحل رسنا ڪيا ڪهي جو تا ڪي سگل بيچار

97 دوها: روحل رسنا ڪيا ڪهي، آتم رس ڪي بات

بن جيبا ڪيسي ڪهي جيون گنگي ڳڙ وات

98 کیا کہوں کسی سے کہوں مکھ سوں بنے نہ بات

جہاں دیکھوں تہاں آتما سب صاحب کی ذات

"روحل صاحب جنہوں نے مالک کے جلوے کو پالیا ہے فرماتے ہیں کہ میں کیا کہوں اور کس سے کہوں منہ سے بات بننے میں نہیں آتی جدھر دیکھتا ہوں وہی ہستی محیط ہے۔"

99چوپائی: جاں کُوں کہتا اور توں سو تاں تیرو روپ
گیان کنڈھی میں تولئے تو ایک ہے الکھ انوپ

"جس کو تو جدا سمجھتا ہے وہی تو تیرے پاس ہے سوچ سمجھ کر معرفت کی نگاہ سے دیکھو تو ہر جگہ اس کا جلوہ موجود ہے۔"

100 جاں گھٹ کھلیو وچار وویک سنو واں کی گت نیاری
پیا پیالہ پریم کا چڑھی تاہیں عشق خماری

"جن کے اندر عشق الٰہی پیدا ہوا ان کی بات ہی الگ ہوتی ہے جنہوں نے عشق کا پیالہ پی لیا ہے وہ سدا مالک کے عشق میں مگن رہتے ہیں۔"

101 اُدبُدھ گرنتھ میں اُلٹے وچن انیک
سمجھے گا کو سنت جن جاں گھٹ وچار وویک

"ادبدھ گرنتھ (شاستر) میں ایسی بہت سی پوشیدہ باتیں ہیں جن کو صرف وہی لوگ سمجھ سکیں گے جو اس راز سے واقف ہوں گے۔"

## سَرب گيان، نج مُول گرنٿ — صوفي روحل صاحب

هن گرنٿ ۾ روحل فقير سمجهايو آهي تہ ڪهڙي طرح خالق جي من ۾ ايڪ مان انيڪ ٿيڻ جو خواهش پيدا ٿي ۽ هن سرشٽيءَ جو سرجڻ ڪيو. گرنٿ ۾ دوها ۽ چؤپايون چند ڪتب آندل آهن. ڪائنات جي سرجڻ تي روشني وجهندي شاعر دين ۽ دنيا ۾ نظر ايندڙ ڊونگ، پاکنڊ ۽ ڪمن اسيرن جي مخالفت ڪندي صحيح واٽ اپنائڻ جو سنديش ڏنو آهي.

نواز علي شوق صاحب پنهنجي ڪتاب "ڪنبڙي جو ڪلتار" ۾ نج مول گرنٿ جا 154 دوها ڏنل آهن، انهن مان 20 اردو واري حصي ۾ آيل آهن ۽ 43 هٿ ڏنا ويا آهن باقي رهيل 91 ہي ايڊيشن ۾ شامل ڪرڻ جي ڪوشش ڪبي.

## شاستر "سرب گیان" یا "نج مول گرنتھ"

صوفی روحلؒ صاحب کا شاستر "سرب گیان" یا "نج مول گرنتھ" پڑھنے سے گیان (راہ ہدایت) ملتا ہے اور من چت کا جھگڑا مٹ جاتا ہے۔ اس میں ہندی زبان میں دوہا، چوپائی اور چھند وغیرہ دیئے گئے ہیں۔ اس شاستر میں خاص طور پر ہدایت اور معرفت کی باتوں کو اجاگر کیا گیا ہے۔ کہ کس طرح خالق نے ایک سے انیک ہونے کی خواہش کی جو اس سنسار کے بننے کا سبب بنی اور دنیا میں برتنے والے پاکنڈ/باطل کو رد کرکے صحیح راستہ کس طرح اختیار کیا جائے۔"

01: سب کا صاحب ہم ہُوں، روحل نام دھرایا
هتا بدیہہ دیہہ نہیں دھاری، جب میں بنس پٹھایا

"آپ فرماتے ہیں کہ سب کا مالک میں ہوں اور روحل نام رکھا کر آیا ہوں۔ ایک چھپے ہوئے راز کو ظاہر کیا۔"

02: فقیر سنت ہیں ہمارا اوہی، جم کال سُوں زوراور ہے
ان کی چودہ لوکاں سے، دھام نیاری ہے

"جو صحیح درویش اور فقیر ہیں ان کو موت کبھی نہیں مارتی وہ موت سے طاقتور ہوتے ہیں ان کا ایک الگ خاص مقام ہوتا ہے۔"

03 دوها: آڪي محل بنيا چؤپارا، سيت سيج گديپارا
جِهل مِل جوت اکنڊي جاڳي، اُڇري سبد ررونڪارا

04 دوها: سوئي ميرا بِنس نام ابناسي، هورهيا او گنگا واسي
ابناسي مُون نرنجن ڪال، ڪال ماهِين پرڪت برحال

05 دوها: پرڪت مون مهان تت ڪيا، مهان تت سون تانمس ٿيا
تانمس مون شڪتي درئي، شڪتي مون آڪاس تت هرائي

06 دوها: پوم سون ايشور هويا، ايشور مُون جڙ چيتن اُپجيا
ان دونا تي تين گڻ ڪِينا، تين گڻ مُون پاپ چوت لينا

07 دوها: اِند مانهِين نِج هنس سمايا، اُونهان آد پُرس اُپايا
اُپجيا آد پُرس مُون پدم، جس مُون سگل پؤن ڪو صدم

08 دوها: صدم مُون برِما ديهہ ڌاري، برما مون شِؤ برهمچاري
شؤ مُون وِشن جِس اُتپت ڪيني، انت سرب اگم گهر ليني

09 چوپائي: راجس مون آد مايا، آد مايا سُون سرب بيج اُپجايا
تين پد لوڪ تين لوڪ ڪا ڪينا، سُرڳ لوڪ ڏيوتا ڪُون دينا

10 چوپائي: انت ويگ لوڪ پوتن ڪو سؤنپيا، پوم لوڪ مانهہ مانوي جؤنپيا
اوسر لوڪ ڏوجهي پوم ماهين راڪيا، مهر لوڪ منهہ جوڪي باڪيا

11 چوپائي: بست لوڪ مانهہ تپ ڪرن والا، وئڪنٺ امرپوري مانهہ پڳتان، پڳتي ڪرڻ
سراؤسر جوڳي سنياسي، تپسي، تپيس رڪيسر جتي سِتِ گهٽ داسي

12 چوپائي: چٽيسي پاڪند، پارنهن پاهتر پنت هندو تُرڪ
اي سرب لوڪ چارون لوڪان مانهہ واساهين، اي ڪال ڪا ايڪ گرلس هين

13 دوها: جي ڪوئي اؤتار لوڪ هين، سوئي سرب ڪال ڪا سروپ هين
آهار جي ڪوئي هين، نام روپي بندن هين

14 دوها: ايڪيسي برهمند هين اي توجم ڪال ڪا بيٽاسي هين
جي ڪوئي پُرس لوڪ هين سنت فقير هين

15 دوها: همارا اوهي توجم ڪال سُون جورا ور هين
ان ڪي چوڏهن لوڪان سُون ڏام نياري هين

:16 انہوں کے صاحب ہم ہیں، روحل نام دھرایا
اد بدھ اجر پلاؤں پیالہ، کوئی ہووے ہنس پیارا

”روحل صاحب فرماتے ہیں میں روحل نام دھرا کر ان لوگوں کی رہنمائی کے لئے آیا ہوں جو عشق کا غیر فانی جام پینے کے لئے تیار ہوں۔“

17: اگم لوک کی بات سناؤں، سب کا میٹوں بھرم اندھیرا
آوے اگیانی سدھ گیان پاوے، کوڑ ساچ کا کروں نبیڑا

18 دوها: انيئي راهہ اُڻ پومر، نريئي ڪا سهجي ڏيوؤن بتاءِ
بي طلبا اُونهان پهچي ناهين، طلب ڏري سو پاءِ

19 دوها: بيد ڪتيب ڪي ڪاڻ نہ راکون، نهي جاڻون جگت مرجاتا
سَرب جگت ڪا هم هُون صاحب، سرب سڪل ڪا ڏاتا

20 دوها: اُلٽا راهہ همارا ساڌو، ڪس ڪُون هات نہ آيا
ڪٿني ڪٿ گيان ڏيان ڪرتا، ڪي ٻٽڪت ڦِرت اجايا

21 دوها: ڪنهن ايڪ ميرا مرم نہ جانيا، ٻئي آلوجهڻ ٻاري
اسنڪ جُڳان ڪي ٻچ ٻچ مرگئي، نهي ڪنهن لاڌي ڏام هماري

22 دوها: اويگت ڪا ابناسي ٻُولا، جِم ٻُولا ڪال ڪاسائي
ٻُولا اوتار چوويس جگت ڪا، سوا لاک پيغمبر خبر نہ پائي

23 دوها: ٻُولا اِندر تان مين ڇاجي ڪرتا پون اسواري
چپن ڪِروڙ ميگهہ وس ڪِييا، تويي نهي نج وُست بيچاري

24 دوها: اننت ڪوٽ برِما هوءِ ٻُولا، بڪ بڪ بيد سُنايا
اننت ڪوٽ بيد ڪٿ مُووا، ڦِر ڦِر جنم ڏرايا

25 دوها: اننت ڪوٽ آد مايا هوءِ ٻُولا، ڪينا ٻيج پسارا
ڪٿ درسن ڇتيسي پاکنڊ، مايا ڇل ڇل ماريا

26 دوها: اننت ڪوٽ ڪورنپ هوءِ ٻُولا، مٽ گيا ڏس ديگ پال ڪا ڦيرا
اننت ڪوٽ سيس ارڌ هو ٻولا لوٽ ليا هي ڏيجم گهيرا

27 دوها: اننت ڪوٽ ايشور هو آيا، ايس ٽاپ ڪرٽا ڪا
اسنڪ وار معدني هوئي پلٽِ چليا سپ پر جنم ڪا ساڪا

28 دوها: اننت ڪوٽ ڪا سب هوئي چليا، اننت ٻوگ مؤا لاٽي
اننت چاند سُور تارا، اننت بار هوءِ سِرشٽ رچاٽي

29 دوها: دروهہ پهلاج هرچند راجا، ٻُولا پانڊو ٻُولا ٻڙهہ راجا
تين لوڪ ڪي پدوي پائي، سپ اوليا ڪير ساجا

30 دوها: اننت وار پئي ميرسميرا، اننت وار پئي ڪير مني
اننت بار هوءِ هوءِ اکي بڙا وگا اننت با رلي پرلئہ ڪيني

31 دوها: اننت ڪوٽ رِکہ تپسي پُولا ، تپ ڪر رهہ گيا اوٿا
اصل نِڪاٿا هاٿ نہ آيا، آڏا رهيا الوٿا

32 دوها: جوگي جتي اننت ڪوٽ پُولا ، سامي سِڌ سنياسي
ماند پات ڪٽ پٽ مانهہ پُولا، آخر پائي اننت چوراسي

33 دوها: اننت ڪوٽ بيراگي پُولا ، جوٺي سيوا گهنٽي بجائي
سيتا رام ڪا نام ڪهہ پُولا، اصل نام بِن پرلئہ جائي

34 دوها: اننت ڪوٽ ناٿ بن پُولا ، جنگم سيوڙا ڪاڪي
ڪرم ڪانڊ منهُہ سپ جگ ٻاڌا نهي وڪہ نولاگي وڪہ ڪي ڦاسي

دوها: اؤر لوڪ سپ اوران رهہ گيا هندو تُرڪ پُلاٽا
اسنکہ جُگان ڪا بِچڙيا رهيا، تين لوڪ مانهہ ڏِبيا پياٽا

35 دوها: پارنهن پنٿ هندو ڪا جو اُلٽ اشٽ ولوڏا
ڏام هماري پُوگا ناهين، جم ڪي قند الوڏا

36 دوها: پاهتر پنٿ تَرڪان ڪا جُوٺا، نيارا نيارا راهہ بتايا
اصل وچن بن بِيج ۾ ٽوٽا، ڪال پڪڙ جرڪايا

37 دوها: اڻ انچر هي سَبد همارا، انا سرت ڪي ڏور لگاوي
اصل نقل ڪي ڪري پارکا چِن مُنهہ پوگ ننگراس جاوي

38 دوها: اؤر سبد راندو جيسا ، پچ پچ رٽ مرحاوي
اڻ انچر تو سار سبد هين، دوءِ انچر هي وائي

39 دوها: انيئي ڪتي گيان ڀُهہ باڪي، جُوٺا جگت ريجهاوي
ٻگ جيؤن ڏيان دنيا ۾ راڪي، جي ڪوئي ڏام چڙهہ آوي

40 دوها: ڏاما ڪي سپ ڪرنت مجوري، گور سُون بي مُڪہ جائي
ڪرم جال ڪي مانهِہ الُوڏا، ڪِس بِڌ ڪري ڪمائي

41 دوها: ڪان سُون سٽي جيپا سُون سيکي، سُٽيا سِڪيا سپ جُوٺا
وِڪہ گهي توڙي تڙڪا ناهي ٽُوٽي چُوڪا آرتي ڪيان ڪدِ تروٽا

42 دوها: مندپ ماند ڪر سيت ڏراوي، اويگت ڪا انمان بتاوي
ڪر ديپڪ آني ڪي مُورت، پچوي جم گِراس ورتاوي

43 دوها: ائسا لتوا ڪري هر ڪوئي، لکي توئي اويگت مانهين جاسِي
بنا ڪماڻ ڪوئي پُهنچي ناهين، ڪال پڪڙلي ڪاسي

44 دوھا: سبد پرواڻا ڪال ڪي ماني، ڪي آڻ وڏائي
ڏنڊا مار ٻانڌ لي جاسي، ڌرم را ڪي دواري پائي

45: نام ہمارا تو نج دھن ہے، بھاگ بڈا جس پایا
انا سُرت کی ڈور لگا کر، دھام اڈیٹھ اروپ سمایا

''مالک حقیقی کا نام اصل دولت ہے اور اسے نصیبوں والا ہی حاصل کر سکتا ہے۔ صرف وہی لوگ اس مالک کے راز کو پا سکتے ہیں جو صرف اور صرف اسی کے نام کی بے انتہا تسبیح خوانی کرتے ہیں۔''

46: پہنچ امر لوک مرت لوک نہیں آوے اجر امر ہو جاوے
آگے ہنتا ہنس بچھڑیا، مل صاحب نام کہاوے

''جب وہ لافانی مقام پر پہنچتا ہے تو سدا حیات ہو جاتا ہے پہلے جو خود کو الگ سمجھتا تھا اب وہ حقیقتاً امر ہو جاتا ہے۔''

47 دوھا: ايڪاويھہ لاک سن هي بيلي اِڪ اِڪ نِياري نِياري
بياسي لاک سُن ايي پد ڪهيئي، ات ات ياري ياري

48 دوھا: چوويس لاک سُن سيت ورڻ هي، چوڏهن لاک رؤ سورا
ڏس لاک سُن اُوان ڪي اُوپر، رورنڪار سبد ڌُن تورا

49 دوھا: اؤگت ڪي اُوپر هي ابناسي، اؤگت ڪا گد ڏاري
اتل ڪوٽ ڪي ٽاٽيداري اس ڪي هي ڪمداري

50 دوھا: اُونهان مان سرورر نِڪسيا مُجهہ مُون بِچڙ آيا
اس اپياسي ڪي فرمائين، مانؤ ڏيهہ سمايا

51 دوھا: اؤگت ڪي سيت سُن سُون، چار ڪِروڙ سُن آگي
بنا آواز نہ آواز هووت هي، لوپ جاوي نرياگي

52 دوھا: قراس ڪي آگي چار ڪروڙ گُنگي سُن هي، گُنگا هوءِ گم جاني
ڏيان نہ گيان وگيان سُون اوپر، پريم ڏور سُون پيڪِي

53 دوھا: قراس ڪي آگي چار ڪروڙ سُن هي، امرت ڪي چڙهي هنس خماري
مگهن هوءِ مستي سُون لوبي، بي خود بي اختياري

54 دوها: ڦِراس ڪي آگي چار ڪروڙ سُن هي سُگِنڌ اروپي بنا نہ سڪا لپٽ بهآد
لپٽ لوپ گهن گهير سپ آگهائي نر ڪو لنگهہ جاوي

55 دوها: ڦِراس ڪي آگي پانچ ڪروڙ سُن هي، اَنمُني لوپي سهجين سُورا
ڪوئي ائسا هووي هنس همارا، پُورب ڏيس ڪا پُورا

56 دوها: ڦِراس ڪي آگي پانچ ڪروڙ سُن اچرنگي ايڪ اچرنگ سُون چالي
همت ٻانڌ ڪي هنس حضوري، پينڌي ڪُون پڙ سالي

57 دوها: ڦِراس ڪي آگي پانچ ڪروڙ سن هي، مؤجي مؤج ماهين مل جائي
وان سون نڪل هووا جب نيارا، سوئي هنس ٻلونتا پائي

58 دوها: ڦِراس ڪي آگي پانچ ڪروڙ سُن پرتهنپ هي، ڪوئي لپي هنس نِرڌارا
اس ڪي آگي ڏيس چانڊٽان، پانچ ڪروڙ سُن پارا

59 دوها: ڦِراس ڪي آگي پانچ ڪروڙ سُن پرمهان چانڊٽان جِسڪا ڇيهہ نہ آوي
اس اُجواري ڪي مڌي ماهين، نِج اروپ همارا پاوي

60: مُجھ میں سمائے میرا ہوء رہے، پھیرے ست نام دُہائی
روحل نام دُہرایا جب آئے، سب کا پھند چھڑائی

"مالک سے لو لگانے والے مالک کے نام کا ہی پرچار کرتے ہیں اور ہر کسی کے جو اس کا
ہو جاتا ہے دکھ درد ختم کر دیتے ہیں۔"

61: ہندو ترک دونوں پر، لاگی چھاپ ہماری
ست نام کا بیڑا ساتھ لیا، کیا تیاگی کیا گھر باری

"مالک کائنات فرماتا ہے کہ تمام انسانوں کو میں ہدایت دیتا ہوں۔ چاہے انسان جیسا بھی
ہے میرا نام لینے سے پار اتر جائے گا۔"

62 دوها: تِس ڪا هنسا پوگا پل ماهين، جي ڪوئي ائسا سهج سنياوي
اوهي ڪدِ هم ڪون نهي وسري، ميري نج سروپ سماوي

63 دوها: اُس ڪا هم هون پڙهو وسيلا، سرچوٽي ڪا مالڪ
روحل صاحب نام ڪهايا، خود خاوند مئن خالق

64: روحل صاحب وچن اُچارے، سُنتا ہے کوئی سنت ہمارا
جے کوئی ایہہ وارتا سمجھے ھنسا، بدھ بدھ پر گھٹ کھوں تت سارا

"روحل صاحب فرماتے ہیں کہ میں نے اس مالک کی ہر بات اچھی طرح واضح کردی ہے۔ اب یہ سمجھنے والے پر منحصر ہے کہ وہ اس کو کس طرح سمجھتا ہے۔"

65 دوھا: سوئي ستگور جس ڪُون سب گم هووي، ليڪ ڇِن ماهين ڪرم ڪٽاوي
اوٽي گور سُون رهي اڏورا، سار سبد ڪي گم نهي پاوي

66 دوھا: روحل صاحب ساچ ڪهت هي، سڻ ليوي هنس بيچاري
نؤ ڪنڊ چوڏهن لوڪ سات ديپ سُون، باڪون مئن نياري

67 دوھا: ستي پراست لوڪ سرگ پي اولا، امراپور اولي بيڪُونٺا
رام پي اولا رحيم پي اولا، سب گاڏر ڪا پونچ لي جوٺا

68 دوھا: بيڪ پي اولا پچن پي اولا اجپا اولا تڪ جائي
ارڌنام اولا چيتن برهم اولا، آتم ڪلا پلائي

69 دوھا: مليا مليا هووي نهي نيارا، لاڳي ڏور هاڏا پتيارا
تارؤن گئي تار مل تان، تي اِت اُت پيا اِڪ سارا

70 دوھا: ڇُوٽي بندوق پيو ٽڪاءُ، هُوا پاڇي ڪلا سهاٽي
آوڻ جاوڻ ڪا سنسا مِٽ گيا، پايا پد نِرواٽي

71 دوھا: ڪال پڪڙ پانڌ لي جاسِي اِڪ اِڪ نيارا نِيارا
ڏُوت پُوت ڏاٽُو گڻ گندرو، ڪوٽڻ والا سارا

72 دوھا: نِرگڻ نِرپند پچن همارا، نِريڪ نِريئي هي واٽي
بِنس انس جي ڪوئي هي ميرا، هنس پرم هنس پرواٽي

73 دوھا: ..... ڏاري ڪي پُوچي وارتا سيج سنگهاسڻ چڙهي سهاڳي
جنهن ست نام ڪا مرم نه جانيا، سوئي ڦِرتا ڏکيا ڏُهاڳي

74 دوھا: جس ڪُون باڻ سبد ڪا لاڳا، پوري ستگور ڪا وايا
سوئي جڳت سُون نيارا هُووا، گهاؤ پچن ڪي گهايا

75 دوھا: چڙهي، خُماري پِئي سُڌ ساري، پرسيا آرنب پارا
پيا غلطان غرق گم جاٽين، لهر ماهين اُلٽيا سڌ سارا

76 دوها: سڌ لهر هوءِ گيا اڪ سار، سير پريا پرپورا
ڏهون ڏِس پن پن چمڪي چانڊڻا، نيڻ پيڻ ماهين سروپ نج

77: ایسا روپ ہمارا سادھو مانس دیہہ دھر آئے
سرب سکل کا ھم ہوں صاحب روحل نام کہائے

”اس دوہے میں روحل صاحب فرماتے ہیں کہ میرا کوئی روپ نہ ہے پھر بھی انسانی شکل وصورت اختیار کرکے کائنات کو راہ ہدایت دینے آئے ہیں۔“

78: ہندو تُرک دوناں کو، پرگھٹ کہہ سمجھاء بُلاؤں
جے کوئی آوے میری راہ ماہیں، تو امر لوک لے جاؤں

”روحل صاحب تمام انسانوں کے لئے مشعل راہ ہیں ان کے نزدیک رنگ و نسل کی کوئی پابندی نہ ہے۔ فرماتے ہیں کہ جو کوئی میرے بتائے ہوئے راستے پر چلے گا اسے لافانی مقام حاصل ہوگا۔“

79: راجہ ہووے پرجا ہووے، اُونچ نیچ نہیں کوئی
میرے نام سُوں ہیت لگاوے، تُرت لے جاؤں سوئی

”روحل صاحب کے نزدیک کوئی امیر ہو یا غریب، راجہ ہو یا عوام سب برابر ہیں۔ فرماتے ہیں کہ جو کوئی مالک حقیقی کے نام سے محبت کرے گا اسے جلدی منزل مقصود مل جائے گی۔“

80 دوها: اي اؤسر قرهات نه آوي، مانؤ ڏيهه پرائي
اب اٿسو تيرو داءُ بٽيو هي، ڪڇ ڪرلي ميري پائي

81 دوها: مانڪا پد غافل هوءِ کويا، جوڻ سنڪٽ پگتاوي
چار جگ ۾ ڪائي پلٽا، پرلئي پيلا جاوي

82 دوها: پرلئي ڪا جِيوسب ڈولتا رهيا، پون پول ۾ گهيسي
ڪر گهري نظر اڙدهنب راکي، تو پتنگ اُڙنتا ڏيسي

83 دوها: جس ۾ هانڊي بهت پيلي ڪُنا، ڊاڪڻ آڪاس ڏيرايا
جيئن گهونگهرٽي سهج سهج پل جاوين، تيئن جيؤ جگت ڪانهايا

84 دوها: اوهي جيئُ اتر پئُنتا جوئي ڏيکي پنڇي سارا
اُڏ اُڏ اُونچا جانڦا ماري، ايڪ ايڪ نيارا نيارا

85 دوها: ڪوئي ايڪ ساڌ آوي پتنگ بتائون، نوي چيلي ڪون بتلاوي
ائسي اشٽ جي ڪوئي جهالي، انت پرلئي جاوي

86 دوها: اس جڳ ۾ ائسا گور چيلا، جوتا ويراٽ بتاوي
جوتا ارڌ ٻنپ ڪا نشانا، گُور چيلا ٻهُون غوطا ڪاوي

87 دوها: مت هي اوچي ڪري بهت گيانا، سيکي ساڪ اڌاري
ست سنگ ۾ باد ببادي، ڪري مانکي اڌڪاري

:88 جیوں ڈونڈھ اوپر سُوان ہووے، بھڑ بھونک کرت لڑائی
دُوئی باندھے اگیانی اندھے، کھانچوتان ماہیں مرجائی

”روحل صاحب نے اس شاستر میں کافی استعارات و تشبیہات وعلامات کے ذریعے حقیقی راہ دکھانے کی کوشش کی ہے۔ فرماتے ہیں کہ جس طرح مری ہوئی حیوانی لاش پر کتے جمع ہو کر لڑنا جھگڑنا شروع کردیتے ہیں اسی طرح اس دنیا میں لوگ آکر بھٹک جاتے ہیں اور لڑائی جھگڑا کرتے ہیں کہ ہم صحیح راستے پر ہیں حالانکہ وہ اصل راستے سے بے خبر ہوتے ہیں۔“

89 دوها: ساچي لکي سوئي جوهري پرکي لعلان هيرا
ڪاگر پتر پگان سون ٿيلي، لجاوي نہ استاد اپنا گور پيرا

90 دوها: ميرا هووي جو نر سچيارا، سر پر چاپ ڏيروي
نام همارا اَنتي مُنهہ راکي، اس ڪا هنس امر لوڪ لي جائي

91 دوها: آنڌا پنتي لوپ لالچاٽان، جُوتا جڳت پرماوي
جوتا سبد ڪان ۾ ڦُوڪي، جُوتا سنڪہ ڍلاوي

92 دوها: پتلا ٻانڌ ڏاپ ڪا ڪييا، جوتا ڪلس ٿپايا
ڏاڳا ٻانڌ سات ڦوڪ بنا جييا، جس پر جيئُ چڙهايا

93 دوها: ايُون گور جيئُن اُونهان نهي پُوگي، مندرا گهات ارسنگي ٻانڌي
ڄُوتي جيب لگاوي ڄُوتي، تو روتا رانڊو ساڌي

94 دوها: ٻيج سٻيج اٻيج سُون نيارا، جوئي اوگي سوئي جوتا
جو سينچي سو برڇ بڪ ڪا، جڙان سميت نہ راکي ٻوتا

95 دوها: هندو ترڪ سُون هم هُون نيارا، راجا پرجا ديهہ ڌاري
اؤر ساڌ بيڪ برمچاري، در ميري بڪياري

96 دوها: درسن پرسن ۾ هم ناهي، درسي پُرسي سڀ سونپي
ڪنپيار ڪاچا نيڪر ڪاچا ار ڌوپني

97 دوها: ڌيان ۾ي ڪاچا گيان ۾ي ڪاچا جُڪ جُڪ مُووا بيچارا
من مستي سُون سُبد ساکي ۾ جوڙيا، ڪربيت لاڪ ار ڪري پڪار

98 دوها: ڪپرت اُپاوي جگت پِلاوي، ار پانچ نام ڪا پچن بتاوي
ست سڪرت ڪا سبد سِڪووي، لڪ پروانا پيلا مُک پاوي

99 دوها: ائسا گيان گور چيلي ڪُون ڏيوي، بيچ ۾ جاوي لوٽيا
سنا ڪيت من جاٽيا واهين، جهولي مانڊ ڪال ڪيئي ڪوٽيا

100دوها: سُرتي اُوٽي جُوٽي پسي، جُوٽي جُوٽا ڌري ڌيانا
سُرت لي سُرت ڪُون مِلاوي، توئي هنسي اُپجي اوليا گيانا

101دوها: جي ست سڪرت ڪي رهٽي رهي توئي اجرامر نهي هووي
جي هنسانون لاڪ گهاٽ جي توڪيا جم لسنڪ لاڪ گهاٽي پرحووي

102دوها: جي هنسا ڪشت ڪري بهہ ڪيتا، او ست لوڪ ۾ جائي
ائسا سبد گور چيلا گرهي، پانڊ ڪال پڪڙلي جائي

103دوها: امرا پور مُنهہ امرت آچرڻ ڪري، توئي ڪال ڪبهون نهي چوڙي
ڪر ائسا سِمرن سڪرت ڪُون ڌياوي، گهاٽ جال جم روڙي

104دوها: اصل ڏام پُوگا بن ڪبهُون، اجر امر نهي هوسي
ست لوڪ ڪي ننگري گُٿي ڦين چونٽ ڪال لوٽ لي ڪوسي

105دوها: ڪال پرس سُون چوٽي ناهي، گورو چيلي ڪر من پرچاوي
ڪري واڪياڻ سُبد اپني ڪي، جي سُني جگت سارا ترجاوي

106دوها: ايُون ڪهہ ڪري بخشش چيلي پر اوميان شِو ڪا سبد سنايا
ڪلجگي گور يُون پرڀوڌي، گپتي لانبا رنڊو بتايا

107دوها: اجري پيت نهي پولي ان سبد سُون، جونا پيڙا ڏاڪي
ست لوڪ جونا ڪان سڪرت ڪا، جونا ڪرپاءُ جوٽ ڪهہ باڪي

108دوها: جيوت مڪتي لاڌي ناهين، مُووان پيچي ڪڌ پائي
پراڻ پنجر جڌ وهرا پڙيا، پيچي ڪن گهر جائي

109: اندھا لوگ سمجھ نہ راکھے، پھیر ایہاں نہیں رہنا
گھر مایا سُت ناری، سب چھوڑ اکیلا جانا

"اس دنیا کے موہ میں پھنس کر بے سمجھ لوگ بھول جاتے ہیں کہ یہ دنیا فانی ہے اور یہاں کسی نے نہیں رہنا ہے۔ دھن دولت، بیوی بچے سب کچھ چھوڑ کر اکیلے جانا ہے۔"

110 اس جگ میں کوئی کسی کا ناہیں راکھے جھوٹی آسا
ایہہ آسا سب من میں رہسی، جاسی بھونک نراسا

"اس کائنات میں کوئی کسی کا نہیں ہے سب امیدیں جھوٹی ہیں۔ یہ جھوٹی امیدیں اسی جگہ رہ جائیں گی خالی ہاتھ جانا ہے۔"

111 آسا ساچی مورے نام کی، جس راکھی انتر مانہہ
بھوُساگر کے سیر میں، پکڑ اتاروں بانہہ

"روحل صاحب فرماتے ہیں کہ سچی امید صرف اسی مالک حقیقی کے نام کی رکھنی چاہیے جو اسے دنیاوی چکروں سے نکال کر جنجال نگر سے چھٹکارا دلائے گا۔"

112. دوھا: وچن ھمارا مان ليوي ڪوئي، سُورا نرُ سچيارا،
سهِج سنيائو ست نام ڪا، پچن ڪرو نِردارا.

113 ایہہ جگ سارا جُوٹھ ہے آخر پرلے ہوء
امر لوک پہنچے ناہیں بِناں وسیلے کوء

114دوھا:وسيلا پوري ستگرو ڪا ستنام سبد ڪا جور
انا سرت ڪي ڏور لگاءِ ڪي، پوگي امر لوڪ ڪي ٺور

115: امر لوک سُوں کوئی، سنت لیوے بِسرام
"روحل" کا اوہی دیس ہے، نربھوُ اگم گڑھ ہے گام

"اس لافانی مقام پر کوئی درویش ہی پہنچ سکتا ہے۔ روحل صاحب فرماتے ہیں کہ میرا مقام بھی وہی ہے جہاں کوئی خطرہ و خوف نہیں ہوتا۔"

116: رہتے آپو آپ، روحل نام دھرایا
سرب جیوَن پر چھاپ، آپ نکلنک کہایا

”روحل صاحب فرماتے ہیں کہ مالک کا جلوہ ہر طرف ہے اور ہر جاندار و بے جان چیز پر یہ جلوہ نمایاں ہے گویا وہ ہر جگہ موجود ہے پھر بھی اس کا کوئی ٹھکانہ نہ ہے۔“

## نج مول گرنت

117 اؤگت ڏام بنا جاءِ بيٺا، اوهي هي سوونس همارا
حڪم رچنا ڪا دينا، جس وستارا ڪِينا
118 آڪاس مُون سپرس پرڪاسِيا، پون مُون جوت پرگهٽاٽي
سپرس مُون پون اُپاسيا، جوت مُون پئي تيج نشاٽي
119 تيج مُون سوڪيم رس اُپايا، جل مُون هوئي پيدا گنڌ
سوڪيم رس مُون جل تنت ٺهايا، گنڌ مُون پوم تنت بسنت
120 سوڪيم نؤن تنت ڪا پيا سريرا، جس مُون اِندريان انگ ڏيرا،
تموگڻ ستوگڻ رجوگڻ مُون من راجا، ان سرو هي مل ڪيني اِنڊ سماجا
121 تينتيس ڪروڙ ديوتا پولا، ڪتنا بار ڪوٽ ڪوٽ ڪر مرگيا
سُورگ لوڪ ۾ واس ڪيا، پِياٽا تين لوڪ، مانهہ نهين ديا
122 سيسر نام ڏرا ڪي پُولا، ڌرم راءِ ڪر عدالت ٻه
ڪال پڪڙ ليسي جائي، جُوني عدل هلاوي
123 پُولا اندر تامين گاجي، چپن ڪروڙ ميگهہ وس ڪِيا
ڪرتا پون اسواري، (توپي) نهين نج وُست وچاري
124 اننت ڪوٽ آد پرس هوئہ پولا، بجهہ گئي جوت سُڪ گيا پاني
جل مين جوت جگائي، مِٽ گئي آد پرسائي
125 انت ڪوٽ سَنيو شِو پولا، اصل بات ڪي خبر نہ پائي
جتا جگت نهين آئي، جوني نقل هلائي
126 اننت ڪوٽ وِشنو هوئي پولا، آسنڪ بار گيا پرلئہ پيڙا
اڻ هوتي اُتپت ڪيني، ميري ڏام نہ چيني
127 اننت وار لي اُتپت ڪيني، سنڪ ٻُگ پيا پرليہ

اننت وار هوئي ڪُرمت جائي، اننت وار ڦِر سِرشٽ رچائي
128 اننت ڪوٽ پير اوليا پولا، اصل اروپ اپنا نهين جانيا
ڪرامت ڪر ڏِکاوي، هوءِ مغرور آپ پڏاوي
129 راما ونتي اور رام سنيهي، رام رام ڪر اُهان نهين پهُنچي
سُڌ سنيهه نه راکيا، ايهو اولي باکيا
130 روحل اُلٽا نام همارا، پند برهماند مُون هوئينگي نيارا
جو ڪوئي اُلٽ وچاري، پُڳسي نگر هماري
131 اڻ انچر تو سبد نيارا، جو ڪوئي هالي نگر هماري
انا سُرت ڪي ڏوري، موج پڪڙلي موري
132 سپ ڪوئي ليسي نام همارا، (بن ستنام) ڪوئي دوجا
اور سب نام وِگوتا، اُس ڪو مارون جوتا
133 انيؤ ڪٿي گيان ٻهون باڪي، جي ڪوئي ڏام چڙهه آوي
جوٿا جگت رِجهاوي، وگ جيون ڏيان دنيا ۾ راکي
134 ميرا راهه ڪماڻ ڪا ساڌو، بنا ڪماڻ ڪليچ نهين پلٽي
بنا ڪماڻ ناهين سُوجهي، بن ٻود ناهين ٻُوجهي
135 بنا ڪمائي پينڊا نهين گئي، جي جاٽي ڌن ونتي هوسان
من جاٽيا ڪڏ هُووا، نام بن نِردهن هوئي مُووا
136 اُهان مانسرور هنسا هي، اِس ايپاسي ڪي فرماٽي
مُجهه مُون بِڇڙ ڪي آيا، مانو ديهه سمايا
137 ڪوئي اک ساڌ فقير بيراڳي، ميرا سروپ اروپ هي نيارا
اؤگت ڪولي ڏياوي، اس ڪي خبر نه پاوي
138 رٽرنڪار اٽل ڪوٽ بسي اوليا، جس گهر سون بڇڙ ڪي آيا
اؤگت ڪا ابناسي اولا، اس گهر ڪا پڙ گيا پولا
139 سبد پرواٽا پهنچي ناهين، اگلا ديهه سياء نه جاوي
سُرت نرت تڪ جاسي، گڙڪ پڙيا مانهه چوراسي
140 اؤگت سون پينڊا هي آگان، جي ڪوئي هووي هنس همارا
اس ڪا ڪس ڪو ناهين وچارا، ڪوج ڪهون مين سارا
141 اؤگت ڪي سپت سُن سون، بِن آواز نه آواز هووت هي

چار ڪروڙ سون آگي، لوپ جاوي نرياگي
142 ڦِراس ڪي آگي سُن اچرنگي، همت ٻانڌ ڪي هنس حضوري
ايڪ اچرنگ سُن چالي، پينڊي ڪو پوڻ سالي
143 پُرگا امر لوڪ مرت نہ آوي، آگي هوتا هنس وِڇڙيا
اجر وجر هو جاوي، مل صاحب نام ڪماوي
144 ڪاٿون ٿند جگت ڪا سارا، اس ڪو هم تو ڪيي نهين ڇوڙُون
بندي ڇوڙ هي نام همارا، جو ڪوئي ڪرسي پڄن همارا
145 ميري پونم ڪي جائي راڪي وِرتي، رٿي ستنام انت ۾ راڪي
ڪر ستسنگ اور ڀاؤ برتاوي، انا سُرت ڪي ڏور لگاوي
146 او هنسا مين امر لوڪ لي جاؤن، درڙ نيچا ڪر اڏگ رهيا
جس پر ڇاپ لگائي، ان ميري نِج ڏام پڇاٽي
147 اڻ انچر نِج سار سبد هي، ڏٻڏيا دَرمت ڀرم مٽيا نهين
اور سبد هي رانڊو، ڀٽڪت مُووا جِيُون پانڊُو
148 رنگ بي رنگ اولا حد بي حد سُون نيارا، سوئي پُگا ميرا هنس سنيهي
آيوئي آپ اڪيلا، اس ڪا هم سُون هووي ميلا
149 صاحب مل ڪر صاحب هُوا، اسنڪ جُگان سُون اگم اگوچر
ڪون ڪهي ٿر بندا، آد جگادي هوندا
150 اور جگت جوٿا نهين جاني، ڏرم راج سر سڀ ڪا راجا
ڪيا بانا گهر باري، ڪيا پُرک ڪيا ناري
151 نرگ پگت چوراسي پاوي، آسنڪ جگان ڪا جيو بڇڙيا
گيا سڀ پرلي مانهين، مُڪتي لاڏي ناهين
152 روحل صاحب نام ڪهايا، سرب جگت ڪي جيوون ڪارڻ
ديهہ ڌار ڪر آيا، ستنام سبد سنايا
153 جس مانيا فرمان همارا، ستنام ڪا ٻيڙا جهليا
جس وچن گرهہ ڪر ليا، پريم پيالا پيا
154 همت ٻانڌ ڪي نام سماوون، ني تو جگ چوراسي پاسي
اپنا ڪيجئي پلا، در در ڪاسي ڪلا
155 اسنگ ڄگان ڪا جيو الوڙا، ارڌ ٻنب مانهہ اڙتا رهہ گيا
ان ڪا ناهين نبيرا، ڦِر ڦِر پرلي پيڙا

156 جس ۾ هانـدي بهت بيلـي، جيون گونگڙي سهج سهج پل جاوي
ڪنـا ڍڪـڻ اڪـاس ڏيرايـا، تيُـون جِيـوجڪـت نهايـا
157 اوهــي جيــوارڌ پنتــا، اڙ اڙ اونچــا جاڦــا مــاري
جـوئي ديکهـي پنچـي سـارا، اِڪ اِڪ نيـــارا نيـــارا

158. دوها: او هي ڏيس ان اکيان سُون ناهي ڏرسي، جو ڏيسي آڪارا،
او هي لوچن اوُر وويڪي، جيس ڪا سنتان پاس بيچارا.
159: دوهـا: سِـڪيا سُـنيا گيـان بـاڪي، ڏانـت ڪتـا لـي ڪرتـا،
بنا ڪماڻ پوُگاسر ماهين، ڏوب ڏوب گور چيلا مرتا.
160. دوها: جي ڪوئي هووي هنس بيچاري، جوئہ جوئہ ڪري گور پورا،
اصـل بـات ڪِي پڙِي پارڪـا، ساچ لکي ڪوئِي سُورا.
161. دوها: جي ست سڪرت ڪي رهٽي رهي، توئي اجر امر نهين هووي،
هي هنسا نون لاکہ گهٽ جي توڪيا، جم اسنکہ لاکہ گهلٽي پر جووي
162. دوها: روحل جس پر گورڪي ڏچا، اسي جُوتا سبد سُناوي،
اهـ هنسـا آڏ وچ الجهيـا، امـر لـوڪ نهـين جـائي.
163.دوها: آپ آپ ڪُون ڪِس ٻڌ اُبارسي، ار هاٿ شِوڪا سبڌ سُنايا.
ارهنسا آپ ڪي ساٿ نهي هالي، بنا ڪماڻ ٻيج ۾ گهر ڪييا.
164. دوها: اِيُون ڪهہ ڪري بخشِيشِ چيلي پر،اوميان شؤ ڪا سبد سنايا،
ڪل جُگي گور يُون پربوڌي، گپتي لانبا رنديو بتايا،

”روحل صاحب فرماتے ہیں کہ یہ دنیا فانی اور جھوٹی ہے ایک نہ ایک دن ختم ہو جائے گی۔ اے بندے تو اس وقت تک لافانی مقام تک نہیں پہنچ سکے گا جب تک تجھے کوئی کامل مرشد نہ مل جائے۔“

165 وسیلہ پورے ستگرو کا ست سبدھ کا زور
انا سُرت کی ڈور لگاءِ کر، پہنچے امر لوک کی ٹھور

”اس دوہے کا تعلق بھی گذشتہ دوہے سے ہے کہ کامل مرشد کے سچے اور انمول راستے پر چل کر ہی لافانی مقام کا حصول ہو سکتا ہے۔“

166. دوهـا: امـر لـوڪ سـهاوٽا، ڪـوئي سـنت ليـوي ٻسـرام،
روحل ڪا اوهي ديس هي، نرپئي اگم گڏ هي گام.

## "اگم وارتا" صوفی روحل صاحب

اگم وارتا میں روحل صاحب اور جودھپور کے راجہ وجے سنگھ کے درمیان سوال جواب کو منظوم کیا گیا ہے اس میں حقیقت اور راہ راست پر چلنے کا درس دیا گیا ہے۔ اس میں دوہے، چھند، ریختہ وارتا وغیرہ ہندی زبان میں دیئے گئے ہیں۔ راجہ کے درباری پنڈت ایسر سنگھ اور دوسرے لوگوں نے روحل صاحب سے سوال جواب کئے۔ اسی دوران روحل صاحب جودھپور میں ایک ماہ سات دن گلاب ساگر محلات میں مقیم رہے۔"

### دوہا چھند

1 جیون بجلی کا پرکاش ہوا، چوُدس ہوا اجیاس
جس پل میں ھم آیو، کھولے پایو نواس

"روحل صاحب فرماتے ہیں کہ ہمارے آنے سے دنیا میں اجالا ہو گیا۔"

2 میں بالک نر بندھ بُربِلا، لوہو رکت نہ ریکھ
سرب جیون کے کارنے، دھریا مانس بیکھ

"اس دوہے میں روحل صاحب فرماتے ہیں کہ ہم پاک وصاف پیدا ہوئے۔ ہم نے انسانوں کی ہدایت کے لئے انسانی روپ دھرا۔"

3 پانچ تنت کا بندھن نہیں، نواں تنتاں سُوں نیارا
اکھے ابھے امر آپ ہوں اپرم اپارا

"جن عناصر سے انسان کی تخلیق ہوئی ہے میں ان سے جدا ہوں۔ میں لافانی ہوں اور میری کوئی انتہا نہیں ہے۔"

4 نام رکھاوے سادھ کا، انتے بھیتر چور
کرم کرے سنسار میں اندھا آدم خور

"روحل صاحب دنیاوی اور صرف نام کے درویشوں کا ذکر کرتے ہوئے فرماتے ہیں کہ ایسے لوگ ظاہری طور پر تو بڑے درویش نظر آتے ہیں لیکن ان کا باطن چور اور آدم خور ہوتا ہے۔"

5 بانا پہرے بھگواں کرے، سوامی پیر فقیر
رہنت بناں جم لے جاوسی، جڑ کر جیو جنجیر

"فقیرانہ کپڑے پہننے سے ہی کوئی آدمی درویش نہیں کہلا سکتا جب تک کہ وہ باطنی طور پر پاک صاف نہ ہو۔ اگر وہ راہ راست پر نہیں ہے تو وہ موت کے پھندے میں آجائے گا۔"

## ریختہ چھند

6 کوئن ہندو بھیا کون تُرک کہیجے، تُرک ہندو دو راہ کیا
دُبدیا راکھ لی کُوڑ کی، ادھ کہیں رام او اللہ کیا

"روحل صاحب انسانیت کی حد بندی کی طرف اشارہ کرتے ہیں کہ ہندوؤں اور مسلمانوں نے دو راستے اختیار کئے ہیں انہوں نے دلوں میں کدورتیں رکھ کر ایک ہی ہستی کے دو نام رکھ لئے ہیں۔"

7 سادھ سرشٹی ماہیں سنت انیک کہیجے، ان کا میں مختار ہُوں
پیر فقیر سوئی آپ ئی ہوں اولیا، سرب پر سیس سردار بھی میں ہُوں
تُلکیں فلکیں دیو ہیں دیوتا، آکاش پاتال کلتار بھی میں ہُوں
روحل نام سُوں کیا کام سرب اوتاروں کا، آدھار بھی میں ہُوں

نوٹ: "کنڈڑی کے سرتاج صوفی روحل صاحب کے خاندان میں جتنے صوفی شاعر ہوئے اتنے سندھ کے کسی بھی صوفیانہ خاندان میں نہیں ہوئے ہیں۔

صوفی تاج محمد صاحب نے "سرتاج کنڈڑی" نامی اپنی نایاب کتاب میں کنڈڑی کے ان صوفیاء کرام کا ذکر فرما کر جو جانکاری دی ہے وہ قابل تعریف ہیں۔

صوفی روحل صاحب جودھ پور کے راجا بجے سنگھ کی دربار میں سناتن دھرم کے متعلق سوالوں کے جو جواب دیئے، وہ دربار کے نامی گرامی و معروف سادو لوگوں، سنتوں، بڑے بڑے پنڈتوں اور وِدوانوں کے لئے بہت ہی معنیٰ خیز تھے۔ اس لئے سناتن دھرم سے وابسطہ بھائیوں کے مطالعہ کے لئے سرتاج کنڈڑی سے یہ عبارات جوں کی توں اس کتاب میں دہرائی گئی ہیں۔"

"اس دنیا میں بے شمار درویش ہیں میں ان سب کا مختار اور مالک ہوں۔ جتنے بھی پیر فقیر ہیں وہ میں خود ہوں اور تمام اولیاء ہیں ان سب کا سردار ہوں۔ زمین و آسمان پر میری دسترس ہے۔ روحل نام سے مجھے کوئی غرض نہیں ہے اور جتنے اوتار ہیں میں ان سب سے اوپر ہوں۔"

تب راجہ بجے سنگھ نے کہا روحل صاحب جی آپ نے فرمایا کہ کلجگ میں اوتار دھر کر آئے ہو اس کا وچار دیا کرکے کہو۔

روحل صاحب فرماتے ہیں اوہوں ہر ہوں، اوہوں ہر ہوں اوہوں۔ آدھ جگاد سوں اگم اگوچر آگئے سوں آگے، پرے سوں پرے، دور سوں دور، سن سوں مہاسن، بھوم سوں ابھوم، کھ. ؤ سوں ابھے نرانتر، نرلب، نرنکار، نرآدھار، اٹل اڈول، ابناسی، نہہ نامی ہم ہوں اور ساری سرشٹی ہم نے رچائی ہے۔ سات دیپ نو کھنڈ اکیس برہمنڈ ہم کینا ہے پیدا۔ برہما۔ وشن۔ شِو شکتی کو ہم ہی کیا ہے پیدا۔

چار بانی چار خانی تینتیس کروڑ دیوتا چوبیس اوتار، سوالاکھ نبی، ہندو ترک درودھ پہلاج راجہ ہرچند، پانڈو، بڑراجہ، کبیر مونی سیوڑا سنیاسی، بھگت سنت سادھ پیر فقیر اولیا، سوامی، سدھ رکھیسر، جتی، نوناتھ، داس کبیر، دادو، نانک ایہہ سب ہمارے پٹھائے آئے ہیں اور ہمارا بھجن کرتے ہیں۔

ہم تو سرب کے پالنا کرنے والے ہیں ایہہ تو سرب سنت ہمارے پٹھائے آئے ہوئے ہیں۔ ان سوں بھگتی اکٹھی نہیں ہوئی اپناپرایا دو کر جانیا ہے۔ یوں کر دبدیا من میں آئے ہیں، پیچھے کلجگ ماہیں روحل نام دھرائے کے آئے ہوں۔ مرت لوک میں نر ایکھ بھگتی ہلائی ہے جس میں دُرمت نہیں۔ دبدیا نہیں دو راہ میں اک راہ لکھایا ہے۔ اپنے اروپ کا روپ بتایا ہے۔ جس نے ہمارا کہیا مانیا اور کو تیاگ مجھ کو جانیا مجھ کو جان مجھ میں سمایا، کرم کرم کا بھرم مٹایا، نرمل رہیا نکلنک، اجرامر سوئی، بجرا بھنگر میں ہوں۔

میرا اکل پسارا، دیکھ پسارا بھولا سنسارا، بھولا ہووے سوئی آوے میری درگاہ، پورا پاوے میری درگاہ، آوے سو کال سوں چھوٹے، جم جنجال اسی کا ٹوٹے، جم کا حکم اس ناہیں، مجھ میں وہ میں اس کے ماہیں۔

اندر دھرم رائے سنگ آسن جوڑے میرے سنتاں آگے ہاتھ جوڑے۔ گن دوت سب ان سے ڈرے ہوئے آدھین وندنا کرے۔ جس پر ہمری لاگی چھاپ اس دوش کرم نہیں پاپ۔ اس میں بھول کوئی مت جانے روحل صاحب سرمکھ آپ بکھانے کوئی اک جانے مرم ہمارا۔ ساچا سوراسنت پیارا واد کرے سو وادو وادی۔ اس کوں جانوں میں اپرادھی۔

راجہ بجے سنگھ جی ہاتھ جوڑ کے کہیا روحل صاحب ان سنتان سوں بھگتی اکٹھی نہیں ہوئی اس کا وچار دیا کر کے کہو۔

## روحل صاحب واچ:۔

اک تو شیش کو پوج رہے ہیں کہتے ہیں شیش بھگوان ہے اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔

اک تو برہما کو پوج رہے ہیں کہتے ہیں برہمانے چار وید بنائے ہیں ویدوں کی بات سچی کر بیٹھے ہیں اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔

اک تو وشن کو پوج رہے ہیں جو کہتے ہیں وشنو کی اپتی ہے دوسرا کوئی نہیں اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔

اک تو شیو کو پوج رہے ہیں جو کہتے ہیں شیو شکتی کا جوڑا ہے ایہہ سکل بوند پسارا ہے اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔

اک تو گنیش کو پوج رہے ہیں جو کہتے ہیں گنیش دیوتا ہے۔ رد سدھ اگوان ہے اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔

اک تو اوتاروں کو پوج رہے جو کہتے ہیں اوتار دھر کر آئے ہیں۔ سنتاں کی سہائیتا کرتے ہیں اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔

اک تو اکھی برچھ کو پوج رہے ہیں کہتے ہیں امر پھل اسی کا پسارا ہے اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔

اک تو چندر مان سورج کو پوج رہے ہیں کہتے ہیں چندر ماں سورج صاحب کے نین ہیں اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔

اک تو دروھ تارا کو پوج رہے ہیں جو کہتے ہیں کہ دروھ تارا منڈل اڈگ پدوی ہے اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔

اک تو سرگ کو پوج رہے ہیں جو سرگ سرگ کرتے رہتے ہیں اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔

اک تو جل کو پوج رہے ہیں کہتے ہیں سب جل کی پیدائش ہے۔ جل پروان ہے اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔

اک تو پون کو پوج رہے ہیں جو کہتے ہیں پون پران ہے اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔
اک تو نرگن کو پوج رہے ہیں جو نرگن نرگن کرتے ہیں اور تو وچار کی خبر ہی ناہیں۔
سب کوئی اپنی اپنی اشٹ ماہیں باندھ رہیا ہے۔ اپنی اپنی اشٹ کوں وڈا بکھائے رہیا ہے۔ پکھا پکھ لاگ رہی ہے نرآپکھ بھگتی کی تو خبر ہی ناہیں۔ یوں ہی الجھ رہے ہیں۔ اک بھی ہنسا ہماری دھام پوگاہی نہیں۔ جب ہم سرب کی پالنا کرنے آئے ہوں روحل نام دھرائے کے، سنو راجہ بجے سنگھ جی ان لوکاں کو تو ہمارے وچار کی خبر ہی ناہیں۔
تب راجہ بجے سنگھ جی ہاتھ جوڑکے کہیا روحل صاحب سائیں جگت جب ہنتا نہیں تب رچنا کم رچی سودیا کرکے کہو۔

## روحل صاحب واچ:۔

نہیں دھندھوکار ہنتا نہیں کوئی سبدھ رنوکار ہنتا۔ نہیں کوئی نام سائنس مہزار ہنتا نہیں کوئی بناوٹ بستار ہنتا صرف ہمارا نج سروپ ہنتا، عشق پریم کی موج ہنتی۔ اپنے نج سروپ نور کا دریا ہنتا، جس میں گرد و غبار گھور رنوکار اٹھایا۔ چمکدار تجلہ بھیلہ اس میں پتنگا جیوں چنگاں اڈیاں اس قطرے قطرے کا نام ہنس ٹھہرایا۔ روح ٹھہرایا، اردھ نام ٹھہرایا، اوم ٹھہرایا، آتم بولتا ٹھہرایا۔
ان سوں پیچھے تین سفیلاں کینیاں۔ میں اپنے سری مکھ سوں فرمایا۔ ان ھنساں کوں کہیا تمہارا صاحب کون ہے۔
اگلی سفیل، ہنتی ہنساں کی جس نے کہیا ہمارے صاحب آپ ہو۔
دوسرہ سفیل سنیا پر کہیا نہیں۔
تیسری سفیل تو سنیا بھی ناہیں کہیا بھی ناہیں۔
پیچھے میں اپنے ہنساں کا مکان بنایا۔ مانسرور نام ٹھہرایا۔ امی رس کا حوض بنایا جس میں ہیں موتی اگم اپار۔ اوہی ہے ہنسا کا چار۔ پیچھے ہم اپنی قدرت سوں اجگت دھام بنائی۔ چومکھا جھرو کا سیت سیجھ، بچھائی جس کے اوپر سیار کالی گادی دھرائی۔ اس گادی کے اوپر میری نظر کا اک بنس رراجمان ہے۔ سیت چادر کا پردہ ہے۔ پیچھے امر سبدھ اچاریا۔ پیچھے انڈہ پھوٹا۔ رچیا رہمنڈ۔

پتیاں عنبر بھینت بنائی۔ پہلی بھبت پر چار سالم سلا ٹھہرائی پہلی سلا برج ( جگہ کا نام ) دوسری پر تیج ٹھہرایا۔ تیسری سلا پر دھرا ٹھہرایا۔ چوتھی سلا پر بجر جس پر جل تھل الول پانی ٹھہرایا۔ پانی ماہیں جوت جگائی اسجوت ماہیں پھول ہویا۔ قدرت سوں اس ماہیں اک روپ ہویا آدپرس کا جس کو اس پر بٹھایا۔ اس کی نابھی ماہیں اک پولی ناڑی نکلی۔ کئی یوجنا میں لمبی ہوتی گئی جب پانی اوپر آئے چڑھی اس میں اک پھول کنول کالاگا۔ اس کنول ماہیں برہما چومکھا ہوا۔ وشنو ہویا شو ہویا۔ شکتی ہوئی۔ برہما بیج پاتال پانی سوں لایا۔ پیچھے روپ سب کا ہوا روپ دھرا کا ہوا۔ پچاس کروڑ یوجن پر تھوی بنی۔ سورج چندرماں کا پرکاش ہوا۔ آکاش میں نو لکھ تاراں کا پرکاش ہوا۔ میر سمیر ہو گیا۔ دس چنگاں ہو گئیاں جس پر دس پریاں ہویاں۔ اوتار کیا۔ اکھی برچھ ہویا۔ تینتیس کروڑ دیوتا ہویا۔ کیلاش پربت ہویا چار بانی چار کھانی۔ سات دیپ اکیس برہمنڈ بن رہے۔ سرگ بن رہیا۔ نرگ بن رہیا۔ پیچھے شیو شکتی کوں کاما جاگی۔ برچھ کی ٹہنی پکڑی۔ پیچھے پھٹکائے پھینکا۔ اک جائے پورب کو پڑیا۔ اک جائے پچھم کو پڑیا۔ یوں کر پھر چھ ناری کا جوڑا ہویا۔ برہما ویش کھشتری اور شودر ہویا۔ اک راہ میں دو راہ بنایا۔ دبدیا من میں راکھی۔ ہندو لوک اوتاراں کی مت لے کر برہمن کو پوجتے ہیں۔ مسلمان نبیاں کی مت لے کر قاضیاں اور ملاں کو پوجتے ہیں۔ فقیراں کی مت کی تو کسی کو خبر ہی ناہیں۔ ہمارے وچار کی تو کسے ورلے فقیر سنت کو خبر ہے اور لوکاں کو تو خبر ہی ناہیں۔ راجہ بجے سنگھ جی میں تو بیچون مون ہوں۔

"مختصر مفہوم یہ ہے کہ کائنات کو کس طرح پیدا کیا گیا پہلے اس کائنات میں کچھ بھی نہیں تھا نہ ہی کوئی وجود تھا۔ صرف عشق اور پریم کی موج تھی اور نور کا دریا تھا جس سے ارواح عالم کو پیدا کیا گیا جن کو ہنسوں سے تشبیہ دی گئی ہے۔ بعد میں ان ارواح سے اقرار لیا گیا ان ارواح کی تین صفتیں بنائی گئیں ان سے پوچھا گیا آپ کے صاحب کون ہیں؟ پہلی قطار والوں نے اقرار کیا کہ ہمارے صاحب آپ ہو۔ دوسری قطار والوں نے سنا

مگر جواب نہ دیا۔ تیسری قطار نے نہ کچھ سنا اور نہ کوئی جواب دیا۔ اس کے بعد کائنات کی تشکیل کی گئی زمین و آسمان، چاند، سورج، ستارے، پانی اور آگ وغیرہ بنائے گئے۔" زمین بنائی اس کے بعد انسان اور مختلف شکلیں بنائی گئیں۔ پربت پہاڑ بنائے گئے۔ نبی اوتار اور دیوتا ہوئے۔ پرندے انسان، جانور اور مختلف اقسام کی اجناس پیدا کی گئیں۔ مختلف فرقوں، عقائد اور مذاہب کی وجہ سے انسان اس دنیا میں الجھ کر رہ گیا ہے۔ روحل صاحب فرماتے ہیں کہ فقیروں اور درویشوں کی خبر تو کسی خاص آدمیوں کو ہے باقی لوگ اس راز کو نہیں سمجھ سکتے۔"

تب راجہ بجے سنگھ جی ہاتھ جوڑ کے کہیا روحل صاحب سائیں اپتی کا وچار دیا کر کے کہو۔"

## روحل صاحب واچ:۔

پرماتما چار جگ تھاپیا۔

پہلا ست جگ: پروان سترہ لاکھ اٹھائیس ہزار برس کا جس میں اوتار چار ہیں۔ مچھ اوتار۔ کورم کچھ اوتار۔ وارہ اوتار۔ نرسنگھ اوتار۔

تیتا جگ: پروان بارہ لاکھ چھیانوے ہزار برس کا جس میں اوتار تین ہیں۔ بامن اوتار، پرسرام اوتار، رام چندر اوتار۔

دواجگ۔ پروان آٹھ لاکھ چونسٹھ ہزار برس کا۔ جس میں اوتار دو ہیں۔ کرشن اوتار اور بدھ اوتار۔

کلجگ۔ پروان چار لاکھ بتیس ہزار کا ہوگا۔

برہمانے چار وید بنائے اور شاستر اچارے۔

اتھر وید۔ رگ وید۔ شام وید۔ یجر وید۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی چار وید چھ شاستر اٹھارہ پران نو ویا کرن۔ چار کتیب ترکاں کے ماہیں جس سوں ہمارے اروپ کا وچار نیارا ہے۔

تب راجہ بجے سنگھ جی نے کہا سائیں روحل صاحب گربھ وچار دیا کر کے کہو۔

## روحل صاحب واچ:۔

اوراں کو تو ہمارے وچار کی خبر ناہیں، سنو تو ہنس کس بدھ آوے ہے گربھ میں بالک کے استھول میں استھول "جسم" کس بدھ (طرح) بنتا ہے۔

لڑکے کا آکار کس بدھ ہوتا ہے لڑکی کا آکار (جسم) کس بدھ ہوتا ہے۔ ہنسا "روح" کس دوارے سوں سماوے ہے۔ گربھ میں کس کنول اور کس دوار سوں سانس لیتا ہے؟ کیا کھاوے ہے کیا پیوے ہے؟ کس بدھ جیوے ہے اور باہر گربھ سوں آئے کر کس بدھ موٹا ہوتا ہے۔ پھر گرو کس بدھ کرتا ہے؟ کس بدھ کمائی کرتا ہے؟ کس بدھ آپ کی دھام ہنسا پہنچتا ہے۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی تم اپنے گراں اور سادھاں سوں پوچھ تب راجہ بجے سنگھ جی ان سادھاں پنڈتاں کو کہیا روحل صاحب پرسن (سوال) پوچھے ہیں جس کا جواب کرو تب ان سادھاں کہیا ہم کو تو معلوم ناہیں۔

## روحل صاحب واچ:۔

مانش کی تر بھنی میں ایک مورت ہے۔ مرد ماہیں مرد کا آکار اور ناری ماہیں ناری کا آکار ہوتا ہے۔ جب استری (عورت) کے انگ (جسم) ماہیں رت آوے ہے۔ پرکھ استری بھوگ کماوے ہیں بیج بوند گربھ کنول ماہی سماوے ہے۔ پلے جل سمان (طرح) ہوے ہے پیچھے لوہو (خون) سمان ہووے ہے پیچھے ان کا گوٹا (گول جسم) ہووے ہے لوتھ موں (میں) پھر بنیا سریرا (جسم) جب سریرا بن رہیا تب ہنسا مانسرور (مقدس جگہ) سوں آئے کرماتا کے سانسوں میں ساوتا ہے۔ پھر بالک کی نابھی موں سمار ہیا۔ نابھ ناڑی سوں رس لے کر کھدیا (بھوک) پیاس مٹ جاتی ہے۔ پھر دسویں ماس جب بالک باہرے آوے ہے ان کو پھر دو وکار (تبدیلی) لاگے ہے۔ پہلا کرودھ (غصہ) دوسرا لوبھ (لالچ) کرودھ میں ردن (رونا) کرتا ہے۔ لوبھ سوں ہانچل (دودھ) لیتا ہے۔ جب اپنی

ماتا کا سروپ پہچان لیتا ہے تب موہ ( محبت ) لاگے ہے۔ جب موٹا (بڑا) ہووے ہے چودہ برس کا تب کامنا ( تمنا) جاگے ہے پھر آہنکار ( غرور) جاگے ہے پیچھے گربھ جال ( دنیاوی دھندے) ماہیں پھنس جاتا ہے۔ اس کو دوسرے چت نہیں آوے۔ سنو راجہ بجے سنگھ جی ہماری کھوج کوں کوئی کوئی سمجھے وچارے ہے۔ ان سنتاں سوں سات پاتال کی کھوجنا پوچھو تو کیا کہتے ہیں۔

تب راجہ بجے سنگھ جی ان سنتاں (بزرگاں) سوں پوچھیا تب ان سادھاں نے کہا ہم کو معلوم نہیں۔

## روحل صاحب واچ :۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی ان سنتا سوں پوچھ دیہی ( جسم ) میں کتنے کنول ہیں اور ان کنولاں کے اوپر دیوتا کون کون براجمان ہیں تو کیا کہتے ہیں؟

تب راجہ بجے سنگھ جی نے ان سنتاں سوں پوچھیا انہوں نے کہا ہم کو معلوم نہیں۔

## روحل صاحب واچ :۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی تل تل کر سمجھاؤں۔

چار تل بیس بال ہیں۔ بیس بال ماہیں سات پاتال کی سات پوڑی ( سیڑھی) ہیں۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی۔

مول کے اوپر چار پانکھڑی (پتیاں) کا کنول ہے جس پر گنیش براجمان ( بیٹھے ) ہیں۔

لنگ کے اوپر کھٹ چھ پاکھڑی کو کنول ہے جس پر برہما براجمان ہے۔

نابھ کے اوپر اشٹ (آٹھ) پاکھڑی کو کنول ہے جس کے اوپر وشن براجمان ہے۔

ہردے کے اوپر بارہ پاکھڑی کو کنول ہے جس کے اوپر شو براجمان ہے۔

کنٹھ کے اوپر سولہ پاکھڑی کو کنول ہے جس کے اوپر سرسوتی براجمان ہے۔

تر بھنی کے اوپر دو پاکھڑی کو کنول ہے جس کے اوپر الول براجمان ہے۔

بھنور گپھاکے اوپر سائنس (لاتعداد) پاکھڑی کا کنول ہے جس کے اوپر نجن براجمان ہے۔

ترکٹی کے اوپر دو پاکھڑی کو کنول ہے جس کے اوپر جوتی سروپ براجمان ہے۔

دسویں دوار کے اوپر پرم ہنس براجمان ہے۔

## روحل صاحب واچ:۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی تل تل کر سمجھاؤں۔

چار تل بیس بال ہیں۔ بیس بال چار وسواس ہیں۔ چار وسواس اک انگل ہے۔ چار انگل ایک موٹھ ہے چھ موٹھ کا ایک ہاتھ ہے۔ چار ہاتھ کا ایک پینڈا ہے۔ چار ہزار پینڈے کا ایک کوس ہے۔ چار کوس کا ایک یوجن ہے۔ چار سو یوجن کا ایک دیس ہے۔ چار سو دیس کا ایک منڈل ہے۔ چار سو منڈل کا ایک کھنڈ ہوتا ہے ایسے کوئی نو کھنڈ ہیں۔ نو کھنڈ ماہیں اک لوک ہے ایسے چودہ لوک ہیں۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی جے کوئی ہماری دھام چاہے تو ایہی وچار ہے ایسی سار سبدھ ہے۔ سبدھ لے کر دیہی ماہیں چکر چکر کا نیارا نیارا (الگ الگ) سبدھ ہے۔ نیاری نیاری کمان ہے نیارا نیارا وچار ہے۔ دیہی ساری کھوج کر اپنے کلا (طاقت) کو لکھے ہے پھر سار سبدھ کوں لے کر پہنچے ہے پھر اس کا پیانا کرے ہے پھر مانسر ودر کا پیانا کرے ہے۔ پھر اوگت دھام کا پیانا کرے ہے۔ ہماری دھام اسنگ سوناں کے اوپر ہے۔ ہووے کوئی ہنس ہمارا تو امر لوک لے جاؤں بیچ میں انیک (کئی) دوت بھوت ہیں سولڑائی کرتے ہیں کسی کو جاون دیویں ناہیں۔ انیک شکاری بیچ میں شکار کرتے ہیں۔ لوٹ مار کر ہنسا پیچھے گرائے دیتے ہیں۔ انیک مارگ (راستہ) روکنے والے ہیں۔ ایکساں لوکاں تک چھوڑیں ناہیں۔ سارے برہمنڈ (دنیا) کے چو پھیر جماں (فرشتہ) کا گھیرا ہے جو کوئی پورے گرو کا چیلا ہے وہ شیر ہے اس کے اوپر زور لاگے ناہیں۔ اس کے آگے اسنکھ گڑھ ہے ہمارا مقام وہاں سے آگے ہے ہماری دھام جس کا کسی نے پار نہیں پایا۔ میرا کہیا (کہنا) مانے تو پل میں لیوں چھڑائے۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی چار وید ہندوؤں کے اور چار کتیب ترکان کے ہیں جس میں کئی مر جاتے ہیں سنسار میں الوجھ رہتے ہیں۔ باراں پنتھ ھندواں کے بہتر پنتھ (فرقے) مسلماناں کے جس میں کھانچو تان (کھینچا تانی) کرکے مر گئے ہیں۔ کوئی پرم دھام (بہشت) کو پوگا نہیں (پہنچا نہیں) اپنی اپنی اشٹ (ضد) ماہیں باندھارہ گیا ہے۔ اپنے اپنے سدھ رنڈھو (رسے) وانگر (کی طرح) بنائے بیٹھے ہیں۔ سار سبدھ کی خبر ناہیں جگت کے ٹکڑے کھا کر مست ہورہے ہیں۔ کوئی فقیر کہاوے ہے کوئی درویش کہاوے کوئی پیر کہاوے کوئی جوگی کہاوے۔ کوئی سادھ کہاوے کوئی اتیت (الگ تھلگ) کہاوے کوئی سوامی کہاوے، کوئی سنیاسی کہاوے، کوئی ناتھ کہاوے، کوئی ویراگی کہاوے، کوئی تپسوی کہاوے، کوئی ناگا کہاوے، کوئی رکھڑیا (خزانچی) کہاوے، کوئی مداری کہاوے، کوئی دیوی کے پوجے ہے کوئی بھیرو کو پوجے ہے، کوئی ہنومان کو پوجے ہے، کوئی کھیت پال کو پوجے ہے، کوئی بالمیک کو پوجے ہے، کوئی جھنجھار کو پوجے ہے، کوئی پتھراں کو پوجے ہے، کوئی ماستی کو پوجے ہے، اندھی دنیا اپنے صاحب کو چھوڑ کر ماں کے ڈیکرے (بیٹے) ہوگئے ہیں۔ ان لوکاں کو لاج نہیں ہے تب بھی جی رہے ہیں۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی ہمارا وچار کون جانے کون پچھانے کوئی ایسا سوجان ہووے تو ودھ ودھ کر ہم سوں پوچھے۔ کایا کا وچار، کماون کا وچار، بیٹھن کا وچار، اٹھنت کا وچار، چندر ماں سورج کا وچار، انگلا پنگلا کا وچار، گنگا جمنا کا وچار، اٹھنت چالنت کا وچار، سوونت اور جاگنت کا وچار، بنک ناڑ سکھمنا کا وچار، نو سو ناڑ بہتر کوٹھیوں کا وچار، پانچ تتاں کا وچار، پچیس پرکتیاں کا وچار، پانچ وکار کے سبھاؤ کا وچار، سوئی اک اک کرکے سمجھاؤں۔ سنو راجہ بجے سنگھ جی ہم تو بار بار کہنت ہوں جے کوئی جانے۔

تب راجہ بجے سنگھ جی ہاتھ جوڑ کے کہیا سائیں روحل صاحب کرپا کر ہم کوں پانچ تتاں کو وچار دیا کر کے کہو۔

## روحل صاحب واچ:۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی پانچ تتاں کے وچار سرب کہنت ہوں۔ تم چت لائے کے سنو پانچ تتاں کا کیانام ہے۔

۱۔ جل تت ۲۔ اگن تت ۳۔ پون تت

۴۔ پرتھوی تت ۵۔ آکاش تت

تب راجہ بجے سنگھ جی ہاتھ جوڑ کر کہیا ہے کہ ان پانچ تتا کا ورن (رنگ) دیاکر کے کہو۔

۱۔ جل تت کا ورن سیت روپ ہے

۲۔ اگن تت کا ورن لال روپ ہے

۳۔ پون تت کا ورن لیلا یا ہرا روپ ہے

۴۔ پرتھوی تت کا ورن پیلا روپ ہے

۵۔ آکاش تت کا ورن کالا روپ ہے

تب راجہ بجے سنگھ جی ہاتھ جوڑ کر کہیا سائیں روحل صاحب دیا کر کے پانچ وکاروں کے سبھاؤ (خاصیت) کیسے ہیں سو دیا کر کے کہو۔

## روحل صاحب واچ:۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی پانچ وکاروں کا سبھاؤ کیسا ہے؟ سو تم کو کہہ سناؤں۔ چت لگا کے سنو وچار ہمارا۔ سنے کو مرد سچارا۔

کام: کام کا سبھاؤ یہ کہ جو کامنا جاگے ہے۔ پر ناری (بیگانی عورت) کی آسا (امید) رہے ہے گھٹ (دل) میں۔

کرودھ: کرودھ کا ایہہ سبھاؤ ہے جو کوئی تھوڑا بولے اس پر لڑائی کرتے ہیں۔

لوبھ: لوبھ یا ایہہ سبھاؤ ہے جو جانے کہ مایا دھن بہت کراں۔ اوراں کے گھر کا دھن اپنے گھر میں لے آواں۔ اس میں نس دن (رات دن) رہتے ہیں۔

موھ: موھ کا سبھاؤ ایہہ ہے جو ماتا پتا، ست (بیٹا) بھائی، ناری، کٹمب پروار سب من کا قبیلہ ہے جب کوئی اس کو تیاگے تب چیتن ہو جائے۔

آہنکار: آہنکار کا سبھاؤ ہے کہ بہت لڑائی کراں سنو راجہ بجے سنگھ جی ایہہ سب وکاروں کی بات کہہ سنائی۔

تب راجہ بجے سنگھ جی ہاتھ جوڑ کے کہیا سائیں روحل صاحب شدھ لچھن کیسے ہوتے ہیں دیا کر کے کہو۔

## روحل صاحب واچ:۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی چیتن (آگاہی) کے جو سنگی (ساتھی) ہیں سو سدھ لچھن تم کو کہہ سمجھاؤں اک اک نیارا نیارا۔

سیل (چال چلن) سنتوش (صبر) پریم (محبت) وویک (عقل و دانش) وچار (غور و فکر) سرت نرت (باخبر) دیا (رحم) دھیرج (برداشت) جپ تپ (عبادت) بھاؤ بھگت (خوش مزاج) ایہہ سب چیتن کا پروار ہے جب ایسے سنگی راکھے تب ہماری دھام پراپت ہووے نرمل ہو کر بھجن کرے۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی کوئی ہمارا کہیا مانے ساچ کہنت ہوں ایہہ تو کل جگ میں ساچے رہنت ناہیں۔ سدائیں (ہمیشہ) کوڑ (جھوٹ) کماوتے ہیں۔ جھوٹ کون ساچ مانے ہیں ساچ کھارا (کڑوا) لاگے ہے۔

تب راجہ بجے سنگھ کہیا سائیں روحل صاحب میرے تو مالک آپ ہو ہم کوں کوئی وچار ہووے سوئی سرب (سب) دیا کرو۔

## روحل صاحب واچ:۔

سنو راجہ بجے سنگھ جی ان لوکاں کوں نندرا (نیند) آوے ہے جب جاگے ہے تو جانے ہے کہ نندرا مرنے کی نشانی ہے اور جاگت جیون کی نشانی ہے۔ جب ہمارے نام سوں بے مکھ ہو جاوے ہیں تب مایا جال میں اندھا ہو جاوے ہے۔ تب وہ برے کام کرے ہے تب اس کو بہت بھوک دیواں اور اس کو روگ (بیماری) دیواں اور اس کو مہا روگ (بہت زیادہ بیماری) دیواں اور اس کو خراب کراں۔ تب وہ اندھا کہے کہ میری روٹی صاحب کے پاس نہیں ہے کوئی ہم کو دیوے تو راضی ہووے۔ جے نکٹا گالی دیوے تو ہم ہنس کر راضی ہو واں اور اس کو مایا مکتی دیواں۔ جب مایا اس کے پیٹ ماہیں آجاوے تب اس کی بھوک مٹ جاوے تو وہ اس بھوگ اور سواداں (ذائقوں) میں پڑ جاوے تو بھی ہمارا نام بسار (بھول) بیٹھے ہے۔ ایسا مایا (دنیا) کا مدھ (مزاج) ہے تب اس مایا سوں میں اپنے سنتا فقیراں کو نیارا (الگ) راکھیا (رکھا) ہے۔ اتنا دیواں جتنا ہلاونت (چلاتا) ہے۔ بھیڑ (مشکل) پڑے اس کا کارج (کام بنانا) کر دیواں اور جو ساچے سنت فقیر ہم کوں پیارے ہیں اور نرآپنکھ (بے سہارا) سنت بھی ہم کوں پیارے ہیں۔ سنو راجہ بجے سنگھ جی ایہہ تو سرب وچار ہے۔

تب راجہ بجے سنگھ جی ہاتھ جوڑ کہے پر کماں دے کر ڈنڈوت کر کے وندنا کر کے روحل صاحب کے چرن کنول میں سیس (سر) نوا (جھکا) کر کہیا اے مہاراج میرے سر پر ہاتھ دھرو۔ ہم آپ کے بندے چیلے ہیں آپ ہمارے صاحب ہو۔

دربار میں جتنے سادہ تھے امراء سردار تھے اور لوک لاکھاں (لاکھوں) ہنتے (تھے) سوسب پاؤں پڑ گئے چیلے ہو گئے۔ پیچھے روحل صاحب راجہ بجے سنگھ جی کو آسیس (دعا) دیا۔ سر کے اوپر ہاتھ دھریا۔ سرب باتوں کا وچار جو کوئی تھا سرب سنادیا۔ اپنانج سروپ (خالص شکل وصورت) لکھائے (دکھا) دیا۔ سار سبدھ سمرن (پوجا کے طریقے) وغیر کرائے دیا۔ دیس کال بتائے دیا۔ آپ ماہیں سمائے رہیا دوسرے سادھو جو کوئی فقیر تھے۔ کئی کبیر پنتھی تھے کئی ناتھ تھے کئی سوامی سنیاسی تھے کئی تپسوی ناگے تھے کئی روکھڑیا بیراگی تھے کئی مداری اور دودھادھاری تھے کئی برہمچاری پنڈت تھے۔ کئی جوتشی تھے کئی برہمن اور لاکھوں ہزاروں لوگ تھے سردار امراء تھے سرب ہی روحل صاحب سوں اپدیش (ہدایت) لیا۔ سرب روحل صاحب کی دربار کے چیلے ہو گئے۔ سب ہی بھجن میں لاگ رہے تھے۔ روحل صاحب سرب لوکاں کوں تول کھوج بتادیا ہے۔ سار سبدھ سمرن کہہ دیا۔ نرآپکھ نام سنادیا۔ بڑی سنگ لاگ رہی ہے۔ آٹھ پہر بھجن بلاس ہو رہے ہیں۔ آنند اچھرنگ (خوشیاں) ہورہے ہیں۔ اک پاسے گیان چرچا ہورہا ہے ایک طرف کتھا کیرتن ہورہا ہے۔ اک پاسے تندورا اور ستار باج رہے ہیں وانی وارتا ہورہی ہے۔ اک پاسے ڈاڈھی گارہے ہیں یوں ست سنگ کرتے کرتے ایک ماہ سات دن رہیا روحل صاحب گلاب ساگر محلات کے ماہیں۔

پیچھے راجہ بجے سنگھ جی نے چڑھاوا کینا، کڑا کنٹھا جڑاؤ، بالا پنا پگاں (پاؤں) کا دوپٹہ زرداری دھوتیاں کناری دار، چکور اکلا کلنگی داری، پاگاں پوشاکاں چنور چھتر، گھوڑا سجایا اونٹ کجاوا، ہاتھی عنباری، رتھ چھکڑا، پالکی نقارہ، جھنڈا، سوالا کھ روپیہ تھیلیاں میں، دس ہیرا کانگ، بیس لعل، دس پنا، دوہزار مہراں، تمبو قناتاں، ایہہ سب چیزاں راجہ بجے سنگھ روحل صاحب کو چڑھاوا کینا (کیا)۔

روحل صاحب نے ایک بھی چیز نہیں لی اور آپ کہنے لگے۔ اے راجہ بجے سنگھ جی ان بستاں (چیزاں) کا ہر کھ سوگ نہیں ہے۔

تب راجہ بجے سنگھ جی کو بڑا دکھ ارمان ہوا تب روحل صاحب نے سب چیزیں غریب لوکاں کو راجہ کا دھرم کرائے دیا۔

روحل صاحب ایک چیز بھی لینی ناہیں۔ پیچھے روحل صاحب سندھ کی تیاری کرنے لگے۔ راجہ بجے سنگھ سواری لے کر روحل صاحب کے سنگ بالوتری مقام تک ساتھ آئے۔ پیچھے روحل صاحب عمر کوٹ پاچھے پدھارے۔ روحل صاحب سیر جودھپور کا کر کے پاچھا (واپس) پدھاریا (تشریف لائے)۔

اتھ روحل صاحب اگم وارتا سمپورن سماپت ہوئی۔

## شاستر "انتر بلاس"

انتر بلاس۔ کے لفظی معنٰی "اندرونی خوشی یعنی اندر کی روشنی"۔ اس شاستر میں روحل صاحب اور آپ کے بڑے فرزند صوفی شاہو سائیں کے درمیان سوال جواب ہیں۔ دوسرے شاستروں کی طرح اس شاستر میں بھی روحل صاحب نے نیکی، ہدایت، معرفت، روحانیت اور حقیقت کا درس دیا ہے۔

محقق نے اس شاستر کو بھی مختصراً بیان کیا ہے۔

8 چوپائی: انتر بلاس جس کو جاگے، کرم بھرم کا سنسا بھاگے
پورے گرو کو سیس چڑھاوے، چرن کنول میں اُلٹ سماوے
سیس دیوے گرُو آگے بھیٹ، دُبدیا درمت ساری میٹ
تن من دیوے ہٹکے ناہیں، لاگ رہے چرنا کے ماہیں

ترجمہ: انتر بلاس مرشد کا دیا ہوا ایک ایسا سبق ہے جس کے اپنانے سے وہم و گمان اور شک و شبہ دور ہو جاتا ہے۔ یہ انتر بلاس کامل درویش کی صحبت میں آنے اور اس کے قدموں میں آنے سے حاصل ہوتا ہے۔ انتر بلاس حاصل ہونے انسان فوراً اپنا سر مرشد / گرو پر قربان کر دیتا ہے اور اس کے اندر کی تمام دوئی وغیرہ ختم ہو جاتی ہے وہ فوراً اپنا سب کچھ بلاشک و شبہ مرشد پر وار دیتا ہے اور اپنا ٹھکانہ مرشد کے چرنوں میں بنالیتا ہے۔

9 دوہا: کر ارپن سر کایا ساری، جے تم ہو سُور بچاری
گرو اوپر دھن مال نِوار گُرو کو راکھ تجو سنسار

(i) سکل سنسار کون مِتھیا جانے، ان ہونی کون ست کر مانے
ان تھر ہونی سُوں کیسی پریت، راکھو گور صاحب کی ریت

10 گرو کا مان وچن سوار، لے پرتیت پرکھ نج پورا
گرُو صاحب کی سیوا کیجیے، چرن دھوئے امرت لیجیے

11 آٹھ پہر کا گرو کا سنگ کر قربان اپنا سر انگ
کایا مایا کام نہ آوے جیوت گُر کے بلے لگاوے

(i) کایا پوٹ کرماں کی بھاری، گور آگل دھرے کوئی سنت بیچاری
گور کرماں کی پوٹ اُڑہائی، جم کال سُوں ترت چھوڑائی

12 گرُو صاحب کی سر پر چھاپ، پیچھے دوش کرم نہیں پاپ
گھاٹ مٹیا جب اوگھٹ پایا، پیچھے کال کرم نہیں کایا

(i) اوگھٹ دیکھ اکھنڈ سرُوپ، جیُوں تیُوں کا ہے سدھ انوپ
اُس کا ہر دم کرو دیدار، انا سُرت کا راکھ بیچار

(ii) اُوٹھنت اونکار اٹھاوے، سُورا جو سوہنکار سماوے
سوہنکار ماہیں ہے صاحب تیرا، سُورا مان وچن اے میرا

13 پُورا سوئی جو گرُو وچنے ہالے، پریت نبھائے وچن کو پالے
سیس پڑے گرُو مت نہیں جاوے، ساچا دھام صاحب کا پاوے

14 اصل دھام کوئی پورا پاوے، نگرے کوُں او ہاتھ نہ آوے
نگرا اونا رہیا ادھورا، جِس کوں ست گرو ملیا نہیں پورا

15 گرُو بن گھور اندھیرا نہ جائے، گرُو بن نام کی خبر نہ پائے
گرُو بن ہاتھ نہ آوے ٹھوڑ، گرُو صاحب ہے سر کا موڑ

16 گرُو بِن نگرا ساکٹ ٹھوُٹھ، گرُو بِن نگرا جیسا اُونٹھ
گرُو بِن نگرا پاوے کاہیں، گرُو بِن نگرا بیل کی نائیں

(i) گرو بن نگرا پاوکی تاہیں، گور بن نگرا بیل کی تاہیں
گر بن کیود نہ جاوے روگھ، گر بن نگرا ---

17 گرُو بِن نگرا جیسا سُوان، گرُو بن بُھولا سرب اَجان
گرُو بِن کرودھ نہ جاوے ریس، گرُو بِن نگرا بسوا بیس

18 گرُو بِن نگرا ہے اپرادھی، جیسے مارے جیوَ پرادھی
نگرا پاپی پاپ کماوے گرو بن موکھ مکت نہیں پاوے

19 گرُو بِن نگرا کبھوُ نہ چھوٹے، جس کُوں جم پکڑ لے کوٹے
تھاپ دے کر آگا چلاوے، پھاسی گلے میں ناٹھا جاوے

(i) نگرا پڑیا نرک دوار، جم دوت باندھ کر ڈیسی مار
سارس تھوکے ڈیوے ٹھولا، انت نگرا کوں ایسا رولا

20 گرُو بِن نگرا رہیا الونا، گرُو بِن نگرا اندھا اُونا
گرُو بِن نگرا مُورکھ مور، گرُو بِن نگرا بے شعور

21چوپائی: گرو ہے گت مکت کا داتا گر بن گھور اندھیرا نہ جاتا
گر ہے صاحب گر ہے ماہیں، گرُ بن دُوجا کوئی ناہیں
گرُ صاحب کا نام لے کر، کوٹ کوٹ پر نام
روحل گرُ پرتاب سُوں، پاوے پوری دھام

"اوپر لکھے تمام دوہوں اور چوپائی میں روحل صاحب نے پیر ومرشد کی شان بیان کی ہے اور بے پیر انسان کی حالت بھی بیان کی ہے۔ چوپائی میں روحل صاحب فرماتے ہیں کہ رہبر کے بغیر اندھیرا ہی اندھیرا ہے۔ پیرومرشد ایسی ہستی ہے جس کا بیان نہیں کیا جاسکتا۔ پیرومرشد کو کروڑوں سلام۔ پیرومرشد کی مہربانی سے انسان کو اصل مقام ملتا ہے۔"

روحل صاحب اور شاہو سائیں کے درمیان سوال جواب۔

## سوال شاہو سائیں:۔

22 پورے گرو کوُں کِم کر جانیئے، کِس بِدھ پڑے پِچھان
شاہو اب عرج کرے، دیو سرب گیان

23 گیان بناں گِم کم پڑے، جب ستگرُ کہہ سمجھاوے
شاہو پر دیا کرو، دیو تُرنت لکھائے

" شاہو سائیں اپنے مرشد روحل صاحب سے سوال کرتے ہیں کہ کامل درویش کی کیا نشانیاں ہوتی ہیں اور وہ نشانیاں کس طرح پہچانی جاتی ہیں، مہربانی فرما کر صحیح اور واضح کر کے بتائیں۔"

## جوابِ روحل صاحب:۔

24 ستگرو پُورن پرش ہے، سدا بے پرواہ
روحل او راجہ بھئے، اور راجاؤں کے پادشاہ

25 انگ آچھو نرملو، نین بین بھرپور
روحل وچن بولے موتی پڑے، کوئی جھگے ہنسا سُور

"روحل صاحب فرماتے ہیں کہ رہبر مرد کامل اور بے پرواہ ہونا چاہیے رہبر ایک بادشاہ ہوتا ہے ایسا بادشاہ جو تمام بادشاہوں کا سردار۔ مرشد کامل پاک و صاف ہوتا ہے اور اس کی آنکھوں میں نور ہوتا ہے۔"

## سوال شاہو سائیں:۔

26 اوہ تو صاحب آپ ہو، نہچل نرادھار
سب سرشٹی کے ناتھ ہو، صاحب سِرجنہار

27 میرے تو رب آپ ہو، دوجا ناہیں کوء
اِک چیلا دُوسرا ستگرو، تیجا صاحب ہوء

28 ان تینوں کا نرنے کہو، ایک ایک وِچار
کرو نبیڑا ہم سُوں، کس بِدھ کس پرکار

"شاہو سائیں مرشد کی شان کو اجاگر کرتے ہوئے فرماتے ہیں کہ میرے لئے آپ ہی سب کچھ ہیں۔ شاہو سائیں طالب و مطلوب اور مالک حقیقی کی طرف اشارہ کرتے ہیں کہ ان کی حقیقت کو مجھ پر واضح کریں۔"

## جواب روحل صاحب:۔

29 جیوں سورج آکاس سُوں، ڈسے ماہیں کانسی
بِس کانسی کو چِلکو بھیو، چھت اوپر باسی

30 تیوُں صاحب ستگر چیلے کو بچار ہے، تینوں ماہیں ایک
ایک ایک میں ہے جس میں، سرب انیک

31 دیکھت بُھولی دنیا، کرے سنت وِرول
کھوج بتاوے ابوجھ کوُں، بھرم مِٹاوے بُھول

"روحل صاحب فرماتے ہیں کہ مالک حقیقی کا نور ہی ہے جس سے پوری دنیا روشن ہے۔ جس طرح سورج کو کانسی کے برتن میں دیکھا جائے تو اس کا عکس دیوار اور چھت پر بھی دیکھا جاسکتا ہے۔ اسی طرح مالک کا نور بھی طالب و مطلوب اور دنیا میں روشن ہے۔"

## سوال شاہو سائیں:۔

32 صاحب اُتپن کانتے بھیو، کِم صاحب تے سنسار
ایہی اب ہم کوُں کہو، سارو سرب وِچار

33 ہم پُوچھوُں آپ کہو، تیجا کہے کون
شاہو پر کِرپا کرو جیوُں سُوجھے تینِ بُھون

"شاہو سائیں پوچھتے ہیں کہ یہ کائنات کیا تھی اور کیسے وجود میں آئی۔ میں تو آپ ہی سے پوچھ سکتا ہوں آپ کے سوا دوسرا کوئی بیان نہیں کرسکتا۔ مجھ پر مہربانی فرمائیں کہ مجھے سب چیزوں کی روشنی ہوجائے۔"

## جواب روحل صاحب:۔

34 سب کا صاحب ہم ہوں، آیا روحل نام کہائے
مجھ کو کوئی جانے ناہیں، غافل غوطہ کھائے
امر لوک سُوں آیا، جیوُں ڈیکھاری ڈیکھ
اصل دھام کی گم ناہیں، بُھولا سارو بیکھ
نیاری میری دھام ہے، اسنگ جگاں سُوں اگیاد
سرنر اوتار پیچھے ہویا، کھٹ چکر درس سب سادھ
سرشٹی کی رچنا رچی، نہیں آکار نہ کوئی استھول
اس پل میں "روحل" آپ تھا، نج سروپ نج مول

"روحل صاحب فرماتے ہیں کہ میں ہی سب کا صاحب ہوں جو لوگ مجھے نہیں جانتے وہ غافل ہیں۔ میری منزل جدا اور الگ ہے میرا وجود کائنات کے وجود میں آنے سے پہلے تھا۔ اوتار، دیوتا وغیرہ بعد میں آئے۔"

## شاہو سائیں روحل صاحب کی مہما کرت ہیں:۔

35 چوپائی: روحل صاحب پر بلہاری، میری پریت لاگی انت پیاری
شاہو نِس دن بلہاری جاوے، پلک پلک بلہاری جاوے
روحل صاحب نام کہایا، مرت لوک میں اُگم سُوں آیا
اگم اگوچر دھام گھیری، شاہو سنت سنئے سدھ سیری
روحل صاحب سب کا سائیں، پرگھٹ نام ہے جاہیں تاہیں
شاہو ہر دم نام اچارے، پیا پیا کر پیا پکارے
روحل صاحب سب کے بھیلا، ہیلے اوپر ہر دم نیڑا

شاہو سدا چرناں کے ماہیں، روحل صاحب بن میرا کوئی ناہیں
روحل صاحب سانبھلت، سب کی کرت سہائے
شاہو جس کے نام پر، نت بلہاری جائے

''شاہو سائیں اپنے پیرو مرشد روحل صاحب کی شان کے متعلق فرماتے ہیں کہ میں ہر وقت اپنے مرشد پر قربان جاؤں کیوں کہ میری ان سے محبت بے مثال ہے۔ روحل صاحب کے نام نے مجھے زندہ جاوید بنا دیا ہے وہ سب کی مدد کرتا ہے اور سب کے ساتھ ہے۔ میں تو ہر وقت ان کے قدموں میں ہوں کیوں کہ اس کے بغیر میرا کوئی وسیلہ نہیں۔ اسی وجہ سے میں ہر دم اس کا نام لیتا ہوں اور پکارتا ہوں وہ میری سنتا ہے اور مدد کرتا ہے میں صرف اور صرف اس کے نام پر قربان ہوں۔''

***

### اگم وارتا

36 سيلي سنگي ست سبڌ، هم پر گھتي آئي
پونم تتھ وار سوم لي ديھ، گھر شاهو ڪي پائي

37 باپ ميرا شاھُو نهي، اس گھر ناهي مات
جسني هم جايا نهي، ڪُل ورن نهي جات

38 ڌرم راءِ ڪي حُڪم سُون، گئي پڪڙي ساڌ فقير
ميرا پار پاوي نهي، ڪوٽ پڇنيڪ پير

39 ريختا سئِيا:

ساڌ ڪهاءِ ڪي ساڌ هووي نهي، ساڌنا ڪرنت تب ساڌ هووي
دم ڪرن ڪوج آدم منهہ آؤنا، دم ادم ڪول سهج جووي
مورتي ليئو امور تي ڏيڪہ لي، پريم ڪارن دن رات رووي
رُم روحل ميدان چوغان ڪي بيچ، پر ڏيان ڪي سُوڪہ سووي

40 ريختا سؤيا:

فقير سوئي پير پيغمبر آد ڪا، دم مُنهہ گم غلطان رهتا
دم ڪا ڌيان هر دم پڇان ڪر، ڪڏ ڪوئي پتنگ پروان رهتا
ڏي سِيس توچِيس ڪرتا نهي، سُورمي گهاءُ اڪ استان رهتا
سوئي مل روحل درياهہ ڪي مؤج چڙهہ، نانهہ پرسرت سڪان رهتا

41 ريختا سؤيا:

باڊڪ ستت پينس ترڪيا، هرڻ جند اڪ تاهہ ڪييا
رهت روحل هم ڪهت ڪوئي جان، لي آپ ۾ آن تپشاهہ ڪييا

42 ريختا سؤيا:

ساڌ شرشٽي ماهين سنت انيڪ هين، ان ڪا من مُختار مئن هُون
پير فقير ڪيئي آپ هين اوليائ، سرب پر سِيس سردار مئن هُون
ملڪئين خلقئين ڏيوَ هين ڏيوَتا، آڪاس پاتال ڪرتار مئن هُون
روحل انم ڪيا نام سُون ڪام، سرب اؤتار پر نِج نِرڌار مئن هُون

## برم ويچار

### اٿ شاسترانتر بلاس لکنتي

43 چوپائي: سڪل سنسار ڪون مٿيا جاٽي، اڻ هوتي ڪُون ست ڪرماني
اڻ تِر هوتي سُون ڪئسِي پرِيت، راڪو گُرو صاحب ڪي ريت

44 چوپائي: ڪايا پوٽ ڪرمان ڪي ڀاري، گُرو آگل ڌري ڪوئِ سنت بيچاري
گُرو ڪرمان ڪي پوٽ اڏائي، جم ڪال سُون تُرت ڇوڙاوي

45 چوپائي: اؤگهٽ ڏيک اڪنڌ سروپ، جيُون تيُون ڪا هي سڌ نوپ
اِس ڪا هر دم ڪر ديدار، انا سُرت ڪا راڪہ وِيچار

46 چوپائي: اوننتا اؤنڪار آناوي، سُورا جو سوهنڪار سماوي
سوهنڪار ماهِين هي صاحب تيرا، سُورا مان وچن اي ميرا

47 چوپائي: گرو بن نگرا پاوڪي تاهين. گُرو بن نگرا بيل ڪي تائين
گرو بن ڪرم ...... جاوي ..........

48 چوپائي: نگرا پڙيا نرڪ دوار، جم دوت ٻانڌ ڪر ڏِيني مار
سارس ٽو ڪي ڏيوي ٽولا، اننت نگرا ڪون ائسا .......

## اٺ روحل صاحب ارشاهوجي ڪي اترپرسن لکنتي

### پرسن شاهوجي واچ

49 نِهہ ڪامي نِهہ ڪِروڌي، نِرِ لوڀي نِرِ موهہِ
آسا تِرشنا وان ڪُون نهي، دغا بازي نهي ڊوهہ

### پرسن شاهو واچ

50 آپ صاحب هُون سرب ڪي، ڪِس بڌ ڌاري ديهہ
هم ڪُون اسي بات ڪا، سارا باکو پيهہ

51 ڪهان هوتي ڪهان سُون آئي، ڪِم ڪر ڪِيا پَسار
شاهو ڪُون معلوم نهي، بنيا جيُون بِستار

52 جِيُون ڪي تِيُون سڀ ڪهو، ڪتا ڪرائي بات
شاهو اب پلهار هي، ڪم ڪر ڪوجُون گات

### اتر روحل صاحب واچ

53 هم هوتا آپوئي آپ ۾ نهي ڪو منڊل بستار
نا ڪوئي نامِ نہ ٺام ٺا، نهي اُتپت ڪوئي آڪار

54 هم اُتپت ڪس تي نهي پيا، هم سُون سڀ ڪوئي سوءِ
سرب ڪا نِج مُول هُون، جي جاني نر ڪوءِ

### اتر روحل صاحب واچ

55 آپ تي اُتپت ڪِم ڪر پئي، ار منڊيو سرب مَنداڻ
شاهو پُوڇي صاحبان، جس ڪو ڪيجي جاڻ

56 پهلي ڪيا هوتا پيڇي ڪيا پيا، ڪيا ڪيا رچيا ڪيل
شاهو سرڻي آپ ڪي، اب ڪهو ڪوئي اوڪيل

### اتر روحل صاحب واچ

57 غيبي هتا غيب ۾، آپ اڪيلا ايڪ
ميري آپي آپ مُون، پيا اننت انيڪ

58 پهلي پريم مُجهہ ڪُون پيو، ڪِينو آءِ ڪَلُول
اس پريم مُون سهَجي اُٺي جِيُون بِرم درياڪي ڇول

59 ميرا نج سروپ مُون، پؤڪلان ڪو پرڪاس
گپُتي گهور انڌار مُون، اڇنت پيو اڀاس

60 جَهڳ مَڳ ڇهون ڏِس چانبڙو بن ڏر تاتي ڏام
اَوهان جهڳ مڳ هنس هي، يڳت وڏي بسرام

61 پيچي ڏام ڏوَجهي يئي، اکنڊي اُجوال
هنس اُجوالي ان ۾ بسي، سدا رهي سوال

62 ڏؤجهي سُون تيجي هوئي ڏام ڪو نام اُجاس
ات اُجاسي هنس هي، لِيؤ ٻهُ آءِ نِواس

63 تيجي سُون چوٿين يئي، ڏام پرتپنپ پر ويس
جهان پرتپنپِي هنس ڪو، استان ڪهيجي ديس

64 چوٿين سُون پانچوين يئي مؤجي ڏام ملهار
اُوهان مؤجي هنس هين، مؤج ماهين مُختيار

65 پانچوين سُون ڇٺوين هوئي، ڏام اچرنگي ڏوڙ
جِت اچرنگي هنس رهين، هر هِيرون ڪي ڪوڙ

66 ڇٺوين مُون ساتوين يئي، اُن مُن ڏام انوپ
ان سيني هنس اوهان بسي، ار سنمئي ڪي سرُوپ

67 ساتوين سُون آٺوين ڪِيني، ٻهُت سُگنڌي ڏام
تِت سُگنڌي هنس هين، ڪُند قولُون ڪو گام

68 آٺوين پر ناوين يئي، ڏام امرت ڪي ڏار
هنس امرت اُوهان تپي، بيخود مانهِ خُمار

69 ناوين سُون ڏسوين هوئي، ڏام ڏِيت استان
ات اڏِيني هنس هين، مَگهن سدا مَستان

70 اگيارويں سُون يئي ٻارهوين، ڏام نيڪي نڪيل
تهان گورنگي هنس هين، وِرلا جاني ڪوءِ

71 ڏسوين مُون اگياروين، ڏام گورنگي هوءِ
اوهان نيڪي هنس هين، خوب بنيو سند ڪيل

72 ٻارهوين سُون يئي تيروهين، سار سبد ڪي سيج
سار هنن تهان بسي، جس مون اڌ ڪو تيج

73 تيروهين مون پئي چوڏهين، ررؤنڪار ڪي ڌام
جهان ررؤنڪار هنس هين، اڻ انچر ڪو گام

74 چوڏهوين سون پندرهوين هوءِ، ست سبد ڪي نُور
ست هنس ڪو واس هي، ست ستگر تس ڪي ڏور

75 پندرهوين پر پئي سولهوين، مانسروور ڪي نواس
اٽ هنسان ڪو راج هي، مان هنس ڪي باس

76 مانسروور سُون اؤگهٽ بني، ار ابناسي اؤگهٽ مانه
ابناسي مُون نرِنجن پيو، پڪڙي جس ڪي ٻانه

77 ابناسي ڪون ايوين ڪهيو، تيري نانهه پرواهه
تم مانسروور مُون پيدا هوا، تيرا هوئي ناهه

78 جم ڪال همارا نام هي، سڀ ڪا ڪرون آهار
جو وچن لياوي ميت ڪا، سوئي ميرا سردار

79 اس ڪُون سڀ ٻنڌنا ڪري، گهٽ ڌاٽو جم ڏوت
ڪِس ڪا ٻل لاڳي نهي، راڪس ڏاگهي پُوت

80 روحل ڪهي شاهو سٽو، جم زورآور هوءِ
ميري نام اصل بنا، ڪٻهُون نه ڇُوٽي ڪوءِ

81 معدني چم ڪي مُڪ بسي، جاڏي آڪاس پاتال
چوڏهن لوڪ ايڪيسي برهمنڊ، پر جم پساريو جال
شاهو جي اس بات ڪو، بيچار پُوڇنت پرسن

82 اي رچنا ڪس ٻڌ رچي، اؤر ڪُون رچاوڻهار
شاهو ڪهي سانيٽو ميرا سام ڌڻي ڪرتار

83 ڌرڻ انڪاس تيج پون، جل ٿل ڏنول ار سئيس
اي ڪِم ڪر پيدا هؤا، برما وِشن مهيش

84 چاند سُورج ڪِم تارا پيا، سر نر سڀ اؤتار
شاهو ڪُون سمجهائي ڏيوؤ ول اي بيچار

## اتر روحل صاحب واچ

85 سڻ شاهو روحل ڪهي، توهه بتاؤون ڪوج
ڪر وچن وچن ڪي پارڪا، سرب بات ڪُون سوجهه
86 نرهيڻ مون برڪت پئي، ار برڪت سون مهان تت
مهان تنت مُون تانمس پئي، تانمس مانهِ سڪت
87 سڪت مُون آڪاس تنت پيو آڪاس مون سپرس
سپرس سُون پؤن پيو، پؤني جوت اجس
88 جوت مُون تيج پئي تيج مُون، سو ڪيم روپ رسال
سوڪيم مُون جل تنت پيو جل سُون تري، اڏاري گند پيسال
89 اڏاري گند مُون تنت پيو، پرٿوي سُون ايشور ڪي ڪايا
ايشور ڪي ڪايا مُون، جڙ چيتن اُپجيا
90 جڙ چيتن انان ڏنان سي، تين گڻ ڪييا
تينا گٽا مُون، پانچ وِڪار لييا
91 پانچ وِڪار سُون پيا سُوڪيم، نوان تنت ڪا سرير
جس مون سرب اندري ڪا، جهانؤ جوتي من ڏير
92 تموگڻو ستوگڻو رجوگڻو مُون من پيا، مل سپين ڪياڪ مناڻ
ايڪ اندا تاڦيا ڪر تاڦنا، جس ۾ آدڪلا سمائي آڻ
93 جل ۾ جوت جس ۾ آبدا، تس مُون آد پُرس ڏاري ڪايا
آد پرس ڪي نابي مُون پدم، لاگا اس پر ڦول لگايا
94 اس ڪؤل مون برما وشن شؤ شڪتي پيا، ڪينا اُتپت ڪا ويچار
معدني رچي چار جگ تاڦيا، بٽيو جگت وهنوار
95 روحل ڪهي شاهو سانبٽو تُجهه ڪون ڪتا سٽائي ڪول
اُتپت سپ اِس بڌ، توهه لکايو لعل
اٹ شاهو جي برهمنڊ ڪي منداڻ ڪو بيچار پوچت پيو پرس.
96 ڏرڻ انڪاس ڪس اوپر بٽيا، ڪم تارا منڊل چند سُور
سُر نَر اؤتار ڏيوتا ڪِم، ان ڪو پيو اشور
97 جيوا جوڻ سپ جانور، ار مانوي آڪار
شاهو پوچي اي ڪِم هؤا، ان ڪو ڪهو بيچار

### اتر روحل صاحب واچ

98 پهلي تيج برحن بجر سلا، جس پر سات پاتال
تس پر پهلي پيت هي، اِس پر سات آڪاس سمال

99 ڪنؤل مون تو سمير پيو ان پر اڪي برڇ .ڪو جهاڙ
اِس ڪي پِتران مُون، پيدا هوا ڏسئِي اؤتار

100 سُر نر منجن پيدا ٿيا، سرب لوڪ ۾ واس
ڌرمراءِ عدالت ڪري، پُوڇي ڏوس تپاس

101 چاند سورج تارا نِڪتر پئي، ڪا شب ڪي را پوت
جوڻ چوراسي چار واٽي، چار ڪاٽي ڏيئت ڏاٽو ڏوت

102 ار سپ پروار ڪا شب ڪا پيو جو ڏيسي سرشتي مانهه
اَپجي ڪپجي اس چار جُڳ ۾، نُگرا پهچي نانهه

اٿ شاهو جي ديهه ڪي اتپت ڪو بيچار پوڇنت پيو. پرسن

103 گهاٽ گهڙيجي پنڊ ڪو ڪِس بِڌ مانڪ ڏيهه
ڏيهه هنس ڪو آپ ۾، ڪر ڪر بني سنيهه

104 لڙڪي ڪِس بڌ هوئي هين، لڙڪا ڪس بڌ هوءِ
شاهو پُوڇي ساري ڪهو صاحب ميرا سوءِ
اگيان مٽاوي ايڪ پلڪ ۾، ڏيوي بِرم گيان

### اتر روحل صاحب واچ

105 پِنڊ بنيو پانچ تنت ڪو جو ڏيسي سرب آڪار
جان ۾ پچيس پرڪتي، تِين گڻ پانچ وِڪار

106 ار سياء سپ سرير ۾، پسون جانور مانڪ مانهِ
گور پوري مليي بنا، ڪليچ پلٽي ڪانهه

107 ڪليچ پلٽاوي ستگورو جو سانبرت سرب گيان
مانڪي ڪي ڏيهي ۾، ايڪ هيجڪ ڪي مورت

108 مڙد مانهه آڪار مڙد ڪو نار منهه نار ڪي صورت
او مورت انگشٽ جيتري، پانچ رنگ ڪي ڏيهه

109 جو اوگي سو بيج هي، ڏيهي مانهِ بديهه
رت آوي بگسي ڪنول هووي، پُرڪ استري ڪي ريج

110 ڦول انمڪي بُوند پڪي، مانهِ سماوي بيج

111 پهلي رجما ڇُوٽي مڙد ڪا، پاڇي لڙڪا ڪو اؤتار
ناري ڪي ننگ اوپجي، لڙڪي ڪو اؤتار

112 پهلي جل ورٽي بُوند هي، ڏيوي لپٽيا پريج اوپر چؤڦير
اس مُون لوهي ڪا گوتا پيا، جِس مُون اندي ڪا اب تير

113 جب اندي مُون رجما باڇنت ڪا، ڦوٽ نِڪلي باهر
جل مون سيت تيج مون راتا، آڪاس مون ڪالا
پرٿمي تيج مون تيل، جيسا سڻ هوا ظاهر

114 اندي مُون لوٽ پئي، جس مُون پئي سرير
ڇنين مهينن هنسا آويا، ڪينو ڪايا مانهه سير

115 ماتا ڪي مُک مُون آئيو نچريو بنڪ ناڙڪي واٽ
بنڪ مون ناڙي تلي روپي بالڪي، ناپي ڪني گهاٽ

116 مانسروور سُون هنس آءِ ڪي، اس بڌ ليو بِسرام
ڏسوين مهيني باهر آوي، ليک چل اٽ ڏام

117 ڦند پڙي آءِ سنسار ڪي، جانِ مون نڪس ڪس پرياڻ
جي ستگور پورا ملي، تو چڙهيئي نِرواڻ

118 سُڻ تم شاهو هم ڪهيو ان ڪتا ڪو انان
اب تم هين بيچار ڪر سارو سمجهاؤ بيان

119 گور گور تو سيڪوئي ڪري، ڪوئي اس بڌ ڪهه سمجهاءِ
انڻ سُون ائي رهيا، آخر اٺا جاءِ

## اٽ شاهو جي دل ويچار پوڇنت پيو هي پرسن

120 آپ هو صاحب سرب ڪي، ميري تو نج مُول
شاهو سناوي سائيان، سيي مول ڪسول

121 بن پُوڇيا نہ پرتيت ڀاڄهي، نهي ار پوڇيان سُوجهي ڀاءِ
ستگور بن پاوي نهي، خيالا ڪهين ہل لگاءِ

122 مهر ڪري مُجهہ ڪُون ڪهو تنت پانچ پرڪتي پچيس
نيارا بيچار ايڪ ڪا، باڪو بِسوا بيس

## اتر روحل صاحب واچ

123 پهلي پانچ تنت ڪي، تم سين ڪهو مين بات
پيڇي پچيس پرِڪتي ڪهُون، اؤر ڪوج مرجات

124 جل پرٿمي تيج پون انڪاس هي، اي پانچ تنت ڪا نام
ان پانچان ڪا گهاٽ گهڙيو جس ۾ هنس ليو بسرام

125 پانچ تنت ڪو پرگهٽيو مانڪو استول
اس ديهي ڪي جهاڙ ۾، دوءِ سندر لاگا ڦول

126 ان ڦُولون ڪا رنگ پانچ هي، پانچان ڪا رنگ گول
دءِ دلان ڪي ڦُول مُون، ايڪ تيج پنج ڪوؤل

127 بيچار تم ڪُون سڀ ڪهيو، پانچ تنت ڪو اي
پچيس پرِڪتي ايي ڪهُون، باڪہ سنائون مئن

پانچ تنت ڪو بيچار سنپورڻ ٿيو پچيس پرڪتي ڪو لکنتي.

128 جل تنت ڪي پرِڪتي ڪهُون ہند، موت ار پسرا هووي
چؤبدي مرن لاٽا پڙي، لاٽا پانچوين جووي

129 پرٿمي تنت ڪي پرڪتي، است ماس تي ڪالي
اؤر ناڙ ڏيهہ ڪي، پچرين رومالي

130 پؤن تت ڪي پرڪتي، ڪهُون گاوٽا اڪوڙي سياءُ
لڪٽا ست ڪو چاٽان، ار ڏياوٽا ائسا ياءُ

131 تيج تنت ڪي پرڪتي، ڪهُون ديا ترڪيا لگاوي
نندرا آلس آرتي، ار اوباسي آوي

132 آڪاس تنت ڪي پرڪتي، ڪهون لجا موهہ مايا
اؤر راگ اؤر ڏڪہ، اي چالو ماهين ڪايا

133 پانچ تنت ڪي پچيس پرڪتي، ڪهي سڀ سمجهاءِ
روحل ڪي شاهو سنو، تُجهه ڪون ديئي بتاءِ

## پرسن شاهوجي واچ

134 پانچ وِڪار ڪو ڪوج ڪهو جس ڪي نياري نياري چال
پرڪهٽ ڪجهه سناءِ ديئو مُجهه ڪو اي نهال

135 ڪرم وڪار جِيُون سڀ سٽي، ديهي نِرمل هوءِ
جوئي سنگ سرني آپ ڪي، نه ڪرمي نيارو هوءِ

## اترروحل صاحب واچ

136 پانچ وڪار ڪي نام ڪهُون، ڪام ڪروڌ لوڀ موهه اهنڪار
ان ڪو نيارو نيارو سياءُ هي، جس ڪُون سُڻ بيچار

137 ڪام سرن جاڳي ڪامنا، جان سُون يوگ ڪماءِ
ڪيلي سنتُ تراس ۾، سنساري آسا ۾ جاءِ

138 ڪروڌ سؤن لڙ ڪهه مري، پچ پچ سڀ سنسار
وڪه جان ڪي متي ناغي، ساري سڀ جمار

139 لوڀ سن لالچ ڪري، هاءِ بوءِ دن رات
جان ڪي منچا داپي نهي، من ۾ پانچ سات

140 موهه سُون موهين ڦري، مانهه گهٽ پروار
ڪهي ماتا پتا سُڻ پائي، گهٽا ڪرت نيات گهرنار

141 اهنڪار سُون انڌ پيا، وڏائي راڪي
عمر لڳاوي ڏوڏا چبي، مُڪ ڪاچ جئسا باڪي

142 اهنڪار ڏوبي ايمان ۾، ڦريو جاءِ بيس
جوئي باڪيا باڪوي پري، سيا ۾ پيس

143 پانچ وِڪار پلٽي نهي، جب لڳ ڪرڙا هوءِ
ڪليج پلٽي سليج پاوي، ساڌ ڪهيجي سوءِ

## پرسن شاهوجي واچ

144 سليچ راکي ديهه ۾، سوئي سپ موهه
صاحب سرب جهان ڪي، عرض سنائون توهه

145 هم هون ٻالڪ آپ ڪي، تم مات پتا ميري
اصل آد جڳاد سُون تب لگ پئي تيري

146 رهتي وِرتي بناءِ ديوو، رتي نہ راکو ڦير
ترڪ سُرگ سنسار سُون، رهون مئن اپ جير

## اتر روحل صاحب واچ

147 پهلا سليچ سيل هي، ڏُوجها هي سنتوک
تيجا پريم چوٿان ويچار هي، پانچوان هي وويڪ

148 اي پانچ سليچ ٻلونت هين، چيتن ڪا امراءُ
او پنچي ڪليچ ان سُون ڌري، چڙ ڪو جيرو گهاءُ

149 اي سرب وڪار ڪَون ناس ڪري، جس ڪي سنگي جوت
لوپ موهه اهنڪار ڪون آچرڻ ڪري، ڪُوٽ ڪاڍي ڪام ڪرو

150 سُرت نُرت ديا ڌرم، جپ تپ جوڌا هوءِ
ياءُ ٻِگت سهت سهج هي راکي، وِرتي ائسي ڪوءِ

151 جڏ ڪوئي سهج ائسا، راکي سُورمان سجان
سار سبڌ ڪا سمرڻ ڪري، گور ڪا مان فرمان

152 انا سُرت ڪي وِرتي ڌري، آس سُون رهي نِراس
تب هماري نج ڌام ۾، پاوي سُک نِواس

153 اُوهان جاوي آوي نهي، مرت لوڪ ڪي گهاٽ
اؤچل ننگر نرپئي بسي، نهي تو جم ڪي لاگي چاٽ

## پرسن شاهوجي واچ

154 پڇن ڪرُون ڪِم ديهه ڪا، او ڪِس ٻڌ ڪمائي
ساري ٻڌ سمجهاءِ ديئو آپ ڪي وڏائي

155 شاهو سک هي آپ ڪا، مُجھ تيرا وسيلا
تجھ بن ميرا ڪوئي نهين، ڪُٽنب قبيلا

156 آپ ڪُٽنب پروار هو، آد جُڳادي سنگ
آپ هو ساگر سُک ڪا، مئن هُون لهر ترنگ

157 ڪايا ڪا جوئي بيچار هي، سو سب ڪهيجي
شاهو ڪُون ساچي ڪهو، جس پَد رهيجي

158 شاهو ڪُون سُوجهي پڙي، ائسا ڏيوو گيان
هم هُون وارؤن وار، آپ اوپر قربان

## اتر روحل صاحب واچ

159 جوڳ ڪماوڻ ڪا ڪوج ڪهون، سُڻ شاهو ڏي ڪان
ڪٽ چڪر هين گهٽ ڪا، جس ڪا سمجهي گيان

160 ڪٽ چڪر ڪٽ ڏيوتا، جان ڪي نياري نياري ٺوڙ
اي ڏيؤ سب ڏيهه لگ ان ڪي ڏيهي مانهي دوڙ

161 ايڪ ايڪ ڏيؤ ڪا، نيارا ڪهون بيچار
تم لي ڪرو پار ڪا، جانو جانن هار

162 مول ڪنؤل دل چار هي، جس پر گڻيس ڏيو
درڙ آسڻ ٺهراءِ ڪي، ڪر سر نر ڪي شيؤ

163 لنگ چڪر ڪٽ ڏل پيا، برِما ڪو استان
اڳلا گهاٽ پلٽاءِ ڪي، نج ست سنگ ڪو واس

164 ناپ ڪنول ڏل آئي، جس پر وِشن ڪو واس
اُوان سرن گڻ ڪي، سانت ڪو سهجين پاءِ

165 شِو شڪتي ڪو بيچار لي، دل دريا ۾ جهول
اٽ ارٺ، ڪو پيد لي، ڪِم ڪر گياني هوءِ

166 چڪر ڪنٺ پر سُرستي، ڪنؤل گوڙ دل جوءِ
هردي اوپر شِؤ بسي، دوادس دل ڪو قوُل

167 ترِڪٽي پر نر هيٺ بسي، ڪنول دوءِ دل ديک
جيت نرنجن جِم ڪُون ميٽ، ڪال ڪي ريک

168 ترڪٽي پر پرم هنس هي، ڪنؤل سهنس دل ورڻ ڪپور
امرت آسين رس بوڪي، سدا رهو پرپور

169 چمن ڏس چمڪي دامني، اکنڊي اُجوال
پرم انڌيرا سب مٽي، نِرمل رهو نِروال

170 انحد باجا هو تهين، بجي ڇنيسي ساج
من مگهن نِت سُنت هي، نِهه نِهه بِڌ آواج

171 گگن منڊل ۾ گرجيو ڇپيا چند ار سُور
مير سکر آسڻ ڪيا، ناد سنک بجاوي تور

172 دسوين دواري درسن ڪري، سَنمُک آتم رام
اشٽ ڪنول ڪي اوپر، پاليو جنهن سرام

173 پرم هنس پرڪا سيو ڪيا آگي پياٽا
اسنک سن ڪي اوپري، پاوي اصل ٽڪاٽا

174 اصل ٽڪاٽا اگياد ڪا، اُوهان ميرا نج سرُوپ
اس هماري نِج سروپ مُون، آڪار بنيو سب رُوپ

175 اس بِياري ڪُون ڪوئي لکي، ڀُولا جگت ڪي وهنوار
هاءِ هاءِ ڪرتا مر گيا، ڪيئا ئي نر نار
جو لکي سوئي مڙد هي، ان ديهي سُون نيارا

## پرسن شاهوجي واچ

176 بِرهمنڊ ديهي سُون نيارا ڪهو جس ڪا ڪِس بِڌ جاڻ
شاهو ڪُون معلوم نهي، ڪس بِڌ پري پڇان

177 پڇاڻ ڪهو مجهه پارڪا، نياري ڪو نڪال
سمجهي بنا سُوجهي نهي، ستگور ڪهُون سوال

178 شاهو سدا غلام هي، هر دم رهي حضور
ديا ڪرو من ڪام تي، ڦندا ڦڪل ڦور

## اتر روحل صاحب واچ

179 اي ڏيهي پانچ تنت ڪِي، بنيو مانڪو آڪار
ڏوجهي ڏيهِي پريج ڪي پانچ رنگ ستار

180 تيجي ديهي نؤ تنت ڪي، جس ۾ سرب اندري ڪو ٻيج
سين ويکي جالا ڪري جيون اوڻ ڪي مانهي ڪيچ

181 چوٿان سرير ٻٽي تنت ڪا، نيارا سڪل سياءِ
پانچوان سرير چشما پيا، ڏواڏس پر ٺهراءِ

182 ڇٽوان سرير هنس ڪا، ديهه سمايا آءِ
ساتوان سرب نيارا پيا، ڪوئي سُورا پيچي هاءِ

## پرسن شاهو جي واچ

183 سات سرير آپ ڪهيں ان ڪو ڪيا ٻيچار
شاهو ڪون سنسو پيو، ڪهيو ٻهُت پرِڪار

184 جس سُون ميرو ڪام هي، سوئي نج ديوؤ ٻتاءِ
ساڳي سروپ لڪاءِ ڏيو، ڏرمت پرم مٽاءِ

185 آپ هو صاحب سر ڏٽي، نج مالڪ ميري
هم تو داس هُون آپ ڪي، چرنان ڪي چيري

186 مجهه تون انتر ڪول ڪي، ڪهو ٻيچار سناءِ
شاهو سرڻي آپ ڪي، نِت ٻلهاري جاءِ

## اتر روحل صاحب واچ

187 سُڻ شاهو هم ڪُون ڪهوں سات سرير ڪو تول
ٻِڌ ٻِڌ ڪهه سمجهاءِ ڏيئون، ڪهون انتر ڪول

188 پهلا سرير ديهه ڪا جو چلي ڦري جُڳ مانهِ
سڀ ڪارج ديهه سون سجهي، بن ديهي ڪارج ڪانهِ

189 دوجي ديهي برج ڪي، پانچ رنگ ڪو گهاٽ
جب اسٿول سُون نيارو هووي، مر ڪر جاوي ڦوٽ ڦاٽ

190 جل تنت جل سُون ملي، پرٿوي ڌرڻ سماءِ
تيج تيج ۾ پؤن پؤن ۾، آڪاس آڪاسين جاءِ

191 تيجا سرير نؤ تنتون ڪا، جس ۾ سرب چاؤ
اي سياءُ متي نهي، ڪريت جب ڪاڻ ۾ جاءُ

192 چوٿان سرير پنري تنت ڪا، ڏيو لوڪ لگ جاوي
پاوي ڏامر وئڪنٺ ڪي، ار سُرڳ لوڪ سماوي

193 پانچوان سرير ستگور ڪا، پيا چشما نرت نيشاڻ
ڇنوان سرير هنس ڪا، مانهِ چشم سماوي آڻ

194 ساتوان نج سروپ صاحب ڪا، جس ۾ ستگور سمايا
جب ڏامر هماري پوگ گيا، پاڇي نهي آيا

195 شاهو سمجهه بيچار ڪُون، تُجهه روحل سناوي
گامر هماري جاءِ ڪي، پاڇا نهي آوي

## پرسن شاهو جي واچ

196 ڪس پڌ نياري ڪون جانيي، ار ڏارا پنڌ ڏياوي
او نج سروپ هي آپ ڪا، ڪڻ پر سُون پاوي

197 سار سبڌ نج نام هي، اس ڪا ڪهو شمار
پچن ڪرون مئن آپ ڪا، آٽ پهر اِڪ سار

198 انا سرت ڪم ڏارٽا، ڪم ڪي راڪي اِڪ ٺاهه
سرت نرت ڏگ جات هي، رهت بتاوو راهه

199 اڏگ اؤچل ڏامر ڪا جس ڪو ڏيوؤ سک نواس
شاهر ڪي صاحب آپ هوئين، ڏٽي تماري داس

## اتر روحل صاحب واچ

200 سڻ شاهو اب مئن ڪهون، نياري ڪو نج واس
سبدان ڪا نام سار هي، اس ڪا ڪرو ابياس

201 سار سبد نج نام هي، انا سرت ڪي ڏور
جِيُون گُڏي گنوڻ آڏار هي، راڪ آٺ پهر ڪي اؤر

202 اي تو نيارا نج سروپ هي، ڪوئي نج هنسا جاني
شاهو ڪهون ساچ مئن، جي ميرا وچن ماني

203 روحل ڪھي شاھو سٺو بياري ڪو اي ڪيل
سارو بيچار مئن ڪھيو تجھ ڪون ايھي تول

اٿ شاھو جي روحل صاحب ڪي مھما ڪرنت پيو ھي.اٿ شاستر انتر بلاس سمپورڻ سماپت ھوئي ستگور روحل جي ڪي پرساد پورن ست آتما شاستر ويچار انيؤ لکنت.

204چؤپائي:گور روحل ڪي چرني لاگا، جنم مرن ڪا سنسا ڀاگا
جئسي پلٽک ڪاشٽ ڪي ملھين، پرگھٽ ڀيا وھ ڪاشٽ ھين ناھي.

205چؤپائي:گور روحل وھ سبد سنايا، ھؤن مئن سنسار ترت مٽايا
ڪيا ڪھون ڪڇ ڪھيو نہ جائي، ستگور سبد ڪاٽي جم ڦاھي

206چؤپائي:گور روحل سا اؤر نہ ڪوئي، تين لوڪ ۾ ديکيا جوئي
گيان ديپ وھ گھٽ ۾ ديا، جيوري سرپ ڪا ڀرم سو گيا

207 شاھو ٿا وھ اٿ گيا، سو ھؤن ايڪ اپار
مورک انڌا پوٽ ڀن، سر پر راکي ڀار

208چؤپائي:ناڪوئي جنمي نا ڪوئي مري، تان ڦر ڦر جُوني ڪون سويري
گور ڪريا وھ ٻنڌن ٽُوٽا، ھون مئن گھگھر ڀرم ڪا ڦُوٽا

209چؤپائي:گور مھمان بن مکتي نھي آوي، وان ڪريا تي جنم نہ پاوي
جنم مرن وھ ھمرا ڪيلا، شاھو سوھؤن رھت اڪيلا

210چؤپائي:نا ڪوئي مليا نا ڪوئي نيارا، سوھؤن چيتن روپ اپارا
ويچار انيؤ ۾ ٽيڪي ماري، اپنا ڪارج آپ سنواري

211 مليا بڇڙيا تو ڪھُون جي ڪارج ڪارڻ ھوءِ
شاھو ايڪو رم رھيا دوسرا ناھي ڪوءِ

درشٽاڪ چؤپائي:

212 جيُون رُو ايڪا ڏوپ انيڪا، نيرون سوھون چيتن رُوپ وويڪ
جيون ايڪا اِندو گھٽ اپارا، گھٽ ڦُوٽيان وھ اِندو نيارا

ڇپي ڇند:

213 ڪھان ھم جوگي ڪھان ھم يوگي، ڪھان ھم ويد ڪھان ھم روڳ
ڪھان ھم پنڊت ڪھان ھم ترڪا، ڪھان ھم سيانا ڪھان ھم مرڪا

جيون بن وڻ ايڪا پان انيڪا، تيون سوهئن چيتن روپ وويڪا

پرس چؤپائي:

214 ايڪ انيڪ سو ڪهي ڪانھ، جئسي ترنگ ساگر بن نانھ
چيتن روپ سو ڪهين اڪيلا، ڪون بڇڙيا ڪون سو ميلا

215 چؤپائي: ڪوئي نہ جاني ميري بات، سو جاني جان ڪون لاگا گهات
گيان ڪندي وھ چوٽ چلائي، هؤن مئن گلي مون ڪاٽي ڦاهي

216 نام روپ سڀ ترنگ جل، ڪيون ڪر اُترون پار
ستگور پورا ڪاڍ لي، پڪڙ اُتارو پار

217سؤيا:آپ بيچار پرو اب پار تون جان، گينوار نهي يھ هاسي
ايڪ انيڪ ڏريا ٻھ بيڪ تون آپ هين، پيڪ يهي گهر ڪاسي
جهان رات نہ دن مليو نهي پن ڪهيو اب گن وهي گهر واسي

شاهو شاھ رميو گهٽ مون اب، جيون روم روم جوت پرڪاشي.

218چؤپائي:نام ليوي ہ تيرٿ جووي، جيون ڪنڌ ڪهيان مُک مينا هووي
نام روپ سڀ آتم ديکي، پرگهٽيا سو اُلو نهي پيکي

219چؤپائي:نام ليان وھ ڪيا سک هووي، جب لگ اپنا آپ نہ جووي
نام ليوي ٻهتا جيون سُووا، موھ مايا ڪا پڪڙيا کوها

220چؤپائي:سوهؤن چوڙ ڦري ہ پٽڪي، جيون سُووا آنلي مُون لٽڪي
آپ آپ ڪُون آپي ڦاندا، شاهو وان ڪؤن سو ٻاڌا

221چؤپائي:آپ وچاريا آپا ٽوٽا، موھ مايا پنجرا ڦوٽا
شاهو پيا وھ سنسا ڀاگا، آپا ٽا ڦر آپ ڪُون لاڳا

222 لوهي مُون ڪنچن پيا، گور پارس کي سنگ
شاهو پنتا ڪب رهي، جب سلتا اُلٽيا گنگ

223چؤپائي:شاهو آتم رام سڀ يھ ديا، جو ستگور ڪين
مُجھ ڪُون سبد سناءِ ڪر، ڪيو آپ سُون لين

224چؤپائي:گور روحل جب ڪرپا ڪيني، آپ ويچار آگيا مُجھ ڏيني
آپ ويچار بنا نهي مُوک، اُوان بن مٽي نہ سنسا سوڪ

225 چؤپائي: بيچار ڪهيو گور ڪئسي مانون اب چار پيو سر ڪيون ڪرجانون
اب تو سرن تماري بهہِ آيا، ڪرپا ڪرو تم پي مئن آيا

اتر چؤپائي:

226 ايهي روپ تون آپ ڪون جان، اؤر روپ سڀ آپهين مان
آپ ڪون تياگ چيتن هي روپ، اؤر جاپ سڀ سنسا ڪوپ

پرسن چؤپائي:

227 جاپ بنا پرپ مٽي نہ دوکہ، جان سون جوڳيسر پاوين موکہ
پرٽام پرگهٽ ڪر باڪون، اِمين رس گور ڪئسي چاڪون
شيوا پوجا ڪئسي ڪرون، وان بن اؤر نهي مرون
جان سُون موکہ کهو گور سُوئي، تن بن اؤر همارا ڪوئي



# جوت جلندي رهي

ڪنبڙي ڪيئي وڏا شاعر پيدا ڪيا آهن ،جن ۾ سر فهرست روحل فقير آهي، جڏهن تہ ٻين ۾ شاهو فقير ،غلام علي فقير خدا بخش فقير دريا خان فقير روحل ثاني ،محمدحسن مست ،نظر علي فقير ،فقير علي نواز درمحمد فقير اول ،درمحمد فقير ثاني ۽ رحيم فقير شامل آهن جن عشق مجاز ۽ عشق حقيقي سان دفتر پريا آهن،هنن نہ صرف تصوف جي دنيا جي زمين کي زرخيز ڪيو ،پر شعر و ادب جي ٻني کي سيراب ڪيو ڪنبڙي جي سيني فقيرن بشمول روحل فقير نہ صرف سنڌي سرائيڪي پر هندي زبان کي بہ پنهنجي اظهار جو ذريعو بڻايو. ٿر جي پدما پٽ ۾ ڪلهوڙن جي دور ۾ جنم وٺندڙ روحل فقير ولد شاهو فقير زنگيجہ جهوڪ شريف جي درٻار ۾ رهي روحاني فيض حاصل ڪيو ،ميان غلام شاهہ ڪلهوڙي جو وزير خزانہ ۽ سفير خاص رهيو ،سنڌي سرائيڪي سان گڏ ڪيس ڍاٽڪي مارواڙي ۽ هندي ٻولين تي دسترس رهي جيسلمير جوڌپور بيڪانير ۽ ٻين علائقن ۾ ڪافي وقت گذاريو ۽ اتان جي زبان ۽ لهجن ۾ عام توڙي خاص کي روحانيت جو پيغام پهچايو.نتيجي ۾ جوڌپور جو راجا بجي سنگھ سندس مريد ٿيو ۽ اتي ئي اگم وارتا شاستر لکيو ڪانئس متاثر ٿي ڪيترائي هندو قبيلا مينگهواڙ ۽ راجپوت سندس معتقد۽ مريد ٿيا ،هن پنهنجي مريدن لاءِ هندي ۾ ڪيترائي ڪتاب لکيا جن ۾ من پر بودهہ اڌهہ بڌهہ گرنٿ،سرب گيان يا نج مول گرنٿ ۽اگم وارتا ۽ شاستر انتر بلاس وغيره شامل آهن. روحل فقير سنڌ جو پهريون صوفي شاعر آهي جنهن پنهنجي ڪلام ۾ هماوست ۽ انالحق جي ڳالهہ ڪئي........ روحل فقير چئي ٿو تہ

جيـون بجلـي ڪـا پرڪـاش هوس،چـؤ دس هـوا اجـي اس
جـس پـل يمـن هـم آيـو کهـولي پـايو نـواس

يعني اسان جي اچڻ سان دنيا روشن ٿي چوطرف سوجهرو ڦهلجي ويو روحل فقير جو هندي ڪلام سنڌي معنا ۽ سمجهاڻي سان سائين ارجن داس لڏاڻي صاحب جو وڏو ڪارنامو آهي جنهن ڪان سنڌ جو هر فرد مستفيض ٿيندو ۽ روحل جي حقيقي پيغام ڪان روشناس ٿيندو .سائين ايڊوڪيٽ ارجن داس سچو صوفي ۽ عوامي خدمتگار آهي جو ٻري ٻاري ٿو علم و ادب سرت ساڃهه جو ڏيئو جلائي ٿو جنهن جي جوت گهٽيون ئي دليون روشن ڪري ٿي ،سائين ارجن جيڪي پني عاقل ۾ امر وير لڏا رام يادگار ڪاميٽي جي سري هيٺ مختلف صوفي درويشن ۽ سنتن جي حوالي سان جيڪي ڪانفرنسون ڪرايون اهو تاريخ جو چمڪندڙ باب آهن

کهٽـي تـان هـر ڪـو ڪهـي، پـر رهڻـي اؤکـي بـات
پـڏري ٿينـدي ذات رهڻـي مـان "روحـل" چئـي

پروفيسر سرور سيف
سجاد هائوس پنو عاقل



# ڪنڌڙيءَ ۾ ڪلتار ڏنو سين
# رانجهو رمزن وارو يار

”انگ آڇھو نِرملو، نين بين بھرپور،
روحل وچن بولے موتی پڑے، کوئی چگے ہنسا سُور“

ماڻھن لاءِ اھو حيرانگي جو سبب ھيو تہ ميگھواڙ ڀيل، سوچي سانسي ۽ ٻين پسمانده برادرين جا ماڻھون روحل فقير جا مريد ڪيئن ٿيا؟ جواب سُولو آھي تہ جتي ڪنھن ماڻھون سان نفرت ڀريو برتاءُ ھوندو تہ پوءِ اوھو ماڻھون ضرور ڪنھن ٻي طرف واجھائيندو. جتان ڪيس محبت ملندي ھجي، روحل صاحب ڏٺو تہ اھي ماڻھون، ماڻھن جھڙا ماڻھون، جنھن جي قلب ۾ ڏٺي ۽ روح (ساڳيو پرماتما ساڳي آتما) وسي رھي ھجي، پر راجہ ۽ پروھت جي گٺ جوڙجي ڪري انھن کي اھو چوڻ تہ اوھين شُودر آھيو انھي ڪري، اوھان جيءَ علم حاصل ڪرڻ جا رستا بند. مندرن ۾ داخلائون بند ۽ ڪتابن کي ھٿ لائڻ تي بہ بندش آھي، ڇو جو اوھين علم حاصل ڪرڻ، پستڪ پڙھڻ ۽ پوجا پاٺ ڪرڻ لاءِ پيدا ڪونہ ڪيا ويا آھيو. روحل صاحب اُونچ نيچ جي اھڙي رويي لاءِ چئي ڏنو تہ

## ”راجہ ھووي پرجا ھووي، اُونچ نيچ نھين ڪوئي“

اڇوت، ھريجن ۽ دلت سا گڏوگڏ پورھيت طبقن کي سَدر سڏيو ويو، جيڪو اڳتي ھلي ڪري شُودر چوڻ ۾ آيو. مذھب اسلام ۾ آھي تہ ”الڪاسب حبيب الله“ يعني پورھيت الله جو دوست آھي، وري شريمد ڀڳوت گيتا ۾ انھن پورھيتن کي مان ڏيندي انھن جي شيوا واري ڪم کي ڪرم ڀڳتي سڏيو آھي. گرونانڪ صاحب جن بہ پنھنجي شاگردن

(سِڪن) کي ڇيو تہ ذات پات، رنگ نسل ۽ اُونچ نيچ واري پيد پاؤ کي ڇڏي سڀ گڏجي ڪري پنڌارو ڪائو.

”دنيا ڍونڍ تي طالب ڪُتي، ڀنهان رلِ مِل تاڻي
هڏي اُتي هوڏ تنهان ڏي، وڙهدي عمر وِهاڻي
انڏيان عِشق الله دا چوڙيا پئي وِلوڙن پاڻي
”روحل“ راهہ رباني ڀاجهوُن ڀي سڀ ڪوڙ ڪهاڻي

روپلي جي ديس جا والي ڪولهي، ڀيل، ميگهواڙ جوڳي، باگڙي، چمار، گُرگلا، شڪاري، بالمبکي ۽ اوڏ ماڻهون صدين کان انهي نفرت کي پنهنجي سيني تي برداشت پئي ڪندا رهيا آهن. گوتم ٻڌ ۽ ڊاڪٽر ڀيم راؤ اميڊڪر جن اهڙي ذلت واري زندگي جي خلاف جدوجهد ڪئي جنهن کي اڳتي وڌائڻ ۽ عزت ڀري زندگي ماڻڻ لاءِ تاحيات جاکوڙ جي اهڙي شمع کي روشن رکڻ لاءِ اسان کي پنهنجو ڪردار بجا آڻڻو پوندو.

”سُورا سو جو لڑے دین کی ہیت
پُرزا پُرزا کٹ مرے، کبھوں نہ چھاڑے کھیت“

**ڊاڪٽر خادم منگي (سکر) 0306-3670774**

ڪِسي درد مند کي ڪام آ،
ڪِسي ڈُوبتي کو اُچال دي
يہ نگاهِ مست کِي مستيان،
ڪِسي بدنصيب پي ڈال دي




# صوفی حضرت روحل صاحب

(1734ء سے 1804ء)

سندھ کے شعراء جن پر حیات جاوداں کا نورانی تاج جگمگا رہا ہے خصوصاً کنڈڑی شریف تحصیل روہڑی کے درویش اور عظیم صوفی شعرا کا گروہ۔ ان عظیم شعرا کی روح رواں اور سرچشمہ صوفی روحل صاحب ہیں جن کے بُزرگ کیف مے خانے کا فیض نسل در نسل جاری ہے۔

روحل صاحب بن شاہو خان زنگیجہ بلوچ خانوادے کے چشم وچراغ تھے۔ آپ کے والد بزرگوار میاں شاہو خان سندھ کے حکمران کلہوڑا (عباسی) خاندان کے سربراہ میاں دین محمد المتوفی (سنہ ۱۱۱۱ھ) سے وابستہ تھے بعد میں ترقی کر کے ان کے وزراء میں شامل ہو گئے۔ میاں نور محمد کی تخت نشینی کے بعد میاں شاہو خان عمر کوٹ کے علاقے میں متعین ہوئے انہوں نے "پدماد جی بھٹ" میں سکونت اختیار کی ۱۱۲۴ھ کے لگ بھگ حضرت روحل صاحب نے حضرت میاں شاہو خان کے گھر جنم لیا۔

سیلی سنگی ست ساتھی ہم پر گھٹ آئے
پُونم تِتھ سُوموار آئے گھر شاہو کے پائے

اس زمانے کے دستور کے مطابق روحل صاحب کو اچھی تعلیم حاصل کرنے کا موقع ملا۔ آپ نے مشہور صوفی بزرگ شاہ عنایت اللہ شہید جھوک میراں پور موجودہ ضلع ٹھٹھہ کے دربار سے فیض حاصل کیا اور ان کے حلقہ ارادات میں داخل ہو گئے۔ چونکہ آپ تھر کے علاقے میں پیدا ہوئے اس لئے آپ نے ڈھاٹکی، مارواڑی اور ہندی زبانوں پر دسترس حاصل کر لی تھی۔

آپ کی مادری زبان سرائیکی تھی۔ آپ سندھی، سرائیکی اور ہندی زبان کے عظیم شاعر سمجھے جاتے ہیں۔ آپ نے جیسلمیر، جودھپور، بیکانیر اور دوسرے علاقوں کے

دورے کئے آپ کو چونکہ وہاں کی زبانوں پر عبور حاصل تھااور اس لئے وہاں کے راجاؤں اور عوام کو ہندی شاعری کے ذریعے روحانیت کا پیغام پہنچایا۔ آپ کی دانشمندی اور درویشانہ صفات سے متاثر ہو کر کئی رجواڑے خصوصاً جودھپور کے راجہ بجے سنگھ آپ کے عقیدت مند ہوگئے اور کافی عرصہ تک آپ کو جودھپور میں رکھا۔ وہاں راجہ بجے سنگھ کے درباریوں پنڈتوں سے آپ کے مناظرے ہوتے رہے۔ آپ نے ان مناظروں کی روشنی میں ایک وسیع شاستر (دیوان) لکھاجس کو "اگم وارتا" کانام دیا۔

روحل صاحب نے ہندی رس کے دوہا، چوپائی، شبد، بھجن، شاستر، وانی، ھوری اور آرتی وغیرہ تصنیف کیں۔

ان کے شاستر درج ذیل ہیں۔

(۱) شاستر "من پربودھ"

(۲) شاستر "اُدھ بدھ گرنتھ"

(۳) سرب گیان یانج مول گرنتھ

(۴) اگم وارتااور شاستر انتربلاس.....وغیرہ

خطۂ سندھ میں روحل صاحب غالباً پہلے شاعر ہیں جنہوں نے (بقول ڈاکٹر نبی بخش خاں بلوچ) "ہمہ اوست" کے جذبے سے سرشار ہو کر "خودی" کانعرہ بلند کیا تھا۔

باپ میرا شاہو ناہیں، اس گھر نہیں مات
جرنی ہم جایا نہیں، کلھ ورن نہیں جات
لوک اکھیندے روحل بلیندا، کوئی اکھیندے ذات زنگیجہ
نہیں روحل نہیں ذات زنگیجہ ایکو سر الٰہی ہے

محقق ومترجم

# آرتی رُوپ 1 (اردو)

آرتی کیجیے گُر داتا تیری مِٹ گئی ممتیا دُرمت میری

۱۔ پانچ پچیس سبھے ماریا، بھوسا گر میں ڈوبت تاریا
سُتی ہوئی اب جاگ سویری

۲۔ تم میرے ستگر پِران آدھار، سکل کے صاحب پر اُپکار
انیک سمایو تھان ری دھام بڈیری

۳۔ چرن کنول چت میرو لاگو بُھول بھرم دُکھ سبھے بھاگو
نظر نہ آوے کوئی ویر نہ ویری

۴۔ کیسے بکھان کروں میں بڈائی ایک جِبھیا سُوں کہیو نہ جائی
آپ کی اُپما اتم اُچیری

۵۔ ہرکھ ہرکھ گُن تیرو گایو "روحل" راہ اگم کو پایو
کینا نِواس کٹی جم پھیری

## آرتي روپ -2

ٽل: سنجها آرتي گُران جي ڪي گائو دیا پاؤ چِت اپني لائو

1- انترا: ڪميا ڏنڊوَت ڪرو لک واري ايسي راکو پريت پياري
لگن لگاؤ توڙ نياؤ

2- سيل سنتوک ڪِميا انگ جرنا سيس نواءِ چَرن پر ڌرنا
اپني صاحب ڪا مُجرا پائو

3- ياؤ سُياؤ ڪر راکو پيڙا سُرت نُرت لي ڪيجئي ميڙا

دم دم ايسا اڃرج اماؤ

4- بڇني ساچ سدا نرواٽا    پاؤ آد اصل نڪاٽا

مرت لوڪ ۾ ڦر نہ جائو

سيوگ: پرم آنند سُک ايسو ڪهيئي "روحل" رمز سمجهہ ڙِرهيئي

ست سُبد سُون نينهہ لگائو

## (اردو) "وانی" رُوپ

تھل: لینا ہووے تو لیجیے، مارا بھائیڑا، ایہی لینے کی بیلا

مانکھیو جنم ہیرو ہاتھ نہ آوے، بھرے چوُراسی لکھ پھیرا

۱- شام گھٹا سر سیت بھیا ہے، اَجھوُں نہ آوے لاجا

جے نر تریا کِرنی سُوں تریا، سریا واں کا کاجا

۲- ہنسا وہ جو ہنس گت چالے، چھِیلر پاؤ نہ میلے

سادھ ہووے جاں را گھٹ اجوالا، عقل کلا میں کھیلے

۳- گیان کتھے نر رہنی نہ رہتا، بِن رہنی کیسا گیانا

من پربودھ سکے نہ اپنے، اوُراں سُوں جھگڑا سانا

۴- سیس اُتار دھریا گُر آگے، اب کوئی سنسا ناہیں

پانچوں الٹ ایک گھر لاؤ، انبھوَ آتم ماہیں

۵- بھئی کِرپا تب سوُدا بنیا، بیکھ بھگت نہیں ہاسی

روحل رتن امولکھ پایا، سہر ساٹے ابناسی

(1) "اگر تجھے وصال یار کی خواہش ہے تو ملنے کا یہی وقت ہے انسانی روپ انمول ہیرا ہے جو بار بار نہیں ملتا۔

(2) تیرے سر کے بال سفید ہو گئے ہیں ابھی تک تجھے شرم نہیں آتی کہ کچھ وقت الٰہی کی یاد میں گذاروں جو لوگ بھی پار ہوئے ہیں وہ محنت اور کمائی سے ہوئے ہیں۔

(3) جو ہنس ہوتے ہیں وہ کیچڑ اور مٹی میں اپنے آپ کو میلا نہیں کرتے یعنی درویش اپنے آپ کو برائیوں سے پاک رکھتے ہیں۔

(4) گویا صحیح درویش وہ ہوتے ہیں جن کا اندر صاف اور روشن ہوتا ہے۔ واعظ جو نصیحت کرتا ہے اس پر خود نہ چلے تو کیا فائدہ یعنی دوسروں کو نصیحت خود میاں فضیحت۔

(5) اسی وائی میں روحلؒ صاحب فرماتے ہیں کہ میں نے جب اپنے سر کو اپنے مرشد ہادی کی خدمت میں پیش کیا تب میرا شک اور گمان جاتا رہا اور راہ حقیقت پائی۔

(6) آخری دوہے میں آپؒ فرماتے ہیں کہ میں نے مرشد کی مہربانی سے یہ مقام پایا ہے جو کہ ہنسی اور مذاق کا کھیل نہیں ہے۔ روحلؒ صاحب فرماتے ہیں کہ میں نے ایسا بے بہا ہیرا پایا ہے جو کبھی ختم نہیں ہو سکتا۔

## (اردو) بھجن رُوپ بلاولی

تھل: موہ لیا موہ لیا میرا من، موہ لیا جادوگر نے

۱۔ ناں جاناں کیہا چوٹک لایا، نیند پڑی نُوں آءِ جگایا
نظر اسان ول دھرنے

۲۔ بِرہ بان اندر سُوں چھوٹے ممتا مٹکی سر پر پُھوٹے
گئی ہنتی جل بھرنے

۳۔ گیان گلی میں درشن دیا، پائے ڈوری اپنا کرلیا
چِت لگا جاءِ چرنے

۴۔ ایہی دان مانگے جن تیرا، ”روحل“ کوُں راکھ لے اپنا چیرا
آءِ پڑیو تیرے سرنے

## (اردو) بھجن رُوپ بھیروی

ٹھل: اساں فقیراں نوں، صاحب لگدا پیارا

۱۔ گھٹ میں گنگا گھٹ میں جمنا، گھٹ ہی میں ٹھاکر دُوارا

۲۔ گھٹ میں برہما گھٹ میں وشنو، گھٹ ہی میں شِو کا پسارا

۳۔ گھٹ میں چندا گھٹ میں سورج، گھٹ ہی میں نو لکھ تارا

۴۔ کہنت "روحل" سُنو بھئی سادھو، ڈھونڈھ لدھا گھر سار

## (اردو) بھجن رُوپ کانڑا

ٹلھ: موہن سُوں پریت، لاگی ہے موری

نا جاناں کیہا چیٹک لایا، آپ کنوں چا آپ ملایا

پاءِ پریم کی ڈوری

۱۔ سُرت نُرت کی دُھونی لگائی، بِن جِبھیا کے بات بتائی

کھس لیا دل چوری

۲۔ انحد وانی اکھنڈ دُھن لاگی، بھیا چِت چیتن سُبدیا بھاگی

توڑوں لاگے توڑی

۳۔ پانچ سکھی مِل منگل گایا، "روحل" رین گئی دِن پایا

ملیا شیام کِشوری

# (اردو) ھنسا روپ جوگ

ٹھل: ایسا کوئی ھنسا کایا گڈھ جیتے، دیس ہمارے آوے

۱۔ کرم جال کے ماہیں الوُجھا، کِم کر پھند کٹاوے
پورے گُرو کے چرن کنول پر، اپنا سِیس نِواوِے

۲۔ ست سبدھ ست نام کا بیڑا لے، پریم کی فوج چڑھاوے
سُرت نُرت کا جھنڈا ہتھ کر، ڈیرا آگے ڈِیواوے

۳۔ ارد اُرد میں کرنت لڑائی، باونَ جودھ ہٹاوے
پانچ پچیس کا ڈیرہ لوٹے، آگے منزل اُٹھاوے

۴۔ من کو مار سب دیس لوپے، انڑ کا کھیل سماوے
دھام اڈیٹھ کا باندھ ٹِھکانا، نرگُن کا گُن گاوے

۵۔ حد گھر چھوڑ بے حد گھر چلنا، پھر پاچھا نہیں آوے
چوتھے پد سُوں پد اگوچر، پورا ہووے سو پاوے

۶۔ رین بین اُونھاں کچ ناہیں لِگا پاچا نہ آوے
چوتھے پد تے ای پد اُوچو، پورا ہووے سو پاوے۔

۷۔ روحل نام انامی ناما، نج نہیں نام کہاوے
اپرم کہیو نہ جاوے، جاءِ غیبی غیب سماوے

## (اردو) هوری رُوپ بسنت

ٹھل: لعل گلال اُڑائے ہوری کھیلے، نِرنجن ہاں رِی سکھی
میری کایا مندر میں، اَھ نِس منگل گاوے

۱۔ ہار سنگھار پُھلوں کا سہرا، آتم رام چڑھاوے
۲۔ کال کرودھ مٹی جب ممتیا، ہر چرنے چِت لاوے
۳۔ گیان گُلال دُھوں دِس برسی برہہ بادل لاوے
۴۔ انتریامی سُوں کھیلوں ہوری، "روحل" رنگ لاوے

## (اردو) ھنسا رُوپ پہاڑی

ٹھل: مایا کے پھند میں ہنسو بندھانو، ای امر لوک کم جاسی
ہتو نِربندھ پھر بندھن میں بندھانو، پڑ گیو کال کی پھاسی

۱۔ گھر اپنو بُھول گیو پرانی، جس گھر کو ہنستو باسی
ہنستو نِربندھ آئے بندھانو، پڑیو کال کی پھاسی
۲۔ مات پِتا بھائی کُٹمب قبیلو، بُھیو پَروار کو پیاسی
سُت بھائی سنگ نہ چالے، چُوکے ناں چوراسی
۳۔ لوک لاج کُل مرجات چھوڑ، نِربھئو رہے نِراسی
لگن پریت گُراں سُوں لگاوے، تو پاوے پد ابناسی
۴۔ پورے گُر بِن پار نہ پاوے، گنگا ناوے چاہے کاسی
سر ساٹے کوئی صاحب پاوے، ہاس نہیں کوئی ہاسی
۵۔ لاگی چھاپ جب ستگر کی، من چِت بھیو وِشواسی
کہنت "روحل" تب سہجے پایو، میں ابناسی کا باسی

## (اردو) ھنسا روپ پہاڑی-کانڑا

ٹھل: لاگی لگن سجن سے، کس کو کہیو نہ جاء
چھوڑوں تو چھوٹے ناہیں، لوں لوں رہیو سماء

۱۔ بے چوُن موُن کہتے ہیں جس کو، اُس کے ہاتھ نہ پاء
دیکھن میں آوے ناہیں، سو بِرہ دِیو بتاء

۲۔ بِرہ کے اس بُچھو کا، جس کو ڈنگ لگا
تجھ بن کوئی نہ جانے، اس درد کی دوا

۳۔ ایہہ ریختہ "روحل" کا، سُنے کو چِت لگا
جس تن لاگے سوئی جانے، عِشق ہے بڑی بلا

## (اردو) بدھاوا رُوپ ایلیل

ٹھل: آج مورے گھر سنت پدھاریا، سنت پدھاریا ہرجن پیارا
بل بل جاؤں بلہارا

۱۔ آج مورے آنگن ہوئی بدھائی، وِرتا منگل چارا

۲۔ بھاؤ بُھگت کی کروں رسوئی، آنند کروں آھارا

۳۔ سیل سنتوک کی سیج بِچھاؤں، پاؤں موکش دُوارا

۴۔ کہنت "روحل" سنت بھلاں جی پدھاریا، پایا درشن دیدارا

(اڄ مون وٽ مرشد آيو آهي. مرشد آيو آهي، جو خدا جو پيارو آهي. جنهن تان مان هر هر صدقي ٿيان! اڄ منهنجي اڱڻ ۾ خوشي آئي ۽ خوشي منائجي رهي آهي. سندس طعام سندس وعظ ۽ نصيحت ٻڌايان ۽ خوشي سندس چادر ٺاهيان. صبر ۽ شڪر جي سيج وڇايان ۽ ان جي رستي ڇوٽڪارو حاصل ڪريان. "روحل" چوي ٿو ته مرشد آيو آهي. شال سندس درشن ۽ ديدار حاصل ڪريان.)

## (اردو) رام کلی روپ پربھاتی

ٹھل: سادھو جن چنتا کیوں کریں، جاں را صاحب ہے شاہوکارا
چاہ کرے سو آءِ ملے روز سانجھ سویرا

۱۔ روٹی لنگوٹی اتنی، داتا دیون ہارا
آپ ڈیراوے آپ نوں، ہریجن ہر کا پیارا

۲۔ پنکھی پنکھیرو اِجگرا بِجگرا، سب جیوؤں کا سہارا
کتنا کیٹ پلنت ہے، داتا دیون ہارا

۳۔ نو نِدھ پچھی سنگ سدا، رِد سِدھ بھریا بھنڈارا
بانٹ برتاوے گھر گھر، مایا اننت آپارا

۴۔ ہریجن ہر کا گماشتہ، ونجے نام واپارا
"روحل" رُگھور رِدے لبے، پُونجی پُورن ہارا

## (اردو) ہوری روپ سارنگ

ٹھل: ایسی میٹھی دُھن سُنی گگن منڈل میں باجوں کی
جھکور لاگی جیسے، گھور گھن کی

۱۔ پریم پچکاری ماری، بھینی پیا سنگ پیاری
کبھوءَ نہ ہووے نیاری، ایسی پریت جِن کی

۲۔ گیان کو اُڈیو گلال، ہورِی کھیلے میرو لعل
سُن کے انوکھے خیال، سُدھ بھولی تن کی

۳۔ باجے باجا مردھنگ، کبھوءَ نہ پڑے بھنگ
"روحل" کو لاگو رنگ، آسا پوری من کی

## (اردو) وانی رُوپ جوگ

تھل: اگم پنتھ کی مہما بھاری، کبھوءَ نہ اُترے پریم خُماری

۱- گیان نہیں دھیان جوگ نہیں ساجھا، سمجھیا کُمت جیت نہ ہاری
ساکھی نہ سبدھ اوھنگ نہ سوھنگ، بید کتیب سکل سُوں نیاری

۲- ہندو نہ ترک جوگی نہ سنیاسی، رہنت اڈول نہیں بیکھ دھاری
سُورا سوئی جو سنمکھ جُھوجھے، بھینت بھرم کی گیری ڈاری

۳- اُن مُنی پُرش ملیا گھٹ ماہیں، جاں کی پریت لاگی اتی پیاری
انتریامی انتر کھولیا، ممتا من کی سبھے ماری

۴- جہاں کچھ نہیں تہاں کچھ پایا، سَتگُرو صاحب کی میں بلہاری
"روحل" رین گئی دِن آیا، ارس پُرس گھٹ ملیو مراری

### روپ پڇاڻ

ٽل: اپنا رُوپ پڇاڻ، سمجھ من درسن ايھي
جئسي سِنگھ، اجيا سنگ ڏولي،

:1 آپ نہ چيني، پرمي پُولي
جانت ھوءِ اجان

:2 ڪستوري وسي مِرگھ ڪي مانھين،
بن تن ڍُونڍي، سُونگھي جائين

:3 ھوءِ رھيا حيران
جن تمڪو نِشچئہ ڪر جانيا

:4 رمتا رام سڪل گھٽ مانيا
سو ساڌو پَروان

:5 تين لوڪ مين تُمرا واسا
ڪاھي قِدرَت ھوءِ اُداسا!

:6 جان سڪي تو جان!
جڏ ميري پريت صاحب سنگ لاگي

:7 "روحل" پينت پرم ڪي پاگي
آتم مين غلطان

1. (پنهنجي صورت کي سڃاڻ اي دل، سمجهه من، اهوئي سچو ديدار آهي. جهڙيءَ ريت شينهن ٻڪريءَ جي صحبت ۾ ڦاسي، پاڻ چري نٿو پر عجيب وهم ۾ مبتلا آهي. ڄاڻيندي به اڄاڻ بڻجي ويو آهي:

4. مشڪ هرڻ جي اندر ۾ موجود آهي، مگر هوان خوشبو کي رڻ پٽن ۾ ڀوليندو ٿو رهي. اهڙي ريت حيران ۽ پريشان آهي.

5. پرجن توکي يقين سان ڄاتو ۽ سڃاتو ته اهو سڀ جاءِ تي وسندڙ رام پنهنجي اندر ۾ آهي. اهوئي صادق صوفي آهي.

6. ٽن لوڪن جي اندر تون وسندو رهين ٿو. پوءِ ڇاجي لاءِ اداس ٿو گذارين! ڪو ڄاڻڻ وارو هن حقيقت کي ڄاڻي سگهي.

7. جڏهن منهنجي محبت ان مُرشد سان لڳي، وهم ۽ سنسي جي پِٽ پڄي پئي. (تڏهن) مان روحاني دنيا ۾ گم ٿي ويس.)

8. هن شبد يا پڄن جي اندر، فقير صاحب، پاڻ سڃاڻڻ جي تلقين ڪئي آهي، جنهن نظريي بابت مٿي بحث ڪيو ويو آهي ته اهوئي صوفيءَ جي زندگي جو وڏو مقصد آهي. ڪوي ڪبير فرمائي ٿو:

"ڪاهي ڪو پرمت بانوري، اوهه تو تيري پاس هي،
وه وياپڪ تيري مانهين، پُهولون مين جئسي باس هي،
باهر ڪو دوڙي هات نه آوي، مِرگهه ترِشنا کهيل،
الک امورت، امر ابناسي، تو مانهين پرڪاش هي".

ڪهڙي وهم ۾ وڪوڙيل آهين، اهو ته توِوٽ آهي! اهو هر شيءِ تي بسيط، تنهنجي اندر اهڙيءَ ريت آهي، جيئن گلن جي اندر خوشبوءِ سمايل رهي ٿي. تون ٻاهر ڊڪندو رهين ٿو، پر هو توکي ائين هٿ نه ايندو. هيءُ ته مرگهه ترشنا جو کيل آهي. اُج اُجهائڻ لاءِ، (رڃ ۾ هرڻ جو ڊوڙڻ) آهي، اهو الک، جنهن کي ڪابه صورت نه آهي. هميشه جيئڻ وارو ۽ فنا نه ٿيڻ وارو، تنهنجي اندر ۾ ئي جلوه گر آهي.)

## سبد رُوپ: 1

ٽلهه: هم هُون صاحب سڪل ڪُوپالڪ، مين ابناسي اُپاوَٽهارو

-1 گِررَوَر سي پهلاج گڙڪايو هات ڏي مين آپ بچايو
اگني مان باغ بنايو تورٚ نانُن سي هرناڪش ڏاريو.....

-2 راجا هريچند نا ويراگ مين ڏينو تخت ڇڏاءِ کي تياگي ڪِينو
راڻي تارا نا مارڻ آيو پڪڙ هاٿ مين آپ بچايو اهڙو ساچ اُباريو.....

-3 ڪورُون پانڊون ڪا کيل رچايو ڪراڌ مات مين آپ لڙايو

دروپـدي ڪـو چِيـر بڑهـايو، مهـا هماليـہ يڌشـٽر تـاريو....

-4 ڪل يگ ۾ ہلي ڪو سَت وَياپيو، ست ڪي ڪارڻ مهايگيہ ٿاپيو

لـــي ڪـــي وِوان او ســـورگ پـــڌاريو....

-5 نـام ديـو ڪِـي مين ڇَـن ڇَنائي، ڪرمـا ٻائي ڪِي ڪِچڙي کـائي

نائي هوءِ مين ڪوڙهہ مِٽائي، سئِن ٻگت ڪو مين ڪاج سنواريو....

-6 ڌني ٻگت ڪا هُووا مين هاري، ٻانڌ ڪيڌاري مين ڪيني ناڙي

پريم پِيلني سُون پريت مين پالي، ٻيرليا هاٿ سهنس پساريو....

-7 ساڌ ڪبيـر هُووا مين ڪاسي، مِل پنڊتان سُون ڪيني هاسي

ڪـن پـل ۾ ڪَبيـر پيـا اُداسـي، پـر ٻـارد پـار اُتـاريو....

-8 وِش ميـران ڪـو هـم پيئـو، اننت سنتان ڪـو ڪـارج سِڌ ڪِيئـو

جِنهہ همـارو سـرنو ليئـو، وان ڪُـون مئِن ڪڌي نـہ وِسـاريو....

-9 پريا پرپُور جانهين ڪا تانهين، سڪل سُون نيارا سڪل ڪي مانهِين

ڪهت ”روحل“ هم روحل ناهين، سو هُون صاحب کيل رچايو....

## سہنڊ رهاءُ رُوپ

تلھ: راتـي پـريم پياسـي، مِـٽ گئـي ممتـا ٽُٽـي جَـم ڦاسِـي

-1 چيـتن چنـدر ڏهـون ڏِس جَهلڪي، پِنڊ بِرهمنڊ ۾ سـگل چوراسـي

ڪهـان رس امـرت پـوجن ڪـاوي، ڪهـان وِرت ڏنـڊ سـدا اُپواسـي

-2 عجـب لـيلا تـوني رچـائي، ڪهـان پيـو چـور ڪهـان سنت واسـي

کيـا ڪَهُـون ڪُـڇ ڪهيـو نـہ جاوي، ڏيـک اچنيـا آوت مُوهـہ هاسِـي

-3 ٻانـت ٻانـت ڪـي رنـگ رچـائي، ڪيـا بيـڪ ڪيـا ابناسـي

ٿـانور جـنگم سـگل سِرشـٽ ۾، الـڪ نِـرجن جـوت پَرَگاسِـي

-4 گيـان پنـڊار گُليـو دل پِيتـر سـدا سـيتل مـن وئنڪـٽ واسـي

تيُـون سُـهاڳڻ سـنمُک پيـا سُـون، ”روحـل“ رنـگ لگـو ابناسـي

## رُوپ پـڇن

رهـاءُ: پريـو جـي مـئِن سـرن تمهـاري آيـا

مـن ۾ ممتـا رهـي نـہ ڪـائي، درد مِٽيـا سُـک پايـا

-1 گيـان سُـورج گهـٽ پِيتـر اُوگـا، اکنڊ جـوت رنـگ لايـا

جِـس ڪـارڻ جـگ ڦِـرت اُداسـي، سـو گهـٽ پِيتـر پايـا

2- ڪام ڪروڌ ڪا ڏنگ نهي لاگي، مُوهہ نہ وياپي مايا
ڪايا ڪو ڪُليش لعيش نهي لاگي، سوئي شهر بسايا
3- جنم مرڻ ڪا سنسا ڀاڳا، چيتن سُون چِت لايا
پارس سُون جب پرچا لاگا، لعل امريئي ڪايا
4- اگم پيد انڙ ڪو مارگ، ستگور موهي بتايا
"روحل" رتن امولڪ مِليا، ڀاڳ پراپت پايا.

## سبد رُوپ - 4

ٽل: جاٽي نهين ڪو مرم همارا
هم هون سرٻ سرٻ ڪي مانهِينانت سڪل سُون نيارا

1 انترا: آد پيي هم هُون، انت پيي هم هُون مڌيہ ميرا وِستارا
ميري بجر ديهہ انوپي (نرنتر) پرگهٽ ڪِيا آڪارا
اسنڪ جُڳان سُون گپتي رهيا آپي هي آپ نِرڌارا
پيڇي هم ست سُبد ڪيا پرگهٽ جان سُون پيا رٿوڪارا
2 اڻ گهڙ عقل نڪلنڪ نِهہ نامي جيُون ايڪ بِرڇ ڏس ڏارا
ڏار ڏار مان ڏس ڏار چوٽي جس ڪا پيا پسارا
گت ڪي ڪارڻ اويگت ڏام تاپيو اڪئہ مندل چوبارا
اُوهان اِڪ ميرا ونس رَهنت هي سو ڪهيئي اپرم اپارا
3 آرنب مانهہ تيج اُپايا ڪِيا وان پون ڪا وستارا
اِنچيا مُون پانچ تنت ڪيا پيدا انڊ ڪاڻ اپارا
ايڪ اندا قُوت پڙيا جل مانهِين هؤا سهيس ڪلي ڪلتارا
اس نايي سُون اڪ ناڙي نڪسي برهما بيد (ويد) اُچارا
4 برهمانڊ رچاءِ چار جُڳ ٿاپيا پيا شِو شڪتي ڪا وِستارا
اُتپت لي بارهہ پنت هلايا يهسب اولا بنوارا

5 سپوگ:
بچڙيا هنس ڪوئي مُجهہ ڪو پُهنچياوهي ميرا سنت سچارا
اسنڪ يُوم وان ڪو ڏيئون پاتشاهي ڪهي "روحل" نِرڏارا

## سبد رُوپ - 5

تل: ساڌو مِتيا منڊپ منڊاڻا، جُوتي اِشٽ ٻانڌ ٻيٺا
سپ ڏيڪت مانهه پُلاٽا

1-انترا: برهما وِشنو مهيش گنيشا منڊپ مانهه ٻنڊاڻا
آپ ٻانڌا اب ڪِرم جُوتي چار يُگ مانهه اٽڪاٽا
2- ڪوئي ڪهي اليل پُرس هي صاحب جل مانهه جل مِلاٽا
پاٽي هووي صاحب تو سُڪ ڪيون جاوي يه تو ڪوڙ ڪهاٽا
3- ڪوئي ڪهي شِو شڪتي هي صاحب جوڙي مون جرڪاٽا
ڪر ڪر يوگ ايهه يوگي مرگئي رلئه مانهِه سماڻا
4- ڪوئي ڪهي توسيس هي صاحب جس پر بار اٺاٽا
ڪورم سيس ڪونجرپي مرگئي ڪال ڪي ڦانس ڦرايا
5- ڪوئي ڪهي تومن هي صاحب پون پراڻ ڪهاٽا
نوان تتان سُون هي صاحب نيارا ايهه تو ڏوئي سرم اُلجهاٽا
6- ڪوئي ڪهي چاند سورج هي صاحب آرڏ نام اُلٽاٽا
چاند سورج تارا پتنگ جوت ڪا اڪل ڪلا ۾ ڪِلاٽا
7- آد يي نهين انت يي نهين مد نهرڻ موڙ ڪاٽا
اِڪيسي برهماند چڪر ڪال ڪا جم ڪي جهڙپ جهپاٽا
8- ارب ڪرب ڪروڙ مون ڪوئي سُورا امر لوڪ پهچاٽا
اور سرب چوراسي ڪا واسي منيا نا آٽا جاٽا
سيوگ: اونچ هووي نيچ ڪوئي آگيا پالي ڪيا راجا ڪيا راڻا
ڪهت ”روحل“ ميرا ڪهيا ڪوئي ماني تو بتاؤن اصل ٽڪاٽا

## رُوپ- 7

تل: چيتن راجا چڙهيا يُڌ اُوپر جاسون بنڪا گڙهه ليٽا مورا پائي
همت، هٿيار، ست سُبد، گن گرو ڪا جاسُون ڪُوڏ ڪُوڏ ڪرنت لڙائي
1- وِرهه ڪي فوج چڙهي ات ڀاري جا سُون انحد باجي نغارا
جهنڊا جُهولي مها ٻل اگم ڪا جان سُون ڪِيا ميدان ۾ مارا
2- ڏوئي دل آءِ ڪٽريا رڻ مانهين جا سُون ڪيهه اُڏي آسمانا

سِيس بنا يُڌ ڪرنت هي سُورا — لاگ رهيا گهمسانا
3- سُرت ڪي سُرنگ گگن گڙهه توڙيا — جا سُون منڊل پگان مانهه ڪيا
ترشنا هتاءِ ممتا من ماري — جا سُون پڪڙ جائي گڙهه ليا
4- تيج ڪي توپ چَنا دم دارُو — گيان ڪا گولا اُڙايا
موهه پرم ڪا بُرج ڀاڳا — جا سُون من ڪا ٻل هٽايا
سيوڪ: ساري جِيت، بيٺا سِنگهاسن — اٽل پائي پاتشاهي
”روحل“ صاحب سڪل ڪا داتا — جا سُون اُلٽي اڪل چلائي

## رُوپ- 8

ٽل:اُڏ ڪوئي هنسا ڏيس هماري آوي — ڪري مانسرور ڏيرا
1- پؤ ساگر ڪي ڪانٺي رُونڪڙا — جا مين ليا هي بسيرا
ڏال پات وي را الوڏا مانهي — پنڪ مت ڪوئي پنڪيرا
2- مرت لوڪ ۾ مر مر جاسِي — ڪاسي چؤراسي را ڦيرا
چوڏهه جل ٿل، ڪال ڪا گهيرا — ڏِيا چؤڦير گهيرا
3-اڻ هوتي رين بيچ مين پڙ گئي — جا مي پرم انڌيرا
اُوئي ڏيس هلو، جهان سرب چانڻا — اوگي سُور اُجيرا
4-ايهه بُگلان ڪا ديس هي، هنسا ڪا نهين — اُڙ ڪر چلڻا سويرا
پورڻ هنس ملي ڪوئي هنس نا — تولي جائون پيڙا
5- سيوڪ:آگي سُون آگي اوچل نگري — پرم ڌام سي پرهيڙا
ڪهت ”روحل“ سنويئي ساڌو — اُوهان هي آسڻ ميرا

## رُوپ- 9

ٽل: ساڌو، ميرا انت ڪِسي ني نه پايا
اپني واري سب ڪٿ گئي سوايا

1 انترا: ايڪ هي ايڪ سڪل سُون نيارا — نهين ڪسي ڪا جايا
نهين ڪوئي مات پِتا هي ميرا — جُوني گرڀ نه آيا
2 دِرشٽ نه آوي مُشٽ نه پڪڙي — بجر اينگي ڪايا
ڏور اُوپر مين پُتلي رمائون — نٽ جيُون کيل بنايا
3 نهين ميرا ٿان ٺِڪاڻا ڪوئي — نهين ڪهڻ سٽڻ ۾ آيا
ٿانوَ ٻانڌ سب پچ پچ مر گئي — ڪنهن ورلي وسايا

4 چوڏهن لوڪ ۾ سڀ کوج ڪرنت هي — گنتي الک مايا
ڏيهي ڄُتي پُونجي ٹُٹي — گهر ڪا مُول گنوايا
5 ٽوڙ ٺهرائي پانڌ پيتي ڏارا — بندوق نشان بٹايا
بندوق نه ڄُتي نشان نه پايا — پيڇي جنم ڀُلايا
6 تاس ڏي تن ڪُون ڪئي ڪروڙ مرگئي — ڏو ڏن ڏوُت هلايا
ميرا چاهيا مجهه مين سماوي — ڪوئي اِڪ سمجهه سمايا
7 سيوگ: پر گهٽ هوئي اس جڳ ۾ آيا — ”روحل“ نام ڌرايا
روپ ميرا تو سڀ ڪوئي ڏيکي — مين اپنا اروپ ڇپايا

## ٻروپ - 10

ٽل: پنِڊ برهمنڊ ڪي کوج بِنا — صاحب ڪي درگاهه نهين پاويگا
لاک سياٹپ ڪرو چٹرائي — هُنر هزار هلاوي گا
1- انترا: پوري گرڪِي دامن پڪڙو — چرني سِيس چڙهاوي گا
مهر موج گران ڪي پاوي — ايسي لگن لگاوي گا
2سار سُبڌ سون ڪايا پلٽي — سهجي ڏُن لگاوي گا
ديپڪ لي مندر ۾ آوي — تو ڪيل عجب ڏرساويگا
3چڪر کوج ڪلا ڪو سمجهي — اپنا هنس اڏاوي گا
سگم چوڙ اگم گهر اَلٽي — تو امر ٽڪاٹا پاوي گا
4پڪڙ ڏور ڪري نشانا — سِڌي راهه چلاوي گا
سات آڪاس ڪي پِرول اُگهاڙي — ڪونتل گهوڙ ڪُڏاويگا
5سيوگ: اوچل ڌام اويگت سُون آگي — اُوهان جاءِ سماوي گا
”روحل“ کوج مٹي جڌ ساري — پيڇي آوي نهين جاوي گا

## ٻروپ - 11

ٽل: هم هون صاحب سرٻ ڪا مالڪ — خالق خلقٹهارا
جات اجات سُون نِيارا ڪيلون — ايسا سروپ همارا
1- انترا: ميرا اويگت سُون اظهار ناهين — ناهين ڪوئي روپ اڪارا
چوڏهن لوڪا ڪيس برهمنڊ لو لروپ ڪسي نهي پايا — ڀُولا ڏيک پسارا
2- گهر گهاٽ ڪُون ست ڪر مانيا — ڙُگهٽ لاگي نِڪاراِلي تو ٻنيا پسارا
ميرا سروپ اوگت نهين جاني — ڀُول گيا جڳ سارا
3- سارا سنسار هي ڪال ڪا چارا — پڪڙ ڪرنت آهارا
جس ني همارا وچن گرهه لايا — ڪر چليا کوج نِڪارا

4- نقل ڪو ڇوڙ اصل گھر پاوي — اُتري پؤ جل پارا
5- سيوگ: پؤ مِٽيا نرپؤ هوءِ رهيا — تَج موهه ڪي ڌارا
"روحل" اوهنگ (رهنت) سدا سک مانهين — جي ڪوئي جاني ويچارا

## روپ - 12

ٽل: تِر ڳاؤن ميرا تِر نام همارا — آپو هي آپ رَهُون نِرڌارا
1- نوان تنتان ڪي مانهِين — تاهِين ميري ڪايا
پانچ پچيس ناهين ترگڻي مايا
2- ڪلا هماري سڪل ڪي مانهين — هم ڪُون آڌار ڪِسي ڪا ناهين
3- سب ڪوئي سنت ميرا نام اُچاري — هم ساڌن ڪي، ساڌ هماري
4- مجهه ڪو تو اڪو ميرا سنت جاني — اور انڌا لوڪ نهين پڇاڻي
5- سرب مانهِين سرب سُون نيارا — ڪهت "روحل" او سرُوپ همارا

## روپ -13°

ٽل: ايسا اڪل ڪلا ڪا کيل هي — ساڌو اي رُوپ اَروپ ڪو ميل هي
1- رُوپ هي قوتا آرُوپ سمونڊ هي — لهر روپ ڪي مانهِين
لهر سمُونڊ ۾، سمُونڊ لهر ۾ — لهر سمونڊ بن ناهِين
2- رُوپ هي پُتلي، اَروپ سوئي تَت هي — جِس ڪي هات ۾ ڏور
رائي تہ ماند هلاوي پُلاوي — پردي پئي هئي چور
3- جيؤن وڏ ڪُنوار وهنواري سا سُوري — ڪادي گهونگهٽ لاوي لاج
آپ ڇپاوي اوران ڪو ڏيکي — مُکون نہ آوي آواج
4- روپ ۾ "روحل"، اروپ هي قدرت — قدرت نرمل نُور
گپتي نُور پرگهٽ نُور — آد انت پرپور

## روپ - 14

ٽل: ساڌو ڪوئي سمجهي رمزيون جاني، ڏيکت سُنت پُٽڻ ۾ نہ آوي
اي توانيؤ مُون ارٿ پڇاڻي
1- جگت تُرنگ سمُونڊ هوءِ نيارا — سمُونڊ مُون سُرنگ، اَناوي
مِٽ گئي تُرنگ سمونڊ هوءِ رهيا — پيڇي تير نظر نهين آوي
2- جِيؤن هيج ڪا چاند سلٽ سنگم مين — آپ ڪو ڪلا ۾ آوي
دن دن وڌت سوايا — پُورنما ڪا گهر پاوي
3- اوگا پاٽ ڏرڻ ڪي اوپر — نؤ ڪند تيج پرڪاسا

ڪانچ تيج پيڙا لي جاوي　　آپ هي آپ نِراسا
4- ڪنچن ايڪ انيڪ پُوڪن　　اننت نام ڌرايا
پُوڪن پانچ ڪنچن ڪرليا　　اننت نام مِٽايا
5- تپسيا ڪر راجيسور هوءِ　　تپ ڪرپيا نِيارا
ڪِيني ڪمائي نرڦل نهين جاوي　　جِس ڪوماني جڳ سارا
6- ساچ ڪهت هُون ڪوئي ساچا هووي　　سُني همارا هيلا
"روحل" صاحب سڪل سُون نيارا　　آپي آپ اڪيلا

## رُوپ- 15

تل: ساڌو سڀ من ڪا وِستارا من ڪي هئي اُتپنت من هيءُ پڳائي
من هئي سڪل سُون نيارا

1- من هئي آڪاسي من هي پاتالي　　من جوڙا نر ناري
من هئي راجا من هئي پرجا　　من هئہ بڙا اهنڪاري
2- من هئي گهاتي من هِي پاپي　　من ٻوڙي من تاري
من هِي بِگاڙي من هي سُڌاري　　من سڀ ڪاج سنواري
3- من هي پُولا من هِي سمجها　　من اگيا ني من سياٽا
من هي گروجي من هِي چيلا　　من سُون منش اَلجهاٽا
4- من هي چيتن من هي ساڪِي　　من آتم برهما اؤناسي
من ڪا ميلا من ڪا کيلا　　پُورنما ڪا گهر پاوي
5- من موُجي اَلت گهر آيا　　آپ مين آپ سمايا
"روحل" رُوپ اُروپ سُون نِيارا　　نِهہ نِامي نام ڪهايا

## رُوپ- 16

تل: چيت سويرا چلڻا راهہ　　بيگا اٿ پراٽي مان صلاح
1- اؤگهٽ گهاٽ سرويم گيلا　　ٻن پڳ پينڊا چلڻا اڪيلا
ڪرت پڪار سانير هيلا　　غافل هوئي ڪيون پيو گمراهہ
2- تُرت چلڻ ڪي تياري ڪيجئي　　گهڙي اِڪ پل دم ڍِل نا ڏيجئي
اپنا اگم ڪا مارگ ليجئي　　تو تم پُهنچو ڪهُون نُور ٺاهہ
3- جاني نا ڏور رهن نا نيڙا　　ڪٽنب قبيلا ڏيسئي نہ تيرا
ڪو نِيءُ پُڪاري ليڪر پيرا　　پِيءُ ساگر ڪا پاري درياهہ
4- اب ڪا چُوڪا پيءُ پيءُ پُولا　　ڪُبڌ ڪُمت سنڱ ڪيئي نرڪولا
نام ڪُون چوڙ چوراسي مُون ڏولا　　هر بِن ڪون تيرا همراهہ

5- ڏيهہ مانڪ تو امولڪ پائي — پجن ڪئي ڪچ هوت پلائي
جان سڪو تو جان ميرا پائي — وير وير مين ڪرُون آگاهہ
6- سار سُبد ۾ الٽ سمائو — لهر بهر ڪي مؤج مِلائو
پَوت لوڪ ۾ قرنا آؤ — رهت "روحل" پيچي بيپرواهہ

## رُوپ - 17

ٽل: بازيگر بازي کيلون — ڪوئي ويکي نر سَچيارا
نٽ بازيگر نام همارا — آڏر کيل نيتارا
1- ساتوين پئيال نِشان اُپايا — ڏِهون ڏِس مَنڊيا پسارا
انحد ڍول باجي نؤ کنب اوپر — لاگ رهيا جَهٽڪارا
2- رچيا راج پانچ نؤ پُسريا — اُتپت بنيا آڪارا
برهما وشنو شِو پانڊي رُمتا — ناچ ڪري شڪتِي پيک نظارا
3- پانچ پچيسي سپ جڳ موهيا — تان لاگا تتڪارا
مُورک ڏيکت مِانهہ الوڏا — وِرلا جاني وِچارا
4- جنتر منتر وچن سُڌائي — بنيا ڏس اوتارا
ايسي هلاءِ جڳت ڪوچليا — او پي ناهين ڪرتارا
5- ٻارهن ٻاهتر پنٿ ڪهيجي — اي ڀهي اوليا وهنوارا
پڪا پڪي ڪرواٽيا ٻانڊا — پايا جم ڊوارا
6- نِرگن نام سَڪل سُون نيارا — نِرپيک رهي نِر آڌارا
نِر آڌار آڌار نر راکي — سوئي سِر جٹهارا
7- ساچ ڪهون سُني ڪوئي چيلا — سُني ڪوئي ساڌ همارا
ڪهنت "روحل" ميرا ڪوج وِچاري — تو پاوي کيل اپارا

## رُوپ - 18

ٽل: ڪوئي ايسا صاحب ڪا ساڌ هي — (جو) کيلي سهج سماڌ ي
1- ست سبد ڪي ڏوري پڪڙي — نِس ڏِن ۾ لاگ
پانچ پچيسي مار هٽائي — آسا ترِسنا تياگ
2- اَرڌ اُرڌ ڪا ڪري نِويرا — پورا راڪو پرياڻ
ڪايا ڪوج هووي جب نيارا — تو پيچي نِرواڻ
3- پنڊ برهمنڊ ڪا انڊا ڦوٽا — پاوي امر لوڪ ري ڌام
اڏگ اوچل ديس ڪهيجا — اُوهان هم ليوين وِسرام
4- آوي نہ جاوي مري نہ جنمي — اُتپت پرلئہ مانهِہ

سنت صاحب ڪا ڪرت ولاسا — اِنهي استانا مانهه
5- آڪار هي بُد بُد جيئن جل ڪي مانهي — تيُون اڻ چر اڪل درياهه
آپي هِي اُپجي آپي هِي وِنسي — ڪهت يُون "روحل" شاهه

## روپ - 19

تل: ري هنسا، امر لوڪ سُهاونا — مرت لوڪ مت ٻيس
هنسا، ڪري لي پياٽو پهچ لي — اُلٽ اگم ڏيس ڦِر نهين آوٽا
1- هنسا اي ٻُگلان ڪو ڏِيس — اِٿي جاڻ نه تيري پڇاڻ
هنسا ڪون ڪري تيري پارکا — اي تو انڌو لوڪ اجاڻ
2- ٻوسا گر ڪي سِيرِم — ٻوڏو جاوي سنسار
پڇن ڪيئو سي پار اُتريا — غوطا ڪاوي گينوار
3- هنسا، تيري ڪُل مُون ڪوئي نهين — اي تو جگت بتائو هوئي
هنسا مانسرور ڪي ڏيس ۾ جا — راج هنسا ڪو جوئي
4- اڪيه منڊل ستان هي — اُوهان هريور هنس چوڏار
هيرا موتي لال هين جان ڪو — چُڳ چُڳ ڪرنت آهار
5- نر پوءِ اُگهر گهر گاتو هي — اُوهان پُنهچ ڪڙي پرياڻ
بِگل باجان ري گِرپڙي — ڪوئي اڪ هنس چڙهي نرواڻ
6- اُوهان گيا اور ڦِر نهين آيا — اڏگ اؤچل ڏام
"روحل" ڪو اُت راج هئه — اڏر اگم نِج گام.

## روپ - 20

تل: لاڳي پريت پِيا جي سُون، — اؤر بات سب ٻولي
انتي ڪي ڪوج ڪهيا نهين جائي، — سيج بني پر سُولي
1- دنيا همارا درد نه جاني، — بيدرد ڪيا ٻوجهي ري
لاگو ٻاڻ جان ڪو گهٽ مانهِين، — پيڙا اُسي ڪو سُوجهي ري
2- وِرهه ويراڳ دل پيتر جاگيو — ايسي لگن لڳائي ري
ٻُل گيو هي تن من ميرا، — جنهن دي خبر نه پائي ري
3- ڪون هوءِ هم ڪو هيريو — غيب ڪي مانهه غلطانا
ڏيکون، ڏيک ڏيکڻ ۾ نه آوي، — هوءِ رهيا حيرانا

4- جڏ جنجال گيؤ مِٽ ميرو، رهي نہ ڪُل ڪي آسا
ايڪا ايڪ نام ڪي هي آسا، ”روحل“ رهنت پياسا

## روپ - 21

ٿل: ساٿي! چيتن راجا راج ڪماوي، جان ڪِي پرجا بهُت سُک پاوي
1- محل چوپارا عجب جَهروڪا، چيتن تخت وِراجي
رام نام ڪا نِشان اُپايا، غيبِي باجا باجي
2- ديا ڏرم ڏُوني پِرول بيٺا، جپ تپ فراش ڏوئي
آو داو ڏوئي خاص حضوري، سُرت نُرت پاس هوئي
3- سيل سنتوک پريم وويڪا، پانچون همراهہ وچارا
گيان ڏيان ڏوئي حاضر، آٺ پهراِڪ سار
4- جت ست ڏوئي ڏيس دوان، پوري عدل هلاوي
درڙ سِنگهاسڻ چَتر جهٽاڪا، ڪِميا چَنور ڍلاوي
5- چڪوي راج پيا هي نِريئہ، ڏهون ڏِس ڦر گئي ڏُهائي
”روحل“ راؤرَک سُکي پرجا، جب لاگي چاپ سوائي

## رُوپ - 22

ٿل: اڪل ڪلا مانِہ هريجن ڪيلي رهي نِراسي، آس نهين رکهي
ڏرڻ اُوپر پاؤ نہ ميلي

1- بِنا پگ پينڏي سهجي چالي، گوَن ڪرت هي التي گيلي
جاگرت سووت سُپن سَڪويت، ايڪ ڏن لاگي سانجهہ سويلي
2- بنا ڪنٺي جِبيا وچن اُچاري، اڪر ڪي بات ڪهي بن هيلي
اڪيان بنا اُڻ پوم بتاوي، سُورما رهي وان پنٿ سهيلي
3- بن مُکِ امرت پوجن ڪاوي، منجا ڏاپائي دالدر ٺيلي
انا سُرت سُون اپيا پيوي، امي رس پيالا اڌر جهيلي
4- سُڪرت ڦَل ڦَليو گهٽ پِيتر، رُوم رُوم جا ڪي واسنا ڦهلِي
الک بات لکي گر گم سُون، ”روحل“ سُور ڪهي نج چيلي

## روپ - 23

ٽل: سنت جن پاس هئہ نام ڪا ٻيڙا سُٽت پُوڪار هيلا چڙهہ آوي نيڙا
اگم لوڪ سُون آيا ٻيڙا

1- ست ڪا ٻيڙا لي سڀ ڪو ٻُلائون    سِر سانٽي پيڙا لي جاؤن
ڇُوڙ سنسار هي جوٽ پسارا    ڪال ڪروڌ ڪُپڌ ڪا گهيرا
2- وچن مان چلي ڪوئي سُورا    جم ڪا مٽاؤن جگهڙا جهيڙا
سب مرجات لوڪ لاج ڪوئي    هوءِ نِرواڻ راڪيا چيرا
3- سئين لڪنت مانهہ سُرت لگائي    پؤجل اماپ اٿاگ او ٻيڙا
ڏُوت يُوت مڇ پؤساگر ڪا    ستگر سيل ڪرايا سيڙا
4- پيندبو پياڻا ڪرت رين ڏينهان    جلد جهاج ڪِيا لي نيڙا
پورو سلامت گرو پار اتاريا    ”روحل“ امر گهاٽ ڪا گهيڙا

## روپ - 24

ٽل: هريگتن، هرنام اُچاريو،    نِس دِن گهڙِي گهڙِي
اڪ پل دم اُت بينت،    ڪَڌ نہ وساريو
1- ڦِرت اُداس جگت سُون نِيارو،    من ممتا ڪي موهہ نِواريو
ڪام ڪِروڌ پانچ پچيس لي،    سڀ وِرهہ اگني ٻاريو
2- ڪِميا مها ٻل گيان ڪا ٻاڻ،    ست نام گڻ لي هاٿ ۾ ڏاريو
ڪُليچ ڪرم ڪُسنگ ڀرم وڪارا،    سڀ دَل پڪڙ ڪاٽ سَنگهاريو
3- گهاٽ مٽائي اؤگهٽ راڪيو    نِهڪَلنڪ هوءِ سڀ ڪَلنڪ اُتاريو
مرت لوڪ ڪي آسا ڇوڙِي،    اصل تِڪاڻي آڏو چِتاريو
4- ڪُسنگ تَجيو ست سنگ ۾ راضي،    نام ڪي تار سُون سدا خُماريو
[illegible]ي غلطان انتر ڏُن لاگي،    اننَت اننَت اننتو اُچاريو
5- جِهہ جانِيو صاحب پڇانِيو    ڏر ڏيان سڌ گيان وِچاريو
”روحل“ راهہ سِيڌي چالو    اُن سنتَ هنس اپنو اُٻاريو

## روپ پياري - 26

ٽل: پياري ڏک ڏک ڏور وِڊار جگت ڪو، سنگ تجو ڏيڏيا ڪوئي
سمت ڪارج سمجھو،

1- پياري ستگر سُون سپ هئہ، پرمارٿ جيو ڪا
ڏيوي ٽُرت بتاءِ مارگ پِيو ڪا، پياري راڪ وچن ۾ ڏيان
2- سُوني نج ڪان سُون، مرجيوا هوءِ رهو ڏيان سُون
پياري اؤر ڪام آڪام، سڌ ڪام ايڪ نام هي
3- نام لِينا نِرواٽا، نِج ڌام وِسرام هي
پياري اصل نڪاٽا پائہ، ڏوجي نهين آسا ڪري
4- رڪي نهين پاڇل اؤر، پِيا سَنمُک بسي
5- پياري ارس پُرس هي ديدار، پِيا سَنمُک بسي
”روحل“ صاحب ڪي سنگ سدا، رِل مِل هنسي

## رُوپ پياري - 27

ٽل: پياري مانڪو رتن امول، ڪيسي پن پاويو
1- ڪوڙ ڪُپٽ ڪر جنگ مانهي، جنم گنوايو
پياري چيتنا هئہ توچيت، اچيت ڪيون رهيئي
صاحب ڪو نام سنيار، ساچ تج ڪيون ڪهئيي
2- پياري ستگر تيرا هي شِيام، سِيس چرني ڌرو
سَهس بار قربان، اپنا تن من ڪرو
پياري سر ساٿي نام سٽائي، سهانگو جاٽيو
3- مهر اگم ڪي موج، سُهاگڻ ماٽيو
پياري ستگر ديوي سُهاگ، ڏهاگ آوي نهين
نينا چڙهي خُمار، اُتر جاوي نهين
4- پياري، لٽ پيا ڪي سيج، ڏک وِسر گيا، سپ آنند پيا

## رُوپ چاپ - 28

ٽل: رام نام ڌن ستگر ڏِيا، سِر ڪي سؤدي پيالا پِيا
گهٽ پيتر ڪا کوج بتايا، ست سَبدان سُون سُوجهي ڪايا
1- مول چڪر مين لي درد ڪايا، لِنگ چڪر سُون ديهہ پلٽائي

نــــاپ ڪَنـــول ســـــي اَلٽاڻـــــا، اَهــان هئــہ وُشــنو ڪــا نِشــانا
2- دل دريـــــا پريـــــا پريـــــور، ڏي ڊُبڪــي جِــت برســي نُــور
هــردي ڪنـــول مـــين شِـــو ڏرســايا، هيـــرا ماڻـــڪ مـــوتي پايـــا
3- ڪنــٺ ڪنـــول ۾ هنســا ٻـــولي، ترِويٽـــي ڪـــي ڪِڙڪــي ڪــولي
ينـــؤر گفــــا ۾ ڪـــــرت نواســـــا، ڪـــو اِمـــي رس پيئــي پياســا
4- گگـــن منـــڊل ۾ هُوئـــا جهَٽڪـــارا، اَنهـــد بـــاجي نـــاد اپـــارا
جـــــاڳي جـــــوت ٽِيـــــا اُجـــــوالا، مـــن چــت هــوءِ رهيــا مَتــوالا
5- پـــريم ڪُنجــي سُــون پِـــرول اُگهــاڙي، ايــڪ هــاٽ ڪــي لاڳــي تــاڙي
پـــورب پَڇـــم ڪـــي گهـــاٽي چڙهيـــا، الــٽ اگـــم ڪـــي مـــارگ پڙيـــا
6- ترِڪـــٽ ڪـــول چڙهيـــا نِرواڻـــا، پيڇــي هــنس آڪــاس اُڏاڻــا
جـــائي پُگـــا ڏســـوين ڏوار، سهج سمرڻ سُون ڪيــا ديــدار
7- سيو گ: اســنک سُــن پــر اؤچــل ڌام، اَهــان هــريجن ڪيــا وِســرام
”روحـــل“ صـــاحب آپـــو آپ، مِٽـــي چؤراســي لاڳـــي ڇــاپ

## روپ - 29

ٽـل: مـون ۾ سـڪل، سـڪل سُـون نيـارا، مـــين داس ڪبيـــر ڪهايـــا
(1) هماري ديـس ڌرتي ناهين آڪاسا، نهـــين هـــين دنـــڌُوڪارا
(2) هماري ديس مين چاند نهين سُورج، نهـــين هـــين نـــؤلـــڪ تـــارا
(3) همـاري ديـس ۾ برهمـا نـاهين وِشنو، نهـــين شِـــو شـــڪتي آڪـــارا
(4) ڪهـت ”روحـل“ هـم روحـل نـاهين، ڪبيـــــر روپ همـــــارا

(مان سيڪجهہ آهيان. جنهن کي ڪابہ شڪل نہ آهي، مان پاڻ کي ڪبير جو ٻانهو چوايان ٿو. منهنجي ديس ۾ نہ زمين آهي نہ آسمان، نہ وري اونداهي آهي، منهنجي ديس ۾ نہ چنڊ آهي نہ سج، نہ وري اڻ ڳڻيا تارا ئي آهن، منهنجي ديس ۾ نہ برهما آهي نہ وشنو نہ وري طاقت وارو شِو آهي. ”روحل“ چوي ٿو تہ مان روحل نہ، ڪبير جو روپ آهيان.)

### (1) اٺ ڪيرتن رُوپ

رهاءِ: مــــان ســـرور مـــوتي مُڪتـــا، گُـــور گم بِـــن نـــاهي پـــاوي.
ٽيڪ: پُـــورن پـــدوي پراپـــت پِيڪـــي بِنـــا، ڦِـــر ڦِـــر غوطـــا ڪـــاوي.
(1): ڪايـــا واڙِي اِڪَ تـــرور اُوگـــا، تِهـــان امـــر ڦـــل لاڳـــا.
سرســـاٽي ڪـــوئي سُـــورا چـــاکي، ڪـــانِئر سُـــن سُـــن ڀاڳـــا.
(2): پَنـــؤر گفـــا مـــين مـــن ڪـــا مـــيلا، جـــوت جڳـــت ڪـــي جـــاڳي.

پانچ ساڌ مِل منگل گاون، تنت تال ڌُن لاگي.
(3): جل پيتر اِڪ اگن بکت هي، اُجوارا بن ڏِيوي.
امرت ڌارا امي پڙت هي، ڪوجن وِرلا پيوي.
(4). پريم پياس لگي اُر انتر، اوُر ڪڇُو نهي ڀاوي.
ڏيهڙي پِيتر الک بِراجي، جو ڪوجي سو پاوي.
(6): امرا پُور ۾ آسڻ، ڪينا دُرجن مار هٽايا.
"روحل" رات گئي دِن پايا، منچا منگل گايا.

## (2) ات ڪيرتن

رهاءُ: سمجھ چلو من ماهِلا، لي پُورن پرتيت.
ٽيڪ: ڪايا ڪُلچڻ پر هرو، اي سنتن ڪي ريت.
اهر نس جهيلو پريم سُون،
(1): ڌن ڌن ساڌو سورمان، جان ڪُون برم اگني گهٽ ماهين.
سِيس اُتار دِيا پار برهم نُون، بِن ديني ڪُڇ ناهين.
(2): دل دريا ۾ پيس ڪر، نام نِيرانگ ڌُوئي.
گيان انجن جان ڪي نيتر، تان ڪُون ڪيهون نه ڌرسي ڌُوئي.
(3): اچرج کيل اُروپ هي، اڪٿ ڪٿيو نهي جاءِ.
سُر نر مُني جن تڪ رهيا، بِن پراپت نهي پاءِ.
(4): چت چيتن سُون جا لگا، اب ڪڇ بچڙي ناهين.
"روحل" شرٽي آءِ مليو جُون ٻُوند ملي جل ماهين.

## (3) ات ڪيرتن رُوپ

رهاءُ: ٻيليا اهڙو سنگ سچوڙ ام ڪينئن چوڙان.
(1): آج ميرو جيءُ جوگي ٿيو جو نام ڪو نيم لِيو.
برم گيان ڪي گودڙِي، پريم ڪو رس پيئو.
(2): بِرهه پيُوت لگايو، ست سيلي ڪينِي.
رهني ڪرني آپ ڪي، ڪني مُندران ڏيني.
(3): سيل سنتوکہ ڌوئي مِليا، بڙا امرت رس پيا.
جنم مرن ڪا ڌُڪڙا، سهجي پَر هَريا.
(4): ڪايا نگر ڪي انترِين، نِج الک جگايو.
دل دريا ۾ ڍُونڍ ڪر، هر هيرو پايو.
(5): اگم اگوچر نير ۾، جاءِ تيرٿ نايو.
سک ساگر ڪي سير ۾، "روحل" سُک پايو.

## (4) اٿ ڪيرتن

رهاءُ: دل واپــــاري مـــورا بيـــرا ري، پُـــول جـــنم مـــت هـــارو.
(1): مَانگ ليئو پرڀ سڀ ڪڇ ديئت هئہ، پُول پنڪ مت گهارو.
اي اؤســر ڦِــر هـــاٿ نـــہ آوي، تــم ســهجي آپ اُپـــارو.
(2): گيـــان ڪـــا گهـــوڙا پرتيـــت پلاڻــي، سُــرت سواري ڪيجــي.
پنـــؤر گفـــا اِڪ اِمـــرت برســـي، تِهـــان امـــي رس پيجـــي.
(3): پـــانچي امـــرت ميلـــي پـــائيڙا، اُلـــٽ سمائو چرنين چِت راڪـــو.
ڏي ٽُپڪـــي گهـــر سُـــوجهہ نِهـــارو، ڦـــل امـــرت ڪـــا چـــاڪو.
(4): رهـــت بنـــا ڪـــوئي پـــار نـــہ پـــاوي، مُوهـــہ اگنـــي نهـــي ٻُـــوجهي.
سهسين پـــاڻ اوگـــي سِـــراوپـــر انـــڌلي ڪـــونهـــي سُـــوجهي.
(5): چِـــت ڪـــر چنـــدن ڦـــول پـــاءُ ڪـــا، تيهـــرا ســـهج ٻُنـــڌائو.
ڪايـــا پيتـــر الڪـــہ بِراجـــي، آتـــم پُـــوج چڙهـــائو.
(6): هنـــدو تُـــرڪ ســـيئي مـــئن ڏيکيـــا، بـــڙا بـــڙا بيـــڪ ڏاري.
پرڀ تيـــري مايا سُـــون ڪـــوئي اِڪ چُوتـــا، "روحـــل" ســـرن تُمهاري.

## (5) اٿ ڪيرتن رُوپ

رهاءُ: پيـــا هـــڪ پـــريم پيـــالا انتريـــامي پرديـــا، گهـــٽ پيـــا اُجـــوالا.
(1): اڏڪ اِمـــي رس چاکيـــا، تِرشـــنا ســـب پـــاگي.
سُـــرت ســـماني سُـــن ۾، انحـــد ڌُن لاگــــي.
(2): جئســـي چاهـــہ چڪـــور ڪـــي، چنـــدا بِســـرت نـــاهين.
تئســـا ميـــري مـــن ڪـــا، چـــت چيـــتن مـــانهين.
(3): گيـــان ڪنـــڌي منهـــہ پـــاءِ ڪـــي، تنـــت امـــرت توليـــا.
ســـهيجڙيان ســـڪ پائيـــا، پـــيءُ انتـــر کوليـــا.
(4): انيئـــہ آتـــم اوڙ کيـــا، پرمنـــا بِســـرائي.
پريـــت لگـــي اُنمنـــي سُـــون، نـــام ڪـــي نِـــڌيائي.
(5): دل دريـــا منهـــہ ڍُونـــڍ ڪـــي، هـــر هيـــرو لاڌو.
"روحـــل" رتـــن امـــون هـــي، گرهِـــہ گـــانٺڙين ٻـــاڌو.

## (6) اٿ ڪيرتن رُوپ

رهاءُ: پريمـــي پلـــين پيـــا ري پـــائي، ائســـو پـــريم پيـــالو پِيـــڌو.
(1): پـــريم پياســـي رِڌ سِـــڌ ڏاســـي، جـــوڳ جـــاڳ نهـــين ڪِيـــڌو.
پئـــي ڪِرپـــا تـــب الڪـــہ لکـــيو ســـتگر وچنـــين سِـــيڌو.

(2): پـريم پيـالا اجـرامـرهـي، گهـلا لـوڪ نـہ جـاڻي.
جـورس ڏيوتـاوان نُـون دُرلـڀ، سـورس پريمـي مـاڻي.

(3): پـريم بنـا ڪـوئي پـار نـہ پـاوي، بـات ڪـري جِـم سُـووا.
موهـہ مايـا ڪـي پِنجـري پڙيـا، ڪتنـي ڪَـٽ ڪَـٽ مُـووا.

(4): پـريم همـاري سِـر ڪـا سائين، مئن تـان پـريم ڪِـي ڏاسِـي.
پـريم ڪـلا سُـون نڻـٿين نِرکيـا، آتـم مـين ابناسـي.

(5): پـريم پرڪـاش پيـو اُجـوارُا، جـوت جُڳـت ڪـي جـاڳي.
"روحـل" پـيءُ ڪـون پـريمن پـايو، پـريم بـڙو هـي پـاڳي.

### (7) ريخته رُوپ

ٽل: لاڳـي لڳـن سـجن ڪـي، ڪـس ڪُـون ڪهيـو نـہ جـاءِ.
انتره: 1 چـوڙان تـو چـوٽي نـاهين، لُـون لُـون رهيـو سـماءِ.
انتره: 2 بيچُـون مُـون ڪهـت هـي، جـس ڪـي هـاٿ نـہ پـاءِ.
ڏيکـــن ۾ نهـــي آوي، ســـو بِرهـــہ ڍِيـــا بتـــاءِ.
انتره: 3 اِس برهـــہ بِچـــون ڪـــا، جِـــس ڪـــو ڏنـــگ لڳـــا.
تُجهـــہ بِـــن ڪـــوئي نـــہ جـــاڻي، اس درد ڪـــي دوا.
سيوڪ: يهـہ ريختـا "روحـل" ڪـا، ڪـوئي سُـني چِـت لڳـاءِ.
جـس تـن لڳـي سُـو تِـن جـاني، هئہ عشـق بـڙي بـلا.

### (8) رُوپ

ٽل: پـائي ري تـج دي ڪُـسنگ، سـاچو سـنگ لـي گـوران ڪـو
بنـــدا جـــوت جڳـــت رو مـــت جـــاڻ.
انتره: 1 اِسي جڳـت ۾ جنم لـي آيـو ڪرڪـي نِـواس بهُـت سُـک پـايو.
سـک مـاهين اي تـم ڪلنـڪ لڳـايو اهـڙي سـک مُـون هـاڻ.
انتره: 2 بـالاتڻ تـئن رُم رُم هـارُيو پُـورب جـنم ڪـو پـول وِسـاريو.
اڳلـو ڪهيـو اڳـن ۾ پـاريو راکـي نـاهين پِچلـي پڇـاڻ.
انتره: 3 مـات پتـا سُـون پريـت لڳـائي، ڪُـٽنب قبيلـو پـائي پـائي
سـنگ نهـي چـالي لڙڪـا لڳـائي، انـڌا پراڻـي جـاڻ.
انتره: 4 مـاڙي منـدر محـل جهروڪـا، نـام بِنـا سـڀ ڦيڪـا لُوڪـا.
ترِشـنا نـہ پـاڳي ڦِـري او بُوڪـا، سـو هـي سُـوان سـمان.
انتره: 5 ڪال پڪڙ جب تيرو سـاس تـاڻي، تيلي تيـل پيـڙي، جيُـون گهـاڻي.
پـڌرو هوسـي پَـل ۾ پراڻـي، لـي پـورو گـور ضـمان.
انتره: 6 ســهج ســياءُ، پــاوي صــاحب ڪــا سُــورا
سـو ڪهيئـي سـدا سـنت پـورا، جـاڻ سـڪي تـو جـاڻ

سيوڳ: سچي گوران سون ڪوئي هيت لڳاوي، آوا گون ۾ ڪبهونہ آوي
ڪهت "روحل" او امر لوڪ جاوي، اي الک پُرس ڪي آڻ

(9) رُوپ

ٽل: جس ڪي گت مت نرمل هووي، اُس ڪُون صاحب ڪر جاڻو.
هر ڪ سوگ ماهين اِڪ سريڪا، اوهي تو پُرس پڇاڻو.

1- انتره: سڪل سُون رل مِل ڦرو جگ ماهين، ڏُبڌيا من ۾ نہ آڻو.
راڪو بيچار نرنتر نيارا، موُج اگم ڪي ماڻو.

2- انتره: اؤر اپڻا سُڌ سُروپا، چوڙ ڪوڙ ڪرياڻو.
اڻ گهر اؤچل اٽل اڏولا، وان ڪا نام بڪاڻو.

3- سيوڳ: پوري گور ڪا پيد جو پايو، بانڌي پت پتياڻو.
"روحل" وُست گهر منهہ لاڌي، پرچو پاءِ پڇاڻو.

(11) هوري رُوپ

ٽل: هوري ڦاگ ۾ کيلون مئن اپني، پيا سنگ پياري،
آئو ري سکي آج سيج سنگارو، ايڪ ايڪ نياري نياري.

1- انتره: عطر عنبير گلال ڪي پوٽ اُڏنت هي، پريم پري پچڪاري.

2- انتره: جل قيصر ڪا اُڏنت ڦوهارا، هوءِ رهي گجڪاري.

3- انتره: چُونٽ ڦٽاڪا باجا باجي، بسنت بهاريو چؤڪونٽ چؤڏاري.

4- سيوڳ: "روحل" سب گهٽ بسنت، ايڪ ڏُن لاگي پاري.

(12) رُوپ سارنگ

ٽل: برست پريم بادل گهن ميهہ، برهہ ڪي بُوند پڙي جن اُوپر
دِن دِن وڌت سنيهہ.

انتره: امرت ڌارا رِم جِهم لائي، پِيوت اِمي رس تاهر پائي،
ڪرم نہ لاگي کيهہ.

انتره: گاجي گگن ۾ انحد گهور، داڌر بولي چاترڪ مور،
آتم پايو پيهہ.

انتره: گيان گهٽا ڌهہ ڏس آيا، جيءُ سِيءَ ۾ الت سمايا،
پول گئي تن من ديهہ.

سيوڳ: پيا چِت چيتن ڪُبڌيا ياگي، "روحل" روح انتر ڏُن لاگي،
چرن ڪنول رس ليهہ.

## (13) پؤڙي ستگرو جي رُوپ

آئو سنتو ميرا پيارا، نج تنت ڪا ڪرو بيچارا.
1- انيڪ مُون ڪيون ڪر هُوا اِڪ سارا.
شِوُ شڪتي مِل ڪيا سنجوڳا.
2- چت تا بيج ڪنؤل سمايا، ڪنؤل مون اِڪ انڊا اُپايا.
انڊا مُون گهڙيا آڪارا، پيچي گهڙيا سيس ڪپارا.
3- جِسڪي اوپر جوت ٺهرائي، سو ڪيم تنت ڪي سيج وِڇائي
پرم ڌام سُون پرم تنت آيا، لهر بحر ڪي مانهہ سمايا.
4- ناپي ناڙ سُون آيا ايڻ الک ڪا ميوا، ڪيتي سنتان ڪايا ميوا.
5- پيچي ستگور سبد سٽايا، بِڇڙيا هنس قير ملايا.
”روحل“ ڪيا امراپور ڏيرا، گور پرتاب سُون ترِيا قيرا.

## (4) شبديہ (پد)

نرگڻ-نرآڪار سِرجڻهار ۾ پورڻ وشواس ظاهر ڪندي روحل فقير هنن گيتن ۾ پريم ۽ ورهہ جي ڀاونائن جو تمام سهڻي ۽ شاعراڻي عبارت ۾ ذڪر ڪيو آهي. انهن گيتن ۾ هنديءَ جي سنتن جي شاعراڻيءَ روايت ڪي اپنائي هولي، بسنت، ڦاڳ وغيره ڏڻن جون علامتون ڪٺي شرنگار رس پيدا ڪيو ويو آهي جيئن تہ:

### رُوپ ڦاڳ

(ٽل): ميري هِردي ڦُوليو وِرهہ رو باگ
شيام سُندري کيلي ڦاگ
1- انترا: سير صراحي رام رس پيا، پيوَت پريم بِسر گئِي ڪايا.
امر پيالا پيئا چاڻ، ڪبهون نہ لاگي جم ڪا باڻ.
2- تنت تال ڌن انهد باجا، پانچ سکِي مِل ناچڻ لاگا.
اُلٽ سُلٽ جب مِلت ايڪ، ڀول گيو سڀ پُرم بيڪ.
3- ڇُوٽي امي رس ڪي پچڪاري، ڀيج رهي پيا سنگ پياري.
برسَت بُوند عنبير گلال، اندر باهر ڏيکيا لال.
4- بڙا پسارا ايڪ مُول، چؤراسي لاک لاگا ڦُول.
من ڀؤنرا تنهہ ڪري گنجار، چينهہ ليا نِج تنت سار.
5- سيوڳ: گيان- ديپ گهٽ پيو پرڪاس، رئڻ انڌيرو سڪل پيو ناس.
ڪرڪرپا ايسا دينو سنگ، ”روحل“ اهہ نِس رتو رنگ.

## رُوپ هولي

(2) ٽل: هري سنگهه ڪيلون مئن هوري هوري، آج بسنت ڪي رُت آئي.

-1 تيل ڦُليل لڳاءِ سکِي ري، ڦِران انگ لاج ڪي چوري چوري.
سر ڪماڪي چڙري سجائي

-2 اگر چندن پر مل ڪستوري، گهس گهس پريئي ڪنوري ڪنوري
تلڪ مانگ سِندُور چڙهائي

-3 پاؤ ديا ڪا پُوڪن پريا، ناڪ نٿ موتِن جوري جوري
گيان - انجن ڪي ريک لڳائي.

-4 پريم ڪيسر جل پر پچڪاري، ڪيلي شيام ڪشور ڪشوري.
برهه گلال ڪي پوٽ اُڙائي.

-5 ”روحل“ رِل مِل شِيام سُندري، هرک هيت ڪِيوري ڪِيوري
رَسنا رُت ونت ڦاگ رچائي.

## روپ پريت هولي

چوٽي امي رس ڪي پچڪاري، پِيج رهي پيا سنگ پِياري.
برسَت بُوند عنبير گلال، اندر باهر ڏيکيا لال.
بڙا پسارا ايڪ مُول، چؤراسي لاک لاگا ڦول.
من پؤنرا تنهه ڪري گُنجار، چينهه لِيا نِج تنت سار.
گيان-ديپ گهٽ پيو پرڪاش، رين انڌيرو سڪل سوناس.
ڪر ڪرپا ايسو ڏينو سنگ، ”روحل“ آهه نِس رتو رنگ.

## سَبند ڪِرتن رُوپ

ٽلهه: اچرج کيل اچنيا ڏيکيا، ناڪُڇ رنگ رُوپ نه ريکا

-1 پانچ تنت گُڻ تين پسارا، چيتن ايڪ بهُت بِستارا
سَبد رُوپ رس گندا. سب مُنهه الک لکي نهين انڌا

-2 چاند سُورج ديوس نهين رجني نهين تهان پگت نهين ڪوئي پَجني
نهين تِهان ڪانٿر نهين ڪوئي سُورا، ايڪ اکنڊت سب گهٽ پُورا

-3 نهين ڪوئي سُن سکر نهين گنگا، پيوت پريم پيا من مگهنا
تهان سبدَ نه درسي، بُڌ نه پرسي، برست جل آهه نِس برسي؟

-4 نهين تهان گياني نهين ڪوئي اگيانا، نهين ڪوئي مُورک نهين ڪوئي سيانا
آپي ئي پيٽا آپي ئي تانا، آپ آپ مُنهه اُلٽ سمانا

سيوڳ: نهين تهان جنم مرن ڪڇ نهين، جِم ڪُوپ ڪي ڇايا ڪُوپ ڪي ماهين
نهين ڪڇ گيا نهين ڪڇ آيا، ”روحل“ رتن، امولڪ پايا.

## (اردو) رُوپ

سانوں نیہنہ لگا موہن پیارے دا، پیارے دا کلنگی والے دا......

1 بِہاں لوکاں کوں موت مریندا، عاشق قتل نظارے دا.......

2 سانوں نیہنہ لگا موہن پیارے دا پیارے دا کلنگی والے دا.....

3 چند چڑھیا سارا عالم ویکھے، میں دیکھاں مکھ پیارے دا...... سانوں

4 تین لوک میں پھول رہیو ہے، ایکو گلِ ہزارے دا....... سانوں

5 "روحل" رین گئی دن پایا ڈھونڈ لدھا گھر سارے دا ...... سانوں

## (اردو) "کافی رُوپ کلیان"

لوک آکھے ہے روحل بُلیدا، کوئی آکھے ہے ذات زنگیہ

نہیں روحل نہیں ذات زنگیجہ، ایکو سرّ اِلٰہی ہے

1 کُفر اسلام ڈوہاں توں نیارا جیویں جل وچ ڈِسے تارا

دل دریا وچ کھیل ہمارا جیویں پانی وچ ماہی ہے

2 کوئی کوڑا کوئی سچا سڈیندے، رمز رنداں دی نہیں سمجھیندے

او کیا جانن حال فقر دا جہیں دل داغ سیاہی ہے

3 کاملِ مرشد راہ بتایا "روحل" وچوں روح اللہ پایا

آخر ذات ملی ونج ذاتی ڈیندا عشق گواہی ہے

## (اردو) "کافی مالکونس" رُوپ

آویں دل ڈھولن سائیں، جند وچھوڑا سہندی ناہیں

اکھیاں سِکن ویکھن کُوں کھول مکھ درشن وِکھائیں

(1) تو بِن دل ہے درداں ماندی، سیج سُتی نیناں نیند نہ آندی

راوان تے کھڑی پچھاں پاندھی، بوہے بولے کانگ اُڈائیں

(2) کہیں سہاگے سَڈ سنایا، جاں گیاں تاں جانی آیا

اکھیں ویکھ میں گل لایا، شادی دے ھن ڈھول وجائیں

## (اردو) رُوپ

سانوں نیہنہ لگا موہن پیارے دا، پیارے دا کلنگی والے دا......

1 بِہاں لوکاں کوں موت مریندا، عاشق قتل نظارے دا.......

2 سانوں نیہنہ لگا موہن پیارے دا پیارے دا کلنگی والے دا.....

3 چند چڑھیا سارا عالم ویکھے، میں دیکھاں مکھ پیارے دا...... سانوں

4 تین لوک میں پھول رہیو ہے، ایکو گل ہزارے دا....... سانوں

5 "روحل" رین گئی دن پایا ڈھونڈ لدھا گھر سارے دا ...... سانوں

## (اردو) "کافی رُوپ کلیان"

لوک آکھے ہے روحل بُلیدا، کوئی آکھے ہے ذات زنگیہ
نہیں روحل نہیں ذات زنگیجہ، ایکو سرّ اِلٰہی ہے

1 کُفر اسلام ڈوہاں توں نیارا جیویں جل وچ ڈِسے تارا
دل دریا وچ کھیل ہمارا جیویں پانی وچ ماہی ہے

2 کوئی کوڑا کوئی سچا سڈیندے، رمز رنداں دی نہیں سمجھیندے
او کیا جانن حال فقر دا جہیں دل داخ سیاہی ہے

3 کامل مرشد راہ بتایا "روحل" وچوں روح اللہ پایا
آخر ذات ملی ونج ذاتی ڈیندا عشق گواہی ہے

## (اردو) "کافی مالکونس" رُوپ

آویں دل ڈھولن سائیں، جِند وچھوڑا سہندی ناہیں
اکھیاں سِکن ویکھن کُوں کھول مکھ درشن وِکھائیں

(1) تو بِن دل ہے درداں ماندی، سج سُتی نیناں نیند نہ آندی
راوان تے کھڑی پچھاں پاندھی، بُوہے بولے کانگ اُڈائیں

(2) کہیں سبھاگے سَڈ سنایا، جاں گیاں تاں جانی آیا
اکھیں ویکھ میں گل لایا، شادی دے حُسن ڈھول وجائیں

(3) عشق سوٗ داگر اے سودا کیتا، سردے سودے رانجھو لیتا
"روحل" آملیا من بیتا، ڈے گل بانہ سدا سکھ پائیں

**"کافی روپ پربھاتی"**

تھل: اکھیاں عشق پیالہ پیتا، کاجا سکھیاں چالی
1- جتھ ویکھاں تتھ سوہنی صورت، ماہی میڈے والی
2- لوں لوں دے وچ جھوک جھیندی، جاء نہیں کا خالی
3- جہیں دل اندر دیدار نہ کیتا، کھادا ناگن کالی
سنبرگ: "روحل" رنگ ربانی رتا، درجہ پایا عالی
اکھیاں عشق پیالہ پیتا، کاجا سکھیاں چالی

جي توکي سڪ سڄڻ پرين جي تہ ناحق
ڏورون نہ ڏور، هو اول هو دل آخر
نيٽين سندس نور، هر دل ظاهر هُو ول پاڪ
هردم آهي حضور، ٻيا سڀ قند قند ماري ڇڏ

# صوفی مراد فقیرؒ
## (1743سے1796)

مراد فقیر کا جنم محمد حیات زنگیجو بلوچ کے گھر ہوا تھا۔ آپ سندھ کے بزرگ و نامور شاعر حضرت صوفی روحل فقیر کے قریبی رشتیدار ہیں۔ آپ کی زندگی کا بیشتر حصہ صوفی روحل فقیر کی صحبت اور روحانی سلسلے میں گذرا۔ تاریخی حوالے سے آپ صوفی روحل فقیر کے ساتھ عمر کوٹ سے کوٹلہ ضلع خیرپور کے آخری مقام تک ساتھ رہے۔ مُراد فقیر کا کلام اتنا پختا ہے کہ نامور ادیبوں نے آپ کے کلام کو مختلف کتابوں میں محفوظ کر رکھا ہے۔ آپ کو سندھی، سرائیکی، فارسی کے ساتھ ہندی کا بھی بلند پائے کا شاعر مانا گیا ہے۔ آپ کے دوہڑے سنکڑوں کی تعداد میں ہیں، سہ حرفی اور مختلف زبانوں میں داستان تناسیف ہونے کے ساتھ ہندی میں پریم گیان کے گرنتھ کی حیدرآباد کے صوفی دلپت نے اس طرح مہما کی کہ یہ ہیروں کی کان کے الفاظ ہیں جس کا مطالعہ کرنے سے سکھمنی صاحب (سکھوں کے ایک مقدس گرنتھ) کی سی پیاس بجھتی ہے۔

"گرو کرپاتے اُپجے گیان، تانتے پایئے پدنرمان
گرو کرپاتے کال نہ کھاء، جنم مرن کا سنسا جاء"

آپ کا روحانی سلسلہ صوفی روحل فقیر سے لیکر شاہ عبداللطیف، صوفی شاہ عنایت شہید سے ہوتا ہوا حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی رحہ جا ملتا ہے۔ آپ کے کلام کی وصعت سے آپ کو کلام عارفین بھی کہا جاتا ہے۔ آپ کی شاعری میں ہمہ اوست اور وحدت الوجود کا بخوبی اندازہ پایا گیا ہے، جس میں عشق الاہی کو نمایاں حیثیت حاصل ہے۔ صوفی مُراد فقیر کی آخری آرام گاہ ضلع خیرپور کے گاؤں کوٹلہ کے نزدیک کوٹ ڈیجی میں ہیں۔ آپ کی وفات کے بعد صوفی روحل فقیر وہاں سے ہجرت کر کے

کنڈڑی شریف میں تشریف لائے اُس کے بعد کنڈڑی کو رنگ لگا اور کنڈڑی کی مشابہت بھگت کبیر کی کاشی سے ہونے لگی۔ صوفی مُراد فقیر کو پڑھنے اور اس کا تحقیقی جائزہ لینے سے قلب کو روحانی سکون میسر ہوتا ہے۔ آپ کو صوفی شُعرا کی تاریخ میں ہمیشہ یاد رکھا جائے گا۔

## (اردو) بھجن رُوپ سارنگ/مالکوس

لاگ رہی جھنکار گگن میں، لاگ رہی جھنکار

1. برسنت بُوند ڈھوں ڈس پانی — پھُولیو بِرہ بہار
2. گگن گاجے انحد باجے — برسے امرِت دھار
3. سُبد نقارا باجن لاگا — بِھن بِھن بھئی پکار
4. کہنت "مُراد" سنو بھائی سادھو — نِس دن ایکو تار

## (اردو) بھجن رُوپ سارنگ/کانرا

ایہی الکھ نِشانی، گُر گم سُوں لکھانی

۱۔ کھو بِن کھوہا ارٹ بِن ارٹا گھن بِن جل پانی
بناں نیر اِک نِجھر جھرنت ہے، بِن مکھ پیونا پانی

۲۔ واڑی بِن واڑی پھولاں بِن بھُولے جہیں پر بھوَر بِٹھانی
واس واس میں بھوَرا جو موہیا اُوہاں رہیو لپٹانی

۳۔ موتی بِن موتی، جوتی بِن جوتی، اکھنڈ جوت جگانی
برم جوت میں سکل سمایا ایہہ کو وِرلے جانی

۴۔ دھر بن دھرتی پگ بن پینڈا، اگم باٹ پچھانی
نیر بنا اک مین بھرنت ہے، وہ کیسے دکھانی

۵۔ کہنت ''مُراد'' سنو بھائی سادھو بن جِبھیا کی وانی
گُونگے کا سُپنا گُونگا جانے، اور لوک نہیں جانی

## بھجن رُوپ آسا (اردو)

سکھی ری اُتم جنم ہے میرو

۱۔ گیان سُورج گھٹ بھیتر اُوگو، اسنکھ کلاں کو کیرو

۲۔ پرگھٹی جوت جگت اُر انتر، مِٹ گیو سکل اندھیرو

۳۔ کر کرپا من مُوہن مُوں پے، کرو ہردے ماہیں ڈیرو

۴۔ جو پیا سب دُور بتائیں ہم نینے نرکھیو نیڑو

۵۔ چرن کنول سرن سُکھ پایو، مِٹ گیو سب پھیرو

۶۔ آگے ھتا ہم جم کا چیرا، اب جم بھیو ہمارو چیرو

۷۔ ''مُراد'' بھر دیو انتریامی، نت نت بھاگ نویرو

## بھجن رُوپ ٹوڑی (اردو)

پریم پیالہ گُراں دیا، جاں سُوں مست مگھن ہم ہُوا

۱۔ پریم بھٹی کا سنگر ساقی، سر ساٹے ہم لیا
پیونت پریم وِسر گئی کایا، دل درپن کرلیا

۲۔ آٹھ پہر رہو متوالا، لعلی کا رنگ لیا
چڑھے خماری اُترے ناہیں، سدا مگھن ہم ہُوا
۳۔ پریم کی مہما مُکھ سُوں کہی نہ جاوے، گھٹ اُجوالا تھیا
جاگی جوت نام رنگ لاگا، بُھول بھرم مِٹ گیا
۴۔ پریم کلا سُوں پرم پد پایا، جنم مرن بھوٗ گیا
کہنت ''مُراد'' سُنو بھائی سادھو، سدا امر جگ جِیا

## (اردو) سرائکی کلام

یاراں دے نال بسنت ہمیشہ، گھر اپنے وچ رنگ رلیساں
۱۔ رُت بسنت تاں آوے جاوے، نال نہ غیراں ویساں۔۔۔یاراں
۲۔ باغ اساڈا بہاراں، نال سجن سُکھ پیساں۔۔۔یاراں
۳۔ بے حجاب ملیم دل جانی، ڈیہہ گل بانہہ ''مُراد'' پجیساں۔۔۔یاراں

## (اردو) سرائکی کلام رُوپ

آ ویسن سجن دل ہوئی اے، در ماندی دل
۱۔ کہنوں آکھاں حال اندر دا، ڈیہہ بانہیں گل۔۔۔آویسن
۲۔ تو باجھوں کُجھ نہ بھاوے، پھالاں پاواں پل پل۔۔۔آویسن
۳۔ یار ''مُراد'' اوہ ڈیہنہ آوے، ہوواں نال رانجھن رل مل۔۔۔آویسن

## بھجن رُوپ آسا

پیا کی اکتھ کہانی، کہیں اک جانن ہارے جانی
1- نیر بناں ایک نجھر جھرنت ہے بن مکھ پیونا پانی

2- پیوَنت آپیا پریم سکھ پایا بِن رسنا رس مانی
3- کر بِن کرنی، آسن بِن دھرنی بِن پگ پد نِروانی
4- بِن سروَن دُھن سہجے سُنی اگم اگوچر وانی
5- امُورت میں اک مورت پرگھٹی بِن نیناں درسانی
6- سیس بنا نِت تاں کو نمیئے سیوا سا پروانی
7- کہیا سنیا کوئی پار نہ پاوے اچرج ہے حیرانی
8- کہت "مُراد" مٹی جب ممتا تب جوت میں جوت سمانی

(اي درويشو دوست جي ڪهاڻي ڪٿي نٿي سگهجي. اهوئي ان کي ڄاڻي سگهي ٿو جو ان کان واقف آهي.)

پاڻي بنا هڪ نهر آهي، جا وهي رهي آهي ۽ وات کان سواءِ پاڻي پيئڻو آهي. جنهن ان کي پيتو، ان کي محبت جو سک حاصل ٿي ويو. بن زبان جي ان ميٺاج جو رس چکي ورتو.

جتي هٿن کان سواءِ ڪم ڪرڻو آهي، نہ نشست آهي، نہ زمين، بنا پيرن جي نجات جو درجو حاصل ڪرڻو آهي. بنا ڪن جي ان خوشيءَ جي آواز کي ٻڌڻو آهي. جيڪو ناممڪن ۽ اڻ ٿيڻي حقيقت آهي.

جنهن جي ڪا بہ صورت نہ آهي، ان مان هڪ صورت ظاهر ٿي، جنهن جو ڪو بہ مڪمل روپ نظر نٿو اچي. پنهنجو سر وڃائي ڪو اتي جُهڪي اهائي خدمت اتي درڪار آهي.

جنهن ٻڌايو ۽ ٻڌو ان کي ان جو ڪو بہ سراغ ملي نہ سگهيو. ڪيڏي نہ هيءَ عجب جهڙي حقيقت آهي "مراد"، جڏهن ڪو انهي دوئيءَ جي هن انديشي مان گذري ٿو وڃي، تڏهن روشني، روشنيءَ ۾ سمائجي ٿي وڃي.)

## ڀڄن رُوپ ڪوهياري رُوپ

آپ مُون درسن پايا ري ساڌو، آپ مُون درسن پايا!
هيرو امول هي، تاسُون لهر لگايا.
(1) چنچل چِت نِهچل پيوُ من، لعل امر پيئي ڪايا.
(2) پئي ڪِرپا تب ٻنڌن ٽوٽي، ستگر الکَ لکايا.

(3) آشــا ترشــنا مِــٽ گـئـي مــن ڪِــي، مِـل منگــل گايــا.

(4) ڪهــت "مُـراد" مِٽـي جـب ممتــا، سـهجي سـهج سـمايا.

(اي درويش، مون "پاڻ" ۾ ئي دوست کي ڏٺو آهي.
هيءُ اهو قيمتي هيرو آهي، جنهن سان "مون" محبت لڳائي آهي. منهنجو بي آرام روح کي سڪون سان ملي ويو آهي ۽ هي خوشين سان ڀرجي جسم غير فاني بڻجي ويو آهي.
جڏهن ان جي مهرباني ٿي، تڏهن هي دنيا وارين بندشون ٽُٽي پيون. سچي مُرشد الک ڏيکاري ڇڏيو.
اميد جي پياس دل کان مٽجي ويئي ۽ خوشيءَ جي دولت حاصل ٿي ويئي، "مراد" چوي ٿو ته جڏهن هيءُ دُوئيءَ جو خيال مِٽيو، تڏهن خوشيءَ ۾ خوشي سمائيندي رهي.)
سچ، محبت جي راهه ڪا آسان شيءِ نه آهي. ڪنهن جي مجال آهي جو بنا ڪنهن حقيقت جي سراپا جلال سان وصال جي دعوا ڪري سگهي.

## رُوپ

ايســا ســتگرو گيــان بتايــا، ممتــا يــاگي، ڏوُب ترايــا

-1 ڪــام، ڪِــروڌ، اهنڪــار مِٽايــا، ســيل ســنتوک گهــر آيــا،
"مــين" ڪــا جــب مُــول گنوايــا. رام نــام رنــگ لايــا.

-2 ڀؤســاگر پــار اُتاريــا، گــر پُــوري ڀڪــڙ چڙهايــا.
نرڀــؤ هويــا ڀــوءَ نهــين ويــاپي، انحــد نــاد بجايــا

-3 ســتگر شــبد گگــن ڌُن لاڳِــي، ســوين دُئــار ڏرســايا
حــد بــي حــد نــا رهــي ڪــائي، اؤگــت الــک لکايــا

-4 رنــگ نــہ روپ صــورت نــہ مُــورت، بــن نينــان ڏرســايا
ڪهــت "مُــراد" ســنوپــائي ســاڌو، گهــٽ مــين هِــي اؤگهــٽ پايــا

***

(سچي مرشد مون کي اهڙي سمجهه عطا ڪئي، جو دوئي ڀڄي ۽ ٻڌنڌڻ کي تاري ڇڏيائين.
شهوت، ڪاوڙ ۽ وڏائي مٽجي ويئي، صبر ۽ قرار گهر ۾ آيم. جڏهن هٺ جي هستي ڀڄي پئي. تڏهن ذڪر الاهيءَ پنهنجو رنگ لاتو آهي.
سچي مرشد وڏي سمنڊ کان پار ڪري، هٿ وٺي محبت جي شهر ۾ پهچائي ڇڏيو. ڪو به خوف نه رهيو نه وري ڪو خوف پيدا ٿيندو، هن وحدت جي ناد کي وڄايو آهي.

سچي مرشد جو اچار آسماني آواز ٻڌجي ويو آهي ۽ ڏهين دروازي (ترڪوٽي) ۾ ان جو نظارو آهي. حد ۽ لاحد منجهي ويئي ۽ هر حال ۾ الک ٿي الک ٿو نظر اچي.

نہ رنگ آهي نہ بوءِ نہ صورت آهي نہ مورت، اکين کان سواءِ هن اها نعمت بخشي، "مراد" چوي ٿو تہ اي درويشو، ٻڌو، مون پنهنجي اندر ۾ ئي ان حقيقت کي پاتو آهي.)

**بجن رُوپ**

موري پيا کو سنيهو جا ڪهيو
ڪيون نهين آوت، ڪاهي کو بيٺ رهيو.

1. مين تو تُمري چيري، ڪارِي نہ ڪرتا ميري،
بالم بِديس جاڪي ڦيري، سُڌ ڪيُون نہ لهيو.

2. وينتي ڪرت توهي، موهن مِلادو موهي،
پل پل جائون توپي، آڪي مُک دِکئيو.

3. هس هس گرھ لگائون، من ڪي "مُراد" پائون،
جب ملي ڏک پنجن، سُندر ڪنئيو.

مراد فقير جي هندي ڪلام مان خبر پوي ٿي تہ هو هندي زبان جو باڪمال شاعر هو.

**(48) ڌمال رُوپ بسنت**

ٽل: آئسو من مِرگھو ڪوئي ماري، تانهہ بِن پڳ دؤڙي ڏهون ڏس مانهہ

1- انتره: اڪڙڪڙيا ڪُڇ ڪڙيو نہ جاءِ، جان ڪو هاڏ نہ ماس، هات نہ پاؤ.
سُرنَر منجن ماري نہ ڪوءِ، جوئي ماري سوئي اَمر هوءِ.

2- انتره: جب ڪوئي ماري ڌر ڌن ڌيان، تب هوءِ جاوي من پون سمان.
سُرت نُرت ڪي جب ٻانڌِي ڦاس، تب هوءِ بِديها جاءِ آڪاس.

3- سيوڳ: گُور گمَ گيان ڪِي اَڏ ڪمان، چِت چِيتن ڪر ساڌي ٻاڻ ڪهت "مُراد" چلاوي، تير، تب مِرگھا ماري ڪوئي سُور بير.

**(49) رُوپ آسا**

ٽل: سوهُون ستگور پيد بتايا، جان سُون ممتا روگ مٽايا.

1- انتره: ڪام ڪِرود لوڀ مُوهہ اهنڪار اي روگ سگل گهٽ ماهين.
سوهُون او گد جان ڪون ستگر ديئا، تان ڪُون وياپي ناهين.

2- انتره: جس روگي او کد نهي ڪايا، سومر مر جاوي.
گورو طبيب جسي ڪي سر پر، تان ڪون ڪال نہ کاوي.

3- انتره: مَمتيا مُول هي سگل روگ ڪا، ڪنهن وِرلي گرمُک ماري.

جان ڪي هردي هؤن تون ناهين، تان ڪِي مت ادڪاري.
4- سيوڳ: سوهُون آد انت مڌ پورن، سوهؤن سڪل پسارا.
ڪنڊ برهمنڊ ”مُراد“ سوهؤن سرؤ انت نياري ڪا نيارا.

## (50) رُوپ آسا

ٽل: سنتو پائي گيان اَنجَن گوز ديپا، تان سُون نِرک هيرا هم ليئا.
1- انتره: هيرا هاٿ امولڪ مليا، نهين هلڪا نهين ڀاري.
ڪاٺ پڪاڙ بِنا پرگهٽيا، قُدرت ڪي ٻلهاري.
2- انتره: آسا تِرشنا مِٽ گئي من ڪي، مليا خاص خزينا.
سُرت نُرت سُون سَنمک ڏيکيا، چت چيتن هوءِ چِينا.
3- سيوڳ: تِين لوڪ ۾ اَنترامِي سڀ گهٽ سهج سمايا.
کهت ”مُراد“ مِٽي جب ممتا، تب هيري هيرا پايا.

## (51) رُوپ ڀوليو

ٽل: اڪ پنڇي ميري پنجري سمايا، جنهه ڏڙ سر پاءُ نہ لايا.
1- انتره: ٻِيج بنا اَڪ تَرور اُوگا، ڏال مُول نهي ڇايا.
ڀان ڦولان بِن ميوا ڦَليا، سو ڦل وِرلي پايا.
2- انتره: مانسروَر اِڪ پنڇِي ڏيکيا، هاڏ ماس نهي ڪايا.
بنا چُونچ چُوڻ جُگت هي، موتي چُگ چُگ کايا.
3- انتره: گگن منڊل اِڪ سرور ڀريا، اُونهان جاءِ هنسي نايا.
سک ساگر ڪي سِير ۾، سدا آنند سُک پايا.
4- انتره: گگن منڊل ماهين سُرت لگائي، نرڀؤ نگر بسايا.
نرڀؤ ديس ڪا ديؤ نِرنجن، تِت اُٿ دَرشن پايا.
5- سيوڳ: جل ڪي بُوند ملي جل ماهِين، نا ڪو گيا نہ آيا.
کهت ”مُراد“ مٽي جب ممتا، ستگر الک لکايا.

## (53) رُوپ

ٽل: حد ڇوڙ بيحد گهرواسا، اُونها لگا هي تماسا.
1- انتره: بنڪ ناڙ اُلٽا وهي، چڙهہ ڪي ڦِريا انڪاسا.
2- انتره: اڇرج رنگ عجائب ڏيکيا، اس ۾ ڀيا اوساسا.
3- انتره: اڇرج اپرم کهيو نہ جاوي، سوئي آءِ ميري درشٽ سمايا.
4- سيوڳ: کهت ”مراد“ وگيان ڪلا سون، ڪيليا آس نراسا.

## (54) رُوپ

ٽل: دم ڪي ڏورڪي اوپر چڙهہ ڪر، گگن تماشا پائونگا.
گگن تماشا پائونگا، بنڪ ناڙ رس ليائونگا.
1- انتره: سوهُون سبد النيا پلٽ، اُولٽا سمائونگا.
2- انتره: اِڙا پِنگلا سُکمن ناڙيِ، تِرِيٽا ۾ راس رچائونگا.
3- انتره: آڌر تخت پرکيل همارا، حيرت باغ بتائونگا.
4- انتره: گهر چوڙ بيحد گهر جائُون، سُن ۾ هي شهر بسائونگا.
5- سيوڳ: ڪهت "مُراد" امر گهر پايا، ڦير نہ پاڇا آئونگا.

## (55) رُوپ

ٽل: اُڏ ميرا هنسا اُونها ڏيس ۾ آيا،
جنم مرڻ تِهان ڪڇ ناهين. سدا آنند سُک پايا.
-1 ڪايا ڪا پِنجرا ڦوڙ ڪر نِڪسيا، سن سرور هنس منايا.
اُونهان ميرا هنسا ڪيل ڪرنت هي، نير نام نِت نايا.
-2 اُونهان ديس ۾ سدا آنند هي، هرک سوگ نهين مايا.
سُرگ نرڪ ڏونوئيِ ناهين، برهم جوت مِل جايا.
-3 امراپور سُون اگم ديس هي، ستگر موهِہ بتايا،
سُرت نُرت اُونهان ٺهرائي، هنسي هنس ملايا.
-5 سيوڳ: ڪهت "مُراد" سنت جن سيوِيا، لهر ۾ بحر ملايا.
اُلٽِ ٻوند ملي ساگر ۾، ايهہ پد ٺهِين پايا.

## (56) رُوپ

ٽل: گياني ٻلين ٻيا ري ٻائي،
ائسو ميري ستگور گيان سٽايو.
-1 گيان سُورج گهٽ ٻِيتر اُوگا، ڏهو ڏِس جوت پرڪاسِي.
ٻئي ڪِرپا تب سهجي پايو، پُورن پد ابناسي.
-2 ڪٽنِي بڪنِي مان بڏائي، وه تو اگياني هوئي،
جان گهٽ ستگر ساميا جان ڪهيئي سوئي
-3 جان بِنا جگ ٻرمي ٻُولا، جون انلي مانهِين سُوئا،
جئسي ڪاچ ڪا مندر بسَ بسَ ڪر مُوئا
-4 مان سرور آتم مانهين نرمل موتِي لاڌو
گِيان ڪلاسي رتن امولڪ، گرهہ گانٺڙي ٻاڌو

5- ڪهت "مُراد" گيان ڪلاسي، امراپور مائي جائون
اڪل ڪلا مانهِ اهه نِس ڪيلُون، ڦير جنم نهين آئون

## (57) رُوپ

ٿل: ستگور سبد پچاڻيا ايسا ڳل گيا ڀرم گيانا.
1- ڪايا ننگر ۾ ڪيل رچيو هي، حيرت مانهه حيرانا.
حيرت مانهه اِڪ حيرت هوئي، سمجهي سين سُجانا.
2- دل درياهه ۾ ٽپڪي ماري، موتي مانهه لڪانا.
موتي ڪي اِڪ اؤگت جوتي، جل ۾ جوت جڳانا.
3- اُلٽي چال چلائِي ميري ستگور، ياگا ڀرم ڀلاٽا.
آپ اُلٽ آپ کُون جويا، سُن ۾ جاءِ سمانا.
4- تن من ڪِي سُڌ سڀ ڀُولي، ايڪ نام غلطانه.
اڀرم کوج پار برهم پايا، ڀرم هين ڀرم لڪانا.
5- سيوڳ ڀرم انڌيرا سڀ مِٽ گيا، پرگهٽيا چيتن پانا.
ڪهت "مُراد" سُنو پائي ساڌو، پايا پد نرٻانا.

## (اردو) کافی رُوپ

دوست جیندا دل وچ ہووے، سا کیوں گلیوں گولے

1- لُوں لُوں دے وچ، جھوک بہندی،
مول نہ تھیوے اولے

2- اُچے سَڈ کیندے کیتے،
اوتاں نِت وَسدا کول اے

3- بل "مُراد" نہ وِچھڑیا کوئی
آپ کیوُں گھتیندے بھولے

## (اردو) کافی رُوپ

ہُن سب بنی اے سانگ فقیری ہے فقیری دال کال

1- کھا پی کے سب پیٹ بھریندے، سُم کے ساری رات گنویدے
ساری عمر دا ایہو حال، ----ہُن

2- فقیر ہو کے بھیک منگیدے، مایا کُوں کر برھم پوجیندے
من وِچ میٹرن مقصد مال، ----ہُن

3- گیان دِھیان توُں دُور بھیندے، بیکھ بنا کے لوک رِجھیندے
رات ڈیہاں ہے اے خیال، ----ہُن

4- کیا میں کیتا کیا ھُن چایا، باندھ گچی گل تیکوں پایا
کر "مراد" تے بھلا بھال----ہُن

## (اردو) پریم کا انگ

دوہا: پریم بناں جگ مِیت نہ کوئی، پریم بنا من بھا وَ ہوئی
پریم بناں اگیانی اندھا ،پریم بنا سب جھوٹا دھندا

دوہا: پریم بناں کچھ سانت نہ آوے پرِیت بناں کچھ نام نہ پاوے
پریم بناں کُچھ جوگ نہ جگت، پریم بناں کُچھ موکش نہ مکت

دوہا: پریم بِناں کُچھ بھگت نہ ہووے، پریم بِناں کُچھ ایک نہ دوئے
پریم ہووے تاں پرچہ پاوے، پریم "مُراد" الکھ لکھاوے

پریم بِناں جو بھگت کہائے، سو تو کبھو مکت نہ پائے
پریم بناں سب کوئی کرم کے کیڑے، کہنت "مُراد" موہ مایا پیڑے

دوہا: پریم پرکاش ردے جب ہووے، نہچل مَت کے تب سوئے
پریم پرکاش جاں کے من ماہِیں، تانکے گھٹ بھوُ وِیاپے ناہیں

پریم پرکاش جاں کے ہِت چِت، واں کو. بھاؤ بھگت ہے نِت
پریم پرکاش "مراد" جب ہووے، سُکھ اُپجے دکھ رہے نہ کوئی

چوپائی: پریمی مگھن رہنت ست سنگ، پریمی مگن رہے ہر رنگ
پریمی مگن نِت رہے اُداس، پریمی مگن نِت پیا کے پاس

پریمی مگن نِت نِرمل نُور، پریم مگن نِت ہو وَنت حضُور
پریمی مگن لاوے سمادھ، کہنت "مُراد" سو دھن دھن ہے سادھ

## (اردو) پریم گنگ

دوہا: پریم گنگ من جب بھیو، اور کچُھ نہ سہائے
سُت اور کٹمب مال دھن، سبھے تجے سرائے

دوہا: دھن دھن پر مارتھی، پر اُپکارِی پریم
پُن کارج تب سرے، "مراد" جب لیوے گُر نیم

چوپائی: نام دیپک گر دیو گیان، جاں تے پایو پد نِروان
جب لگ گھٹ گُر نام نہ ہووے، تب لگ الکھ لکھے نہ کوئے

جو جن گیان کی جوت جگاوی، جم جیتے امر پد پاوے
چوپائی: آپ ہی پریم اور آپ ہے گیان، آپ ہی وَیاپا آپ ہی دھیانا
آپ ہی کے جس آپ ہی گاوے، آپ نُوں آپے سہج سماوے

چوپائی: آپ ہی کری کراوے آپ ہی اَجپا آپ ہی جاپ،
جب نِرنتر ایکو جانیو ایکو ایک "مُراد" پچھانیو

## اٺ پريم ڪو انگ لڪنتي.... صوفي مراد فقير

چؤپائي: پريم هي سوڪم پريم استول، سڪل ارٿ ڪو پريم هي مول
پريم بنا ڪو پار نه پاوي، پريم مراد ميري من ڀاوي

چؤپائي: پريم بنا جو ڪتي گيان، تان سُون اُپجي اٺ ايمان
پريم بنا جو رهت وويڪ، اُوان ڪون ڪبهون نه ڏرسي ايڪ

چؤپائي: پريمي سو جو پريم پد پاوي، پريمي سو جو سهج سن لاوي
پريمي سو جو جان پرهين، پريمي سو جو سدا لئؤ لِين

چؤپائي: پريمي سو جو امر اتيت، انيئي پد پاوي جو جيت
پريمي ڪي گت اگر اگاهي، مُک سُون "مراد" ڪي نه جاءِ

### ڪافي

بے خبر یار دم غنیمت جان

1- ایہو دم آوے، ایہو دم جاوے

دم ہے سُکھ سنجان

2- ایہو دم عاشق، ایہو دم معشوق

دم کوں خالی نہ اُمان

3- ایہو دم اول، ایہو دم آخر

دم نوں "مراد" سُنجان

(II)

چرخے چت لاڑی، چرخے چت لا

1- آتن سیاں سڈ کریندے، ُتے کہڑا سا

چرخے چت-----

2- جنہاں کیتا او جاگا تِنہاں کھٹیا، بیٹھیاں ڈھول منا

چرخے چت-----

3- جے توں نال صراف دے رجھیں، تند پر تم پا

چرخے چت----

4- یار "مراد" مانیسی اوہا، جا جیندے مر کر جا

چرخے چت----

(۷)

یاراں دے نال بسنت ہمیشہ، گھر اپنے وچ رنگ رلیساں

1- رُت بسنت تاں آوے جاوے، نال نہ غیراں ویساں

یاراں دے نال---------

2- باغ اساڈا باغ بہاراں، نال سجن سکھ پیساں

یاراں دے نال---------

3- بے حجاب مِلیُم دل جانی، ڈیہہ گل بانہہ "مراد" بجیساں

یاراں دے نال---------

## ڪافي سر ڏوڙي

سئيان ڙيس مئن ڪنهن ڪُون آڪان،

اس ڀولڻ ديان ڳالهيان،

مئن غريب نِماڻي اُتي،

نِت برهه ڪرينداهَلان،

ماهي ڪيتي راتيان ڏينهان،

ڀوندڙ رهيان جهنگ جهلان،

ويسان جهوڪ "مراد" ماهي دي

ڏنڙي ياجهن ولان،

# صوفی شاھو فقیر رح

## (1748سے1815)

آپ روحل فقیر کے بڑے صاحبزادے، مرید اور جانشین تھے۔ آپ تصوف کی راہ اختیار کرتے ہوئے شاعری کی طرف مبذول ہوئے۔ آپ کا بہت سارا مواد اِدھر اُدھر ہو جانے کی وجہ سے دستیاب نہیں ہو سکا اور آپ نے اپنا کچھ مواد دریائے سندھ میں بہا دیا تھا اور سگھڑ لوگوں کے توصل سے ان کی کچھ شاعری دستیاب ہو سکی ہے۔ شاہو فقیر بہت حلیم طبع صابر اور شاکر تھے۔ سادہ زندگی پسند کرتے تھے وہ اکثر راتوں کو جنگل میں جا کر ذکر فکر کیا کرتے تھے۔ تصوف کے موضوع پر روحل فقیر سے گُرو چیلے عنوان سے ان کے سوال جواب نظم کی صورت میں مشہور ہوئے۔

### (اردو) بھجن رُوپ جوگ

سادھو بھائی واں گھر کھیل ہمارا، ہم بھی ناہیں تم بھی ناہیں،
نہیں کو سکل سنسارا۔

۱۔ کیا ہندو کیا ترک سڈاوے، دونوں مانگنَ ہارا
او گنگا او مکے جاوے، جھگڑا لاگا بھارا

۲۔ پرگھٹ رام جانے سب کوئی، موتی بندھ لگارا
گھٹ کی گنگا ناءِ نہ جانی، واں را ماھنڈا کارا

۳۔ تین گناں میں سب جگ باندھا، چوتھا گام ہمارا
نام شہر کا بےگم نگری، ماریا پریم نقارہ

۴۔ نانگا نہ پھرؤں کپڑا نہ پہروں، نہیں کوئی وِپو ہمارا
ہم واسی اُس دیس کا، جہاں آواگوں نوارا

۵۔ ہم ہیں سرب، سرب سُوں نیارا، جیُوں جل میں ڈیست تارا
کہے "شاہو" سنو گُرو روحل، سب گھٹ درشن تھاں را

## (اردو) بھجن روپ جوگ

تن من اندر دامنی چمکے، برہ بادل چھایا ہے
سوچ سمجھ کر سہی سنجاتم، عاشق لعل لکھایا ہے

ا۔ کاہے کو بیٹھا بول بناسے، کاہے کو رُوپ لے آیا ہے
گھُڑی گالھ نہیں آکھن دی، رانول رمز رِجھایا ہے

۲۔ بِن نیناں سُوں نِرکھیا، بِن جبھیا گُن گایا ہے
لُوں لُوں دے وِچ سوہنا سائیں، ساجن ہینڑے سمایا ہے

۳۔ پچھم دیس سُوں بادل آیا، میگھل مینھ برسایا ہے
اگم دیس سُوں بُونداں پڑیاں، موَلا ٹلک وسایا ہے

۴۔ روحل صاحب رانگن چاڑہی، "شاہو" رنگ رچایا ہے
نہیں ہے میلا نہیں ہے پُرانا، روزوں روز سوایا ہے

## (15) روپ

تل: میري بات سُن ايهي، ڪ پِن رهيا هر طرف ڏيهي.
(1): ڪ سرُون اور نهي ڏاريا، ڪ باجا ڪُوچ نغارا.
ڪ سُن ڪر لاج نهي آتي، مسافر هتاوي جاتي.
(2): غافل نِيند مُون سُوتا، جب جاڳيا تب روتا.
پِيا سنگ نهين راتي، بِڇوڙي دي بڙي ڪاتي.

(3): آپــا مــول ڪُــون پيڪــو، گھــٽ گھــٽ ٻولتــا ڏيڪــو.
ڪِ وان سُــون پريــت هــي ميــري، نهــي تيــرِي نهــي ميــرِي.

(4) هــم سُــون ملــي نــا ٻڇــڙي، جــو بيڪــ هــُون ســدا بگــڙي.
جــواب تــو آ جگانــا هــون، جــو جــگ ۾ تــون بيگانــ هــون.

(5) آپــا لڪــ ڪــي ڪھِتــا، جــو حــد ۾ اونهــي رهتــا.
جــو انحــد ڪــي ســدا واســي، جــو ڪــاتي پــرم ڪــي قاســي.

(6) ســيو ڳ: ”شــاهو“ داس نهــي ٻوليــا، جســي گھــونگھــٽ تُســي کوليــا.
جــو اُس ۾ پــت هــين آوي، تــو چوراســي ۾ قــرنــ جــاوي.

(16) رُوپ

ٿل: جــان گھــٽ نــا ڪــر ليــا نِواســا، تِــس ڪــارڻ جــڳ قــري اُداســا

1- انتره: ڪؤن ســو جنمــي ڪؤن ســو مــري، قيــر قيــر جُونــي ڪؤن ســو پــري.
گُــور ڪِرِيــا سُــون ٻھُـ بنڌن ٽُــوٽي، هؤن مئن گهــا گھــر پــرم نــا ٽُــوٽي.

2- انتره: ويراڳ ويچار پيــا وڏ ڀاڳي، جهــان ڪُــڇ نــاهين تهــان ڏُن لاڳــي.
ســهس پــان گھــٽ پِيتــر جــاڳي، رئــن انــڌيرا پــرم نــا پــاڳي.

3- انتره: جــان جوئــان تــان رام حضُــورا، ســڪل نِرنتــر هــي پرپُــورا.
آپــو ديــا جُگــون جــڳ جيپــا، سِرســاتي صــاحب هــم ليئــا.

4- ســيو ڳ: نهــين ڪــڇ ليئــا نهــين ڪُــڇ ديئــا. اپنــا ســؤدا آپهــين ڪِيئــا.
شــاهو نهــين، ٻــولي اوهــي، جــل ٿــل گپــت پر گھــٽيــا ســوئي.

(17) رُوپ

ٿل: ميــڙا ميــڙا ايهــان ئــي ميــڙا، آتــم جئســا ڏيــو نــ ڪــوئي.
ڪــايــــــا جئســــــا اؤر نــــــــ ڏيــــــــرا

1- انتره: آنڌي مُور ڪــ در در دؤڙي، ڪــو پُــوجي گــور ڪــوئي پُــوجي ڏيــوڙي
وان ســــــــي نانهــــــــ تمــــــــارا نبيــــــــڙا.

2- انتره: بِن ويچار بهت ڳل ٽڪي، ڪوئي جاوي گنگا ڪوئي جاوي مڪي
وان ســــــــِين نانهــــــــ تمــــــــارا نبيــــــــڙا.

3- انتره: ٽُرنگ ڪهي ڪب ساگر ويگون، ڪشٽ ڪيئي بِن ڪِيُون ڪر
پيڳــــــون، جـــــدا نــــاهي تُــــم ســــنگ پيــــڙا.

4- ســيو ڳ: داس شــاهو جــن ڪــڙا پڪــاري، ســمجھ ليــوي تــو پــار اتــاري،
آپ ديئــــــــي بــــــــن ڪــــــــاج نــــــــ تيــــــــرا.

## رُوپ پچن

ٽل مـوري منـدر ۾ صـاحب آيـا مـين ڀـُون سُـک پايـا

1. تـن مـن سِـيس واري جـاوان، سـتگر سـبد سُـنايا

2. پـريم پيـالا هـادي ڏِتـا، جـس نـي جـوت جگايـا

3. دسـوين ڏوار رمـز رلا کـي، انحـد نـاد بجايـا
سيوگ کهي "شاهو" سُن گُرو روحل چرني سِيس نوايا

## رُوپ (14)

ٽل: ڪيـا کهـون ڪُـڇ کهيـو نـہ جـاوي، بَکمـي بـات سـوائي.
رهـت اڪيلـي اگيـاد کهِيجـي، سـتگور ديـا بتـائي.

1- انتره: نهـي کـوئي اجپـا جـاپ سـمرنا، ارتـي گرتـي نـاهي.
سـبِڌ نـہ سـاکي کـاٿي نـہ ٻـاٽي، گيتـا گـاوڻ نـاهي.

2- انتره: چنـدرمان نهـي سـورج پـون نهـي پاٽـي، اچـرج بـات بنـا هـي.
عجـب رنـگ ڪيـا بيرنگـي، رنـگ جـاءِ بيرنـگ مـاهين.

3- انتره: رهٽـي نـہ ڪرٽـي شيـوا نـہ سـاڌنا، نـا کـوئي ڪيميـا ڪمائي.
پُـورن پـاگ مليـا ابناسـي، اونهـان جـاءِ هـنس مِـلا هـي.

4- سيوگ: نهـي کـوئي کـار آکـاري نـاهي، نهـي ڏوپـا نهـي چـائي.
شـاهو کهـي گـورو روحـل پايـا، روحـل سُـن ۾ سـمائي.



# صوفي غلام علي رح

## (1755سے1839)

آپ روحل فقیر کے دوسرے نمبر بیٹے تھے اور اپنے بڑے بھائی شاہو فقیر کی رحلت کے بعد سجادہ نشین ہوئے۔ آپ ہر دل عزیز درویش تھے اور اپنے بزرگوں کے نقش قدم پر چلتے ہوئے تصوف کے رنگ میں ڈھل گئے۔ ان کی شاعری میں جوش، روانی، محبت اور سوز و گداز پائی جاتی ہے۔

## (اردو) بھجن رُوپ بھیروی / جوگ

سبد کر لے سِمرنا، چیتو ساسو ساس
بُھولا کیُوں بھرو بَنواس

۱۔ کوئی کہے دھرن پر ہے، کوئی ڈھونڈے اَکاس
کھوج لیوٗ گھٹ بھیتر، ہے تو تیرے پاس... بُھولا

۲۔ کوئی کہے ہے مکے ماہیں، کوئی گنگ پاس
سِر ساٹے صاحب ملےِ، چتر نہیں کوئی ہاس.... بُھولا

۳۔ تیرا صاحب تُجھ کے ماہیں، تج اوُراں کی آس
سِنگھ بُوکھو جے مرے، توئی نہ کھاوے گھاس.... بُھولا

۴۔ گُر روحل ہم کوُں ملیا، کاٹی جَم کی پھاس
دن رین ہم سُوں، تیرے، چرن کمل کی آس.... بُھولا

۵۔ شاہو شاہ گر میرا ہویا، داسن کو میں داس
جن ”غلام علی“ سرَن تیرے، آواگون نواس.... بُھولا

## (اردو) بھجن روپ کلیان

رام کا نام لیا، سِتگر سبدھ سُوں پیالہ پیا
پیالہ پیا، جُگاں جگ جیا

۱۔ جل میں ساگر میں ترنگاں، باہر بھیتر اُلٹی گنگا
ہُوں تُوں گئی آپ ہی پایا، رام نام ہِردے مکھ گایا

۲۔ بُوند ماہیں سمندر سمایا، پانچ پچِیس نو تنت کی کایا
پانچوں چین آتم سکھ پایا

۳۔ ادھر بِرہم کی باسن ناہیں، ہے من ماہیں ڈیسے ناہیں
نہیں کوئی گیا نہیں کوئی آیا، ششم بھید میں سَکل سمایا

۴۔ جل کا کُنبھ جلوجل بھریا، جِیُوں ماہیں دُودھ گھِیا
الٹا نیر بِرھم کا دیا، سانت نیر کُنبھ کا پیا

۵۔ انبھوٗ بولے آتم تنت ماہیں، پُورن برہم گُر روحل سائیں
میں بھی تمہارا سرنا لیا، "غلام علی" میں پیالہ پیا

## (اردو) بھجن رُوپ گوڑی

سادھو دم دم کی ہوشیاری رتن امول پھر نہ آوے
آون ایہی واری

۱۔ بازیگر اے بازی رچائی، کھیلے کھیل کھیڈاری
دم دم کی ہوشیاری

۲۔ دوست مت بُھل جاویں سُرت کرنی ساری۔۔۔

۳۔ ایکو ایک رہیو بھرپور، کہاں پُرکھ کہاں ناری---

۴۔ اندر باہر پُر رہیو ہے، میں تان وارن واری---

۵۔ گُرو روحل کے جب سرنے آیا، من کی ممتا ماری---

۶۔ "غلام علی" گُرو روحل کے چرن کنول بلہاری---

## (اردو) بھجن رُوپ کلیان

میرے مندر ماہیں صاحب آیو، آیو بہت سُکھ پایو

۱۔ تن من سِیس واری جاؤں، ستگر سبدھ سُنایو

۲۔ گگن منڈل میں دامنِ چمکے، انحد ناد بجایو

۳۔ دسویں دُوار میں تاڑی لاگی، اگم جوت جگایو

۴۔ من کی ممتیا دُور بھئی، اوُگھٹ الکھ لکھایو

۵۔ گر روحل جب کرپا کینیِ، بِن جِبھیا گُن گایو

۶۔ "غلام علی" گر شاہو کے، چرن کنول چِت لایو

## (اردو) بھجن بدھاوارُوپ کلیان

آج مورے گھر ہوئی بدھائی، سادھو آنگن آیا ہے

۱۔ چندن چنور اگر اِمی رس، گہہ گہہ انگ لگایا ہے---

۲۔ روم روم میں سوہنا سائیں، ساجن اُوہاں سمایا ہے---

۳۔ گھٹ میں گنگا گھٹ میں جمنا، گھٹ ہی میں تیرتھ نایا ہے---

۴۔ کایا نگر میں جوت جلنت ہے، وِرلا درشن پایا ہے---

۵۔ روحل صاحب کرپا کینی، جب لگ بھید بتایا ہے---

۶۔ "غلام علی" گُر شاہو کے سرنے، چرناں میں سیس نوایا ہے---

## (اردو)          هوری رُوپ کلیان

پریم نگر کے ماٰنھ، شام سُوں کھیلوں ہوری

۱۔ بِندرابن میں بین بجاوے، چشماں لاونت چوری

۲۔ لعل گُلال کے بادل بنے، پچکارن جھک جھوری

۳۔ عطر عنبیر کی دُھوم متی ہے، کیسر بھرت کٹوری

۴۔ گگن منڈل مُوں دامنی چمکے، انحد گھنگھوری

۵۔ شاہو شاہ کے جب سرنے آیا، پریت لاگی تب موری

۶۔ ''غلام علی'' گیان گلی میں، ملیا شیام کشورِی

## (18) رُوپ پيروي

ٿل: ستگوران ڪي سبڌ، منـي جادوئڙو ڪئسو جڳايو.

1- انتره: گٽيس جي ڪي ديس سُون، ڪوئي اٽل آسڻ آيو.
برما جو ويڪو سرشٽ ڪو، ڪوئي ائسو رنگ رچايو.

2- انتره: وِشن جي ڪي واس ڪا، ڪوئي ناپ تانو بتايو.
ويس ۾ مهيس ڏيکيا، دل دُواري ڌِيايو.

3- انتره: ڪنت ۾ اڪند ڏيکيا، سرسي ڪو سايو.
گنگا جمنا سُڪمنا ڪوئي، نِير تيرٿ نايو.

4- انتره: ترِيٽا ڪي سير پر، انحد ناد بجايو.
دامني تان سيس چمڪي، ڏسوين دُوار ڏرسايو.

5- انتره: گور روحل هم ڪُون، ائسو برم بيد بتايو.
سُن مانهين ميري ڏُن لاگي، بِن جِپيا گن گايو.

6- سيوگ: شاهو شاهه گور هيت سُون، ڪوئي پِيالو پريم پلايو.
''غلام علي'' پريم رس ڪؤن پي مڌ چڪ چايو.

## (19) رُوپ پيروي

ٿل: پايا گهٽ ۾ اُجواڙ ڏيکيا ڏيهي ۾ ديدار
سڀ گهٽ هوءِ رهيا اُجواڙ، درشن آپ رو
(1) ناڀ ڪنول پيتران، وشن ڪو وستار هئه.
ونڪ ناڙ الٽا وهي، جي نا پؤن رو پرڪاش هئه
(2) دل دريا ڪي پيترا، بهي نيرا پار.
هيرا ماڻڪ ماهين نپجي، جاٽي جاڻڻ هار.
(3) ڪنٽ چڪر ڪيم ڏئي، سُرستي ڪو سار.
سبد اُوان سُون اُوپجي، واٽي ڪو وهنوار.
(3) گنگا جمنا سُکمنا، وهي ترويٽا پار.
انحد باجي گگن گرجي، دامني چمڪار.
(4) سيوڳ: اي جگت پرم پُولا، ساراني سنسار.
ڪهي "غلام علي" گُور شاهو ڪي،
سرني چرن ڪنول آڌار.

## (20) رُوپ پيروي

ٿل: ناهين نِڪٽ نهي دُور هُون،
سڀ نُورن مانهِين نُور هُون.
عاشقان ڪي عشق ماهين، من سيي منصور هُون.
(1) جس ڪا جو رنگ نه ريڪنا، تس ڪون ڪئسا پينا.
ڏيکن ماهين ڏيکنا، اس ديد ۾ دستور هُون.
(2) پيالا جو پريم ڪا پيئا، هادي جب هاٿ سُون ڏيئا.
جِس ني جو پيڪو ڪيا، اس مئي ۾ مخمور هون.
(3) سيوڳ: "غلام" هون تو هُون "علي" ڪا،
ڪنول قولي جِيُون ڪلي ڪا.
شاهو شاهنشاه ولي ڪا، چرنن ۾ چڪچور هون.

## (21) رُوپ

ٿل: گُور گيان ديپا هم ڪون، اب رام نام ڪو.
گُور بنا ڪيسا، ڪسي نهين ڪام ڪو.
1- انتره: پرم پُول سيي چوڙ هڪ ننگ نام ڪو.
پيچي اُونهان آواگون نهي، واسي سڌام ڪو.

2- انتره: رسنا مُون رس ليئو هِردي هرنام ڪو.
بِن پجن مُکه ۾ ڪيسو ٽڪڙو جو چام ڪو.
3- انتره: پيالا جو پريم ڪا پيئا، مستي مدام ڪو.
گور روحل راهه بتايا، بيگم گام ڪو.
4- سيوڳ: شاهو ني شاهه ديئا، جنگ جيسي جام ڪو.
مطلب پيو هي تيهين، اس جن "غلام" ڪو.

## (22) رُوپ ڌنا سري

ٽل: ايهي ويرا سمجهه ساڌو، ڦير ايهان نهي آوٽا.
1- انتره: اي بازي ڪُل ڪوڙ پسارا، سؤدا سمجهه وِهاوٽا.
2- انتره: دن تيري اب بيتي جَاون، ساجن مانهِه سماوٽا.
3- انتره: ايڪ گهڙي اب بِلم نه ڪرنا، مُحڪم هو من لاوٽا.
4- انتره: سُلٽا ساگر اُلٽ سمانا، نهي پايا نهي پاوٽا.
5- انتره: جل ڪي بُوند ملي جل ماهِين، ناڪو گيا نه آوٽا.
6- سيوڳ: "غلام علي" گور شاهو ڪي، اب چرني سِيس لگاوٽا.

## (23) رُوپ

ٽل: رام نام سُون لنؤ لاوٽا، اور ڌِسا نهي جاوٽا.
1- انتره: ستگور هم ڪُون بيد بتايا، تب آپي آپ ڪُون ڌيايا، سهجي سهج سمايا.
2- انتره: جب آپي آپ مُون تاڙي لائي، تب ايڪو ايڪ رهيو سمائي پريت اسي ملايا.
3- انتره: نا ڪوئي موئا نا ڪوئي آيا، من ڪي ميل مٽاون.
4- سيوڳ: ايڪو ايڪ رهيو جب هو ڪي، "غلام علي" گور شاهو ڪي چرنين سين لگايا.

## (24) رُوپ آسا

ٽل: ساڌو مئن اِسي ديس ڪا واسي، جهان آواگونَ نه چؤراسي.
1- انتره: تن ڪا تيرٿ پرگهٽ پايا، سِمرون ساسؤن ساسي.
گنگا جمنا ڪا مرم مِٽايا هي، ڪيا بِندرابن ڪاسِي.
2- انتره: ايهان چندر نه سُور، نهين ڌيوي ڪي باٽي،
جوت ۾ جوت پرڪاسي تهان حد بيحد دونوئي ناهن، آپ مون آپ اُداسِي.
3- انتره: ايهه سنسار ڀُوٽ پسارا ڏيکيا. سگل سو ناسي.
آپ هين آپ مُون تاڙي لاگي، نهي ڪو ڌرڻ انڪاسي.
4- سيوگ روحل رام ديس پيس ڏيکيا ڪايا پد ابناسي
"غلام علي" ڪو گُور شاهو ني امي رس پلايا

## (25) رُوپ ڪنيان

ٽل: نينهن لڳو ميرو آج تم سُون، ڇوڙان تو اب ڇُوٽي ناهين.
1- انتره: ائسا خزانا هم ڪُون جو مليا، خرچان تو اب ڳُوٽي ناهين.
2- انتره: جل نهين ڏوبي نهين اڳن جلاوي، پاڌر پڙيو ڪوئي لوٽي ناهين.
3- انتره: پريم بنا ڀيـ جتن ڪري جو ممتا مَنڪِي ڦُوٽي ناهين.
4- انتره: شاهو شاهه ڪي مئن سرن جو آيا، چرنين پڙيا اب هٽي ناهين.
5- سيوڪ: "غلام علي" ميري پريت جو لائي، ٽوڙان تو اب ٽُوٽي ناهين.

### هندي واٽي رُوپ

ڦاڳڻا مِ هوري کيلـُون، ساڌنا ڪي سَنڪ سَنڪ،
پريم ڪِي پچڪاري ڇُوٽي، پِيچ رهيو انڪ انڪ.
1- گيان ڪي ڇُوٽي گلال، تن من پيو لال لال،
انحد ڪي ڏن لاڳي، باج رهيو چنڪ چنڪ.
2- نئنان ڪي نير مانهين، ترِپٽا ڪي تِير مانهين،
سُکمٽا ڪي سِير مانهين، نايو نرمل گنڪ گنڪ.
3- انحد گهن گهور گهور، جوت تيري جور جور،
شهه مچايا شور شور، باجت هي مرڙنڪ ڏنڪ.
4- "غلام علي" پريم گلي، ڪنول ڦوليو ڪلي ڪلي،
شاهو جن گلي گلي، لاڳ رهيو رنڪ رنڪ.

### واٽي سر ريخته جهنگلو رُوپ

دو دنان ڪا ميلا، ميلا سوئي ميلا،
جِس دا يار ملڻ نا پايا، چلٽا ايڪ اڪيلا،
رين گئي اب اٽ چيلا، هي پيچي ڪرتا بيلا.
تُون جو ڪرتا ميرا ميرا، ڇوڙ چليا هي سويلا.
جاڻ جگت سپ جوٽي، بازيگر ڪا نـ ڪيلا.
"غلام علي" ايڪو ايڪ هي، سوئي گرو سوئي چيلا.

### واٽي رُوپ

باهر پيتر ايڪ نِرنتر
وِياپ رهيو هئه پريتم پيارو.
1- گهٽ گهٽ مانهين کيل ڪرت هئه،
ايڪ انيڪ رهت سُون نيارو.
2- لاکن مُون نهين لايت هئه،
يـ ستگر شبد ڪنهن بير بيچاريو.
3 "غلام علي" اسي خاڪ

## سکھ واچ ريختہ چند رُوپ

ٽلهہ  ميري پريت تم سين لاگي، اؤرون ڪي بات تياگي

1- انتره: ڪئسا آءِ پڙا هي رايا، اب جادؤڙا جگايا،
آپهين مين آپ پايا ساجن مِلا هي ساگي

2- انتره: اب پئؤ پرم ڪا پاگا، آپن سُون آپ لگايا لاگا
جبهين تان هؤن جگا، ممتا ڪي متڪي ڀاڳي

3- انتره: هؤن مئن ڪي رئن ڪاٽي، ري اگن بن ڏواٽي
روءِ ڪي نانهہ واٽي بِن تنت جوت جاگي

4- انتره: جب عشق مُجهون آيا، شاهن شاهہ سڏايا
پيالا جو پرپلايا، اگيان مون لعلي لاگي

5- سيوڳ:غلام هُون علي ڪا، نا گل نا ڪلي ڪا

## ريختہ چند روپ

ٽلهہ: پيالا پريم ڪا پيا، تان تي جُڳون جُڳ جيا

1- حُسن حيرت حيرانا، هئا هُون مست ديوانا

حادي اب هاٿ سُون ديا .....

2- پيالا پُر ني پيا، جس تان جوش جگيا

ڪيا هي خوب ني ديا.....

3- ديا هي گُهٽ مون گهاٽي پيا هي سِرڪي ساٽي،

اکيون لال ڪا رنگ ليا.....

4- گهر ”روحل“ ڪي چنا، شاهو هَوُ شاهہ ڪي سرنا،

ڪيسا ڪامڻ تان ڪيا....

5- سيوڳ: ”غلام علي“ در ناما، آيا هئو جوڙ ڪي جاما،

جن سارا نيهن سِر سيان....

# کافی روپ جوگ

دن دنیا وچ چار آ، وندا کیوں نہ وسیاہ

1فانی ہے اے جگ سارا آتن، سانوں عشق وساریا

چرخ نہیں چاہ--------

2آخر جاوسیں توں اٹھوں کلی، بیٹھی گھتاں میں پُونی چھلی

آتن نوں ڈیواں بھاہ-----

3دلبر ناہیں ساتوں ڈور، ایہہ ہے بیڑی والا پُور

ساعت دی سانبھاہ------

4حال دی گالھ میں آکھاں کینوں، ھائے او ماریں توں کیوں مینوں

کیہا ہے ڈوھ گناہ--------

5توں جو کریندا میڈا میڈا، نہ توں ہیں نہ کوئی تیڈا

سب نمونے بے چُوں شیدا--

سب کجھ ہئی فناہ--------

6سوہنا سائیں نت الیندا، بے نمونے بے چُوں شیدا

کیتا عشق آگاہ---------

7سجن ساہ سدھیر اساڈا "غلام علی" ہے پیر اساڈا

شاہو شہنشاہ-----------

## ڪافي

ڳجهه اندر جون ڳالهڙيون ميان،
ريءَ سڄڻ ڪنهن سلان ڙي سرتيُون،
راتيان ڏينهان سِڪ سڄڻ جي،
باهه برهه جيءَ ۾ جلان ڙي سرتيون،
ڪاڻ پُنهل جي مان، ڏونگر ڏوريان،
چپر ۾ تي ڇُلان ڙي سرتيون،
پلپل پور پون پريَنءَ جا،
ماڳن تي هوند ملان ڙِي سرتيون
"غلام علي" چئي سڪ سڄڻ جي،
تانگهن لاتيون هل هلان ڙِي سرتيون.

## ڪافي

دردن دم دم لائي ڏنڊڪار مُحرم يار
اکڙيون روئن رت رات ڏينهان،
پِرت جو پيالو يار پياري،
مَچ محبت جا ويڙين ٻاري،
خوب ٿيا تـه خمار مُحرم يار
سبق سُورن جا ڪنهن کي سُڻايان،
دلبر ديدان جڏهن تو لايان،
دام زلف جا وجهي وئين ڦاهيان،
نينهن اوهان جي ڪيو ڏروار مُحرم يار
سيئي پلايون تُنهنجون پايان،
ساهه سڄڻ تو لاءِ اُداسي،
بس ڏسڻ تنهنجي جو پياسي،
ڪر نـه جدائي دلبر يار محرم يار
تولئه گُوندر ڏينهن گذاريان
اڱڻ "غلام علي" جي مُحب تون ايندين،
دوست دِلاسو درمانديءَ ڏيندين،
صدقي سر ساهه يار محرم يار
پُور مان تنهنجا پچائيان.

# صوفي خدا بخش رح

1758 کان 1843

خدا بخش فقير، روحل فقير جو ٽيون نمبر پٽ ۽ دريا خان جو سڳو ڀاءُ هيو. هن پنهنجي پيءُ ۽ وڏي ڀاءُ کان تعليم ۽ تربيت حاصل ڪئي. هن پنهنجي وڏي ڀاءُ "شاهو فقير" کان شاعري وغيره جي بہ سکيا ورتي، تنهن ڪري کيس پنهنجو استاد چوندو هو. خدا بخش 1843ع ڌاري وفات ڪئي، سندس مزار ڪنڊڙيءَ شريف ۾ آهي.

هي فقير قادر الڪلام شاعر هو. سنڌي ۽ سرائيڪيءَ ۾ گهڻا شعر چيا آٿائين. چون ٿا تہ فقير صاحب جو فارسي ڪلام بہ هو پر اهو اڄڪلهہ نٿو ملي سگهي. سندس هيو بہ ڪيترو ئي ڪلام ضايع ٿي ويل آهي. فقط هڪ سنڌي ڪافي ۽ هڪ اڌ پوري ٽيهہ اکري ملي ٿي. انهن جي اڀياس مان معلوم ٿئي ٿو تہ هي درويش بہ پنهنجي خاندان جي ٻين فقيرن وانگر چڱو صوفي شاعر هو. سندس ڪلام نموني طور پيش ڪجي ٿو:

## ڪلام رُوپ

ٿل آءُ مِــــل پيــــــارا، جـــــيءُ جيــــ ـــارا
سـَـــوا يـــــار تنهنجـــــي گُونـــــدر گُـــذارا

1. تنهنجـــــــي وِڇـــــــوڙي، وِڌو نِهـــــــوڙي
هيڪـــــــر هلـــــــي آ مُحـــــــب موچــــارا

2. راتيـُـون ڏينهــان رڙان ٿـــي، آهــون ڪريــان ٿـــي
ڪيـــا ســـوز تنهنجـــــي انـــدر اوتـــارا

3. اڳـــڻ آءُ منهنجـــي، ســـاڙيو سِـــڪ تنهنجـــي
ايـــڏا نـــہ ڪـــريـــار مُـــون کـــان پسـارا

4. ڪنـــدين ڪـــا پلائـــي، ايـنــدين جانـــب جـائي
تنهنجـــي اچـــڻ لئـــہ مـــان تڪيـــان ٿـــي تـــارا

سيوگ خـــدا بخـــش ســـارون، لهـــہ تـــون سـنيارون
ديـــر نـــہ ســـهان ٿـــي مـــان، ســـخن ســچارا

# ڪلام رُوپ

ٽل سُجاتم ڪِين سرتيون، آهي عشق اڙانگو اديُون.

1. راهن ۾ روئندِي روئندِي، دل اندر ڏوئيندي ڏوئيندي
ڪئين گذاريم ڪتيون

2. تولئه ويهي راهه نِهاريان، هاڙهي ٿي هَنجُون هاريان.
نيڻ ڪريندي نديُون

3. دم دم دلبر آهيان آسي، تنهنجي درس جو يار پياسي
تو ۾ مُنهن جُون پتيون

4. تون تہ "خدا بخش" جو سائين. الا ان الحق آهين
معاف ٿيندون مديون

# صوفي دريا خان رح

## 1765 کان 1853

دريا خان فقير، روحل فقير جو سڀ کان ننڍو پٽ ۽ مراد فقير جو پاٽيجو هيو. روحل صاحب جي برقعي بدلائڻ وقت ست اٺ ورهين جو هيو، پر ننڍپڻ ۾ ئي پنهنجي والد جي صحبت مان گهڻو ڪجهه پرائيو هئائين. اولاد مان سڀ کان ننڍو هئڻ جي ڪري روحل صاحب کي بيحد پيارو هيو ۽ مٿس محبت جي نظر هجڻ سبب نهال بڻجي ويو هيو.

دريا خان فقير جي گهڻي پرورش سندس وڏي ڀاءُ غلام علي ڪئي ۽ هن پنهنجي ڀاءُ غلام علي کي ئي پنهنجو مرشد مڃيو. دريا خان هڪ بيراڳي صوفي منش هو. محترم نياز همايوني صاحب لکي ٿو ته: "دنيا جي بيراڳين مان دريا خان هڪ وڏو ويراڳي هو، جنهن خلق ۽ خدا جي محبت ۾ پاڻ موکيو.

دريا خان فقير هڪ سٺو صوفي شاعر هو. روحل فقير کان پوءِ دريا خان هڪ اهڙو شاعر آهي، جنهن جو ڪلام حيات ۽ ڪائنات جي حسن کي عشق جي نگاهه سان ڏسندي ڪيئي روپ ڏيکاريندو، پڪڙندو وڃي ٿو. سندس شاعري، فڪر جي گهرائي ۽ خيال جي سچائيءَ جي ڪري سنڌي ٻولي ۽ ثقافت جي سونهن آهي. هن فقير محبت ڀريو انداز سان ٻوليءَ کي سهڻي نموني، استعمال ڪري سٺا فڪر ۽ سوچون ڏنيون آهن. سندس سنڌي سرائيڪي ۽ هندي شاعري به تمام مٿاهين درجي جي ۽ دل کي ڇهندڙ آهي. سندس ڪلام ۾ سنڌي ۽ سرائيڪي ۾ بيت ۽ ڪافيون، هنديءَ ۾ دوها، ڀڄن، شبد، واڻيون، ڪافيون هرڪا سمرڻ، الف بيد ۽ سه حرفي شامل آهن.

سندس ڪافي "آءُ ڪانگا ڪر ڳالهه مون سان تن ماروئڙن جي" سنڌ جي سدا ملوڪ صوفي راڳي امر شهيد ڀڳت ڪنور رام صاحب پنهنجي مٺڙي، سهڻي ۽ اثرائتي آواز ۾ ڳائيندو هو، جوان ڪلام کي امرتا حاصل ٿيل آهي.

## (اردو) بھجن رُوپ قصوری

بن رہنی نہیں پاوے گا اُلٹا بیکھ لجاوے گا

۱۔ جوگی جنگم بیکھ سنیاسی، تپسی تپ میں جاوے گا
پاؤں اوچا اور سیس تلے کر، لوکاں لٹک دِکھاوے گا

۲۔ قاضی پنڈت وید کتاباں، پڑھ پڑھ ملک بُھلاوے گا
اوراں کو اُپدیش کرے، من پر بودھ نہ لاوے گا

۳۔ کہاں بیراگی بِسمی لاوے، انگ بَھبھوت رَماوے گا
پتھر پُوجے کلس چڑھاوے، آگے سِیس نواوے گا

۴۔ کہاں سُوں مُورکھ مُونڈ مُنڈاوے، کہاں سُوں جٹا بَدھاویگا
گُر پورے بِن پار نہ پاوے، سِر پر بوجھ اُٹھاوے گا

۵۔ کَتھنی بکنی مان وڈائی، نویں نویں گیان سُناوے گا
"دریا خان" ایہہ پد سوئی پاوے جو جیتے ہی مر جاوے گا

## (اردو) ہوری رُوپ گجُری

شام سُندر آیو ری سکھی، مِیرو کان مندر آیو

1 بندرا بن میں کھیلے ہوری سنمکھ صاحب شام کشوری رادھا سُوں چھک چھایو
2 پانچ سکھی مل منگل گاوے چنگ مردھنگ کی چوٹ چلاوے رنگ رس تال بجایو
3 گیان گُلال ڈھوں ڈِس برسے ایک بے گھٹ دُوئی نہ درسے عطر عنبیر اُڑایو
4 آپ ہی آپ مُوں تاڑی لاگی ہُوں میں مُکی بھرم کی بھاگی آپ میں آپ سمایو
5 "دریا خان" ایہہ پد تبھی پایا سنگر سبدھ میں سج سمایا آپ آپے گُن گایو

## (اردو) بھجن رُوپ دھناسری

رام نام دھن ستگر دِیا، ستگر دیا جگاں جُگ جیا

(۱) دھن دھن اوہی، دھن ہنسے ناہیں سمجھ وچار دیکھیا دل ماہیں اٹل اڈول گُرہا تھ کیا

(۲) ستگر وسبدھ امر سُکھ پایا کُبدھیا بھرم مرم مِٹایا اکھنڈ ابھیدی بھید بتایا

(۳) سُرت صُراحی پریم پیالہ پیونت جیونت رہنت سکھالہ سبھر بھریا بٹ پریم کلپیا

(۴) "غلام علی" گر بھید بتایا گھٹ ہی گنگا تیرتھ نایا آپ آپ میں سہج سمایا

(۵) "دریاخان" گیان دِھیان دُھن لاگی بھیوچت چیتن کُبدیا بھاگِ پائے ڈورِی اپنا کرلیا

## (اردو) بھجن رُوپ بسنت

کیا کہوں کُچھ کہیو نہ جائے ستگر مہما تیرِی

گئی کُمت سُمت گھر آئی نہ کو ویر نہ ویرِی

1- دِیا اُڑا اڈمبر مَن کا اُلجھی سمجھی پھیری

جِس مایا نے جگ بھرمایا سومایا گھر چیرِی

2- وُست اُمولکھ لکھی نہ جائے گُرو سمجھائی سیری

کرم دہرم دونوں کر پاسے نینے نرکھیا نیڑی

3- تُم ہو داتا ستگر صاحب تیرے چَرن کی چیرِی

تیری گَت تُم ہی جانو نہ کُچھ میں نہ میری

4- "دریاخان" ستگر سُوہنا ملیا پیر لدھا کو پیری

دُور نِکٹ کا سنکا بھاگا اُلٹ بھئی مت میری

## (اردو) بھجن رُوپ پہاڑی

اور بات منے کچھُوءَ نہ سہاوے
میری ہر سُوں لاگی پریت
1- نیند کراں تو سپنے میں آوے
جاگاں اکھیاں ماہیں سماوے
درِشٹ نہ ویکھاں مُشٹ نہ پکڑاں
ایسی آوی چِیت
2- دِن رین نہ بسرے موہے
انگ انگ میں سِمروں سوئی
تم نہیں چھوڑو ہم کِم چھوڑاں
ایسو موہن مِیت
3- ایسی رچنا رام رچائی
دیکھت بُھول رہیو سب کوئی
اس بازِی کو پار نہ پایو
ہاری لیونت جِیت
4- "دریاخان" پریت لگی کِم چھُوٹے
گر کرپا سے بھوُں بندھن ٹُوٹے
جیسا تھا پھر تیسا سمایا
بھاگی بھرم کی بھینت

## (اردو) بھجن رُوپ آسا

ساسو ساس صاحب تیرے سنگ ہے
بُھول بھٹک مَت بندہ رے
1- اپنے آپ کُوں جانے ناہیں
در در دوڑے بھٹکے جائیں
کُودپڑے اندھا کُوپ کے ماہیں
سو مَن اندھ نِرندھارے
2- غافل غوطہ دم دم کھاوے
آپ بُھولو اوراں نُوں بھرماوے
آتم چھوڑ پتھر نُوں دھاوے
اُس کا واروں کھندھارے
3 تیرتھ ورت میں کچھُوءَ نہ پایا
گر یادا الامُول گنوایا
سبدھ سے نیہہ نہیں لایا
رام بھجن بِن گندارے
4 سبدھ نقارا رن جھن باجے
انحد گھور گگن دُھن گاجے
جھن جھن سُندر سُنت آواجے
بادل اِمی برسنتا رے
5 "دریاخان" رام نام دھن لاگی
دُبدھیا دُور بھرم نا بھاگی
"غلام علی" گر صاحب ساگی
کاٹ دِیا جم پھندا رے

## (اُردو) بنسری رُوپ برودھ

تیری بانسری باجی بَن مُوں کیسی
دُھن پڑی مورے کان کنہیا

1 بِھن بِھن تیری بنسی باجے
کیسی لُوں لُوں آوت لاجے

تیری بنسی کی بین
کیسا کا من کیا جی میں جادو جگیئا

ٹھرک ٹھرک مورو ھینڑو ٹھرکے
2 رین اندھیری تیری بنسی باجے

کیسی گھور پڑی ہے گھن
چھم چھم چھاٹ چُھوٹے برہ بوند بسیئا

3 سَندھ سَندھ میں تیری بنسی سیئاں
سارا ساہ بنسی میں بس رہیا

تیرے نیناں کے نیر میں
چھن چھن چھنن چھنن کیسا چھیئا

4 کن کُنڈل گلِ موتی مالا
سامی ساحر ہے متوالا

ایسا جادُو جگایا میرے مَن میں
کیسا جادو گری بھیس بنایا

5 ''دریا خان'' ایہہ پد جدہی پایا
چرن علی کے سِیس نِوایا

جس کی تار لگی تن میں
ستگر سبدھ سنیا سبھے سمایا

### (26) هوري رُوپ ڪوسيه

ٿل: ڪيلي هوري شيام ڪشوري، ميري مندر موهن لعل.

(2) گِيان گهٽا ڪر گهٽ مُون گاجي،
نام ڪي نؤبت نريؤ باجي.
انحد گهوري پريم ٽڪوري، ستگور سبد ڪيا پامال.

(2) هؤن مئن ڪُبڌ يا پُول ڪي پاگي،
پؤساگر ڪي لهر نه لاگي.
تروڙ توري پريم ڪٽوري، پيوت جيوت رهت اَڪال.

(3) ستگور سبد ڪي مئن ہلهاري، جنهه سنگ صاحب مليو مُراري.
پريت جو جوري لاگي موري، نام ڪي نيم سُون ڪيو نهال.

(4) سيو گ:مئن مت هيڻ اڏين اپارا، ”دريا خان“ ستگور سنت ستارا.
گيان ڪي گوري لاگي جوري، تن من تم پئي سب تال.

(27) رُوپ بروهه

تل: ڪهان ري گنگا جاؤ جمنا، پائي بَن بَن ڪي بَن باسي.
مُونڊ مُنڊاوو ڪيا تيرٿ ناوو.

(1) جب تم اپنا آپ نه جانو، تب تم پار نه پاوو.
ڊي ٽُبڪي گهر سُوجهه نِهارو، ڦير جنم نهي جاوو.
پائي گيان ڪي سُڌ بُڌ خاصي، پريم پياسِي انحد واسِي.

(2) ڪهان پاٿي ڪهان پٿر پُوجين، ڪهان سونا ڪُر دُوارا.
اپنا آتم رام نه جاني، رُوپ وَرن سُون نِيارا.
جس ڪي گت مِت ائسِي، پار نه پاسي بهُت پتڪاسي.

سيوڳ: ”دريا خان“ اي پد اوهي پاوي، جِس گهٽ الک نشاني.
جس ڪُون سُوجهي سو نر پُوجهي، اؤر جُهگي سپ پاني.

(28) رُوپ بسنت

تل: مانک جنم امولڪ تيرو، ڦير اِيهان نهي آويگا.
نام ڪو نيم جي گهٽ ناهين، اَت چوراسي پاويگا.

1-انتره: جَنني جني ته ساڌو جني، يا جني ڪوئي سُورا.
بن ساڌو جو جنم لي آوي، مات گرڀ مر جاويگا.

2-انتره: مات پتا پائي سُت بَنڌپ، ايڪ نهي ڪو تيرا.
پران چُوٽا پُهتا پڇتاوي، ڪال پڪڙ جب کاويگا.

3-انتره: ڪوئي ڪ وِرلا اونهان سُون ڇُوٽا، گُور ڪِرپا سُون بندن ٽُوٽا
سِرساٿي ڪو صاحب پاوي، او جگديس سماويگا.

4-سيوڳ: ڪهان پاني ڪهان پٿر پُوجي، ڪهان سو جمنا جاوي.
”دريا خان“ آپ مُون آپ نه جاني، او پُهتا پتڪاويگا.

(29) رُوپ

تل: ستگور سبد امر گهٽ اُوگا، بِن ڦُولان ڦل لاگا.
وان ڪي اِمي رس او نر چاکي، هؤن مئن نيند سُون جاگا.

1-انتره: تين لوڪ مُنهه ڦُول رهيو هي، جِيُون سورج پرڪاسا.
من پنؤرا اُونهان جا لِپٽاٽا، وان ڪِي امرت واسا.

2-انتره: چت چيتن جب پرگهٽ، هُووا، گيان ڏِيان ڏُن لاگي.
هؤن مئن ڪُهڊيا بِسم پئي، جب جوت الک ڪي جاگي.

3-انتره: سُورا سُو جو سِرساٽي آوي، پاءِ ذَرڻ نهين پاوي.
گياني سو جو گُور گم ڇُوٽا، او جگديس سماوي.

4-سيوڳ: مئن مت هيڻ اڏين اپارا، گُور داتا اڏڪاري.
”دريا خان“ دان ديا سرساٽي، آتم رام مُراري.

## (30) رُوپ ڍوليو

ٽل: اڪ پنڇي ميري پنجري سمايا، جنهه آواگون گنوَن مٽايا.

1- انتره: بنا چُونچ چُوڻ چگت هي موتي، بِن سر سِيس اُڏايا.
اُوجل هنس ڀهه آيا ٽولي، ٻُگلا اُونهان ڇپايا.

2- انتره: مانسروَور اؤسر ماهين، هَنسلا هَنس سمايا.
هر هيرُون ڪي چُوڻ چُگت هي، ڇِيلر پاءُ نه پايا.

3- انتره: ستگور سبد امر سُک پايا، وان ۾ ڪال نه ڪايا.
جنم مرن ڪي وان گم ناهي، اُبجي ڪپي سمايا.

4- انتره: گورو غلام علي ڪر ڪرپا، سمجهه اي ڀيد بتايا.
اڏينتا سو آپ هين پايا، بِن نيٽي ڏرسايا.

5- سيوڳ: ڪهان گنگا ڪهان جمنا جاوي، ڪهان سُون تيرٿ نايا.
”دريا خان“ آپ ۾ آپ نه جاني، پنڪت قِرت اجايا.

## (31) رُوپ ديسي

ٽل: ڪايا نگري ۾ گور من مليا، اؤيگهٽ اُوڌو جوگي.
روم روم ۾ رمتا ٻولي، نا هرڪي نا سوگي.

1- انتره: نا او برما بيد ڪتيبان، نا او پنڊت پوٿي.
نا او جنگم سَنياسي جتي، نا اؤ جاگر جوتي.
ڏک سُک ماهين ايڪ سريڪا، نا ويد نا روگي.

2- انتره: نا او پِتر نا او پُوجا، نه او گنگا ڪاشي.
نا او چندر نا او سُورج نا ڌرڻ انڪاسي.
غلام علي گُر ڪرپا سي هئُون ۾ کُهڏيا لُوٽي

3- سيوڳ: ”دريا خان“ دل درپن مُنهه ڏيکيا، اُلٽي سمجهه اپُوٺي.
جِس مت ۾ گور ڪي گت ناهي، او مت اوٺي اوگي.
نا اهنڪاري نا اوتاري، ناري پرک نه ڀوگي.

## (32) رُوپ

ٽل: اي جگ جان سُپنا ڏيکيا، تَج من مُور ڪه اڻ هوتا.
مئن ميري ۾ پنڪت پُولا، هئه هئه هار جنم ڪوتا.

1- انتره: اي سڀ ڪَلپ برِچ ڪي ڇايا، ڪنهن اِڪ وان سُرن رهڻ پايا.
اي اؤسر تيرو دو دن پائي، غفلت نيند ۾ ڪيُون سوتا.

2- انتره: ناڀ ڪنول مانهِ اُلٽ سماوو، ترويني تِير مُنهه تيرٿ ناؤ.

هؤن مئن ميل سبد ستگور سُون، سُکمڻ سِير ۾ مُنهه سَپ ڏُوو.
3-انتره: اپـرم اپـار اگـم ڏُن لاڳِـي، اُلٽيـا پـؤن پـدارٿ سـاڳي.
انحد واڻـي پـريم پڇاڻِي، سوهؤن سبد لـي اُونهان پهتـا.
4-سيوڪ:ڪهان سو گنگا جاوي ڪاشي، ڪهان سوبن، بن ڪي بن باسي.
”دريـا خـان“ آد پرڪـ ابناسـي، آپ ۾ آپ نهـين جوتـا.

## (33) رُوپ گجري

ٽل: هريچ ڏن ڪيا مانگو پائي، هرکي پچن بِن مُڪت نـ هوئي.
1-انتره: ڏن ڏن ڪرتا سپ جڳ پُولا، انت سمي گُل ڪال ڪي ڦاسي.
2-انتره: ڦالان ڦولان تيري پل ۾ بِنسي، بِنس جاوي تيري مان وڏائي.
3-انتره: جب تيري سَرڪال هين آوي، بِن ستگور تيرو ڪون سهائي.
4-سيوڪ:”دريا خان“ هرکـي پچـن بـن تيـرو، جنم اڪارٿ جائي

## (34) رُوپ جهنگلـ

ٽل: سُورا هـووي جـو سنمڪ جُهـوجهي، پيچـي پـاءُ نهـي پـاوي.
رڻ پُـدَ ڏيڪـ مُـڙي مُنـي جـن، ڪـائـر گـيـا ڪـچ نهـي لاوي.
1-انتره: ڪام ڪِروڌ لوپ موهه اهنڪارا، پانچ پچِيس اِڪ اِڪ ويري.
گور پرتاب سي لڙي سنمُک، ڪار گهير ڪرون اک سيري.
2-انتره: گياني سوجو گورمت چالي، پانچ پچيس ايڪ گهر آڻي.
اُلٽ سلٽ ڦـر سبد سماوي، اور بـات ڪُـچ نهـي مـاني.
3-انتره: ايـڪ نـ پُـولا دو نـ پُـولا ، سـپ پُـولا سـيني مـاهين.
ماتا پتا پـائي سُت بنڌپ، جـوجـو ڏيکُون، تيـرا اِڪ نـاهين.
4-سيوڪ:هنسـا سـوجـو هـنس گـت چـالي، چِيلـر پـاؤ نـ ميلـي.
”دريا خان“ بُگلا نـ پهچي اونهان گهر جهان هنسلا هس هس کيلي.

## (35) رُوپ

ٽل: مـن ڪـا متـا تُـم چـوڙ ڏي، دل هـر سِمرن سُـون جـوڙ ري.
1-انتره: مـن متـي سُـون سـيڪو چـالي، سـنت متـي ڪـو سُـورا.
هـري مُڪـ سُـون جـوڙ ري.
2-انتره: آيـا تـا هـر نـام پچـن ڪـو پـڙ گـئـي مايـا ڦاسـي.
ايهـ مـت مُـورڪـ چـوڙ ري.
3-انتره: غـلام علـي گـور ڪريـا ڪينـي، تـن مانهـ تيـرٿ نايـا.
مـٽ گـئـي مـن ڪـي دؤڙ ري.
4-سيوڪ: ”دريـا خـان“ سـنت ڪـا سرنا ليجي، گيـان غريبي پـاوو.
تـان پهچـو تـوڙ ري.

## (36) رُوپ

ٽل: ميري من ۾ ائسي بات آئي، ڪو ڪاهُو ڪو ناهي.
1-انتره: هر سِمرن ڪي ايهي ويرا، نهي تو اؤسر جاوي تيرا.
جو ڏيکيو سو ٿِر نه رهائي.
2-انتره: جواني جوبن دو دن لَٽڪا، ڪُوڙا رنگ ڪَنيي ڪا چُٽڪا.
ڇوڙ حُسن ڪي هُو هوائي.
3-انتره: ڌن جوبن ڪِس ڪام نه آوي، جا گذري سڀ بِيتي جاوي.
بن ستگور تيرو ڪو نه سهائي.
4-سيوڪ: "دريا خان" گُرو ڪري سڀ ڪوئي، هر ڪي ڀجن بن مُڪت نه هوئي.
اي جگ سپنا، ڪيا ٿِر رهائي.

## (37) رُوپ ڌناسري

ٽل: جم ڪا جور نه لاگي ساڌو، مر جيوي وان ڪا ڪيا مري.
جو جن هؤن مٿن نِيند سُون جاگي، ڀؤساگر ماهين تار تري.
1-انتره: ڪام ڪروڌ لوڀ موهه اهنڪار، پانچ پچِيس تياگي.
پريم ڪلا سُون پار پري.
2-انتره: ترِيٽا ڪي رنگ محل سُون، الٽ آپ سُون لاگي.
وان گهر هنسا ڪِيڙ ڪري.
3-انتره: اڌر تخت پر ڪيل سنتان ڪو، ڪوئي وِرلا جوگي جاگي.
سُن محل مانهين ڏيان ڌري.
4-سيوڪ: "دريا خان" ستگور ڪِرپا ڪِيني، ڪرم ڀَرم سڀ ڀاگي.
چؤراسي ڦر ڪُون ڦري.

## (38) رُوپ آسا

ٽل: سوهون سِمرن ڪرلي بندا، ڀؤساگر مُون ترنا هي.
ائسا سِمرن ڪرلي بندا، هر ڀج پار اُترنا هي.
1-انتره: دل درياهه پؤن ڪا ڪوها، لنؤ لاجؤن دل ڌرنا هي.
سبد گوران ڪا اؤلا هٿ ڪر، ٻيڙي پار اُترنا هي.
2-انتره: اجپا جاپ جپومن ماهين، ساسو ساس سمرنا هي.
پانچي مار پچِيس منائو ليجو صاحب سرنا هي.
3-انتره: اٺ سٺ تيرٿ تن ۾ نائو گنگا ڪاشي جمنا هي.
سوهون سبد گوران ڪا مانو، هر هر سِمرو هرنا هي.
4-سيوڪ: گيان ڌيان ڪي سُرت لگايو آپا ڪوجو گهرنا هي.
"دريا خان" ڏتيا پسم پئي جب، عشق آگ مُنهه جهرنا هي.

## (39) رُوپ

ٽل: ساڌو ميري من ڪا پنؤرا اُداسي.
ستگور مليا سنسا ڀاڳا، آءِ مليو ابناسي.
1- انتره: جاگرت سووت سُپن سَڪوپت، لاڳي پريم پياسي.
2- انتره: جو ڏيکون سو ٿِر نه رهت هي، نام بِنا سڀ ناسي.
3- انتره: غلام علي گور پورا پايا، آءِ مليو ابِناسي.
4- سيوڪ: "دريا خان" ستگور يُون سمجهايا، سِمر ساسو ساسي.

## (40) رُوپ پهاڙي

ٽل: ميري هر سُون لاڳي پريت، اؤر بات موهي ڪُڇ نه سهاوي.
1- انتره: نيند ڪران تو سپني آوي، جاڳان تو اکيان مانهه سُماوي.
درِشٽ نه ڏيکان مُشٽ نه پڪڙان، ائسو موهن ميت.
2- انتره: دن رئن نه بِسرو موهي، انگ انگ ماهين سِمران توهي.
تم نهي ڇوڙو هم ڪِم ڇاڏون، ايسي آوت چِيت.
3- انتره: ائسي رچنا رام رچائي، ڏيکت ڀُول رَهيو هر ڪوئي.
اِس بازي ڪا انت نه آوي، هارِي مانو جِيت.
4- سيوڪ: "دريا خان" پريت لڳي نهي ڇُوٽي، گور ڪرپا سي ڀهه ٻنڌن ٽُوٽي.
جئسا ٿا قر تئسا سمايا، پاڳي پرم ڪي پيت.

## (41) رُوپ

ٽل: ابناسي هنساري تم ڪوجو ڪايا نگر ۾، تُم جنم ڪي واسي.
1- انتره: ستگور سرني ليئو سڌارا، مانک جنم نه هارو، ڏيکت ۾ جگ جاسِي.
2- انتره: جو ڏيکان سو ٿِر نه رها هي، مات پتا سُت ڀائي، رام بنا سڀ ناسي.
3- انتره: نا او جپ تپ جاڳر جوتِي، نا او پنڊت نا او پوٿي، نا گنگا نا ڪاسي.
4- انتره: مئن ميري ۾ مُڪت نه تيري، نا ڪُڇ تُون نهين ڪڇ تيرا، اُلٽ گلي ۾ قاسي.
5- انتره: بگمي باٽ بن پگ پينڈا، ڪواڪ سُورا جاوي، اي تو پريم نهي ڪوهاسي.
6- سيوڪ: "دريا خان" دل درياهه ۾ ڪيُون ڪر قرِو، پياسِي پي لي ساسُون ساسِي.

## (42) رُوپ

ٽل: سُوهُون سُبڌ ستگور ڪي ٻل سُون، گهوڙا اگم دؤڙائونگا.
1- انتره: سيل ڪا سنج سنتوک پلاٽا، خاصي تور تورائونگا.
2- انتره: ارڌ اُرڌ ميدان رچائون، جي ۾ گوءِ اٺائونگا.
3- انتره: سُرت نُرت ڪا هٽ ڪر جهنڊا سُن مُنهه ڏجا نهرائونگا.
4- انتره: گگن مَنڊل ۾ هَنڪت ناهين، سِيس انڪاس اڏائونگا.
5- سيوڪ: ڪهي "دريا خان" پريم ڪلاسون، نريوءَ نگر بسائونگا.

### (43) رُوپ

ٽل: پولا من پجن ڪرو تم ڪِس ڪا، جوئي ٺهراوو سوئي تم هو.
ڏيــان ڌرو تـــم جِـــس ڪـــا.
1- انتره: جِيِيــا روڪــو پــوَن چڙهــاوو، ڏيــان ڌُواري ڏس ڪــا.
ڪيڙي ڪهي آنڪاس چڙهونگي تانگھ نہ تانگهو تسڪا.
2- انتره: تيــرٿ نــاؤو مــن پرجــاوو، مَـنجن ڪــرو آپــس ڪــا.
پَوجــا نايــا ديــؤ نـــہ ڏيايــا، پِيتــر پانــدا بِــس ڪــا.
3- انتره: پــوٿي پُســتڪ بيــد بيچــاري، جــوت جــلاوو نِــس ڪــا.
پــريم ڪــا انچــرايــن ۾ نــاهي، نــاس ڪُــوڙا هــي تَــس ڪــا.
4- سيوڳ: ”دريا خان“ اي پد تبهين پاوو، خيال مِٽاوو اِس اُس ڪا.
آپ اٿــاوي ســوقــل پــاوي هــي صــاحب تــو تِــس ڪــا.

### (44) رُوپ

ٽل: ســتگور ســرنو ليجئِــي، مــانڪو جــنم سُــڌارو.
اي اوسُـــر دن چـــار هـــي، آپـــو آپ اُپـــارو.
1- انتره: گيــان ســمندر هســلا بســي، مــوتي چُــگ چُــگ ڪايــا.
هـــر هيـــرون ڪـــا پـــارکو چيلـــر پـــاءُ نـــہ لايـــا.
2- انتره: مـــول تخـــت پـــر بيســـٽا، آســـن دِرڙ ڪـــر ڌارا.
لنـــگ لهـــر سُـــوجهي پـــڙي، بِرمـــا بيـــد اُچـــارا.
3- انتره: نـــاپ ڪنـــول دل دُوار ڪـــا، مـــوتي اگـــم اپـــارا.
ڪـــوئي ڪ جـــاڻي جـــوهري، وٽجـــي وٽجـــڻ هـــارا.
4- انتره: ڪنــٽ ڪنتــا سِــمرن ڪييــا، ســهج گلــي ۾ پويــا.
هــؤن مــئن ميــل ســبد ڪــا، سُــڪمن ســير ۾ ڌويــا.
5- انتره: پــؤن هنــدولا هينــڏيئي، سُــک ڏک ســر ســهيئي
6- ســيوڳ: سُــن ســکر سُــرت آملــي، ڏســوين درســن پايــا.
”دريــا خــان“ اي پــد ســو لهــي، جــو نــر الــٽ ســمايا.

### (45) سبد رُوپ

ٽل: جاگيا جاگيا جاگيا ساڌو، هؤن مئن نِيند سُون اب جاگيا.
گيــا ٺــور پيــا اُجــواڙا، ٺــوڙ ديــا گــور جــم ڌاگــا.
ســون ســربر پئــي اب ڪايــا، جــڏ گــور پــارس مــن لاگــا.
1- انتره: مــئن مــت هِيــڻ اڌيــن اپــارا، گــور داتــا تُــم اڌ ڪــاري.

سرن پڙي ڪي لاج تُمهاري، تيرا بانا انت باري.
پيا پيالا رهون متوالا، چڙهي خُماري اِڪ ساري.
هون ناهي هؤن ناهي ناهي، آد انت گور تم ساگا.

2- انتره: تم تيري گت تم هي جانو، ڪيا جاني ڪو گت تيري.
تُون صاحب اُوچي تي اُوچا، ڏَن گُور ڏَن گُور مَت ميري.
خالي پرو پريا الّناوو، سب مانُون گور ست تيري.
هؤن لاري هؤن لاري، تاري انگ سنگ صاحب تم آگا.

3- انتره: غلام علي گُور پورا پايا، بات بتائي ڪرا ڪري.
دور نِڪٽ ڪا سانسا ڀاگا، پري رهي اب پَرا پري.
رُوم رُوم ۾ ايڪو رميا، هردم سِمرون هري هري.
ڪام ڪروڌ ار موهہ مُواسي، پانچ پچيس سڀ تياگيا.

4- انتره: ”دريا خان“ سؤدا آد انت ڪا، اب ڪا سؤدا ڪڇ ناهي.
وُست امولڪ گوران بتائي، سهجي سهجي گهرڪي گهرماهين.
انتر ٻاهر ايڪو درسيا، جهان ڏيکون تهان سڀ ساءِ.
تُنا جهيڙا پيا نِويڙا، جنم مرڻ ڪا ڀؤ ڀاڳا.

5- سيوڪ: رُوپ نہ ريک امورت مُورت، بِن نئنا درساني.
سس بِن نِت تان ڪُون نمئي، شيوا سا پرواني.

## (46) سبد رُوپ

تل: ڏيکو يارو عجب ڪاريگر، بنگلا خُوب بنايا.
بنگلا عجب بنايا

1- انتره: ڪايا ڪوٽ مِٽي ڪا محل، تنيا پؤن ٺهرايا.
آتم اولي پرگهٽ ٻولي ڪئسا چاپ چپايا.

2- انتره: رنگ نہ رُوپ ورَن ڪُڇ ناهي، ساگر لهي سمايا.
سهجي آوي سجهي اُوهان سمايا.
اُلٽي بُوند رَلي ساگر ۾، رچنا رام رچايا.

3- انتره: اگم نِيشاني پريمي پچاڻي، من ڪا پرم مِٽايا.
روم روم ۾ رمتا ٻولي، سمر سمر سُک پايا.

4- سيوڪ: غلام علي گور ڪريا ڪيني، هؤن مئن پرم مٽايا.
”دريا خان“ آد پرس ابناسي، آپ مِليا اُڙ ڪايا.

## (47) رُوپ

ٿل: اي ڪوئي اَلٽي ٻُوجهه هيءِ، سمجهي ڪو سمجهڻ هارا.
1- انتره: ڪُڀڌيا ڪي ڍولڪ باجڻ لاڳي، ناچ رهي نرنار.
2- انتره: ڪِيولي هَستي لڙتا ڏيکيا، گيهلا ڪرو بيچار.
3- انتره: چيلا چور پيا گُر لوپي، لوٽي وئنڪٽ بازار.
4- انتره: سارا کيت ڪنياٽي کاڌا، نٽ ڏن جُهول رهي جهار.
5- سيوڳ: ”دريا خان“ ستگور ڪرپا ڪيني، نِرک ليئو نروار.

## ڪافي گُجر

اُتي جاڳ جاني، پوئي ڪل ڪائي
جاڳڻ ري ۽ جالينديِن، سُورن ۾ سدائي.
1- جاڳيو جوش جن کي، مليو مُحب تن کي هميشه هيڪاندي جن ننڊڙي ڦِٽائي.
2- سڪن سارين راتيون، جُهڏئون ٻائن جهاتيون اصل عاشقن جي آهي اِڊِ اِهائي.
3- مچي مرد ٿي تون، پيالو درد پي تون ڇڏي ساءُ سمهڻ جو ڪر وهڻ سان وفائي.
4- ”دريا خان“ دير ڇڏ، سگهو پاڻ گونڌر گڏ، وجي ٿي ويسر ۾ عمر اجائي.
(دريا خان جي سنڌي تي شاعري فڪر جي گهرائي ۽ خيال جي سچائي جي ڪري سنڌي ٻولي ۽ ثقافت جي سُونهن آهي.)

## ڪافي پيروي

آيو عشق اگڻ، لايون درد ڏجون،
تڏهن عقل چيو اُٺ پڃ تہ پڃون.

1- عشق اچڻ جا هُل هنگاما، نينهن جي نوٻت ڏهل دَماما،
اِتي عاشق اچن ٿا، سندرو ٻڌيون.

2- سوين ساز آواز اچن ٿا، عاشق انهيءَ رمز رچن ٿا،
اتي انحد واجٽ ڪن وجيون.

3- عشق پاڻ اکين جا لايا، شرم حيا عقل وٽ آيا،
ڏي ڏس اسان کي تہ ڪاڏي وڃئون.

4- ”دريا خان“ جن کي عشق اندر ۾، ڪين مرڻ سي پون پڌر ۾،
تن لاهي ڇڏيون سڀ لوڪ لڄيون.

## واٽي رُوپ

جاءِ مايا ۾ پٽڪي ساڌو، ڪوئي ڪ هريجن هٽڪي.
پانچ پچيس بڙي مت ڌاري، چور آگي سب لٽڪي.
ڪوئي ڇُوٽا ڪوئي آڻ ٻانڌا، جيئن سُوئا آنلي ۾ لٽڪي.
گهر ڪي ناري ڪري چترائي، لي آئو ڪجهه گٽڪي.
من ٻهَہ رنگي ٻاهر تانگهي، نات ڪري سب نٽڪي.
سُٽي سانيڙي بات بتاوي، گهات گهڙي سب گهٽڪي.
ٺگرا گيان ڪٿي سب ڪُوڙا، سب سي جهيڙي جهٽڪي.
گهر ڪي مايا مُول گنوايا، پُونڌو در در پٽڪي.
”دريا خان“ موهہ مايا ڪي قاسي، ڪون چڙهاوي ڪٽڪي.

*****************************************

## واٽي رُوپ

گُربِن ڪونہ سڌاري، گُربِن ڪونہ سڌاري،
ڏُوبت ڏُوبت پؤسا گر مُون، ٻانهَہ پڪڙ گر تاري.

-1 ٻالا پڻ هنس ڪيل گُمايو هيءِ هيءِ ڪرتي هاٿ نہ آيو
ڪوڙي جوين لاري.

-2 تون ڪرتا ميري ميري، نا ڪجهہ تُون هي نا ڪجهہ تيري،
هئہ هئہ ڪرتي هاري.

-3 ڪام ڪروڌ موهہ لوڀ اهنڪارا،
پانچ پچيس مِل ڪيا پسارا، ايڪ ايڪ لڙنت نِياري نِياري.
”دريا خان“ گُربن ڪَڇؤ نہ پايا، ستگر مِليا جَڏ ڪال مِٽايا،
ڀُون ويد پُران بِچاري.

*****************************************

## واٽي رُوپ

اڪل ڪلا ڪيلي، ڪيل ڪيلارا،
ڪند برهمند مايا سُون نيارا

-1 جوگي جوگ، جون نهين پاٽي،
بِن جيا ڪي الٽي ٻاٽي،
چندر سُور گگن نهين تارا.

-2 تيرٿ ورت گنگا ڪاشي،
نا او پٿر پُوجا واسي،
ناري نا پُرش نهين اؤتار.

-3 هندو نا تُرڪ، نهين اؤڌوتا،
نا وه مات پِتا نهين پُوتا،
آپ سُون آپوئي آپ رهيا نِرڌارا.
رُوپ ورڻ لکيو نهين جاَوي،
جون ڪُوپ ڪي ڇايا ڪُوپ سماوي،
حد بي حد ڪيا هي پسارا.
”دريا خان“ يه پد جونر بُوجهي،
چؤراسي تان ڪو نهين سُوجهي،
آواگون جيت نهين هارا.

*******************************************

هري سمرڻ (برم بيد)

ڪوئي گياني، ڪوئي ڌياني، ڪوئي پٿر پُوجي پاني،
ڪوئي برما، بيد بکاٽي، هر ڪا سِمرڻ يُون يي نانهين!
ڪوئي جب تپ سمجهه سار، ڪوئي پؤجل ٻوڏي گينوار
ڪوئي ڪواِڪ اُتري پار، ڪوئي نيم ورت ڪي مانهين
هر ڪا سِمرڻ يُون يي نانهين!
ڪوئي انگ پيُوتي جوگي، ڪوئي ڪرم ڪانت مها روگي،
ڪوئي ڪامي ڪريا ڀوگي، ڪوئي رَمتا مُونڊ مُنڊائي،.........
ڪوئي ڏيس وستر تياڳي، ڪوئي هر سمري وڏ ڀاڳي،
ڪوئي موهه مايا سُون لائي، ڪوئي ڊونڊي ڀَنڪي جائين......
هر ڪا سِمرڻ يون يي نانهين!
”دريا خان“ سمري سو هي سُورا، اوهي سنت صاحب ڪا پورا،
انحد ناد بجاوي تُورا، هون مئن ڪا اب مُول گمائي.......
هر ڪا سِمرڻ تب هي پائي.

*******************************************

## دوها (برم بيد / گيان)

پريم پار ڪو ڪوئي نهين، جو ڪري پريم پڇاڻ
”دريا خان“ جس گهٽ پريم هي، اس گهٽ بسي ڀڳوان.
پريم پريمي ڪهين ڪهين، جو ڪري پريم گيان،
”دريا خان“ جِس گهر پريم بسي، اس گهر بسي ڀڳوان.
پريم تو ميري بس مين نهين، پريم نه ميري هاٿ،
هان ستگر ساوڌان، جو ڪهه سمجهاوي بات.
پريم ڀڳت هئه، پريم ئي ڀڳتي، پريم هي مندر من ڪا،
پريم ڪي ڌرتي ڪي جو باسي، سورج چندر سب انڪا.
پريم هي پارس جگ هي پاٿر، پارس پاٿر جو مل جائين،
ساري روگ دفع هو جائين، دک سک مين بدل جائين.
جو گي روگ سرير ڪي، جون جل پاني،
”دريا خان“ آس نراس برابر، جو ديڪا سو فاني.

**********************************************

### شبد روپ

مت ڀولو! مت ڀولو!!
هر نام سمر من مت ڀولو!!
ستگر سبد سين الٽ سمايو،
ڪايا ڪاشي تيرٿ نايو،
من ڪي پانچ سوامي منايو،
گيان هندولي مين جهولو!
مت ڀولو! مت ڀولو!!
هر نام سمر من مت ڀولو!!

**********************************************

## الف بيد

ڪـاءُ حـرام حـلال بچـاءِ نـاهين،
اڙ ڪـاڏا ڪـر چـوڙي نـاهين،
جـو ڪـاوي تـو امراپـور جـاوي،
”دريا خان“ اي ڪوئي پيد بتاوي!
اونچـا سـر اور نيچـي بـاڙي،
پسـري بيـل اڪـي ارمـاڙي،
اس مـاڙي ڪـا ڪـوئي پـار نـہ پـاوي........ دريـا خـان
ايـڪ تـرور ڏيکيـا بنـا پـاڙ،
بِـن فـولان فـڙ لا ڪـا جهـاڙ،
اپ اتـاوي سـو فـل ڪـاوي......... دريـا خـان
ايـڪ پنچي ڏيکيا پاؤن نہ پنـڪ،
ڏيـرا ڪڪـن مـين رهـت الـڪ،
بهـت پچـري سـرب سـماوي.......... دريـا خـان
ايـڪ پنچي ڏيکيا هاڏ نـہ ماس،
ڏرا ڪڪـن مـين رهـت اداس،
سـوهون سـين اڪـاس چـڏاوي....... دريـا خـان
ايـڪ ڪ لچـڻ ڏِيکـي نـار،
قـري ڪنـواري ڪـري سينگار،
چوٽـا موٽـا انـڪ لڪـاوي............ دريـا خـان
اس نـاري ڪـي پـانچ حـواس،
چوراسـي مـين رهـت مـواس،
ڪـو اڪ سـورا مـار منـاوي......... دريـا خـان
جـون انلـي مـانهين سوئا لٽڪي،
اپـي پـاجهي اپـي اٽڪـي،
ايسـا پانـدا ڪـون چـڙاوي.......... دريـا خـان
مينـدي کهـي لالـي لائي،
هـي سـو لال اور لال لڪـائي،
درد قـري ڪـو لالـي لاوي....... دريـا خـان
جـل کهـي جـا تيـرٿ نـائون.
بنـا تيـرٿ مُڪـت نـہ پـاؤن.
ميـل اسـي ڪـا ڪـون مٽـاوي......... دريـا خـان
کهـان پٽـر پـاني پـوچي،
اپٽـا اتـم ڏيـو نـہ سُـوجهي،
پوجـا ناهيـا، ڏيـو نـہ ڏاوي........... دريـا خـان
ڏِيـوَ ڏايـا تـو اپجـي ايمـان،
سـوهون سؤنسـا چـوڙ ڪمـان
اي پـد ڪـوئي ورلا پـاوي،
”دريا خان“ اي ڪوئي پيد بتاوي!

## ڪافي رُوپ

سُهڻا ڪين سِڪاءِ، صدقو پنهنجي سرجو.
نالي نانءُ ڏٺي ءَ جي، ويندڙ وري واجهاءِ،
صدقو پنهنجي سِرجو!

1- چوري پوري چپڙا، ڳُڻن پريو ڳالهاءِ، صدقو پنهنجي سِرجو!
2- ٻاجهارين ٻانهن سين، پُورل پاڪر پاءِ، صدقو پنهنجي سِرجو!
3- دلبر ”دريا خان“ سان، پاسو پلنگن لاءِ، صدقو پنهنجي سِرجو!

## ڪافي برووُرُوپ

برهه نه پانيم جيڏيون، آهي عشق اڙانگو اديون.
راهي ٿي راهه نهاريان، هٺ هٺ ڪريو هنجون هاريان،
نيڻين وهايم نديون.
1- روهَن ۾ ٿي ڪريان راڙُون، جَت ڪري ويا مٺيءَ سان جاڙُون،
ور وچن تا وڻيُون.
2- گورا گس هلن تا گامُون، ڪَرهن ڪي تن هنيون ڪامُون،
ٻيلهه وچن تا ٻڌيون.
3- ”دريا خان“ دلبر دل ۾ دائم، سڪ غلام علي جو سڏايم،
معاف ٿيم سڀ مديون.

## ڪافي بلاولي رُوپ

تلهه: آءٌ ڪانگا ڪر ڳالهه، مونکي تن ماروئڙن جي،
ماروئڙن جي، سانگيئڙن جي، آءٌ ڪانگا......
1- گهڙيُون گهارڻ هيون اُنهن ريءَ، ساعت ساعت سال......
2- ٻَن عمر تنهنجون ماڙيون ۽ بنگلا، ڪُهه ڏريون ڪَنمال......
3- پٽ پهرينديس ڪينڪي عُمر وَرلوئي سا لال............
4- آءٌ ڏاهاڳڻ آهيان اُنهن ريءَ، خوش وسن اوهي شال.........
5- ”دريان خَان“ ماروئڙن ريءَ هِتڙي، هٺ هٺ هيٺا حال..........
مونکي تن ماروئڙن جي.

## ڪافي گجري رُوپ

اُٿــي جــاڳ جــائي، پــوئي ڪــل ڪــائي،
جــاڳڻ ريءَ جاليـنـدين، ســورن ۾ ســدائي.

1- درد دؤنــس جــن ڪــي، مليــو مُحب تــن ڪــي،
هميشــه هيڪانــدي جَــن نِنــبڙي ڦٽــائي.

2- سِڪن ساريون راتيون، جُهدئون پائن جهاتيوُن،
اصــل عاشــقن جــي آهــي اِدَ اهــائي.

3- مچــي مــرد ٿــيءُ تــون، پيــالو درد پــي تــون،
چڏي ساءُ سُمهڻ جو، ڪرويهڻ سان وفائي.

4- "دريا خان" ديــر چڏ، سِگهو پاڻ گونهدر گڏ،
وجئــي ٿــي ويســر ۾، عمــر ســپ اجائي.

## ڪافي رُوپ ڪلياڻ

چــڏ وسِــارو يــاد رک تُــون، ذات پنهنجــي دم بــدم،
سچ آهــين سـلطان تــُون، ڪُــل شــيءِ تــي آ تنهنجــو قــدم.

1- خلــق ۾ خــالق نــه هــو، شــيطان چــو ســجدو ڪيــو
جڏهن پاڻ هــن ۾ حق ٿيو تڏهن آمر ڪي ڪيائين عدم.

2- ڪير آن ڪنهن ڪي تو ڳولين، چو تو رب پنهنجي ڪي رولين،
خبــر لهــه ڪــا خيــال جــي، هــر حــاج آهــه تــو ۾ هضــم.

3- قــرآن ۾ ڪيــن تــوچيــو مُــون ڪانســوا نــاهي ڪــو ٻيــو
ڏٽــي ٻــانهون ڪيــئن ٿيــو موتــوءَ وارو هــي مــاتم.

4- نــانءُ "دريــا خــان" چــو ســڏائين، الــف مــان آدم تــي آئيــن،
اهــڙا لقــب چــو تــو لائيــن، ڪــر خيــال خــوف وارو ختــم.

## ڪافي سسئي رُوپ

عــام ڪــان پاســي ٿــا اوريــن، بــر ۾ مڙهيُــون بيــراڳين جــون.

1- سُــک تنيــن ڪــي سُــور برابــر ڏيهــه ڏکــن جــو ٿــا ڏوريــن،
ورهــه وايــون تــن ويــراڳين جــون.

2- دونهيــن پاســي دادلا، پــاڻ پريــون ســي ٿــا پــورين،
ڪــن جُهــد جفــائون اوجــاڳن ٻجــون.

3- وجهــي مُــنهن مُــونن ۾، ڏيــل انــدر ۾ ٿــا ڏوريــن،
هــت ســونهن سِــمرٽيون ســامين جــون.

4- "دريــا خــان" ســامي ســک مــان، گهــور ڪيــو ســر گهــورين.
آهــن طلبــون ســچيون تــن تيــاڳين جــون.

## (وفات وقت فقير سائين جو چيل بيت)

هي حيران سهڻي يار ڪيتا،
گهر ٻار اسانون ڀُل ڳئي

1- سانون يار دي حسن حيران ڪيتا،
ڪم ڪار اساڏي رُل ڳئي

2- جيڪي ڦت فراق والي هئي،
سي تہ چُلدي چُلدي چُل ڳئي.

3- جيڪي عاشقان دي نندا ڪرن،
اهي راج رقيبان دي رُل ڳئي

4- هادي يار مليا مطلب ٿئي،
تاڙيان تاڪ اندر دي کُل ڳئي

5- ”دريا خان“ ٻُڪي هن يار دي پيو سي،
اِهي هوڪي اساڏي هُل ڳئي.

## (جيئن بيت پورو ٿيو تہ سندن دم بہ پرواز ٿي ويو)

## رُوپ تيرٿ

(انسان کي خودشناسي جي تلقين ڪيل آهي تہ ٻيءُ ۾ زندگي لاءِ جهدوجهد جو سبق مليل ٿو.)

1- ٻاهريان تيرٿ ڇو پڇائين،
منهن مڙهيءَ دل پنهنجي نہ پائين..............

2- سخت سفر ڇو ڪشٽ ڪرين ٿو
پٿر پاٽيءَ ڏِيان ڌرين ٿو

3- روح پنهنجي ۾ نہ رام ريجهائين............
گيتا پارس ياڳ پڙهين ٿو

4- پنهنجو پاڻ ۾ ڪين ڪڙهين ٿو
ڪتا ڪيو پيو لوڪ سُٽائين............

5- پوٿيون پستڪ بيد ٻتائين..............
من پنهنجو پرٻوڌ نہ لائين

6- ٽوٽا گيان ٿو ٻين کي ٻڌائين.
”دريا خان“ در در رکج درٻاري،
عشق سهڻي ٻن ڪوڙي تاڙي،
پنهنجو پاڻ ۾ ڇو نہ سمائين............

## ڪافي رُوپ

مون ڪي ڏونگر ڏس ڏين ٿا، ڙي آيل آديسين جو،
ٻڌي سندرو سچ جو، جي ڪي لهن ٿا
ووڙ تہ لهين ورڪي، چاري ايئين چون ٿا.
چڙهي جبل چوٽ تي، مٿان روح رمن ٿا،
"دريا خان" عين عجب ري، روئٽئان ڪين رهن ٿا.

## ڪافي ڏناسري

سي ڪُنل ڪينءَ ماٺ ڪن، جن ڪي عشق جو آزار آهہ
رَت رُئڻ راتو ڏينهان، ٻيو بي قراري بار آهہ
ريءَ ملڻ ماندا مرن، ڏاڍي طلب تِڪ تار آهہ
جن ڪي لڳي سيئي ڄاڻن، ٻي ڪنهن ڪهڙو اختيار آهہ
عاشقن ڪي هر هميشہ، درد جو ڌُنڌ ڪار آهہ
جي پون ٿا گهور ۾، تن لئہ صبر لاچار آهہ
ڇڏ اها زوراوري، هاڻي مِلڻ منٺار آهہ
جي هُجين مُون ساڻ جاني، "درياخان" ڪي درڪار آهہ
جوڙي ڏيانءِ جايون اکين ۾، سرساهہ صدقو يار آهہ

## عشق عجب اسرار

جن لايو تن ڪان پُڇجي. نينهن اوهان جو ننڍڙو نياپو
ڪم نہ اِڇهي ڪار، جيتر اوهان ڪي نہ ڏسجي.
جيڪر هلجي پار پرين جي، هلي پسجي هيڪار،
اِتي چو ويتو لُڇجي. مُنهن لِڪائڻ ناهہ مناسب،
سڄڻ ساڙ نہ ڏيار، بيگناهہ پلا چورُسجي.
دل تي "درياخان" جي، برهہ ڏاڍو آهي بار،
تيلاهُون نتو ڪُڇجي.

## ڪافي

نزاڪت ناز نيڻن جي، ڪئي دل يار ديواني،
سوهي ڪيو مست من مورت، لائي تنهنجي حسن حيراني،
ڪيو ديدار جنهن تنهنجو ڪفراسلام ويو تنهن جو،
سوريءَ تي سر ڏئي منهنجو اها عاشقن ڪي آساني.
اڳيئي آهين تون سُهڻو ويتر ٿو پاڻ سينگارين،
انهن ڳالهين سان ٿو ڳارين، ڪوڙين قدمن تان قرباني.
لکين مظهر تنهنجا مولا، ڪروڙين چمڪندا چولا،
برهہ سارا پکيا پولا، آدم صورت انساني،
راتيان ڏينهان سڄڻ سائين! اکيون دل طرف ايڏانهين،
"درياخان" درسندءِ دانهين، ڪيو ميلو مهرباني.

## ڪافي پهاڙي

حسن وارن ڪي نہ گهرجي حجاب،
گهونگهٽ لائق ناهي.
نيهن هاديءَ جي وڌو آنهوڙي، برهہ ڪيو بي تاب،
ميخن محبت جي وڌو گهائي.
سوا سڪ سڄڻ جي وٺي ڪين هيو عشق ڏئي ٿو عتاب،
جيئن گهٽو تيئن ساهہ سيبائي.
مُنهن ڏسڻ محبوب اوهان جو آهي عين ثواب،
ڇڏ حجاب دلين جا لاهي.
سُڻ "درياخان" درد پُڪاران، کُسي ٿيءُ ڪباب،
ڏي سر اڳتون نسنگ نوائي.

## ڪافي تلنگ

ناهي آدم نڪي آل آدم جي،
هر طرف حق آهي آهي.
ٿي فنا ۾ باقي ڏٺو سي،
پيالو آب حيات پيتو سي،
مرڻ منديئون سو ناهي ناهي.
شاهہ منصور ڪي سولي چاڙهيائون،
وَڏي ٽُڪي وجي باهہ ۾ ساڙيائون،
تہ بہ ٿو اَنا الحق اَلائي اَلائي.
تيو شمس رضا ۾ راضي،
ڪري ڪرامت گڏئون تيو غازي،
پوءِ کِلي ڏنائين کل لاهي لاهي.
نام "درياخان" دلبر ڏرايو
بي مِثل مثون مِثل ٿي آيو
ڏانءُ ڪيو اهو ڏاهي ڏاهي.

## ڪافي ڪوهياري

چم چم چيرين دا چمڪار،
تيڏي عشق نچايا يار،
مئن گهر آوين ٿيوان گهولي،
ڦنبڍي مول نہ ساوان چولي،
لهن رقيبان دي رڳڙي رولي،
آءُ تہ ڳالهيان ڪرون ڏون چار.
هر دم ٻيئي ڪانگ اُڏاوان،
دم دم ٻيئي ڦالان پاوان،
ٻانيڻ جوتشي روز پڇاوان،
سجڻ آوسي ڪهڙي وار.
عشق تيڏا مئن پايا جهولي،
ڳل پشوازان نڪ وچ ٻولي،
ڳلي ڳلي وچ ٿيان ڳولي،
تي ڦرسان ڦيريدار.
"درياخان" يار ٿيا هڻ ٻاقي،
ڪا جا لهڻي آهس ٻاقي،
ڊٿي پئي دل هان عشاقي،
ڏي ڪو دارون ديدار.

## ڪافي

سڪ ۾ ڏيان ٿي ساهہ منهنجا پولڻ سائين،
ڪج ڪا هاڻي محب ملڻ جي.
اڪڙيون اڙائي وڏءِ ڦاسائي،
برهہ مچائي تنهنجي باهہ
نہ جهڙو جڳ ۾ ڏسان ڪونہ ٻيو،
ويتر آهين بي پرواهہ،
چڏ تون بي نيازي مچ تون آزي،
"دريا خان" سندي دانهہ.

## ڪافي پهاڙي

عشق دي اُلٽي چال، لوڪان نون خبر نه ڪائي،
اُلٽي ٻولي، اُلٽي چالي، اُلٽ سماون مست موالي،
اهو فقر دا حال، رهندي صاف صفائي،
عشق امام حسين سائين چايا، جنهن سر نيزي نينهن جُهلايا،
ٻي دي ڪيا هي مجال، ڏيندي ملڪ گواهي،
عاشق چاڙهي اوهين وچ چڙهدي، مُوتُوتي، انا الحق پڙهدي،
مرڻ جيوڻ دا نه خيال، ڏي سر ڪرن ادائي،
عاشق نام سڏاوڻ سؤکا ”دريا خان“ نينهن نياوڻ اؤکا،
دم دم ڪرن وِصال، رکدي خيال خدائي.

## ڪافي تلنگ

تيڏي ويندي هي عمر وهاٽي،
تون تان سمجھ يار سياٽا.
اج ڪلھ تيڏا سات لڏاٽا، چاڻ اي توڙ نياٽي،
ڪيوين تون ٿيندائين اَياٽا يار!
ميڏي ميڏي ڪرمايا ميڙييءِ، ڪوڏي نه تيڏي ڪم آئي،
اِتان نال نه جُلسيءِ ناٽا يار!
اِتان ڏيسين، اُتان ڪم اَسيءِ، اڳون اَن نه پاٽي،
ڪجھ پوک ڌرم دا، داٽا يار!
”دريا خان“ تون ڪر ڪا آپٽي، آپ وچون نا آٽين،
پِڇين جِيوين رب دا پاٽا يار!

## ڪافي جوڳ

وقت اهوئي وَل نه آسئي، ڪر ڳهن وَٽج واپار،
دُنيا دؤلت، مال خزانا، ساڻ نه هلندا بات بيانا،
تي فقيں وجھ ڳل وچ ڳانا، اپٽا اندر اُجار،
وِٽج وِهائج چڱا تون خاصا، تول وِڪامن رتيون ماسا،
ڪني وڪر دا چڱا نه ڪاسا، اهو ظاهر تي اظهار،
”دريا خان“ دل دا ڌيان ڌريجي، وطن وچڻ دا خيال ڪريجي،
پاڻ ڏاڍي ڪنون آپ ڏريجي، پڙهجي استغفار.




# صوفی کرم علی فقیرؒ

(1860 سے 02-08-1945)

آپ درگاہ کنڈڑی شریف میں پیدا ہوئے۔ آپ صوفی خدا بخش کے بڑے صاحبزادے اور صوفی روحل صاحب کے پوتے تھے۔ آپ کا مجموعہ کلام کنڈڑی رنگ کے نام سے ایک کتاب کی صورت میں شایع کی گئی ہے، جو کہ سرائیکی، سندھی اور ہندی زبان کی شاعری۔

دوہا:

کنڈڑی کاشی ایک ہے روحل روپ کبیر
جو چل آوے دُکھ مٹے مٹے جنم جنم کی پیڑ

دوہا:

کنڈری تو کنچن پوری، جِتھ سنت لیئو اوتار
"روحل" رنگ لاگ رہیو آٹھ پہر اِک سار

دوہا:

کنڈڑی پورو دھام ہے، جیکو لیوے نام
جِتھ دولھو "دریا خان" وسے، سب کا سارے کام

سویا:

گُر سُوں گُر نہ جانے سو کیھیے سُوانا
شاہانی مجلس وِچوں ھار گیا حیوانا
کہنت "کرم علی" سو نر نہ پاوے، گتھا ڈونہا جہاناں

ڪرم علي جوڳي هن جڳ جا، ٽا ڪوڙ ڪمائين
سچ سچاڻِن ڪين ڪي، پيا هنر هلائين
پاڻ پڏائي پاڻ ڪي، پِيا گُر ڪي لڄائين
جي رام نہ ريجھائِين، مور نہ پسجي تن ڪي

## واٽي رُوپ جوڳ

ساڌو ست سُبڌ سُون نِيهہ لڳايا، پُورڻ پد تڀهون پايا
1 گهٽ ڪي مانهين سُوجهي پڙي هي، اندر جوت جڳايا
2 پرم انڌارو دور ڀيو هي، جوتي جوت جڳايا
3 گيان سمنڊ ۾ ٽُٻڪي ماري، موتي لعل لڪايا
4 پاربرم پد پايو، بِن ڏيهي آپ ملايا
5 جوئي هويا سوئي سمايا، آپ آپ اوڙڪايا
6 گيان ڪا سورج گهٽ مُنهہِ اُوڳا، پرگهٽ جوت سوايا
7 ”ڪرم علي“ ڏس ايسا پيا، ڦِر پاڇا نهين آيا

## واٽي رُوپ آسا

تلهہ ساڌو ٻائي انيڻ پد هر پايا جي هئہ
جا سُون گيان اڪاڙي آيا هئہ
1 بيد ڪتيب اوُهان ناهِين، اُلٽا راهہ چلايا
چار پدان سُون پد اگوچر، اُوهان جاءِ سمايا هئہ
2 گيان سمنڊ مُنهہ ٽُٻڪي ماري، موتي مانهہِ لڪايا
گنگا جمنا پُهچي ناهين، ڇن ۾ ناوڻ نايا هئہ
3 تِرِيٽي مانهِين تاڙي لاڳي، ڏسوين الک جڳايا
پرم انڌيرو دُور ڀيو جڏ سِمرڻ ڪِيا سوايا هئہ
4 جاسُون ڪو آوي ناهين جاوي، اُوهان نگر وسايا
رات دِن اُوهان ناهين، ناهين ڌوپ نہ ڇايا هئہ
5 ڏيس اووي ۾ مري نہ جنمي، ناهين ڪو اوتار ڌرايا
سُن اووي سون اڳي ايڪ سُن هي،
جٽ ”ڪرم علي“ الک جڳايا هئہ

## واٽي رُوپ جوڳ

ٿلهه: مانڪو جنم هاٿ جو آيا، سمجهه هيرا موتي پائي هي
1- مئين، مئڏي ڪر مايا ميڙي، ڏوڙ مني سر پائي هي
2- ڪام ڪروڌ موهه لوڀ اهنڪار، خوب ڪرن لڙائي هي
3- سُورا هووي سو مار مناوي، غافل عُمر وڃائي هي
4- ڪرم علي ڪري پڪاران، صاحب نام سچائي هي

## واٽي رُوپ جوڳ

ساڌو نام ليوڻ ڪو آيا هي، جيتي هي مر جايا هي
1- موهه وڏائي ڪو جو ڇوڙي، سوئي ساڌو نام ڪهايا هي
2- گيان ڪري لوڪان سناوي، ڪوڙي پرم ريجهايا هي
3- پنڊت پوٿي بيد هي پڙهتا، اي سڀ ڪوڙ ڪمايا هي
4- جوڳي جتي سناسي هوڪر، ماٿا مُونڊ منڊايا هي
5- ”ڪرم علي“ راهه الک جو چليا، پاڇو مُور نہ آيا هي

## (اردو) بدھاوا روپ

ٹھل: بھاگ بھلا میرا ستگر آیا — آج آنگن سہایا ہے
1- ستگر آیا ہوئی بدھائی — سہجے سیج وچھایا ہے
2- ستگر آیا رنگ لگایا — کُھلیا باغ بہارا ہے
3- پانچ سکھی مِل منگل گایو — انحد ناد گھرایا ہے
4- ”کرم علی“ کُھلیا بخت ہزارا — روزوں روز سوایا ہے



# صوفی نظر علی فقیرؒ

1811ع کان 1849ع

آپ صوفی خدا بخش فقیر کے دوسرے نمبر فرزند ہیں۔ آپ درگاہ کنڈڑی شریف میں پیدا ہوئے۔ آپ نے چاچا "دریاخان" ہدایت لی اور انہیں اپنا مرشد تسلیم کیا۔ آپ فرماتے ہیں۔

"دان دِھیان گیان "دریاخان" گور داتا موہے دیجئے۔"

آپ بھی سندھی، سرائیکی اور ہندی زبان کے بلند پایہ شاعر تھے۔ یہاں آپ کا مختصر کلام پیش کیا جارہا ہے۔

## هندی بھجن روپ ڪليان

سانورے سبحان کان بانسری بجایئے     بانسری بجایئے رام دھن لایئے۔ اچھی دھن لایئے۔

1- عين بين نين موري رام رنگ ريجھہ رهيو انحد گهنگهور اور جوت جڳائيي.
2. پريت ريت ميت چيت ستگور ڪي سئن سن، آل مال ڪال جال جڳت هي جلائيي.
3.انگ رنگ سنگ سکهي صاحب ڪي سبڌ منهہ، جاڳ ڀاڳ ڦاڳ ڪيل هري ڪي گن ڳائيي.
4.رام نام دام سکي ساجن سمجهاءِ ديئا جان ڪي اوگهٽ گهٽ اوٽ تان ڪي آئيي.
5.پت گت مت ست جان ڪي پريا راڪ لي، تان ڪي ٻلهار وار چرنين سُک پاويئي.
6.انڌ ڌُنڌ مست مگن موهن سُون ڪيل هوري، ترِينا ڪي نير تير تيرٿ برسائيي.
7.اب ڪي هئہ وار وار بار بار نهين ڪار، پريم نيم جوگ جڳت صاحب پاويئي.
8.مليا گرو دريا خان سقل پئي ميري ڪام، ديا هئہ نِرگن نِشان، ڌن ڌجا ڌرائيي.
9."نظرعلي" پريم گلي آوي ڪوئي ويرولي، آتما پر اُلٽ سلٽ پرالهڌ پاويئي.

### پچن رُوپ

ديوانہ ڪيُون ڦِرو مورا يائي، آپا ڪوج آپ هي سمجهو تب ملي رگهورائي
1.تُجھ بن دوجا ناهين ڪوئي، جي تون ڪرا بيچاري هوئي، هيري رتن روپار ڪو تو ڪايا نگر پر جوئي.
2.ستگر ڪي پرتاب سُون پي اِمي رس جاگ، مان گمان ايمان من ڪا ڪبهوءَ نہ لاڳي داغ.
3.انتر آتم رام تيري تائين، نہ جاني مُوڙهہ اي جڳ سپنو پيو انت هوويلا ڌُور.
4.هريجن پيارا بولتا چوڙ جڳت وهنوار، لاهولي ست سنگ ڪي، جان تي اترو پار.
5.سڪل سُروپي صاحبوري، دل درپن ڪر جو سرسائي گم پڙي، آپ سُڌاري سو.
6.دريا خان گر داتا پتي، "نظرعلي" چرنا ڪي سيو سرن آيا ني سڌار ليئو ديوتاٿا ڪا ڏيو.

# دل کے دریا جھول انجھو پد پائی

## ڪافي رُوپ پرياتي، (ڀڳت ڪنوررام جو ڳايل)

جن لاءِ تي جاڳان، اهي شال ايندا،

مبارڪ مڙيئي، ڏسڻ ساڻ ڏيندا.

1- جن لاءِ جيءَ ۾ تي جايون سنواريان،
اڱڻ کي اکين سان تي هر ٻهاريان،

ڏسي حال مُئيءَ جو اهي نال نِيندا.

2- اٿم جي اُميدان پڄائيندو پرون
ڪندو ماڙ مرسل سچو سيد سرون

ڪري ٻاجھ ٻانهيءَ تي سنياري سڏيندا.

1- وڏا وير وحدت جا وارث وسيلا،
مٿي مهر مولا رضا ۾ رسيلا،

وڏي قرب ڪاملِ ڇِنيون نا ڇڏيندا.

2- "نظر علي" نهايت سندو ناز نيڻن،
هجن جي هميشه سدا ساز سيڻن،

ڏني دل کي دلبر اچڻ سان آڏيندا.



## صوفی علی نواز سائیں رح

آپ روحل صاحب کے پوتے تھے۔آپ درگاہ کنڈڑی شریف میں پیدا ہوئے۔آپ کو سرائیکی، سندھی اور ہندی کلام پر دسترس حاصل تھی۔آپ کا کلام پُر کیف اور تصوف پر مبنی ہے۔

## بھجن رُوپ جوگ

میں جوگی مستانہ میرا الکھے منڈل آستانہ

۱۔ جِھینی جھینی ڈور سُوں رمز لکھائی، سمجھ سُرت سیلانا
پریم کُونچی سُوں پرول اُگھاڑی، بِن ڈِیہی دیو چھانا

۲۔ اشٹ کنول سُوں آگے سِمروں، چارے پد نِروانا
واں سُوں آگے چار دھام ہے، او چل دھام سُوں دھیانا

۳۔ سات سُن سُوں آگے سُن ہے، بیت سُن میں سمانا
واں سُوں آگے دیس جو ایسا، اُدھر تخت آستانا

۴۔ اوئے دیس میں مرے نہ جنمے، نہیں اوتار دھرانا
اونہاں گیا پھیر نہ آیا، آپو آپ انمانا

۵۔ اوئے دیس میں پُرس بِراجے، ہنسے ہنس مِلانا
"علی نواز" دیس ایسا ڈیکھیا، کیسا کروں بکھانا

## (اردو)　　　بھجن رُوپ ٹوڑی

نہیں کوئی آوے نہیں کوئی جاوے، کر لے سبدھ پریتا دیکھیا دیس نچنتا

۱- جل بِن سمندر سیپ بِن موتی، بِن دیہی ہنس چُگنتا
روی بِن پرکاش، کنول بِن بھنورا، بِن جِبھیا گن گایا

۲- پگ بِن پینڈا پنتھ بِن چلنا، بِن پَر پنچھی اُڑنتا
بِن نینا سُوں نِرکھت رہیۓ، بِن پاوک پلیتا

۳- دھرنی بِن آسن جوگ بِن سِمرن، بِن کنٹھ گاوے گیتا
بِن سرون سنتا رہیۓ بِن آپو آپ اوُدھوتا

۴- تنت بِن تار سبدھ بِن سِمرن بِن مکھ جاپ جپنتا
دریا خان بے رنگ سمایا ”علی نواز“ لکھنتا

### ڀڄن رُوپ

علي نواز سائين

مين ستگور ايسا پايا　　گهٽ هي ۾ درسن ڏيئا
روم روم ۾ رمتا آيا

1. لِنگ چڪر سُون ديھ پَلٽاٽِي　　نابِي ڪمل سُون دم اُلٽايا
هِردي ڪمل ۾ شِو دَرسايا　　ڪنٺ ڪمل ۾ راڳ ٻلايا

2. ترِيٽي مهل ۾ تُرنگ اُٺايا　　ڀنؤر گفا ۾ آيا
ارڌ مُک ۾ اِمي جهرنت هئہ　　اردئہ جوت جڳايا

3. گگن منڊل ۾ هوئا جهٽڪارا　　بيحد اگم اپارا
ڇتيسي باجا سنتي رهيئي　　انحد ناد گهرايا

4. اسنک سُن سُون مها سُن پائي　　چڙهيا پَڇم ڪِي گهاٽِي
دسوين دُوار چليا ميرا هنسا　　ايسا الک لکايا

5. روحل صاحب داتا ميرا　　شاهو شاهہ همارا

| | | |
|---|---|---|
| | غلام علي گر بيڳا مليا | نظر علي نيهن لڳايا |
| .6 | ڏن ڏن ميرا ستگر ڏن هئہ | دريا خان درس دکايا |
| | "علي نواز" چِت چرنا ۾ | سهجي سهج سمايا |
| | ساڌو ميل ڪايا نگر بسايا | ڏبِڌيا ڏرمت من ڪا ڀڳايا |

## پڄن رُوپ

| | | |
|---|---|---|
| .1 | جوڳي جُڳت ڏيان نہ ڏريا | هِردي جوت جڳايا |
| | سيل سنتوڪ سي سؤدا رسَيا | گِيان ڪا انجن پايا |
| .2 | ناڀ ڪنول سُون ڦيرا پايا | ڏسوين الک جڳايا |
| | سُون سَکر پر آسن ڪِيئا | ستگرو الک لکايا |
| .3 | اجر امر ڪا ساحر پريئا | اُونها جاءِ نايا |
| | پريم پيالا سُورا پيوي | ٿبڪي مار جهولاوي |
| .4 | دريا خان ستگوروصاحب مليا | سهجي نام سُنايا |
| | "علي نواز" چِت چرنا مانهين | بن جبيا گُن گايا |

## 6 درشن شاستر رُوپ

### اڪنڊ اينگ گُران بتايا، سنت نام سنيايا

.1 ست صاحب نُور ست ڪر جاڻو ست سُبدَ لي ويچارو
ست ڪيون چوڙ است ڪُون ڏيائون، ستي ست ملاؤ
.2 هنس همارا سک ساگر ۾، سهجي سهج مِلايا،
جي ۾ ناءِ نِرمل هوءِ نِڪسيا، بن پگ پر اڙايا
.3 اويگت نگري ديس همارا امر اڌر اپارا
اڪئہ ايئہ انيئہ پد پايا امر لوڪ لکايا
.4 سُرت نُرت بِن تار لڳائي اٽل اينگ اولکايا
جِهلمِل جوت جلنت هئہ اُونهان چاند سُورج نهين ڇايا
.5 دريا خان صاحب ستگر مليا نرمل نام سُنايا
"علي نواز" مگت هوءِ بيٺا، آپ ۾ آپ سمايا

# صوفي فقير محمد حسن مست رح

(1815)

فقير محمد حسن ولد روحل فقير ثاني ولد شاهو فقير ولد روحل فقير بہ چڱو شاعر هو. نموني طور سندس ڪلام هيٺ پيش ڪجي ٿو:

## ڪافي رُوپ بروو

ٿلهه دلــدار ڏي دلاســو دلبــر آهيــان ديــواني.

1 چڙهيو شوق وڃڻ شڪاري، ماريا نئي ڪان ڦهري.
دلــڙي ڦٽيــل ويچــاري، هئــي هئــي ٿــي آ حيرانــي.

2 نيڻان دي وچ فوج چڻڪي، مزگان دي وچ ڪنڪي
هنڪــي نــہ مُــول هنڪــي، اهــا آ رضــا ربــاني.

3 رو رو پُڇان مڻن راهان، نِت نِت ڪران نگاهان،
بـاليئي برهہ ڏيان باهان، جي جلئي رهيـو آ جاني.

4 "محمــد حســن" مــدامي، در تيــڏي دا ســلامي،
دعــوا رکــي غلامــي، ڪــر مُحــب مهربــاني.

# صوفي حيات فقير رح

حيات فقير زنگيجو ڪنڌڙيءَ واري مراد فقير زنگيجي جي سلسلي مان هو (ا) هي چڱو شاعر هو، پر سندس ڪلام مان فقط ٻه ڪافيون ملي سگهيون آهن. (ا) انهن جي اڀياس مان معلوم ٿئي ٿو ته، حيات فقير ڪافيءَ جو چڱو شاعر هو. سندس ڪلام هيٺ پيش ڪجي ٿو:

## ڪافي

ٿلهه: عمر وڃئي افراد، جو بيهودا ڪرين وڌائي.

رمز رکين ٿو يار حقاني،
وڃن وساري ٿئين آزاد.

1- ڪايو پيؤ پيٽ پرين ٿو
ساريون راتيون عيش ڪرين ٿو.

هڪ دم ٻه نه ڪيڙءِ ياد،

2- ڪڏهن ياد ڪيئي نه سائين.
هي هي ڪيو ٿو عمر وڃائين،
برهه بنان ٿين برباد

3- ڪر ياد حيات هميشه
من ٿو سان ٻاجهه ڪري نوشه،
عشق سندو ارشاد.

## ڪافي

ٿلهه: رک روز غيرن کان، آهين تون سردار،
1- ڪڍ ٻيائي من مؤن، چوچون ڏيئي چار.
2- نوڙت سڀ نماز ٿئي، هي ڪاريگر جي ڪار.
3- محبت جو مهندار ٿي، تون ساڳيو آهين سردار.
"حيات" پرجهه پاڻ ۾، ناهي تو کان ڌار.

# صوفي مراد فقير ثاني رح

مراد فقير ثاني، مشهور صوفي روحل فقير جي خاندان مان هو. هي به پنهنجي خاندان جي ٻين فقيرن وانگر صوفي شاعر هو. سندس ڪلام پيش ڪجي ٿو.

## بيت

کهٽيءَ جيئن پيا ڪَهن، تيئن رهٽي رهن ڪين ڪي،
مَن ميرا "مراد" چئي لِڪا ڪِين لِڪن،
تورڙي مِڪر ڪن، ته به پارَن اندر پڌرا.

## (52) روپ

ٿل: ڪاهي ڦِرو بنواسي، ماهين گنگا ماهين ڪاسي.

1- انتره: ناڀ ڪنؤل سُون نام اُنَنت هي، سِمرو ساسو ساسِي.
ستگر سُبڌ سان لنؤ لاگي، ڀاگي تِرشنا تاسي.

2- انتره: دل ڀيتر اِڪ اگم ڏيس هي، جهان لاگي پريم پياسي.
آٺ پهر سُرت اُونهان لگائو، پاوو پد نِرواسي.

3- انتره: ڪنٺ چڪرم ڪيل رچيو هي، جو واٽي وان سُون وَاسي.
سَرسوَتي ني سيل بيچاريا، يڳت بيڪ نهي هاسي.

4- انتره: ترِوٽي م تِيرٿ نايا، جهان برم ڪي جوت پرڪاسِي.
گگن منڊل پر سُن محل هي، آءِ مليو ابناسي.

5- سيوڳ: گُر صادق ڪي مئن ٻلهاري، داسن ڪي مئن داسي.
ڪهت "مراد" سنو ڀائي ساڌو، ڪاٽي جم ڪي ڦاسي.

# بھجن رُوپ کلیان

ساچا گُرو میرا صادق سائیں

۱۔ چار کُونٹ تپاس ڈیکھیا، تُم جیسا کوئی ناہیں
آد جگاد صاحب میں تیرا داس کہائیں

۲۔ جتھ ویکھاں تتھ توں ہی توں، اور کوئی ناہیں
کرِپا تیری ہے کرموں نیاری، اپنا برِد دکھائیں

۳۔ لجا میری رکھ لیجیو، دیا دان منگائیں
بھوسا گر مُوں کاڈھ لیئے، پکڑ ہاتھ بانہیں

۴۔ میں کنگلا آئِ پڑیا سرن تیری سائیں
داس "مراد" کُوں اپنا کر راکھو چرنا ماہیں

# بھجن رُوپ جوگ

من کا میل ہٹایا، دل میں درشن پایا

(۱) ہوں میں ممتا سکل مٹائی
کرم رہیا نہیں کایا
اُلٹا سُلٹا سبدھ سمایا
نہیں دیو نہیں دھایا

(۲) دل دریا ماہیں ڈھونڈ کے
نظر موتی آیا
گنگا جمنا گھٹ ہی دیکھیا
اڑسٹھ تیرتھ نایا

(۳) بِن نیناں سُوں دیکھیا
بِن جِبھیا سوں گایا
دسویں دُوار سُرت سمانی
انحد ناد بجایا

(۴) گیان دھیان کا کیا وِچار — موہ دیا پے نہیں مایا
تین گناں سُوں رہنت نیارا — چوتھے پد سمایا
(۵) گُر صادق ملیا سنسا بھاگا — کال کا بھوٴ گنوایا
ہم واسی اس دیس کا — جہاں دھوپ نہیں چھایا
(٦) کہنت "مراد" سنو بھائی سادھو — گُر چرنے چِت لایا
امراپور میں آسن کیا — آواگون نہیں آیا

## کلام رُوپ

بے خبر یار دم غنیمت جان

۱۔ ایہو دم آوے ایہو دم جاوے
دم ہے سکھ سنجان

۲۔ ایہو دم عاشق ایہو دم معشوق
دم کُوں خالی نہ امان

۳۔ ایہو دم اول ایہو دم آخر
دم نُوں "مراد" سنجان

# صوفي شاھنواز فقير رح

## پڃن رُوپ

سوتي هوئي هم جاڳي — ميري مندر سکي صاحب آيو

1. پيالو پايو سبڊ سڻايو — ٿرت پيو هم تياڳي
2. سوتي هوت ستگر جڳايو — نيند اڳيان ڪي ڀاڳي
3. انتر مانهين رهيا غلطانہ — پريت پيا سنگ لاڳي
4. گرُ پرساد پريم پڃن سُون — پايو پُورڻ پد ساڳي
5. "شاھنواز" دريا خان ستگرو — آءِ ميلو انو راڳي

# صوفي در محمد اول "مسڪين"

فقير در محمد "مسڪين" ولد خداداد ولد خدا بخش فقير ولد روحل فقير (I) پنهنجي وڏن وانگر هڪ سٺو شاعر ٿي گذريو آهي. هڪ ڪافي هن پنهنجي مرشد جي شان ۾ چئي آهي.

آپ روحل سائیں کے پوتے تھے۔آپ درگاہ کنڈڑی شریف میں پیدا ہوئے۔آپ بھی ہندی،سندھی اور سرائیکی زبان کے شاعر تھے۔ذیل میں آپ کا ایک بھجن پیش کیا جاتا ہے۔

### ڪافي رُوپ شان

| | | |
|---|---|---|
| ٿلهه: | ڪنبڙيءَ جا پير پرون، | سِـيروهـي تنهنجـي سـر |
| 1. | اچن سوالي وڃن نہ خالي، | روحــــل تنهنجــــي در |
| 2. | تو ٻاجهؤن ناهِ وسيلو، | وڃــان ڪيــئن ٻــي در |
| 3. | ڏجانءِ ڏاڻ خوشيءَ مؤن، | وَهلـــو ويـــر تـــون وَر |
| 4. | "در محمد" مسڪين چوي، | نظـــر پنهنجــــي ڌر |

### ڀڄن رُوپ جوگ

آؤ سادھو کرو ویچارا — سنتاں نیم نبھایا ہے

1 مول تخت پر سینچو سادھو — میر سُمیر رچایا ہے

2 اُدھر تخت پر پاؤں ویکھا — سُن سکھر گھر پایا ہے

3 پنچھی کا کھوج مین کا مارگ — سنگر و موہے بتایا ہے

4 سبھے سبھے تھیا میلا — جہاں بچھڑا تہاں پایا ہے

5 گگھن منڈل میں ہوا جھنکارا — انحد راگ سُنایا ہے

6 اُدہاں ہنس کا پیانا — نر بھو دیس وسایا ہے

7 کہے "در محمد" دیس ایسا | سمر سمر سکھ پایا ہے
8 اپنے آپ کوں آپ پچھانا | پریم پدم پد پایا ہے

## ڪافي رُوپ تِلنگ

ٿلهه: پهري پوش آدم جو آئين، | تنهنجي حُسن ڪيو حيران،

1. عرب عجم تنهنجي حڪم ۾ | روحـــــل تنهنجـــــي در
2. چقمق چشمان چست چلايو، | تنهنجـي نيـڻن جـا پيـڪـان،
3. يڪدم زيرزَنار جي آندو، | الوميان، زاهد شيخ صنعان،

سنيوگ: "در محمد" جي درد جو دلبر، | دلـــؤن ڪريـــو درمـــان.



# صوفی تاج محمد فقیرؒ

01-07-1952 سے 11-12-2013

آپ صوفی در محمد اور "گاڑھا گھوٹ" کے فرزند، مرید اور اپنے والد صاحب کی رحلت کے بعد سجادہ نشین ہوئے۔آپ کی رحلت کے بعد اب ان کے صاحبزادے فقیر ایاز محمد سجادہ نشین ہوئے ہیں۔آپ سرتاجِ کنڈڑی کے محقق اور مترجم کے نام سے مشہور اور مقبول ہیں۔پنو عاقل میں امر ویر لدھا کی برسی پر شایانِ شان روحل ادبی کانفرنس سے متاثر ہو کر کنڈڑی شریف میں دو عدد روحل ادبی کانفرنس منعقد کروائی جس میں مشہور و معاروف ادیب و شعرا نے شرکت فرما کر اپنے مقالے تھے اور یہ کہ اس موقع پر سووینئرز بھی تقسیم کیئے گئے تھے۔یہ سلسلہ گر جاری رہا ہوتا تو ہمیں روحل صاحب اور انکے فرزندانِ کے فن اور شاعری سے آشنائی ملتی رہتی جو کہ اب فقط کہنے کی باتیں ہیں۔

## ہندی بھجن رُوپ

| | |
|---|---|
| تھل: آج میں عجب تماشا دیکھیا | نیناں سے نین ملایا |
| 1- ستگر صاحب کی میں بلہاری | پریم پیالہ پلایا |
| اپنی پریت آپ ہی پالی | کنچن بھئی میری کایا |
| 2- من کی میل مٹی سب ممتیا | درس دیدار دکھایا |
| میری پریت لاگی پیاسوں | رنگ میں رنگ رچایا |
| 3- سیل سنتوک کا سودا رسیا | پریم پلیتا جگایا |
| دسویں دوار سُرت سمائی | انحد ناد گھرایا |
| 4- داتا در محمد صاحب ساچا | نِرمل نام سنایا |
| "تاج محمد" چِت چرنا مِنھ | بُھول بھرم بُھلایا |

# بداوورُوپ

ٹھل: آج مورے گھر ستگرو صاحب آئے
رِل مِل سکھیاں منگل گائے

1- سیس سجن پر وارن واروں
بل بل جائوں بلھاری
ایسی چیت موھے آئے

2- ستگر صاحب سے پریت لاگی موری
عطر گلاب اڑائوں کستوری
دل میں درشن پائے

3- کنچن چندن کی سیج بچھاؤں
سیل سنتوک کا پتھر ناں بچھاؤں
شام مورے پیا براجے

4- سخی داتا در محمد صاحب میرو
"تاج مستانہ" چرن کنول کو چیرو
دِن رین تیرے گُن گائے

آج میں مگن پھروں پیا جو آئے پرامنا
سنگر و آئے پرامنا

1 ساجن آئے ساجھ سمائے،
پلنگ بچھائوں پتھارنا..... سنگر آئے

2 لالی لگائوں عطر منگاؤں،
پھولا چھائوں بھلاونا..... سنگر آئے

3 پریت سجن کی ساسو سائی
ہر دم ایہہ گُن گاونا...... سنگر آئے

3 "تاج" مستانہ سجن توں صدقے، سر ساہ وارن وارنا
آج میں مگن پھروں پیا جو آئے پرامنا، سنگر و آئے پرامنا

# صوفي نياز محمدؒ



30-04-2021 سے 01-4-1958

صوفی نیاز محمد صوفی در محمد صاحب کے دوسرے نمبر فرزند ہیں اور یہ کہ یہ صوفی تاج محمد صاحب کے چھوٹے بھائی ہیں۔ انہوں نے اپنی زندگی ہائے اسکول میں درس وتدریس میں گذاری اور یہ کہ اپنے والد صوفی دادادر محمد صاحب (گاڑھا گھوٹ) کے ساتھ سفر میں اکثر جاتے تھے اور انکے صوفیانہ رنگ میں ڈھلے ہوئے تھے۔

## يجن رُوپ

دل دریا میں ڈبکی ماری ہیرو امولک پایو

1- سیل سنتوک سے سودو رسیو پریم پلیتا جگایو

2- گگن منڈل میں جوت جلنت ہے درشن ورلا پایو

3- عجب دیدار صاحب تیرو بِن نیناں درسایو

4- "نیاز محمد" پر نظر دھرنا شرن تمہاری آیو

# صوفي سجاد محمد
## (ايڊووڪيٽ)

جنم 1980-12-16

زندگيءَ جي جيون ۾ اچي، ڇڏي ويو ڪو
منهنجي من ۾ پاڻ سمائجي، ڇڏي ويو ڪو

1- جيون جي سکن کي ڏک ڏئي درد ڏيئي
زندگيءَ جي بهار کي خزان ڪري، ڇڏي ويو ڪو

2- وفائن ۽ خلوص کي ڌِڪاري غمن جو خزانو ڏئي
ڇهري جي مُرڪ کي اکين جا لُڙڪ بڻائي، ڇڏي ويو ڪو

3- سک سچڻ جي کي "سجاد" هاڻ درد جو نانءُ ڏئي
وساڻ وارو اسان کي وساري، ڇڏي ويو ڪو



# صوفی رحیم فقیر رح

12-09-1936 سے 10-4-1993

آپ درگاہ کنڈڑی شریف میں پیدا ہوئے، آپ صوفی در محمد سائیں کے داماد تھے اور انہی سے روحانیت کا فیض حاصل کیا۔ آپ محکمہ تعلیم سے وابستہ تھے۔ آپ نے سندھی، سرائیکی اور اردو زبان میں شاعری کی۔ آپ جب شیریں گفتار سے مخاطب ہوتے پریم اور پیار، عشق و محبت پر گیان چرچہ کرتے تھے تو بے خود ہو کر یکتارہ اور چپڑی پر گانے کے لئے اٹھ کھڑے ہوتے تھے تو حاضرین و سامعین پر سحر طاری ہو جاتا تھا۔ آپ نے شروعات میں "پرواز" کے تخلص سے شاعری کی تھی جس کی 88 کافیاں کلام رحیم میں درج ہیں۔ اس کے بعد آپ نے "رحیم" کے تخلص سے شاعری کی تھی۔

## کافی رُوپ

تھل: ماہی من لایو نِی، محبت دیاں میکھاں
برہ بھاہ بلدی، ساڑیا سوز سیکاں

1- تیکوں یاد کرکر، ٹھنڈے ساہ بھر بھر
ڈھونڈھاں ڈھول تیکوں، گھر گھر در در
ہو ودیں ساموں سوہنا پیا تیکوں ڈیکھاں

2- آ نیڑے نس نس، آ ویہڑے ہس وس
تھیوے دل بہاری، واہ بنے عجب چس
تیئں باجھوں سوہنا گھڑی سال لیکھاں

3- بھالاں دید دم دم سارا ڈینہہ ام غم
یاد "رحیم" تیڈی بنا کار نہیں کم
جیوے میڈا جانی تیڈے ناں بیاں ٹیکاں

# صوفي انور رحيم

جنم 10-04-1976

صوفی انور صاحب صوفی رحیم فقیر کے صاحبزادی اور گدی سر ہیں۔آپ صوفی داتا در محمد صاحب کے نواسی ہیں۔آپ عارفانہ شاعری میں بڑااونچا مقام رکھتی ہیں اور آپ کا فقرانہ مزاج بہت ہی پریہ اور پربھاوت ہے۔

بھجن رُوپ

تلھ: گھٹ ہی میں درشن پاؤں، میں توپانچے مار مناؤں

(۱)شبد نقارہ رن جھن باجے، تِربھناں میں جوت جگاؤں

(۲)ست سبدھ اُلٹ سلٹ ہے، اوہوں سوہوں ری بین بجاؤں

(۳)مسجد مندر دیردوارہ، میں آتم رام مناؤں

(۴) پانچ تنت رو بنیو تندُورو، "انور" نام کہلاؤں

تلهہ: تـوکي الله چـوان يـا رام چـوان
يـا سـارو سـر سـبحان چـوان

1 تـوکي گيتـا چـوان يـا قـرآن چـوان
يـا منـدر مسـيتي مکـان چـوان

2 تـوکي هنـدو چـوان يـا مسـلمان چـوان
تـوکي گُـرو چـوان يـا گيـان چـوان

3 تـوکي نانـڪ چـوان يـا ڪبيـر چـوان
يـا ڪرشـن ڪنعيـو ڪـان چـوان

4 تـوکي قاضـي چـوان يـا فقيـر چـوان
يـا تـوکي انـور رحيـم رحمـان چـوان

## اٿ پرلئي ڪا بيچار لکنت

اشٽ پوم مانهه ڪيهه هوءِ جاسي — پوم گنڌ مانهه ار گنڌ جل مانهه
ار جل سوڪيم رس مانهه — ار سوڪيم رس تيج مانهه
ار تيج جوت مانهه — ار جوت پؤن مانهه
ار پؤن سپرس مانهه — ار سپرس آڪاس مانهه
ار آڪاس سکت مانهه — ار آد سکت مانهه
ار تانمس اؤنڪار مانهه — ار اؤنڪار مهان تت مانهه
ار مهان تت پرڪت مانهه — ار پرڪت ڪال مانهه
ار ڪال اؤگت ابناسي مانهه — ار ابناسي لروپ بيچون گونا مانهه ڪيهه هوءِ جاسي

دوها: رهتي آپو آپ، ”روحل“ نام ڌرايا
سرب جيون پر ڇاپ، آپ نِهڪلنڪ ڪهايا

### اُتر جهولڻا — صوفي شاهو فقير

آپنا آپ تُون مار ديتا نهي، در در ڏوڙتا ڦرين ڏولا
جس ڪي ڪارني ڪشٽ ٻُهتا ڪرين، وهي ري تون هي ڪانهه ٻُولا
پنڊ برهمنڊ ۾ تم هين رم رهيا، تانهه نهي جان ري ڪانهه مُولا
”شاهو“ آپهين آپ هي اؤر نهي ٽاپ، هي گيان هِنڊول پر بيٺ جُهولا

دوهرا: ”شاهو“ اپنا رُوپ ڏر، سوهُون ڪرتا يوگ
چيتن رُوپ تون آپ سک، اؤر جوڳ سڀ روگ

پرسن دوهرا:
تم ڪهيو برم ايڪ هي سو ايڪ پيو ٻهه بيڪ
شاهو ڪيُون ڪر جانيئي، جو ائسا برِم اليڪ

اتردوهرا: ايڪ دوئي تب لگ ڪهي، جب لگ سنسا هوءِ
”شاهو“ آپا ڏاري تو، تو ۾ ناڪر سوءِ

چوپائي: آپي ڏُوبي آپي تري، آپي ڪرتا آپي پري
آپي گي ار گياتا آپ، آپي شيوڪ سامي جاب

چوپائي: بات ڪو ورلا ٻوجهي، سو جاني جان ڪُون آپهين سُوجهي
اپنا بيچار آپ سو ڪري، دُتيا ڀاءُ هؤن مئن سڀ جري

چوپائي: سو جوڳي ڪبهُون نهي ماري، آپ تري اؤران ڪُون تاري
هؤن مئن ڪا سڀ پڙدا ڦاڙي، دوئيت ڀاؤ سڀ مِٽيا جاوي

چوپائي: ايڪو رُوپ آپ سو ماهين، جئسي تُرنگ ساگر بن ناهين
تيِؤن آپ وسي، سيهِين گهٽ ماهين

چوپائي: شاهو سوهؤن ايڪ پرڪاس، ڪهان ڀيا ناڪر ڪهان ڀيا داس
ڪهان ڀيا چور ڪهان ڀيا تياڳِي، ڪهان ڀيا ناڪر ڪهان ڀيا ڀاڳي

چوپائي: جئسي بيج برڇ هي سوئي، سانڪ ڀات نهي ڏُوجها ڪوئي
آپ آپ ڪُون آپي ڏاڏا، جئسي مَرگهٽ ڪاڪر ٻاڏا

چوپائي: آپ آپ سو آپي ڀُولا، چؤراسي سُون ڦِرتا ڏولا
در در ڦري ٻهُت دک ڪاڏا، وان بِن اؤر نہ ڏوجي ڦاندا

چوپائي: مرگهہ ڏيڪہ ڪي نوڪا چاهي، آپي ڏُوبي ڪو پار لنگهاوي
وان ڪُون ڪئسا ڪهہ سمجهاوي، ٻوڙي آڳي ٻين بجاوي

چوپائي: ڀِن ڀِن هي سڀ ڪيل همارا، همين چيتن روپ اپارا
همين ستگور همين چيلا، نا ڪوئي بِڇڙيا نا ڪوئي ميلا

چوپائي: ڀاندا ڀرم ڪا ڦوٽا، هؤن مئن ڪا سڀ سنسا ٽُوٽا
شاهو شاهو اتي نانهہ، آپ آپ ڪي پڪڙي ٻانهہ

پرسن چوپائي:

ڀِن ڀِن رُوپ سو ڪئسي جانُون، ڏيکي بِنا سو ڪئسِي مانُون
هم مُورک اب پڙي هون ڪؤها، تم هو پارس هم هُون لوها

چوپائي: بيدون ڪِي مت ايهہ ڀِي هي، جوگ نيم بن نهي لهي هي
اِسي بات مُون سنسا جانُون، ستگور مئن ڪئسي ڪر مانُون

اترچوپائي: هون تون سنسا دوئي هي، آپا تياڳ تو تُون وُهي هي
ساڌ سنگ تي سنسا ڀاڳي، ڪام ڪروڌ ڪا ڏنگ نہ لاڳي

چوپائي: ساڌ سنگ اي پد پائيي، نهي تو جنم اڪارٿ وهيئي
وان ڪرپا تي گيان پرڪاسي آپا آپ اؤر نهي ڀاسي

پرسن چوپائي:

گيان وگيان دونو گور ڪهيئي، اپنا آپ سو ڪِيُون ڪر لهيئي
ستگور پُورا مو ڪُون بسي، نهي تو جنم اڪارٿ وهيئي

چوپائي: گيان وِگيان دونو تب پاوي، جب ڪُنجي ويراڳ ڪي هاٿ سو آوي
شاهو اي پد تبهين پاوي، هؤن مئن ڪا سڀ سنسا جاوي

دوهرا: آتم رام سڀ دور، درشٽ سڀ تياگ
سُن ري مُورک چيت تون، اگيان نِيند سون جاڳ

دوهرا: شاهو آتم رام سڀ، تجُهه بن دوجا ڪون
تم ڪون ائسا چاهي، جيون جل مڏي لُون

چوپائي: سُن ري مُورک آپ تياڳ، سن ري مُورک آپهين جاڳ
سُن ري مُورک آپ پڇان، سن ري مُورک آپ ڪون جان

چوپائي: سُن ري مُورک تُون هين سوئي، تجهه بن دوجا ناهي ڪوئي
ڪاهي ڪون تُون پرمين پولا، جِيُون ساگر ۾ ترنگ سو ڏولا

چوپائي: مين ڪهي ڪب ساگر ڏيکون، ڪشٽ ڪري ٻهه ڪيون ڪر پيکون
وان ڪون ڪئسي ڏرساوي، آپ ڪي مانهه اؤر ڪِيُون ڏياوي

چوپائي: مين ڪهي ٻهه نِرڪيا لاگي، آب ڪي مانهه اؤر ڪون باڪي
اگيان درشٽ سون ڪيون ڪر پيکي، جل ڪي مانهه وهي نهي ديکي

چوپائي: ڪال درشٽ سو اس ڪون ڪهيئي، آپا تياگ اؤر ڪون ڇهئي
در در ڦري ڪو مڪت بتاوي، وان ڪون ڪئسا ڪهه سمجهاوي

دوهرا: شاهو گنگي پاونا گنگا هو سو جان،
اُلو ڪون ڪجهه نا سمجهه پرگهٽيا چيتن پان

چوپائي: اُوچ نيچ مُنهه سرهؤن هوءِ، يئي ڪرپا تب درسيا سوءِ
جس ڪارن جگ پيا بيراگي، سا لکيا گهٽ ڀيتر جاڳي

## سؤيا — صوفي شاهو فقير

ڪيس سيي سر سبت پئي اب ڪشٽ ڪيئي ٻهه سانت نہ پائي
آپ بيچار ڪيو نهي مُورکہ جيون ڪپ موٹ ڦري ہل لائي
هاٿوئي هاٿ سو ڏولت هي، مين ڪهي ڪب ساگر جائي
شاهہ هتون هٿ حاضر تانهہ، نہ جاني سو پُرکہ نہ لگائي
ڪو گنگا ڪو مترا جاوي، ڪوئي تيرٿ ٻهه ورٿ رتاوي

چوپائي: ڪوئي ڪهي ٻهه ڪشٽ هين ڪيجي، رام نام رس تبهين ليجي

چوپائي: ڪوئي ڪهي پڇم ڪون جائو ڪوئي ڪهي پُورب ڪُون ڏياوو
باڏي گورو ڪا ايهي متا، جِيُون پٿر پر لي تپا

دوهرا: جب لگ آپا نا ملي تب لگ پاسي اؤر
شاهو گيان پرڪاس بن، ڪبهُون نہ پاوي نُور

سؤيا: گيان بنا نر مُونڇہ ڪپاوت، گيان بنا نر مڪي جاوي
گيان بنا نر مُونڊ مُنڊاوت، گيان بنا نر جسٽ ٻڌاوي
گيان بنا نر ڏوڙت هي سيٽ، گيان بنا نر گنگا ناوي
جب آتم گيان پرڪاس ڪيو گهٽ شاهو، رام سدا سکہ پاوي

چوپائي: نام روپ سڀ سُوهؤن بسي، جيُون جل پيتر اِنڊُو ڏسي
نام روپ تي سو هؤ نيار، جِيُون جل پيتر ڏيست تارا

پرسن چوپائي:

نام روپ انيڪ هين لاڳي، ڪان ڪون گرهي ڪان ڪون تياگي
جو ديکُون سوئي ٻهه جري، سوئي بتاوو مول نہ مري

چوپائي: هم مُورکہ هون البت ٻڌا، ڪام ڪروڌ ڪا ٻڙا هي جدا
موهہ اهنڪار سُون ڪيون ڪر ڇُوٽون، لوڀ ڪهي اب تجهہ ڪون لُوٽون

اتر چوپائي:

اندري ديهہ مٿيا ڪر جان، ايان تي اُپجي ات ايمان
آپ ڪون تياڳ تو هئہ سوئي، تجهہ بن دُوجا ناهي ڪوئي

دوهرا: شاهو آخر جاوَنا، آءِ ويکو هٺ پي
راتين سڪ نہ سووٽا، ڪڙا سُڪاوو جي

دوهرا: شاهو تن ڪر آرسي، آڪ ٻوٽ ڪر ديڪ
يھ درسن مون ڏيڪ لي، گھٽ جان ڪو پيڪ

چوپائي: ميرو ڪهيو تون ڪان نہ لاوين، ايان تي ٻھتا تون ڏک پاوين
سيت پيا سمجهين نهي مُوڙھ، ستٽ مُورک تيِري سر ڌُوڙ

چوپائي: ري مُوڙھا دِن بيني جاءِ، گور سڏيندي اوري آءُ
ورڻ آسرم ڪي چؤپڙ پاري، جيتي بازي آپي هاري

چوپائي: تيرٿ ورت ڌري ٻُھ پيڪيا، پُورن برم سُون ڪيبا ليکا
گنگا مٿرا گھٽ ڪي ماهين، مُورک ڊونڊي سُنجان جائين

دوهرا: تيرٿ ورت اُپاسنا، ٻھ پيڪيا ڪر ليھ
شاهو پاڻ جگتيان نا ڌُوڏا نا گيھ

چوپائي: اگمِ اگوچري مُک واٽي ايهي، بات ڪنهن ورلي جاٽي
سو جاني جان ڪون آپ دکاوي، هون مئن ڪا سپ سنسا جاوي

چوپائي: شاهو برم جدا نهي پيڙا، جيئُون ساگر تُرنگ سر هوءِ نيڙا
دک مک وياپيا سوهؤن ماهين، بيد ڪتيب تهان گم ناهي

چوپائي: بيد ڪتيب تو ڪرم ڪي واچا، ستگور سبد مليا من ساچا
ٻولي شاهو جن جان ٻھو روتا، جيون يلي وانجهي ڪا پوتا

چوپائي: هؤن تون تا وھ گئي هي آس، حد چوڙ بيحد ڪيا واس
اگم اگوچر هوءِ، شاهو ناهي ٻوليا سوءِ

دوهرا: شاهو ڪي ڪون، پيا، سُن ري موڙھ اجان
مرگھ جل ڪي آب ڪي ڪب پيئي پروان

ترونڪ چند:

ري ڪُھڊيا برم سُو جوئي، ري سنسي بيج سو بوئي
ري ترشنا جل سُو پوگا، ري اگيان انگوسو اوگا
ري من ڪهتي يھ وائي، ري جئسي تئسي چائي

دوهرا: شاهہ يهہ سنسار ڪي، ڪئسي ڪريئي بات
جو آٽ پهر مُون ڏولنا، نا ڪُڇ هاٽ نہ ساٽ

دوهرا: بار بار تُجهہ ڪهت هون، مُوڙها چيت گينوار
مانک جنم ڦر نہ آوهين، شاهو ڪهي پُڪار

سؤيا: پريم بنا نر پولت هي، پهہ پريم بنا نر جوٽ بڪاني
پريم بنا نر آپ نہ جانت، پريم بنا نر ڪوپ ارجماني
پريم بنا نر نانهہ نہ سوجهت، پريم بنا نر ڪاهي سوماني
پريم بيچار بيڙا جب هو تهين، شاهو شاهہ سيهين گهٽ جاني

چوپائي: چندن نانگن سُون لپٽيا، گيان مُور جب اُوپر تهڪيا
تب آپ آپ ڪُون آپي پاڳي، شاهو تان ڪون وِڪہ نہ لاڳي

## ڪنبت

گياني ڪي تو درشٽ دور جهان ديکي تهان حضور جهان پرگهٽيا گياني سور
تمر سپ جات هي هؤن تون دوئي اري نور گيان ڪندي ديان
تُور جِيُون چندن ڪي اوپر مور سرپ سيي ڪات هي

جئسي جل مڌ مانهہ ڍهون ڏسا چلت نانهہ
شاهو تون بيچار ڏيکہ سڪل برم مانهہ
جئسي ڪول آب مانهہ گياني، تيون جگت مانهہ وان ڪو پيندوئي
ڪہ سڦل پيو درد وهي تي وات هي

دوهرا: شاهو ڏيکيا آپ مون، اپنا روپ انُوپ
پرم پُلانا مٽ گيا، هويا چيتن روپ

چوپائي: ديهہ ايمان مٽيا نهي پرم، وهہ سمجهي ڪبهون نہ اي مرم
ديهہ ايمان پرم ڪا کوها، ڪيتا ٻوڏا پچ پچ مؤوا

پرسن چوپائي:

پانچ تتت ڪي ديهہ استول، سا سمجهي ڪبهُون نهي مُول
ايڪ انيڪ سون ڪيون ڪر لاگون، ڪان ڪرن گر هُون ڪان ڪون تياگو

چوپائي: جو ديکون سو مر مر جاءِ ڪان مون اپنا ڪانهہ سماءِ
ڪون سو جنمي ڪون سو مري، ڦرِ ڦرِ جُوني ڪون سو پري

اترچوپائي:

جيُون ٽرنگا سنڌو ڳُون جمپي، وان مون اپنا وان مون کپي
تيون جنم مرن شاهو اس ماهين، سن ري موڙها تون هي ڪاهہ

دوهرا: پانچ تنت ڳن تين ۾، جب لگ ٽُمري ڏوڙ
تب لڳ پٽڪت مون رهي، ڪبهُون نہ پاوي ٺوڙهہ

چوپائي: تم ڪون ڪيتي ڪيئي اُپديش، شام گهٽي سر آئي ڪيس
آپ آپ سُون آپي ڀُولا، چؤراسي مُون ڦُرتا ڏولا

دوهرا: شاهو اي تن خاڪ هي، آخر ماٽي هوءِ
ڀُهتي پيتري مار ڪر، غافل پيڇي روءِ

دوهرا: دن تو غفلت مون گيا، ار رئن گنوائي سوءِ
آخر تو هين چلنا ار، جنم گنوايا ڳوهہ

چوپائي: سنسار سمندر اگد اپارا، وان مُون سنت ڪا نوڪا پارا
وان تي چڙهي سو پار پري، نهي تو ڦرِ ڦرِ ڏُوب مري

چپائي: هؤن مئن پئي وهہ کهٽي گيان، تان تي اُپجي ات ايمان
وهہ کهتا هم برم سمان، ڦر کهتا هم جي اجان
اس ڪون کهٽي بند گيان، وهہ دَر دَر ڦري نہ پاوي مان

دوهرا: هئي ناهين ڪيا ڪيجئي، جو گهٽ گهٽ پرگهٽ روپ
تن درپن مون سو ڏيکہ لي، شاهو رُوپ اَرُوپ

ورتا پرسن:

شاهو روپ اروپ نهي، ٻولي نهي مون هي
کهو مجهي سمجهائيي، يهہ ٻولي سو ڪون هي

دوهرا: شاهو روپ اروپ هئہ، گهٽ گهٽ ٻولي رام
کهان هندو کهان ترڪ هي، کهان نچ نچ مانگي جام

دوهرا: ايهي روپ اروپ هي، هاٿون هاٿ حضور
شاهو ايڪو رم رهيا، ناهين نِڪٽ نهي ڏُور

دوهرا: ڏور ڪهون تو نِڪٽ هي نڪٽ ڪهون تو ڏور
شاهو تا وھ اُٽ گيا ناهين نِڪٽ نهي ڏور

واچ چوپائي:

ديھ ايمان مٽيا اب چينا، ستگور وچن سنيا من پينا
پنج نوان ڪي چوڙي دؤڙ گيان ڪنڊي وھ ديني تور

چوپائي: هؤن مئن ڪي پھ هوتي دؤڙ ستگور سبد ڪيا من ٿور
من چنچل پايو بِسرام، جهان ديڪون تهان ڏيست رام

چوپائي: اونچ نيچ منھ سوهؤن هوءِ، يئي ڪِرپا تب درسيا سوءِ
گيان سُور گهٽ پيتر جاگا، رئن انڌيرا سڪل نو ياگا

چوپائي: جهان ڏيکون تهان رام حضور، سرب نِرنتر هي پرپور
جس ڪارن جڳ پيا اُداسا، وھ تان گھر گھر ڪِيا واسا

چوپائي: جل ڪي بُوند پڙي جل ماهِين، وان ڪون پُنتا کهيئي ڪانهين
جيُون ساگر مُون تُرنگ سمانا، آپا تا ڦر آپ ڪُون جانا

دوهرا: جو اُپجي بنسي وهي، تانھ بتاوون ڪون
ايهي بات بيچار ڪر، هم پڪڙي هي مون

اتر چوپائي:

اُپجي ڪپي سو ڏيست مايا، جيون بِرچ سو ايڪ ار ڏوسر چايا
ڪب ديسي ڪب ديسي ناهين، سن ري مُورک تو هين ڪاهين

چوپائي: آپا پيادوجا پاسي، آپا گيا تو دوجا ناسي
شاهو اي پد تبهين پاوي، هؤن مئن سنسا پرم پلاوي

سک واچ دوهرا:

مِرگھ سنڌ جيُون ديکي، تيُون جگ سُپني وهنوار
شاهو نوڪا پريم پھ چڙھ اُتريا هي پار

دوهرا: ڪِيٽي ڪا تهان پگ نهين هستي ڪي ڪب لت
آپ آپ مُون رَم رهيا شاهو اُلٽي مت

سئِيا: مت گئي ار گت گئي، است گئي سن پريم نغارا
سن ڏن ڪن چلي نهي من ورلا، جن ڪو آپ وچار

سوهڻن ايڪ ڪيئي ٻه بيڪ تون آپهين پيڪ توهين نرڏارا
شاهو رام دا پر جام اٿي، ڏم ڏام جو هوت بڪارا

ترونٽڪ ڇند:

نا ڪڇ گيا نہ آيا هي، سونا بڇڙيا ڪُڇ پايا هي
يهہ اُپجي کپي سو مايا هي، سو سوهڻن بيڪ بنايا هي
تنهن شاهو شاهہ سڏايا هي، جنهن بيڪ پرم ڪا لاهيا هي

اترواچ چوپائي:

سڪ جوئي ٽا پن چاڪيا سوئي، تون نرٻنڏن نا ٻنڏن ڪوئي
آپي گورو آپي پيا چيلا، نا ڪو ئي بِڇڙيا نا ڪوئي ميلا

جهولٽا: پريم ڪمان لي سرت ڪا جيهہ، ڪر گيان ڪا تير لي هاٿ واڙن
آپ ڪون گهات ڪر دوئيت ڪُون مار ڪر، انت ميلان مُنهہ سُک پاٽون
اگم درياهہ مون بنڪي مارڪ، ايڪ سُون ميڪ ڪر تانهہ ناٽون
شاهو آپ مون اُوپنا آپ مون ڪاپنا آپ مون آپ هون آپ ڪاٽون

ڊليا ڇند: گورو وهي چيلا وهي، سبد وهي ڪر جان
شاهو آپ ويچار ڪر اهُون نوار سُجان سُو
اوهون نوار سوجان تو گهٽ گهٽ سوهڻن ٻوليا
ووڪي پرس سو سار هنسا گهونگهٽ ڪوليا
سرؤ وياپي آتما ڏيکيا آپ پڇان
گورو وهي چيلا وهي سبد وهي ڪر جان

چوپائي: انيئي گيان سو گهٽ مون جاڳا، رئن انڌيرا سڪل سو ڀاڳا
آپا پيا تو دوجا ياسي، آپ انيا تو دوجا ناسي

چوپائي: ويچار ڪيا تبهين يهہ ٻُوجهي، ويچار ڪيا تبهين يهہ سُوجهي
بيچار بنا نر ڪوئي نہ ڇوٽا، تب يي ڪريا تب سنسا لوٽا

چوپائي: اب تو سُرت سماني ڏرن انڪاس، هؤن مئن ڪا وهہ جهگڙا ناس
جس ڪون چاها تون اب سوئي، تون نرٻنڏن نا ٻنڏن ڪوئي

چوپائي: تم تو پريم پيالا پيا مست، سؤدا ڪيا اپني دست
حب سر ديا تب يهہ ليا، اپنا سؤدا آپهين ڪيا

چوپائي: درپن ڦيرا اُپونا ڏيکي، سو اپنا مُکہ ڪيون ڪر پيکي
شاهو وان ڪون ڪيون درساوي جو پرٽڪ تياگ اؤر ڪون جاوي

چوپائي: پرٽڪ آپ سون ڏيکي ناهي، مورکہ ڀونڊي سُنجيان جائين
جئسي هين مرگهٽ نُور نہ پاوي، در در ڦري ٻهت دکہ پاوي

چوپائي: بيچار بنا نر ڪوئي نہ پاوي تب جاني جب آپا جاوي
آپا سوءِ تو ناهي ٻوجهي، آپا انيا تو تبهين سُوجهي

چند: يهہ ڪايا سو تو مايا هي، جنهن مايا جگ ڀرمايا هي
سو نا تيري نا ميري هي، يهہ خاڪ بسر ڪي ڍيري هي
سو گيان ڪندي سون گهيري، اب نا ڪوئي سجن ويري هي
سو شاهو ڪي يهہ ڦيري هي، سو سمجهيان ڪون يهہ سيري هي

چوپائي: نا ڪڇ گيا نهي ڪڇ پايا، اپنا سؤدا آپ بنايا
گهٽ گهٽ سؤهون ڪيا پرڪاش ڪهان پيا ناڪر ڪهان پيا داس

چوپائي: آپ آپ سون آپي لاگا، هؤن مئن ڪا سپ سنسا ڀاگا
ڪيا ڪهيئي ڪڇ ڪهيو نہ جاءِ، جو ڪهيئي سو ڪهہ لجاءِ

چوپائي: ساڌ سنگ تي آپ سون لاگي، هؤن مئن ڪا سپ سنسا ڀاگي
ساڌ سنگ متي اي پڌ پاوي، نهين تو متيا جنم گنواوي

چوپائي: ساڌ سنگ تي گيان پرڪاش، رئن انڌيرا سڪل سو ناس
ساڌ سنگ تي جنم نہ پاوي، هؤن مئن سنسا ترت مِٽاوي

دوهرا: شاهو انيؤ ڪيان مون ٽُبڪي ماري مانهہ
جهان ڏيکون تهان آتما، دتيا ڏيست نانهہ

دوهرا: شاهو انيؤ گيان مون، التي لاگا آپ
پرم ٻُلانا مٽ گيا، گور روحل ڪي پرتاب

الٽ پيد صوفي شاهو فقير

مَن وچ ڀاءِ ٻيئي سي مونهان، جائي مينهن ويائيان ڪُونهان
پينهي سمائڻ سمهي گولي، شاهواي ڪو سمجهي ٻولي
پيني ڪُون گٽ ڪنئچي ڪتري، جايا ڀيءَ نپايا پتر

ڪوري تاني اُٽيا سو جوڳي ڪون گهن ڦرندي جهولي
شاهواي ڪو سمجهي ٻولي

اهين ٻولي وچ. نهي زبان، گئي انساني تي
سلطان پيچ گئي پرم دي پولي، شاهواي ڪو سمجهي ٻولي
ستگور روحل شاهوجي ڪي پرساد پورن ست آتما شاستر برم بيچار

سوَيا

ڪوئي ڪهين تہ هي مڪي ڪي ماهين، ڪوئي ڪهي بن بلس هي جي
ڪيئي ڪهين تہ ڏرڻ پرهي ڪيئي ڪهين انڪاس هي جي
جس ڪُون دُور تُون ڏيکت هين وهي پريتم تيري پاس هي جي
غلام علي گرو روحل ڪواب درس داسن ڪو تان داس هي جي

سوَيا

ايڪ انيڪ انيڪ مون ايڪهين، ايڪ انيڪ سماءِ رهيو هي
آپ هي ۾ آپ وياپ رهيو اب آپ مُون آپ سو آءِ رهيو هي
گورو روحل رام بتاءِ ڏيو گهٽ لڪہ الکہ لکاءِ رهيو هي
غلام علي اب گيان گلي سنهہ آپ چڪيو چڪ چاءِ رهيو هي

سوَيا

ٻاهر ڀيتر ايڪ نِرنتر وياپ رهيو هي پريتم پيارو
گهٽ گهٽ ماهين ميل ڪرت هي انيڪ انيڪ رهت سو نيارو
لاڪن مون نهي لاپت هي، پهہ ستگور سبذ ڪنهن بير بچارو
غلام اس خاڪ ملي جنهن، رام ڪي نام ڪو نيم بسارو

سوَيا

برم ڪو بيد بتاءِ ديو سو ستگور سبد ڪو دان ديو هي
جو درشت نہ مُشت نهي ڪڇ آوت، جان ڪي ماهين سو جان ليو هي
ايڪ انيڪ ڪي بيکہ بناوت، رنگ ڪهان شهہ شان ڪيو هي
غلام علي جو جيوت مرنا جُگ جُگون سون جان جيو هي

## سوَيا

چيتن چام ڪو محل بنايو اؤگهٽ آءِ ڪي گهاٽ گهڙيو هي
پنج ڪي پنجري پاءِ پڙيو تب، آپ اوهان سُون آءِ رهيو هي
گور شاهو جيهين ڪريا ڪيني، دل مُون تيهين ڏيان ڌريو هي
غلام علي اب گيان گلي منهہ، سيهين سارو ڪاج سريو هي

دوهرا: سڀ گهٽ ايڪ هين رم رهيو جگت پر جگديش
غلام علي گور روحل ڪي، جب چرن لگايو سيس

چوپائي: جو ستگور سبڌ ڪا سُورا، ڪ پريمي هي وهي پُورا
ڪ جس ني آپ پڇانيا ڪ آپ بن آپ ڪون جانيا

پرسن دوهرا:

ستگور يهہ سمجهاؤ مجهي، تو پارس هم لوهہ
جوئي جوگي جوگ ڪرت هي، وهي ڪهہ سمجهاوو موهہ

اتر دوهرا: آپ بنا اب آپ مُنهہ جوگي جوگ جگاءِ
ڪٽ چڪر ڪٽ ڏيو هين، سڀ تنهہ الٽ سماءِ

سکہ واچ ڳڇهل چند:

جو ستگور سنگ مُون رتا، ڪ مُکہ ني منگن مون ماتا
ڏسون ڏِس گگن گرجايا، ڪ انحد ناد بجايا
ڪ دم دم دامني درسي، برهہ ڪي بوند ني برسي
ڪ چم چم چاتيان چيرين، سبرڪ گيان باجتيان پيرين
ڏيکي هي گنگ هي جمنا، اوهان مرن راهہ هي رمنا
ڪ ترون تير پرسايا، ڪ تن مون تِيرٿ نايا
شاهو ني شاهہ سمجهايا، اوهان سؤن خيال اُٺايا
گگن مون پؤن چڙهايا، ڪ رسمان دوار ڀي ڏيايا
پدمني پد ڪون پايا، غلام علي سرن آيا

گور واچ دوهرا:

جوگي جوگ پروڻ ڀيو اب انيؤ ڪيو واس
جهان ايڪ دوئي ڪي گم نهي، آواگون نواس

سک واچ دوهرا:

انيؤ اٿاھ سمندر هي، جس ڪا آر نہ پار
غلام علي گور روحل ڪو اب چرڻ ڪنؤل آڌار

## سک پاچ ڪبت

ستگور ڪو سبد سب، من مُون پائي هي مت،
گور بن ڪئسي هي گت برہ جنهن بساريو هي.
دل مون سوڌان ريو من مانهين مان ليو
پريم سون پچان ليو طلب ماهين تاريو هي.
جان مون جانيو هي جب نہ آپ بيچ آنيو هي.
اب من ڪو مانيو ني تب عشق سيسن اتاريو هي.
غلام علي اؤر آس سون، ڪيا ڦرو بن باس سون،
پريم ڪي پرڪاس سون اب تو اجاريو هي.

## ڪبت

ستگور ڪو سبڌ سن، سن مون لاڳي هي ڌن،
گور ڪو ڳايو هي گن، پيد جنھ بتايو هي.
ست سنگ ڪي جو سنگ سنگ، لاڳو هي نِيهن نِسنگ
بيرنگ وهي ڪاج، اؤر تو اجايو هي.
غلام علي گيان گلي، ڦوليو هي ڪنور ڪلي،
شاهو ني شاھ ولي، ستگور سمجهايو هي.
تون جو ڪرين آج آج آوي نهي ڪيون لاج،
نام بنا ڪوڙين رنگ، رنگ ڪئسو لايو هي.

## ڪبت

ستگور ڪي سنگ سنگ، لاڳو هي رام رنگ،
انگ انگ مون اوهي، انگ ساجن سمايو هي.
ستگور ڪي آس پاس، تجو تم اؤر آس،
ڌرڻ ماهين ڪيا انڪاس، جوت جنهن جڳايو هي.
اب گورو ڏيکيو گهٽ گهٽ، پرڪاس تان ڪو ڌِٽ پٽ،

هي بات، ايهي اٺ پٽ اب ڇاتي منهن ڇپايو هي،
ڪ هردي هئہ نام اوَر سون ڪئسو هي ڪام،
ڪهت ايهي جن غلام، گور ڪو گن گايو هي.

دوهرا: غلام علي اب آپ مون، سهجين رهيو سماءِ
گور شاهو ڪي چرن پر، ليو جب سيس لگاءِ

دوهرا: غلام علي سڀ ڏيکيا، ڏيوي ڏيؤ مناءِ
برهمند سارا گهٽ مِ، گور شاهو ديا بتاءِ

## گور واچ جهولٹا

تن من ڪي ماهين سو ڏيکہ ليجي، لوهي سلس لسلس مون سلس هي جي
تين لوڪ مُون قول ني قول رهيو پيڙي پيري مون لوهي تان بلس هي جي
ايهہ ڪنچن جئسي هي ڪايا تيري، بنا رام ڪي نام سو نلس هي جي
غلام علي اب آپ مون آپ هي، آپي سو آپ اداس هي جي

## سڪہ واچ جهولٹا

جاني جان ڪي مانهہ پڇان ليا، ست سنگ مرن جبهين سنگ هي جي
موهن من ڪي ماهين سو مان ليا، انگ انگ مون لوهي جو انگ هي جي
تن من ڪي ماهين جو ڪيلتا هي، رنگ رنگ مُون لوهي بيرنگ هي جي
غلام علي اب آپ مون آپ هي، آپي سو آپ اسنگ هي جي

## گور واچ جهولٹا

برهمند گهول تم آڪي ڪول ديڪو سڀ ساجن، دلبر ڪا ديدار هي جي
بول بول ماهين اوهي بول ڏيکو سڀ ساجن ڪا سينگار هي جي
گهٽ گهٽ ماهين اوگهٽ پيا سارا صاحب تو بيچ سنسار هي جي
غلام علي جب آپ اٹو تب، آپ اوهي اظهار هي جي

پرسن دوهرا:

ڪهان اوچ پيو ڪهان نيچ هي ڪهان چور پيو ڪهان ساڌ
غلام علي اب مون هي، ڪيا ڪهون بکباد

## ديرڪ چند

ڪهان چور بنيو ڪهان ساڏ پيو ڪهان پاپي
بنيو اپراڏ پيو ڪهان مون بنيو بڪباد پيو
ڪهان جان ڪي ماهين سو جان ليو هي
ڪهان جوٽ بنيو ڪهان ساچ پيو ڪهان ڪنچن
هي ڪهان ڪاچ پيو آسمان واچ ۾ واچ آواچ پيو
ڪهان من ڪي ماهين، سو مان ليو هي
ڪهان نيڙي بسي ڪهان دور پيو ڪهان حاضر هي حضور پيو
ڪهان ڪائر هي ڪهان سور پيو
ڪهان آپ سون آپ پڇان ليو هي
ڪهان خاص بنيو ڪهام عام پيو ڪهان حاڪم هي
حڪام پيو ڪهان جنو جن غلام پيو
ڪهان دل ڪي ماهين، سودان ليو هي

پرسن دوهرا:

دو دن ڪا نينهڙا، لگائه گران ڪي ٽيڪ
غلام علي اب آپ هي، ڪم پيو ايڪ انيڪ

### اترسؤيا

جيون جل ترنگ ترنگ منهه جل هي، جل ترنگ نهي ڪڇ نيارو
تيون جڳت منهه جگديس براجت، جان جگت يهه جوٽ پسارو
جيون ڪنچن ايڪ انيڪ هي، بوڪن بوڪن سؤ ورن هي سارو
گورو روحل يهه بيد بتايو غلام علي هؤن وارڻ وارو

دوهرا: ڪب جاني بن بن ڦرون، بن ۾ رهون اُداس
من ڪي ممتا تب مِٽي، چوٽي ڪايا ڪاسي پاس

### سوَيا

هي پريتم پاس ڦرين بن باس، ڪيون رهت اُداس بنيو هي اُداسي
تون هين انسان صحي سلطان، سو آپ پڇان، ڦرو ڪيا ڪاسي
جو ستگور سرن پڙيو جب چرن، سو جيون مرن نهي يهه هاسي
غلام علي گور گيان گلي، سو ڪنوار ڪلي ڪو پنؤر هي باسي

پرسن دوهرا:

ڪب جانت مئن برم هون، ڪهان جانت جي اجان
غلام علي اس پنٿ ڪي، ٻڌ پڙي پڇان

### اترڪبت

جانيو نهي جگت جوگ، ٻاڙو هين هرڪ سوگ، سوئي هي ساڪيات روگ
ٿام ماهين ٿا ڏوهي برم مانيو ڪيهون سو جي
جانيو ٻنڌ گيان ٻاڏو هين، هؤن هين جب بيج آنيو
جي مون جاني تون جان، جانت نهي ڪيون اجان پيو هي
سانن ڪو سان ڪن ڪئسي ڪاڏو هين،
پِرٿم هي رام نام، پر رهيو ٿام ٿام،
ڪهت ايهي جن غلام، اڪن ۾ آنڌو هين.

### سڪ واچ سؤيا

پريم پرڪاس ڪيو جبهين، تب مٽ گيو سگل انڌيرو
آپ ڪي ماهين سو آپ پڇانت، دل دسا منهن درسن ديرو
هُون ار تون پرمنا ڀاگي، ڪاٽ ڍيو گور ٻنڌن ميرو
غلام گور روحل ڪو هؤن چرن ڪنول ڪو چيرو

جهولنا: برم بيچار مُنهه برم ڪا ڪيل هي، آپ بن اپ منهن ٻوجهه ٻوجها
پريم پرڪاس مُنهه، ترن انڪاس منهه سڀ منهه ايڪهين ڳوجهه ڳوجها
برهه بهار مُنهه گل گلزار منهه، سڀ منهه ساجن سُوجهه سُوجها
غلام علي اب آپ سنيهه آپ هون ڪهين نهي جات هي ايڪ دوجا

### گور واچ جهولنا

جو ڪڇ ڪرنا هي اوهي ڪر ليجي، ڦِر ڦِر ايهان نهي آونا هي
سڀ سنسار آسا ڪي، پريت تجو آس جوني جو جگ سُون جاونا هي
جوني آئي ايهان جگ جاوي نهي، اب لُون لُون سُون جو لاونا هي
غلام علي اب آپ سُون آپ ڪهي بيج سو آپ اٺاونا هي

## سوَيا

ستگور ڪي سبد ڪي جوت جاڳي تهان، جوت سُون جوت جگاونا هي
سڀ گهٽ ماهين لعلو لعل هي جي، اس لعل سون لؤن لگاونا هي
جب بُوند ساگر مون آءِ ملي، تهان گيا نهي ڪڇ آونا هي
غلام علي اب آپ هُون انت، ڏيؤ نهي ڪوئي ڏياونا هي

## سوَيا

دل ديدار بِرهه بهار گُلو گلزار، سو ڪنور ڪلي ڪو
جو جاني جان پرم سڀ پان ديو، دل دان سو گيان گلي ڪو
جو جيوت مرن سو ستگور سرن، گرِهيو جب چرن سو شاهه ولي ڪو
ديو جب جام پيو بِسرام، سريو سڀ ڪام غلام علي ڪو

## برم بيچار — گور واچ سوَيا

برم بيچار پيو جن ڪي گهٽ، تانهه سمان نهي اب ڪوئي
اُوهي آپ ڪي ماهين، سو آپ پڇانت، هؤن ار تُون نهي تِهان دُوئي
سڀ ڪي ماهين سو بس رهيو هي، جس ڪون چاهت تون اب سوئي
غلام علي جوئي آپ اناوي، آپ اُنيان مُڪت نہ هوئي

## سوَيا

سرير آسا ڪي پريت تجو، ڪيون جوتي سڪ ۾ آءِ الوجهي
لوڪ ڪي لاج سو توڙ ديئو اب، سورا جو سو سنمڪ جهوجهي
آپ ڪي ماهين سو آپ پڇانت، آپ بنا اب آپ ڪون ٻوجهي
غلام علي اب ايڪ پيو تب، سڀ منهه ايڪهين ساجن سُوجهي

## سوَيا

برم بيچار ڪيو بِستار، سو آپ اُڏار پيو نرڏارو
ايڪهين ايڪ پيو ٻهه بيڪ، تنهِن اِيڪ انيڪ ڪيُو بِستارو
نہ تاپ اتاپ نہ پن نہ پاپ، هي آپهين آپ صحي سر سارو
لِيو رام ڪو نام پيو بِسرام، سو جن غلام هؤن وارڻ وارو

دوهرا: برم بيچار ڪيو بِستار سو آپ اڏار پيو نرڏارو
هُون مئن نيند سون جاگا، ڪِ آپ بِن آپ ڪون ٻُوجها
غلام علي گور روحل ڪي، جب چرن لگايو سِيس

ڳجهل ڇند:

نہ درسي ديؤ ڪو ڏوجا، ڪ سڀ مُنهه ساجن سُوجها
اُوپر تڪ وهي ڳُوجها، ڪ اُلٽا آپ سُون لاگا
ڪِ جانا انترِيامي، اوهي گُورو اوهي چيلا
ڪِ ايڪهين ايڪ اڪيلا، اوهي شيوڪ اوهي سامي
سجن سُون پريت لاگي، ڪهؤن مئن پرمنا ياگي
شاهو ڏس جوت ني جاگن، سجن ڏيکيا وهي ساڳي
جاني جان مُنهه جويا، ڪِ من ڪا ميل ڌويا
سڀ منهه حق ني هويا، سهج ڪي سيج پر سويا
ڪولي گيان ڪي گلي، ڪِ ٻوليا هي غلام علي

## ڪبت

دوهرا: گگن ماهين گهنگهور، انحد باجي تڪور،
جَهرجَهر لاگي جهڪور، بادل پر آيو هي
تِهان پُن پاپ، پُول گيو جوگ جاپ،
آپ بنا پايو آپ، آپو پسايو پيالا هي
ڪهيو ڪهون ڪانهِ، نينهن بِنا نينهن نانهه،
بَرم پيو بَرم مانهه، ساجن سمايو هي
غلام علي آپ جان، آپ بنا آپ مان،
پڙي ٻِهه تب پڇان، هري هيرو پايو هي

## ڪبت

ڪايا تو ڪچ ڪوڙ ديهي اوپر ڏريو ڏوڙ
اسي تان مرنا هي مور، نام ڪئسو ٺانيو هي
گيو ڀُول پوم، مٽ گيو ڪال ڪرم،
دور پيو ديا ڏرم، ايڪ برم مانيو هي
سو ولي هي سائي هو، پول گيو ايڪ دوءِ
ساجن ڏيکيو ساڳي سوءِ جان ماهين جانيو هي.
نهي پُن پاپ هُون، اڇپا سو جاپ هون،
غلام علي آپ هُون، نہ آپ بيج ہِ آنيو هي

## سوَيا

گور گيان ليو من مان ليو، سو پچان ليو، جب جان ڪو جاني
جنهن جان ديو پرم پان ديو دل دان ديو اوهي گور گياني
هي اوهي امير سوئي، دل دبيرڪو سورا بير جنهن بات پچاني
غلام علي پيو خاڪ گلي شاهو شاهه ولي ڪي ڏان ڪو ڏاني

## سوَيا

آپي آپ سُون آپ سوءِ رهيا، بن آپ مون آپ سو آيا هي جي
جب جڳ ڪي جوڳ سُون جاءِ رهيا، تب جوگ مون جوت جگايا هي جي
اب برم ڪا بيد بتاءِ رهيا، بن بيد اپيد بتايا هي جي
جب گور ڪي مهما سوگاءِ رهيا، غلام علي گُن گايا هي جي

## سوَيا

ست سنگ سُون جبهين سنگ پيا، تب جان ڪي ماهين سو جان ليا
انگ انگ مون جبهين انگ پيا، تب من ڪي ماهين سو مان ليا
نين نگهه مون نينهن سنگ پيا، تب دل ڪي ماهين سو دان لييا
غلام علي رنگ رنگ مون بيرنگ، آپ منهه آپ پچان لييا

## سوَيا

حضور نهي ڪڇ دور پيو پريون، سو نيڙو پيو هي
هي پرم متيو سپ مرم نه ڪاٽ ڪرم، سو پيرو پيو هي
آگاهه سو بي پرواهه شاهو هي شاهه سو ميرو پيو هي
هي رام سريو سپ ڪام سو جن غلام ايهي تيرو پيو هي

## سوَيا

يڳوان سارا سمندر هي، ار لهر اسي ڪي مانهِ
غلام علي پچانا، ته لهر سمندر بن نانهه
ڪرو شيوا رام ڪي ڀڳت ڪو مول رام
داسن ڪو تان داس هي ايهه تو جن غلام

اِٿ شاستر برم بيچار سمپورن سماپت هوئي

## برم بيد.... صوفي غلام علي فقير

چوپائي: غلام علي گور دين ديال، تم هو داتا مئن هُون ڪنگال
جب ستگور يهه ڪرپا ڪيني، ٻوليا آپ آگيا مجهه ديني

چوپائي: غلام علي گور پورا پايا، برم بيد ڪا ڀيد بتايا
بِرم بيد مُنهه ٽُبڪي ماري، آپ تري اؤران ڪو تاري

چوپائي: برم بيد ڪا ڀيد اپوٺا، سو ٻُوجهي جس آپا لوٺا
اي الٿ بيد سوئي نر باڪي، جو سيس ڪاٽ گور چرني راکي

چوپائي: برم بيد جوئي نر ٻوجهي، چوراسي تان ڪُون نا سُوجهي
جو برم بيد مُنهه اُلٽ سماوي، سو وانجهي پوت ڪهلاوي

دوهرا: غلام علي گور ڀيٽيا، هؤن مئن رهي نہ ٽيڪ
دريا خان آپا مٽ گيا ايڪ ايڪ مُنهه ايڪ

چوپائي: جِيُون جِيُون ديکون ديکت ٻُولا، چوراسي مُنهه ڦرتا ڏولا
ڪر ڪرپا گور مجهه سمجهاؤ، آواگون ڪا مرم مٽاوو

چوپائي: هون مئن نيند سُون تم هين جاڳا، جِيُون جِيُون ڏيکون ٻوت هي لاگ
گيان گڙڪ سون هون مئن ڪاٽي، دُتيا پاءُ اُوٺان سون ناٺي

چوپائي پرسن:
ڪهان ٻيا برم ڪهان ٻيا جي ڪهان ٻيا چاچ ڪهان ٻيا گيهه
اي ورڻ آسرم ڪس ٻڌ جانون، جو تم ڪهو گور سو هم هين مانون

### اترڪبت

من هين ڪو ڪهيو مان، ٻولو هين انت اجان،
هؤن مئن ڪي ڦاسي پڙيو برم جي ٻيو هي
مايا سون جگت جوگ، ٻاڌو، هي هرڪ هرڪ سوگ،
هر سُون بي مُڪ ڦيري، ٻنڌ مان رهيو هي
پجو نهي رام نام، ڪپٽ ڪي تو ڪرو ڪام،

ڪرمن ڪي وس پڙيو، ڪُهڙ نام ٿهيو هي
ڪهت جن دريا خان، هر پجي سو هر سمان،
آڳي ايڪ سنت، بار بار ڪهيو هي

## پريم ڪا رنگ.... صوفي دريا خان

چوپائي: پريم بنا پرتيت نہ آوي، پريم بنا ڀُهتا ڀٽڪاوي
پريم بِنا سڀ ڀنڌ گيان، پريم بِنا پاوي نهي مان

دوهرا: پريم تہ ميري وس نهي، پريم نہ ميري هاٿ
تم ستگر ساوڌيان، ڪهہ سمجهاوو بات

چوپائي: پريم ڪي مهما ڪهي نہ جاوي، پريم نهي ڪو هاٿ بِڪاوي
آڳي مري پيڇي ڦر جيوي، پريم پيالا ڀر ڀر پيوي

چوپائي: پريم نہ ڏيکيا سنيا ڪان، پريم نہ هانسي ڪر جان
پريم جِس گهٽ ڪيا واسا، سو جوگي نت رهي اُداسا

دوهرا: پريم پياسي هؤن ڦِرون لاڳي پريم پياس
دريا خان جِس گهٽ پريم هي اُوهان چام نهي ماس

دوهرا: پريم پارکو ڪو نهي، جو ڪري پريم پڇان
دريا خان جِس گهٽ پريم هي اُوهان پرگهٽ گيان وِگيان

چوپائي: پريم جِسي گهٽ سو وڏ ڀاڳي، پريم بنا پاوي سر ڏوڙ
پريم بنا سمجهي نهي مُوڙهہ، پريم جِسي گهٽ هؤن مئن تياڳي

### سوَيا

پريم بنا ٽُوٽي نهي ڀنڌن، پريم بنا پرتيت نہ هوئي
پريم پرڪاس پيو جن ڪي گهٽ، تانهِ سمان نهي ري ڪوئي
پريم ڪا سُور اُگيو جن ڪي گهٽ تهان نہ ڏيست ايڪ ار دوئي
دريا خان پريمي پريم پيو او سؤن، تو مئن نهي هي ساکي سوئي

چوپائي: پريم نهي ڪو بن بن باسي، پريم نهي ڪو تيرٿ ڪاشي
پريم ڪا پوت جسي تن لاڳي، پانچ پچيس اُوهان سڀ تياڳي

چوپائي: پريم ڪو پُوت جِسي گهٽ ماهين، ايڪ نِرنجن دُوجا ناهي
پريم ڪو سُور پيو پرڪاس، پانچ پچيس اُوهان سڀ ناس

چوپائي: پريم نهي ڪو هاٽي باٽي، پريم ڪا سؤدا سر ڪي ساٽي
جو سيس ڪي پيٽ راکي گر دان، سو جوگيسر پاوي مان

چوپائي: تم داتا گور مئن بکاري، سرن پڙي ڪي لاج تماري
تم ساگر مئن جي اجان، نام نِرنجن، مانگون دان

چوپائي: نام ڪي بِچيا سر ڪي ساٽي، جم تيري سر ڏيوٽ جهاٽي
چيت چيت ري ايهي ويرا، نهين تو اؤسر جاوي تيرا

سوَيا

اي سڀ سنگ اسنگ هي تيرو، ڪايا سنگ هي ڪال ڪو ڏيرو
جو ڏيکت سو ڏيست ناهين، ڏيکت جِم ڪيو آ ڏيرو
مئن ميري ۾ مُڪت نه تيري، نا ڪُڇ تون نهي ڪُڇ تيرو
”دريا خان“ سنگ اسنگ سون ڪيجي، جان ڪي سنگ مٽي جنم ڦيرو

پرسن چوپائي:

ايڪ پرسن گور پُوچون توهه، تم هو پارس هم هُون لوهه
ڪام ڪروڌ ڪيا گهر واسا، لوڀ موهه اهنڪار تي ڦاسا

چوپائي: اس پرسن ڪا ايڪ هي مول، مِرگهه ترشنا جل ڏيڪ نه ڀُول
اگيان دِرشٽ تي پرگهٽ باسي، گِيان دِرشٽ تي ايهي ناسي

چوپائي: ڏرگهه چيلا اي مت تيري، آپا جان ڪهين مئن ميري
نا ڪُڇ تون نهي ڪڇ تيرا، سانجهه پڙي جم لُوٽي ڏيرا

## سوَيا

ڪِيس ڦُٽي ار ڏُنڌ گهٽي، يھ ڪنچن ڪايا ديھ ڪِم لاني
سُڌ ٻُڌ سڀ ڀُل گئي، ترشنا تاس لڳي جنهن ڀِراني
روگي روگ سرير ڪي سنگت نام بسار جهڳي جل پاني
”دريا خان“ آس نراس برابر، جو ڏيکيا هي سو سڀ فاني

پرسن چوپائي:

تم گورو ويد ار هم هُون روگي، مئن ميري ۾ هر ڪِي سوگي
هؤن مئن روگ ڪا اؤکد ڪريئي، پؤساگر ٻوڏا ڪِم تريئي

اترچوپائي:

بار بار ڪيا تم ڪهيئي، آپا ڍار نهي تو وهيئي
هؤن مئن روگ هي اي مت تيري، ڀول ڪهي هؤن مئن ار ميري

چوپائي: ڪايا درسي مايا جاني، آتم درسي آپ نہ ماني
تيون اگياني آپ سون انڌا، اڻ هوتا ست ماني ڌنڌ موهہ مايا ڪا ڀڙا ڦندا

## ڪبت

ڪهان تيري ذات پات، ڪهان تيرو پتا مات،
ايڪو ايڪ ئي ايهان، هؤن مئن ڪو ڪهت هي.
ڪهان تَيرو ننگ نام: ڪهان تَيرو ڌام گام،
سارو سنبڌ تيرو، اِيهان هي رهت هي.
تون جو ڪرين ميرو ميرو، نهي تون ڪهان تيرو،
ڏيکت هي جم ڦيرو ڀِراني لي رهت هي.
ڪهت جن ”دريا خان“، آپني تون آپ مان،
ڀلي بري سر جان، سا سڀ سر سهت هي.

چوپائي: تم هو جهاج ار مين هون ڪانگا، سرن پؤساگر لانگها
آ ڀڙيا گور تيري دؤار، مئن ميرا هي تم سر بار

چوپائي: ايڪ جان دوجا نهي ڪوئي، جس ڪا بار اُناوي سوئي
جيوڙي ديڪهہ سرپ ڪيو واسا، اپني ڪرٽي آپي ڦاسا

پرسن دوهرا:

ايڪ ڪهون تو دو ڏيسي، ار دو ڪهون تو تين
تم ستگور ساوڏيان هو، مئن هون مت اڏين

سئِيا: ايڪ ماهين دو پيو، تين ماهين چار پيو، پنجان تي پسارا
ڪام مون ڪرو پيو، لوڀ ماهين موڪ پيو، موهه تي اهنڪار
ارب ماهين ڪرب پيو، جي جنت سرب پيو، سرب سون نيارا
”دريا خان“ آپ هون اؤر نهي ٿاپ هون، ستگور ڪي سبد مُنهه آپ بسارا

چوپائي: جپ تپ سنجم ۾ بڌ مان، تان تي ڪس بڌ ڏريئي ڏيان
انيوءِ بِنا ڪِم پاؤِ، نهي تو مِٿيا جنم گنواؤِ

چوپائي: گيان گلولا جس ڪون لاگي، سنجم ورت نيم سڀ ڀاگي
ديهه ڏياتا دو ناتي ناهي، ايڪو ايڪ رميو سڀ ماهين

پرسن چوپائي:

گيان بِنا گور ڪهان سو جائون، گيان بِنا گور ڪهان سمائون
گيان بِنا گور مٽي نہ ڏوڙ، گيان بنا پائون نهي تُوڙ

اتر سوَيا

گيان ڪي گم پڙي جن ڪون، اُوهان ڏُور نڪٽ نهي اڪ سارو
جِيُون جل ڪي ماهين چاند ڏيست هي، پرٿڪ مان رهت سو نيارو
تِيُون آپ هين آپ رچيو رچنا ۾، آپ سُون آپ پيو نِر ڌارو
”دريان خان“ گياني سم ڪر جاني، راڳ نہ دوک نہ جيت نہ هارو

سوَيا

گيان ڪي چوٽ لگي جن ڪي گهٽ، هؤن مئن پوٽ لوٽي اب تاهين
ايڪر اِيڪ پريا پر پورن، نئن بين منهه دُوجا ناهين
من ڪي ڏؤر مٽي گور ڪي مت، ايڪ الڪ لکيو دل ماهين
دريا خان روم روم منهه ايڪو رميا، سمجهه ڏيکه ار تون هي ڪاهين

دوهرا: مانسروور من وسي، ڏي ٽبڪي گهر سُوجهه
هر هيرِان ڪي گانٺڙي، هَنسلا هو ڪر ڪوڄ

دوهرا: مانسروور من وسي، جو ڪوجي سو پاءِ
سمرن ايهي وار هي، نهي تو اوسر جاءِ

دوهرا: مانسروور من وسي، آتم سمرو نِت،
انڌيان آڳي اوٽ هئن جو مئن سِنسا پت

پرسن چوپائي:

نِهڪرمي ڪرون ڪرم گت پائون، ان ڏونان تي ڪهان سمائون
ڪرم ڇوڙ ڪرني ڪُون لاگون، ڪِس ڪُون گرهون ڪِس ڪُون تياگون

چوپائي: ڪرم ڪانڊ مُنهن سي جگ ٻاڌا، بن ڪرٽي ڪم ملي مُراري
ڪرٽي ڪا ڪُڇ ٻل نهي، رهٽي رهٽي ڪانڊي ڏار

پرسن دوهرا:

ڪرٽي هي ڪرمان تي نياري، بِن ڪرٽي ڪم ڇُوٽي ٻانڌا
ڀؤساگر ڪي سِير مُون، ڪيُون ڪر اترُون پار

چوپائي: ڀؤساگر ڪو ست ڪر جانون، آپي ٻوڏو آپي مانو
جو تم ڪهيو سُنيو نهي ڪان، هؤن مئن پاس پيو ٻُڌ مان

چوپائي: اپني ڪرني آپي باسو، هاٿ ديپ ار ڪوهي ڦاسو
جئسي مرگهٽ پڪڙي موٽ، آپي ٻانڌ سڪي نہ ڇُوٽ

سوَيا

ست سنگ نہ دؤر مٽي ڀهه اٿ ست تيرٿ نائون،
ڪاشي پرٽڪ آتم رام نہ جانو دوجا مان ڦرو بن باسي
هندو ترڪ دو ناتي ناهي ڪنهن وڌ ڀاڳ ملي ابناسي
دريا خان اي پد ورِلا ٻُوجهي، اٽپٽي بات نهي ڪا هاسي

پرسن چوپائي:

تم هو ستگور ديناناٿ سرن پڙي پر راکو هاٿ
جگ جگ ڀُولا چرني لائو جنم ڪا پاپ مِٽائو

چوپائي: مارگ ڏيکہ کهين مئن ڀولا، اپني ڪرني آپي ڏُولا
جيُون نِسنگ ڪُوپ مُنهہ ڇايا باسي، آپي ٻوڏي آپي ڦاسي

چوپائي: چيت اچيت ڏوجا نهي ڪوئي، دور نڪٽ هي ساڳي سوئي
پرٽڪ سُور آلو نهي ڏيکي، جنم ڪا انڌا ڪيون ڪر پيکي
چوپائي: جِيُون ڪچ مندر پڙي سؤان، آپ نہ چيني اچرج مان
پِن پِن ڏيکہ اُوهان بس بس مري، اپني ڪرٽي آپي پري
چوپائي: جيُون گج ڦٽڪ سا سٽ باسي، توڙي ڏنڊ اوهان سڀ ناسي
تيئون اگياني آپ سُون ٻُولا، در در ڏوڙي ڦرتا ڏولا
دوهرا: آپ نہ پيني آپ منھ مرگھ ڪٽوري باس
دريا خان اچرج مان هي پن پن سونگي گھاس
پرسن چوپائي:
تم داتا گور دين ديال، اپني آپ ڪرو پرتپال
جي تم ڪھو ڪرون مئن جوگ، جنم جنم مٽ جاوي روڳ

## جوگ ڪا انگ

چوپائي: اول ايهي جوگ پڇان، مول تخت درڙ آسن جان
ڌر ڪي پؤن چڙھيو انڪاس، اُوهان هريجن ڪيا واس
چوپائي: لنگ لهر برما ڪا واسا، اُلٽي بوند پيا..................
امر پيالا جو نر پيوي، ڪال نہ وياپي جُگ جُگ جيوي
چوپائي: گيان ڪو ديپ پيو اُجواڙ، پريم ڪُنجي هٿ ڪليو ڪِواڙ
جٺي جٺي ڪار سپرن پھ آيا، سنمکھ دسوين درسن پايا
چوپائي: ناڀ ڪنوُل دم ڌمڻ ڌماوي، خالي ڀري ڀريا اُلٽاوي
اُجري سُبد واٽي پرڪاس، وان گھر هنسي ڪيا واس
چوپائي: دل درياھ ڀريا پور، ڏي ٽبڪي نج نِرکيا نُور
سوهؤن سبد اُوهان ڏُن لاڳي، هؤن مئن سنسا ڏُرمت ڀاڳي
چوپائي: سُن چيلا اِڪ ميري بات، ڪنٺ ڪنٺا سمرن ڪا هاٿ
اڪڙيا ڪرني ڪرو ڪمائي، سوهؤن سُبد ملي رگھرائي
چوپائي: ٽرڪٽ ڪوج پايا گھر پورا، اُوهان نِرنجن ڏيسي نُورا
ڏارا امي برسي نت گگنا، پي پي مست پيا من مگھنا
چوپائي: چمڪت بيچ گگن گھنگھور، باجي انحد سبد ٽڪوڙ
باجي ساز سري سر مندل، پانچ سکي مل گاوي منگل
دوها: درسن ۾ پرسن پيا، اُڏريا پنور انڪاس
من پونا پھچي نهي وان، گھر ڪيا واس

سوَيا

اپرم پار اپار انت اپار اگر ڪو بار، ڪنهن اڪ ورلي چايو
نہ لڪ الڪ نہ بڪ ابڪ نہ پڪ اپڪ، سوئي آ سرب سمايو
نہ روپ اروپ نہ يُوپ ايُوپ نہ ڇايا ڌوپ، ڪِئسو آ نام ٺهايو
”دريا خان“ مِٽيو آيمان، گوران ڪي گيان ايهان سون آپ اٺايو

سوَيا

سن سماڌ ڪري بهه جتن، مُوني هو ار ڌيان لڳاوي
جوڳ اڀياس ڪري بُهه پنڊت، پوٿي تي نهي پاوي
آتم تنت نہ چين سڪي، جب آپ ۾ آپ نہ اُلٽ سماوي
”دريا خان“ جوگي سو ست مانو اڪڙيا ڪرني جوگ ڪماوي

سوَيا

ڪهان پاني ڪهان پٿر پُوجي ڪهان حاجي حج مڪي جاوي
ڪهان نادي ڪهان بيدي هو ڪر، ڪهان هرمندر سنڪهہ بڄاوي
ڪهان اگياني پرمين ڀُولا، ڪهان پؤن انڪاس چڙهاوي
”دريا خان“ جوگي سو ست مانو اڪڙيا ڪرني جوگ ڪماوي

سوَيا

ڪهان جپ تپ جوڳيسر جوگي، ڪهان هندو ڪهان تُرڪ سڏاوي
ڪهان ڦري بن باسي ڀُولا، ڪهان سو مورک مُونڊ منڊاوي
ڪهان هندو هٽ مالها ڦيري، ڪهان سو تسبي تال مٽاوي
”دريا خان“ جوگي سو ست مانو اڪڙيا ڪرني جوگ ڪماوي

سوَيا

آتم ڏرسي آپ نہ ماني، مايا ڏرسي مول گنواوي
آتم ڏرسي سنت سروور، مايا ڏرست موهہ سماوي
آتم ڏرسي سرب وياپڪ، مايا ڏرسي مان نہ پاوي
”دريا خان“ جوگي سو ست مانو اڪڙيا ڪرني جوگ ڪماوي

### سوَيا

ڪهان ڀهه بيڪهه ڪري بيڪداري، ڪهان سو پُوجا ڪلس چڙهاوي
اپنا آتم ڏيو نه ماني در در ڏوڙ اُوهان جس گاوي
ڪهان سو روزا رک ڪر پولا، ڪهان اِڳيارس ان نه کاوي
”دريا خان“ جوگي سو ست مانو اڪڙيا ڪرني جوگ ڪماوي

### سوَيا

ڪهان جوگيسر جهولي جهنڊا، ڪهان نارائڻ نات ڪهاوي
ڪهان سنياسي سيلي سنگي، ڪهان بيراگي ڀسمي لاوي
ڪهان سو ڏُوڏاري هو ڪر، ڪهان سو مٿا مُونڊ مُنڊاوي
”دريا خان“ جوڳي سو ست مانو اڪڙيا ڪرني جوگ ڪماوي

### سوَيا

ڪهان تپيسر تپشي هو ڪر، ڪهان سو پُولا پُجان سڪاوي
پاؤ اُوچا ار سيس تلي ڪر، لوڪان آگي لٽڪ ڏڪاوي
آپا گهاتي مهان پاپي، او جيتي سن سماد ۾ جاوي
”دريا خان“ جوگي سو ست مانو اڪڙيا ڪرني جوگ ڪماوي

### سوَيا

من ڪا مرم نه جان سڪي، ار ڪوڙي ڪرني ڪن چِيراوي
اپنا ڀيد اڀيد نه جاني، گياني هو ار آپ پڏاوي
دل ڪي ڏوڙ مِٽي نهي ڪڀهُون، جان جان گور پرتيت نه آوي
”دريا خان“ جوگي سو ست مانو اڪڙيا ڪرني جوگ ڪماوي

### سوَيا

آپني آپ ڪو آپ جانو نهي دوسرا مان ري ڪهان جائو
پنڊ برهمنڊ ۾ ايڪ هين رم رهيا در در ڏوڙ نهي نُور پائو
جگت جهولي ڪرو ست سيلهي، هنڌ برهه پيوت لي انگ لاٿو
ڪهت يون ”دريان خان“ يون ديا ڏريو ڏيان، اپنا جس آپ گائو

## ڇند

ڪرٽي پهر ڪنگڻ رهٽي هاٿ ڪا، دان مارون پانچ ويري پڇيسي
ڏيرج ٻانڌ ياالان ري درجن نڪالان يھ، سنمڪ لڙائي پلي يڌ بنائون
چڙهون گيان گهوڙي چائون بہ گت جهنڊا مارؤن من مواسي سو را هون ناهو
”دريا خان“ گور گيان سون جيت قلم پڪڙ چور پانچي جا درگھ سنائون

## سوَيا

سبد ڪي سواري ديا گگن ويرا، چڙهي فوج باري مارون من مواسي
لگي جنگ جهيڙا ڪرون يھ نبيرا مارون چوٽ ڪار لڙون ساسؤن سانسي
بجي پريم تاڙي ڪليا گيان گهٽ ڪا، پرمنا بِگاڙي ڪِيا نِيٽ نِاسي
”دريا خان“ گور گيان ڪي هاٿ ڇڙي، پڪڙ ڪر لائون گلي ٻانڌ ڦاسي

## سوَيا

ڦيري گور دهائي ديا لوٽ ڏيرا، پڙي پيڙا ياگا ڪٽڪ ڪوٽ ماهين
نوي ڇاپ چيرا لکيا پريم پٽاليا، ديس نريؤ ڪوئي گم ناهين
اڌر ڌن لاگي باجي طبل باجا، اگم جوت جاگي سيئي سک تاهين
”دريا خان“ گور گيان ڪا ميل نيارا تيري تم جانو ري هؤن مئن هون ڪاهين

## سوَيا

برم ڪي ڪيل ڪا پريم پتا ديا سُن مُنھ ڌُن جهنڪار لاگي
انحد باجي ڇتيسي آواجي، لگي گهن گهوري اگم جوت جاگي
برھ بوند برسي اُوهان من پرسي، ڪر ڪيڙ هنسا پرم نا تياگي
”دريا خان“ گور گيان ڪي الٽ ڦيري پايو پد نريؤ پيو من ماگي

## سوَيا

برم ڪي پيد ڪو بيد جاني نهي، من ڪو مان ڪر پُول پٽڪي
لوڀ ڪي سنگ سُون موھ مايا پڙي، ڪام ڪي سنگ پر نار اٽڪي
ڏشٽ ڪي سنگ سُون پار پاوي نهي، ساڌ ڪي سنگ اهنڪار هٽڪي
”دريا خان“ بِن گور نهي سانت پاوي، مايا ميلي ڪوڙ ڪري ناٽ نٽڪي
دوها: مئن ميرا ڪڇ ٻل نهي سب ڪڇ ستگور هاٿ
”دريا خان“ مِلي مُون هي، ڪيا ڪريئي بڪباد

## سوَيا

اگم ڪي ديس منهه ٻيس نرپؤ ايهان، راؤ ار رنڪ سڀ ايڪ جانو
آپني مؤج سُون آپ پرگهٽ هؤا، آپني آپ ڪو آپ مانو
دوئيت ڪي ڀاؤ سُون نِت پٽر پُوجي، ڏي سر ڏنڊ ار سڀ ڀانو
”دريا خان“ گور گيان سون، پانچ پچيس ايڪ گهر ايڪ انيڪ آوت

دوها: گڏي گگن پر اُڏ چلي، ڏور گوران ڪي هاٿ
من ڀؤ نان پهچي نهي، اِڪ سبڏ سنيهي ساٿ

دوها: ڪرٽي ڪا گهر نيچ هي، اڪڙيا ڪا گهر دور
دسموين دواري پا ڏر، ڪو پهچي ورلا سُور

## (برم گيان) سوَيا

گياني سوئي مانو ڦري مند ماتا، اڪل ڪيل ڪيلي رهت سو نيارا
نہ راڳي ويراڳي نہ گرهي تياڳي سدا سرٻ واسي ايڪو ايڪ سارا
نہ چاهي اچاهي بني نا بنائي، نہ هاري نہ جيتي سوئي سنت پيارا
”دريا خان“ گياني ڪي ايهي نشاني سرٻ ايڪ جاني رهت نر ڏارا

## ڪبت

سن منهہ سماڌ ڪرو، موني هين ار باد ڪرو، متي ڪوا گياد ڪرو، ڏيڪوڏن لاءِ ڪي
بيد ڪو بيچار ڪرو، پؤن ڪو اچار ڪرو، ساکي ست سر ڪرو، سن منهہ سماءِ سار ڪي
جوگ ڪو اڀياس ڪرو، اؤر ديهو ڏياس ڪرو، سنسي ڪوناس ڪرو، ڏيڪو گن گاءِ ڪي
ڪهت ”دريا خان“ جن آپ ڪون نہ جان سڪو ڪيتي جگ
دان ڌرم ڪوٽين رمتا موند مُنڊائي، ڪرو پن جاءِ ڪي

## اُپديش ڪا انگ

چوپائي: ڪوٽين گياني ڪوٽين ڌياني، ڪوٽين پٽر پوجي پاٽي
ڪوٽين برما بيد بکاني، هر ڪا سمرن يون ڀي ناهي

چوپائي: ڪوٽين جپ تپ سنجم سار، ڪوٽين پؤجل ٻڌي گينوار
ڪوٽين ڪو ايڪ اُتري پار، ڪوٽين نيم ورت ڪي ماهين

## هر ڪا سمرن يون پيي ناهي

چوپائي: ڪوئين سڌ سناسي جوگي، ڪوئين ڪرم ڪانڊ منهه روگي
ڪوئين ڪامي ڪريا پوگي، ڪوئين هر سمري وڏ ڀاگي

## هر ڪا سمرن يُون پيي ناهي

چوپائي: ڪوئين ديس دستر تياگي ڪوئين هر سمري وڏ ڀاڳي
ڪوئين موهه مايا لنؤ لاگي ڪوئين ڊونڊين پنڪين جائين

## هر ڪا سمرن يون پيي ناهي

چوپائي: ”دريا خان“ هر سمرنهه سي سُورا، وهي سنت صاحب ڪا پورا
انحد ناد بجاوي تورا، هؤن مئن ڪا جب مول گنواوي

## هر ڪا سمرن تبهين پاوي

## اٿ شاستر برم بيد سنپورن سماپت هوئي

## پريم گيان

دوهرا: پريم گيان گور ڪسنپ هي، هر هيرون ڪي کاڻ
جو گورمُک جن جوهري سو ليوت هي پڇاڻ

## اٿ ستگور ڪو درانپ

دوهرا: ستگور گياني پيئيا، سنسا رهيا نہ ڪوءِ
پرم مٽاوي جم ٽري، آواگون نہ هوءِ

چوپائي: گور ڪريا تي لاگي پرتيت، تان تي پائيي پد نرباڻ
گور ڪرپا تي اُپجي گيان، جان سون اُپجي انيڪ ريت

چوپائي: گور ڪرپا تي ڪال نہ ڪاءِ، جنم مرن ڪا سنسا جاءِ
هم تس ستگور ڪي بلهاري، جو پرم مراد مٽاوي پاري

دوهرا: گور ڪرپا تي پائيي اسنڪ ڪلان گهٽ گيان
پرگهٽ جوت دسؤن دسا ڏيست هي يي نهي يان

### اٿ ستگور ڪي لڇڻ

دوهرا: سمر سي سيتل سياءُ، چتر برهم لنؤ لين
نِهچل مست نِهه چِنت بِد سپ وڌ جاڻ پربيڻ

چوپائي: تنهج آنندي سڪ ننڌيان، ڪيهون نه اُپجي من ايمان
سَت چت آنند سروپ، سپ گهٽ ديکي اپنا روپ

چوپائي: اهون برم بست آپ ڪون ماني، آپ بنا ڪڇ اؤر نه جاني
ائسي گور سرني جب آوي، مراد مهان سڪ تبهين پاوي

### اٿ سِڪ ڪي وندنا

دوهرا: ستگور سرني آءِ ڪي، سڪ کهي ڪر جور
هؤن ڏوبت پرپ راکه لي، تم سَم نهي ڪوئي اؤر

چوپائي: ڌن گور ستگور سرني لاگي، جور کهي ڪر تن ڪي آگي
تم ڌن وينتي دين ديال، هم اڌين نِپٽ ڪنگال
تم ست پارس هم هون لوهه، ڪر ڪرپا سنگ لاوو موهِ

چوپائي: تم سو آتم صفا سروور، هم چڙيا تم سير سروور
اُپجي مؤج ديا ڪر سوءِ، جان سؤن تن من ترپت هوءِ
ڪر ڪرپا انات ڪي نات، ميري سر پر راکو هاٿ

گور واچ دوهرا:

سڪ تيري سر پار هي چنتا ڪرو مت ڪاءِ
جو تم پوڇو چاهه سُون سو سپ ديوؤن بتاءِ

سڪ واچ دوهرا:

کهو پرپ هم ڪون هون ڪم آيو سنسار
چوراسي لک جات ڪم جو ليوت هي اؤتار

سکہ واچ دوھرا:

ڪيول برم تم آتما، سڪل ارٿ ڪو مول
ايھي سپ سوکم سُون پيو، نھ نھ ٻڌ استول

سکہ واچ دوھرا:

اي پرپ ڪيول ڪم پيو جنم مرن ڪو روگ
ڪھ سمجھاؤ موھ، تم ستگور سدا اروگ

گور واچ دوھرا:

نا ڪوئي جنمي نا ڪوئي مري، جوتي جوت سماءِ
جئسي جل ترنگ ڦري، جل هين جل مل جاءِ

سکہ واچ دوھرا:

جنم مرن ڪھ ڪم نھي، جو هووَت هي سنسار
اِڪ آونِھ اِڪ جاونِھ سپ جگ اھ وهنوار

گور واچ چؤپائي:

نہ ڪھون آوي نہ ڪھون جاوي، آپھين ڦر آپ سماءِ
جِيُون ساگر پر انيڪ تُرنگا، ات اڪ اؤر جؤا جؤا رنگ

دوھرا: جنم مرن سپنا سڪل مرگھ جل جيُون سنسار
جاگو نيند اگيان ڪي، تالو سپن اپار

سکہ واچ دوھرا:

اي پرپ نيند اگيان سون سواڈان ڪم هوءِ
ڪم جاگي ڪم جم ٽري، سنسار هي نہ ڪوءِ

گور واچ دوھرا:

هرکہ سوگہ سڌ آتم ڪا، جنم مرن سنگ ديھ
ڪستوري هي سنسا سڪل جو بھگت نهي سنيھ

چوپائي: اس سپني سب جگتَ ڀُلايو، پرم پرس ڪو سرم نہ پايو
جڙ چيتن تو پهہ سمجهادو، موڪ مڪت ڪي مارگ لائو

سوَيا

اي جگ جان جئسو سپنو ڪاهي چيتن سُون هٺ چت نہ لاوِنهہ
انت جيءُ اجان پيو نِس دِن نِرنجِن نام نہ ڏياوَنهِ
جئسو ڪماوي تئسو پل پاوي گور چيت ري چيت پيڇي پڇتاونهِ
مانئڙ روپ مراد ڪهي تب بارهين بار نہ آونهِ

سوَيا

اي جن نام ڀجي نهي، رام، پڙي ڪوپ ڪام مايا مڌ ماتي
جي پرتار ڪلڇڻ نار تجي مڪ چار اوُران سنگ گهاتي
سڪل لجاءِ دکي دک پاءِ پيڇي پڇتاءِ، موئي پلي تان تي
ڪهت مراد سوئي ڌن ساڌ، جو لاءِ سماڌ هري رنگ راتي

سوَيا

ڪو نير پيو جن ري من سو سڌ ساڌ سبد سُک پاوي
هڪ الک سُون پريت لگي ست مات پتا ترِيا چِت نہ لاوي
مت اُداس ڪيو پڙ ناس، پيو ابناس جگياس نہ آوي
سماد ”مراد“ لگاءِ ڪي سهجي ئي سهجي سهج سماوي

سوَيا

پريت ڪي ريت سُنو ميري ميت، جئسي جم جيت ايي پد پايو
نرگن اتيت ٽڪي ادويت پريم آتم، آتم ايڪ ڪهايو
وست لکي تب دؤڙ ٽڪي، من آنند ڪي گهر منگل گايو
سن سماڌ مراد لگاءِ ڪي، سهجي ئي سهج سمايو

سوَيا

پريت ڪي ريت ايهي ميري ميت، جئسي من جيت ڪي منچا ماري
آئي تب چيت پوري پرتيت مٽي سب دوئيت، جو وُست ويچاري
پيو نر دوک نہ هرک نہ سوگ، نہ ٻڌا نہ موڪ نهي گهٽ ڏاري
جس ساڌ سماڌ مراد ائسي، تس هؤن ٻل، هؤن ٻل هؤن ٻلهاري

## "ہندی سہ حرفی حضرت صوفی روحل صاحب"

دوہا: صفت کرو سبحان کی جو آدھ انت مدھ ہوئے
سو ایکو ایک اکھنڈ ہے اور نہ دوجا کوئے

دوہا: ایک ہی اکھر ارتھ لے نہیں کو اکھر انیک
رے من بھولا مت پھرو انت جگہ ہے ایک

دوہا: سو ایک ایک سب کو کہے جانت نہیں دویک
کو ایک جوگی جنجھورے الٹ سماوے ایک

دوہا: ایکو ایک جب درسیا مٹیا تن کا تاپ
روحل رتا ایک سُوں، ستگرو کے پرتاپ

"درج بالا دوہوں میں روحل صاحب حقیقت کی بات کرتے ہوئے فرماتے ہیں کہ تمام تعریفیں صرف اسی مالک کے لئے ہیں جو اول و آخر ہے۔ اعلیٰ ہستی صرف وہی ہے باقی دوسرا کچھ نہیں ہے۔ صرف ایک ہی حرف انسان کے لئے کافی ہے ادھر ادھر بھٹکنے کے بعد آخر ایک ہی جگہ جانا ہے ایک ایک تو تمام لوگ کہتے ہیں لیکن اصل حقیقت تو کوئی درویش کامل ہی پا سکتا ہے۔ روحل صاحب فرماتے ہیں کہ جب مجھے اسی ایک کا دیدار ہوا تو مجھے سکون آیا اور یہ سب کچھ مجھے اپنے مرشد کامل کی وجہ سے حاصل ہوا ہے۔"

### توحيد جا ڪجھ بيت (نموني طور ڏجن ٿا)

1 جي تون صحيح سچاڻين پاڻ، اُتِي قيمت سنندو قطرو،
ڪوري ڪَڍِ قلوب مان، مدائيءَ جو ماڻ،
پري نهارڻ پِر ڪي، سندو جتن جاڻ،
نِت سائين توهي ساڻ، راتيان ڏينهن "روحل" چوي

2 صحيح سڄاڻ سڄ، مُرڙج مَ ملامت ڪؤن،
گهِڙي پنهنجي گهٽ ۾، پرواني جِيان پڄ،
ماري ڪڍج من مان، ڪُوڙائيءَ جو ڪڄ،
رنگَ پرِيان جي رَڄ، رات ڏينهان ”روحل“ چوي.

3 جي لڳو آهين تان لڳ، پريان سندي پيچري،
من مؤن محبوبن جو، صحيح سڄاڻج سڳ.
ڇڏي جُونو جَڳ، وڃي ”روحل“ رڄج رنگ ۾

4 پڙهيا بيد ڪتيب جا، تا ڏين ڏُورانهان ڏَسُ،
سي سڄ سڄاڻن ڪِينڪِي، موهيا پَسِي مَسُ،
راتيان ڏينهان ”روحل“ چوي، رِڙهي تنهن ڪي رَسُ،
پير پرِيان جو پَسُ، نائي ڪنڌ قلُوب ۾،

5 پڙهي پُرڏو جن، سي عاقل عقل جا ڏٺي،
سي ”مُوتُو“ تي محبت ۾، پل پل پرين پَسن،
تن تسليُون تمام ڪيون، مُحَب جن جي من،
”روحل“ متان تن، لٿا حرف حِساب جا.

6 ڪُفرءِ اسلام ۾، تا يَرِن اُبتا پير،
هڪ هندو ٻيا مسلمان، ٽيون وِچ وِڏائُون وير
انڌن اُوندِهہ نہ لهي تن ڪي سڄ چوندو ڪير؟

7 جن ڪي عِشق اندر ۾، تن ڪي اُڃ نہ بک،
وحدت منجهہ وِصال جي، تا سدا ماڻن سُک،
ڏُور تنين ڪان ڏُک، جي ”روحل“ رتا رُوح ۾.

8 پنهنجُون اکيون پاڻ ۾، جوڙي رکيون جَن،
سي سؤ پيرا ساعت ۾، تا پل پل پرين پسن،
تن تحصيلون تمام ڪيُون، مُحب جنين جي من،
”روحل“ متؤن تن، لٿا حرف حساب جا.

9 وِڏج وِهائڻ ڪاڻ، ڇو وڃين ٻي هَٽ،
توڪي پَٽُ پٽيهر پانهِنجو اٿئي وِڏج مِڙيُوئي وَٽ،
جنهن ۾ نشو نِپنهن جو سا ڪا ڪوٺي پَٽِ،
”روحل“ محبت مُور نہ مَٽ، توڪي سِڪ مان ٿيندو سوجهرو.

## (روپ بسنت)

ٽلهه: چلو پيا ڪُون ڏيو مُبارڪ، آنند ونن ڪي وڏي
اي اوسر ڦرهات نه آوي، آج بسنت رُت آئي

1. ڪِيتا بيڪ گيا بن باسي، شام سُندري سنگ
ڏيڪت پول گيا سنسار، ڪو هريجن راتا رنگ

2. بيل چنبيلي ڦُلي ڦُلواري، پدرا ڪرت گُنجار
هي ڪو پريمي پريم رس رسيا، چين لي تنت سار

3. ڪس چت چندن عنبر عطر ڪا قيصر ڪرني سنگ
پر پچڪاري پريم ڪي ماري، پيچ رهيو سپ انگ

4. پانچ سکِي مِل، منگل گاوي، اُڏت عبير گُلال
سُرت نُرت ڏوني ناچڻ لاگا، باجي انحد تال

5. گِيان گلِي ۾ اڪنڊ ڏُن لاگي، ڪيلي شيام ڪِشور
”روحل“ رِلمِل درسن ڊِيا، جيسي چند چڪور

## منگل 51

ٽل: پياري، آج انند اچاوَ تِست پُونم وار هي
1 انتراءُ: رِلمِل ڪرو جائه سنيهه، سَت سَنگت سار هي
2 پياري، ونَدنا ڪرهوئي آڏين، گُرڪي چرني رهيو
3 راهه نِرنتر ڏيان ستنام، اَهه نِت ڪَهو
4 پياري، سُڌ سَرت ملائه، ڪر ديدار سَروپ ڪا
5 اَسُنڪ سس سُور اُجوال، اڪنڊ اَنُوپ ڪا
6 پياري، اڪنڊ اَنُوپ هي آپ، درسن پرايو
7 هنسا ڪري بهو ڪَليل، وچن ميرا مانيو
8 سپوگ: پياري، لُهان گيانهين آوي، ديهه پلچي ترلاءِ ڪي
9 ”روحل“ امر پُرس ڪي ڏام، پُوگا جائه ڪي

## منگل 50

ٽل: پياري، ڪنچن نال سَنجوڙ، اج پُونم پئي
1 هرڪ راڪي نِج نام، اَچرنگ اَنتي سهي

2 پياري، سهج سولہ سينگار، ست سنگت جاڻيو
3 پرم ڪا پردا توڙ، ڪُل لاج گنوايو
4 پياري، اِي ڪايا دِن دوئي، ڪُجهہ سُڪرت ڪيجئي
5 نِج نام آمي رس، پريم پيالا پيجئي
6 پياري، سبد ڪي ڏور لڳائي، چڙهہ مڪڙي تار سُون
7 آنا سُرت ورتي ڏار، آلپ سنسار سُون
8 پياري، ستگر ڪو ڪرسنگ، پيا جي سُون مِل رهو
9 اوسُک آنند وِلاس، ڪسي ڪو مت ڪهو
10 سيوگ: پياري، سدا رهو غلطان، منگل گائيو
11 "روحل" صاحب ڪي ڏام، هنسا پاويو

## روپ

ٽل : ٽِر گاؤن ميرا ٽِر نام همارا، آپُون هي آپ رهون نِرڌارا

1 انترا: نَوان تتان ڪي مانهِين
تاهين ميرا ڪايا
پانچ پچيس ناهي ٽِرگڻي مايا

2 ڪلا هماري سَڪل ڪِي مانهين
هو ڪُون آڌار ڪِسي ڪا ناهين
سب ڪوئي سَنت ميرا نام اُچاري

3 هم ساڌن ڪي، ساڌ هماري
مُجهہ ڪو تو آڪو ميرا سنت جاني
اور انڌا لوڪ نِهين پڇاڻي

4 سيوگ: سَرؤ ڪي مانهين ڪؤن نِيارا
ڪهت "روحل" او سَرؤپ همارا

## سہ حرفی۔۔۔۔ صوفی روحل صاحب

(الف) الف ایک الکھ ہے، جو کوئی گھٹ بھیتر دیکھیا سُور
جہاں دیکھوں تہاں نِرمل نُور، سرب نِرنتر ہے بھرپُور

"ایک اسی مالک کی ہستی سب میں جلوہ افروز ہے اور اسی کا نور ہر جگہ پھیلا ہوا ہے۔"

(ب) بے بادل برسے دھار، بن بجلی چمکے اَنت اَپارا
پیوے امرت پریمی پورا، تہاں پہنچے کوئی ورلا سورا

"اس مقام پر بن بادل برسات اور بن بجلی بے حد روشنی ہوتی ہے لیکن اس مقام پر پہنچ کر آب حیات تو کسی نصیب والے مرد بہادر کو ملتا ہے۔"

(ت) تے تن کھوج چڑھیو نِروانا، تہاں نہ پُہنچے جم کا بانا
امر پیالہ ہر دم پیوے، کال نہ وِیاپے جُگ جُگ جیوے

"جب انسان اپنی ہستی کو پہچان لیتا ہے تو پھر اس کو موت کا ڈر نہیں رہتا وہ امر ہو جاتا ہے اور ہمیشہ کی زندگی اسے مل جاتی ہے۔"

(ث) ثے ثابت کر انتریامی، آد اَنت کا جھوٹا سُوامی
انتر کھول ملے کوئی پورا، نربھئے ناد بجاوے تُورا

"اسی مالک پر بھروسہ رکھ جو اول اور آخر کا مالک ہے اپنی اندر والی کھڑکی کو کھول وہ تجھے ضرور مل جائے گا پھر تو بے خوف و خطر ہو جائے گا۔"

(ج) جیم جگت تج جُھوٹا سنگ، جُھوٹے سے لاگے ڈَنگ
رام نام بیڑی دھار، بھوُساگر چڑھ اُترو پار

"دنیا کے ساتھ جھوٹا رشتہ چھوڑ دے جس سے تجھے نقصان ہوگا۔ اسی مالک کے نام کی کشتی پر سوار ہو کر اس دنیا کو پار کر جاؤ۔"

(ح) حے ہاسی مت جانے کوئی، تن من ارپے سُورا سوئی
پہلے مرے پیچھے جیوے، امر پیالہ سو سَنت پیوے

" مالک کو پیارا اور بہادر وہی ہوتا ہے جو اسے اپنا سب کچھ دے دے۔ آپ حیات حاصل کرنا آسان بات نہیں اور نہ ہی کوئی مذاق ہے بلکہ اسے حاصل کرنے کے لئے جینے سے پہلے مرنا پڑتا ہے۔ "موتو قبل انت موتو"۔

(خ) خے خالق سوں جو کو لاگے، جم سر ناری آہ نس داگے
سن سکھر میں آسن کرے، ہر دم جیوے مول نہ مرے

" اس حقیقی ہستی سے جب رشتہ ہو جاتا ہے تو وہ دیناوی چکروں سے آزاد ہو جاتا ہے پھر اسے ایسا بلند مقام ملتا ہے کہ وہ ہمیشہ کی زندگی پالیتا ہے موت سے آزاد ہو جاتا ہے۔"

(د) دال دوارے ہر کے لاگی، میں میری نِندراں سُوں جاگی
ارد سبدھ میں رہے سمائے نہیں تو جنم اکارتھ جائے

" جب کوئی اس مالک حقیقی کے مقام کو پالیتا ہے تو غفلت کی نیند سے بیدار ہو جاتا ہے۔ اسی مالک کی یاد میں ہر وقت رہنا چاہیے نہیں تو زندگی ضائع ہو جائے گی۔"

(ر) رے رِن جھن لاگی جھنکار، انتر دُھن کی سُنی پکار
منو مست مگن ہوئے بیٹھا، آپ آپ میں آپے بیٹھا

" روحل صاحب فرماتے ہیں کہ جب میں نے اپنے اندر (باطن) کو قابو میں کر لیا تو پھر مجھے دنیا و مافیہا سے کوئی غرض نہ رہی اور میں اپنے آپ میں مگن ہو گیا۔"

(ز) زے زور لاگے ناہیں کوئی، بھئی کرپا تب درسیا سوئی
پایا سکھ بھرم سب بھاگا، اُلٹ چِت چیتن سُوں لاگا

" جب اس مالک کی مہربانی ہو گی تو مجھے اپنے مطلوب کا دیدار ہوا ور نہ میرے بس میں کچھ نہ تھا پھر مجھے سکون حاصل ہوا اور میرا شک وشبہ دور ہو گیا اور مجھے راہ معرفت ملی۔"

(س) سین سنتوک پایا پھل لاگا، جنم مرن کا سنسا بھاگا
مٹ گئی ممتا سہج سمایا، آپ آپ کا درشن پایا

" روحل صاحب فرماتے ہیں کہ میں نے یہ مقام بڑے صبر سے حاصل کیا جینے مرنے کا شک وشبہ دور ہو گیا۔ جب میں نے اپنے آپ کو پہچان لیا تو میری تمام خواہشات ختم ہو گئیں۔"

(ش) شِین شراب پریم رس پیا، مَنوا مگھن بھیا رس دِیا
ان کے گھر سُرت سمائی، گرہیا کھیر تجیا پائی

" عشق اور محبت کی جب میں نے شراب پی تو اپنے آپ کو بہت خوش پایا اور جب سے اسی مالک سے لو لگائی ہے تب سے پانی کی جگہ دودھ ملتا ہے۔"

(ص) صُواد صبوری سانت جب آئی، بُھولا بھٹکن تھاء پائی
جاگا سبدھ بھرمنا جاگی، رام نام رسنا دھن لاگی

" جب سے میں نے صبر اور خاموشی کو اختیار کیا تب سے میں واپس اپنی جگہ پر آگیا ہوں اور جب سے میں نے اس مالک سے لو لگائی ہے میرا شک وگمان دور ہو گیا ہے۔"

(ض) ضواد ذرا کچھ واں بن ناہیں، سب گھٹ کھیلے جا بجائیں
اندھا لوک بُوجھے کوئی، تب جانے جب کِرپا ہوئی

" ہر جگہ وہی ہے اور اسی کا جلوہ موجود ہے۔ غافل کو اس کے جلوے کا اس وقت پتہ چلتا ہے جب اس پر مالک کی مہربانی ہوتی ہے۔"

(ط) طوئے تنت جب در سے ناہیں، مورکھ ڈھونڈے سُنیاں جاہیں
بِناں بچار کوئی نہیں پُوگا، بھئی کرپا تب سُورج اوگا

" روحل صاحب فرماتے ہیں کہ اپنے آپ کو پہچانے بغیر انسان جاہل رہ جاتا ہے بغیر مالک کی کرپا کے یہ مقام کوئی نہیں پاتا اس کی نوازش سے ہی روشنی ہوتی ہے۔"

(ظ) ظوئے ذات جب آپے بُوجھی، تین لوک کی میں نے سُوجھی
جانی ذات جب کرپا کینی، ایسی بدھ کِرپا کی دینی

" جب اپنے آپ کو پہچان لیا تب سے ہر دو جہاں سے واقف ہو گیا ہوں یہ سب مالک کی مہربانی ہے۔"

(ع) عین عنایت ھر کی جانی، برسن لاگے امرت پانی
گئی پرانی جوبھن آیا، جم سو لیکھا تُرت چکایا

" اسی مالک کی عنایت سے مجھ پر نوازشوں کی بارش ہونے لگی اور میں جوان ہو گیا اور موت سے بے خوف ہو گیا۔"

(غ) غین غیر تج نِرمل رہیں، نندیا نیکی سر پر ہیں
چھاڈ سیانپ بُھوں چترائی، ست سبدھ ملے رگھورائی

" غیر کو چھوڑ کر صرف اسی ایک مالک سے لو لگا کر پاک صاف ہو جا چاہے دنیا برائی کرے یا بھلائی اس کی فکر مت کر۔ زیادہ چالاکی اور ہوشیاری چھوڑ کر صرف مرشد کے کہنے پر چل۔"

(ف) فے فکر تَج جھوٹی آسا، حد گھر چھوڑ بے حد گھر واسا
اَرد اُرد مل ممتیا ماری، جیتا چیتن من ہاری

" پریشانی چھوڑ کر اور جھوٹی خواہشات سے منہ موڑ کر اپنے آپ کو لاانتہا بنالے۔ چاروں طرف کے تفکرات کو چھوڑ کر ہی راہ راست پر آیا جا سکتا ہے۔"

(ق) قاف قُرب میں تبھی پایا، آتم رام کے سَرنے آیا
چھوڑ جپ تپ سَرنے، آیا آپ آپ کا درشن پایا

" اس کا قرب تب حاصل ہوا جب میں نے اسی ایک مالک سے لو لگائی۔"

(گ) گاف گیان دیپ گھٹ جاگیا، بھیا اُجوارا پاس لاگا
کنچن دیہہ بھئی سب کایا، ایسا رتن امولکھ پایا

" میرے اندر کا اندھیرا مٹ گیا اور اجالات ہو گیا جس طرح پارس کے چھونے سے لوہا سونا بن جاتا ہے۔ اب میں بالکل صاف ہو گیا ہوں اور ایک انمول ہیرا حاصل کر لیا ہے۔"

(ل) لام لگن ہر سُوں جب لاگے، پُورن پد پایا مَن بھاگے
پاپ پُن کا بندھن ٹوٹا، بھئی کرپا تب جم سُوں چھُوٹا

" جب سے میں نے اس مالک سے لو لگائی تب سے مجھے سیدھا راستہ ملا۔ اب میں گناہ اور ثواب سے آزاد ہو گیا ہوں اور یہ سب اس مالک کی مہربانی ہے کہ میں موت کے پھندے سے چھوٹ گیا ہوں۔"

(م) میم مہماں رس جب ہی ڈیٹھا، جب چاکھیا تَب لاگیا میٹھا
پریم پیالہ بھر بھر پیا، سر کے ساٹے صاحب لیا

" اس کی عنایتوں کا پھل ایسا میٹھا ہے جس کی کوئی مثال نہیں۔ روحل صاحب فرماتے ہیں کہ میں نے ان عنایتوں کے جام نوش کئے ہیں اور اپنا سر قربان کرنے کے عیوض میں نے مالک کو پالیا ہے۔"

(ن) نون نام جب نہچنے آیا، جی سی میں الٹ سمایا
چھوڑیا موہ بھیا متوالا، اَنتر گھَٹ بَھیا اُجوالا

" میں نے صرف اسی ایک مالک کا نام لیا اور اسی میں گم ہو گیا۔ میرے اندر روشنی ہو گئی ہے اور میں دنیا دنیاوی خواہشات کو چھوڑ دیا ہے۔"

(و) واؤ دویک وچار سب تھا کے، سو پیاسے پیالا پیا
چاند سورج دونوں ایک گھر آیا، چنچل چت نہچل پد پایا

" اس پیا کو ہم نے پالیا ہے جس کو ہم سوچ بھی نہیں سکتے تھے۔ چاند اور سورج دونوں کی ایک ساتھ روشنی ہو گی میرا بھٹکا ہوا من راہ راست آگیا۔"

(ھ) ہے ہاری مانی تب جیتی، مر کے امر خُماری پیتی
دعویٰ چھوڑی داء تب آیا، نر دعویٰ تھی انجن پایا

" میں نے ہار مان کر ہی بازی جیتنی ہے اور یہ بازی جیتنے کے لئے بڑی کوشش کرنی پڑی ہے۔"

(ء) الف اللہ گھٹ بھیتر آیا، سَندھ سَندھ مل الکھ جگایا
سن دھن سیتی لاگا لارا، درسیا پُورن بِرہم اپارا

" جب میرے اندر اس مالک کی روشنی ہو گئی تو وہ مجھے ہر جگہ نظر آیا اور میں اس مقام سے وابستہ ہو گیا جہاں مجھے وہ دکھائی دیا جس کا کوئی ثانی نہیں۔"

(ی) یے یاری جب کینی آپ، مٹیا دکھ تن کا تاپ
چھوڑیا جپ تپ سرنے آیا، "روحل" رتن امولکھ پایا

" روحل صاحب فرماتے ہیں کہ جب سے میں نے اس کے ساتھ دوستی یعنی لو لگائی ہے تب سے میرے تمام دکھ درد دور ہو گئے ہیں۔ میں تمام چیزوں کو چھوڑ کر مالک کی سیوا میں آگیا اور ایک انمول ہیرا پالیا۔"

دوہا: مول تول واں کا ناہیں، رنگ نہیں رُوپ
سکل وَرن وِیاپک سدا، رُوپ رُوپ میں رُوپ

" وہ سمجھ اور فکر سے بالاتر ہے وہ رنگ اور شکل سے بالاتر ہے اور کامل روپ میں رہتا ہے۔"

دوہا: رُوپ رُوپ میں دیکھیا، وہی رُوپ انوپ
ستگرو وچنے سمجھیا، روحل رُوپ انوپ

" میں جدھر دیکھتا ہوں ادھر تیرا جلوہ ہے۔ مرشد وہادی کی ہدایت سے ہی میں ایسے جلوے سے آشنا ہوا ہوں۔

دوہا: سن مکھ ہوء درشن کیا، کینی دیا دیال
"روحل" رتا رام سُوں، مِٹیا آل جنجال

" روحل صاحب فرماتے ہیں کہ میں نے اپنے مالک کی مہربانی سے اس کا دیدار کیا تب سے میں اسی کے رنگ میں رچ گیا ہوں اور تمام مشکلات سے باہر آیا ہوں۔"

## سہ حرفي....... صوفي دريا خان صاحب

س- صفت سبحان ڪي، مُک سُون ڪهي نہ جاءِ،
اي عقل ڪلا ڪو ڪيل هي، نا سر هات نہ پاءِ،

(ڌڻيءَ جي واکاڻ زبان سان ڪري نٿي سگهجي ڇو تہ اها عقل جي بازي آهي، هٿ پيريا متي هٿڻ جي هتي جاءِ ئي ڪانهي.)

م- مارگ برم ڪي، بن پاءِ چلڻا هوءِ،
اوگهٽ پگين بات هي، سورهہ بوجهي ڪوءِ،

(سچ جي راهہ تي هلڻ لاءِ پيرن بنا پنڌ ڏورڻو پوي ٿو انهيءَ آٽائي واٽ مان ورلي ئي ڪو سورهيہ پار پئي سگهي ٿو.)

ر- رام ڪي نام سُون، جن ڪي لاگي پريت،
"دريا خان" اس سنسار مون، هاري ليوي جيت.

(سچي سائين جي نالي سان جن جي دل ريجهي ٿي، دريا خان! آهي هن جڳ ۾ جڻ هارايل راند کٽي وٺن ٿا.)

گ- گيان ڪي نُرت سُون، دل درپن ماهين ديک،
هؤن مين رنجڪ نا رهي، من ممتا ڪي ريک،

(مرشد جي هدايت موجب پنهنجي اندر ۾ جهاتي پائي ڏسندين تہ تو ۾ دنياداريءَ جي هٺ ۽ هوس جي رتي بہ رهي نہ سگهندي.)

ھ- هر ڪي نام بن، جنم اَڪارت جاءِ،
گُر پارس ڪي چرن سُون، اپڻا لئون لڳاءِ.

(مرشد جيءَ ميحتا کان سواءِ حياتيءَ ۾ ڪو به حظ ناهي، جيڪڏهن سون ٿيڻ جي آس اٿئي ته ان پارس جي پوئواري ڪندو رهه.)

ڪ- ڪارج تب سري، جب ستگر لاڳي سنگ،
ڪام ڪروڌ اهنڪار ڪُون، تبهَون لاڳي ڏنگ.

(سچار جي سنگ ۾ ئي پنهنجو ٻيڙو پار ٿي سگهي ٿو ائين ڪرڻ سان انسان جو مڙئي اوڻايون نابود ٿي وڃن ٿيون.)

ٻ- ٻگتي نام ڪي، مُڪتي هو تنهن مانهه،
ٻؤ ساگر ڪي سير مُون، پڪڙ اُتاري ٻانهه.

(جيڪو دل سان چڱا ڪم ڪندو تنهن کي ئي ڇوٽڪارو ملندو اهائي سچي عبادت آهي جيڪا ٻڏندي ٻيڙي سير مان اڪاري ٿي.)

جهه جها- جو ٻي جَنميا، جسم ڪِي آذر ٽيڪ،
قُوتي ٻيحر گم ٻِڙي، ماٽي ڪوڙا ٻيڪ.

(دنيا ۾ جو به ڄميو آهي، سو انت هي جهان ڇڏي ويندو جيڪي ٻسجي ٻيو سو مٽيءَ جو ماڻ آهي.)

ڏ- ڏوري پريم ڪي، ستگر صاحب هات،
جب چاهي تب کينچ لي، ميري وس نا بات،

(پريم جي ڏور ته پرينءَ جي ئي هٿن ۾ آهي جڏهن وٽندس، ڇڪي وٺندو منهنجو وس به ڪهڙو؟)

ل- لاڳي پريم ڪي، ڪڙڪَ ڪليجي آءِ،
تجهه بن ميرا ڪونهين، ڪون مٽاوِي گهاءِ.

(نينهن جا لڳو جڻ هيانو ۾ ڪٽاريءَ جا وِ پيا تو بن ٻلا ٻيو ڪير آهي جو اهي گهاؤ مٽائيندو؟)

ڄ- چڪوري رين ڪي، ٻڇڙ مِلين ٻرڀات،
پيا تو ميري وس نهين، ڪيسي بولُون بات.

(رات جا رولاڪ پکي به پرهه جو اچي پاڻ ۾ ملن ٿا پر منهنجو پرين پر وس آهي، آءٌ ڇا ڪريان!)

ڊ- ڊني ڊِڻ هي، تهان ساڌو جن ڪو نام،
بن ساڌو سنسار مين، ڪارج ڪُوڙو ڪام.

(ڏن وارو پنهنجي ڏن ۾ ته ساڌو ڏٺيءَ سان مگن آهي اهڙي ساڌوءَ کان سواءِ سنسار ۾ ڪي به ناهي.)

ڏ- ڏارا ســــو ڏري، پانســـا پـِـــي ڪـــــي هــــاٿ،
هـــاري جيتـــي ايـــڪ سُـــون، بـــاري بـــاتون بــــات.

(ڏاري جنهن جي هٿ ۾ سوئي پرين پاڻ پيو ڏاري او ڏاري، ان حالت ۾ ڪنڻ، هارائڻ مڙئي ساڳي ڳالهه آهي.)

ڦ- ڦيـــري اُلــــٽ ڪــــي، ورلا بُـــوجهي ڪـــوءِ،
سَـــتگرسَـــرن جـــو پـــڙي، اُلـــٽ ســـماوي ســـوءِ.

(ان ابتي رمز کي ورلي ڪو سياڻو سمجهي سگهي ٿو ته جيڪو ڪامل مرشد جي هاريءَ تي هليو، تنهن ٿي پاڻ موڪيو.)

ن- نرڪـــي نــــرڪ سُـــون، ســـرگي ســـرگ سماءِ،
جـــس ڪـــي جيســـي چـــاڪري ويســـي ڪتـــي ڪمـــاءِ.

(دوزخي دوزخ ۾ ته بهشتي بهشت ۾ سونهين ٿو جنهن جي جهڙي ڪرت هوندي، تهڙي ڪمائي ڪندو.)

پ- پـــارس گـــرهـــي، چـــيلا لوهـــــ ســـري لوهــــ،
ســـتگرســـرن جـــو پـــڙي، لوهـــا ڪـــنچن هـــوءِ.

(مرشد پارس سمان ته مريد نسورو لوهه آهي، جيڪو پنهنجي مرشد جي سام پيو سو نلو پلو سون ٿي پيو.)

ڪ- پنجـــرا خـــاڪ ڪـــا، پـــانچ تنـــت ڪـــا ميـــل،
روم روم مـــانهِين رم رهيـــا، عقـــل ڪـــلا ڪـــا ڪيـــل.

(هي خاڪي پنجرو (بدن) پنجن تنتن (عنصرن) جو جڙيل آهي اهو چرخو ڪيئن پيو چلي؟ تنهن جي سڌ مالڪ کي ئي آهي.)

ٿ- ٿــــرنـــــ ڪـــورهيـــا، جـــوڏيڪـــون ســـوڏوڙ،
اي اوســـرڏن چـــارهـــي، ســـمجهه چيـــت مَـــن مُوڙهـــا!

(هت ٿر نه ڪو ٽاڪ، چئنين پاسن ڏوڙ ئي ڏوڙ پئي وسي هر موقعو هٿان پيو وڃي، مت جا موڙها ڪو ڏيان به ڪر.)

ي- يـــاري نـــام سُـــون، جـــن ڪـــي هـــي دن ريـــن،
ســـي ســـارو پاتشـــاهه هـــين، ســـدا آنـــند ســـڪ چـــين.

(جيڪي رات ڏينهن سڪ مان سائين کي پيا سارين، سيئي دل جا بادشاهه ٿي سدا سک ۾ سانت ۾ پيا گهارين.)

س- سنگت ساڌ ڪي، ڏرلڀ بچن جان!
ساڌو صاحب جون وسي، جون گوپين ماهين ڪان.
(ساڌن جي سنگت جا ٻول، املھ ڪري ڄاڻ، ڇاڪاڻ تہ ساڌوءَ جي من ۾ سائين ائين پيو وسي جيئن گوپين وچ ۾ ڪرشڻ).
ڌ- ڌرڻ آڪاش هي، نيهه نيهه رُوپ انيڪ،
سرب وياپي آتما، ٻولي، ٻولي ايڪ.
(ڌرتي آسمان جي وچ تي ڌڻيءَ جا ڪيئي روپ پيا نروار ٿين جن ڪي هر ڪو پنهنجي سارو پيو پسي، پر ڳالهہ مڙئي هڪ آهي).
ب- برسي پريم ڪا، بادل آمرت ڌار،
گگن منڊل آسڻ ڪيا، انهد گهور ملار.
(ڏس تہ الاهي محبت جا مينهن پيا وسن، آسمان مٿان ڪڪرن آسڻ ڪيا آهن، جن مان آمرت پيو اوتجي).
و- وُست امول هي ڪايا ڪوٺي کوج،
هر هيرون ڪي گنڙي، هنسلا هر ڪو سُوجهہ.
(اها قيمتي شيءِ پنهنجي اندر مان ڳولي هٿ ڪر! ڌڻي موتين جي ڳنڙي اٿئي، هنجهہ جئان ان جي لاءِ هٿ پير هڻ!)
ٽ- ٽاري پريم ڪي، جن لڳهہ لاگي هات،
جن ساڌو سي سُورما، صاحب تان ڪي سات.
(پريم جي ٽاري جنهن جي هٿ ۾ آئي، تنهن جي سڀ سٽائي ٿي، جن جتن ڪيا، سائينءَ انهن ئي سورمن جو سات ڏنو).
ڻ- آڻا اندر کوج ڪر جن جاڻيو نج نام،
وئڪنٺ واسي سي، سدا جنم بسرام.
(پنهنجي اندر جي سوجهري سان جن سچو انت لڌو، اهيئي جنت ماڻي سدائين سکيا ستابا ۽ سانتيڪا ٿي ويا).
ڙ- اوڙا، اڙڪا هرنهين، هي صاحب سنتان پاس،
ساڌو صاحب جون وسي، جون گل مانهين آڪاس.
(ڌڻيءَ تائين رسڻ ۾ ڪا بہ رنڊڪ نہ آهي. هو سدائين ساڌن سان آهي، هنن وٽ ائين پيو وسي رسي جيئن گل آڪاس جو مثال).
ت- تتا طلب نہ ڇاڏئي، جب تڪ پنجر ساس،
ڪايا مايا مال ڌن، روپ ورڻ سڀ تاس.

(تيستائين طلب نہ ڇڏجي جيستائين ساهہ ڪوڙي ۾ آهي، هي تن، من ۽ ڌن سيڪي طلب جي واٽ ۾ واري ڇڏ تہ ڪجھ لهين.)

ر- راڻو رنڪ سڀ، هون هون ڪرڪي هار،
دريا خان ايسي ٻوجهہ سُون، ڪوءِ نہ اتريا پار.

(راجا توڙي پرجا، سڀ ڪنهن کي هٿ ڇڏڻ گهرجي. اي دريا خان! نہ تہ ماڳ تي رسڻ مشڪل ٿي پوندو.)

ج- اي جڳ جوت هي، پَسريا ڪوڙ پَسار،
مانگيا جَنميا مُول هي، مُورک چيت گنوار.

(ماڻهوءَ جي حياتيءَ جو مقصد اهوئي آهي تہ سچ کي پر کي. هن ڪوڙي جڳ ۾ پکڙيل ڪوڙ کان هرحالت ۾ پاسو ڪري.)

ا- ارث سنت ڪي، سيس لگاؤ پاؤ
ڪام ڪِرود آهنڪار ڪو، ڪيهُون لاگو گهاؤ.

(سنتن جو ستوهہ آهي تہ پنهنجي مرشد (رهبر) اڳيان ڪنڌ نماءِ، جيڪڏهن نہ تہ ڪنهن بہ وقت گمراهي ۾ گهائجي ويندين!)

ن- نوبت نام ڪي، لاگي نہ يُون چوٽ،
هون مين سگل پڪار ڪي، سهجي لوئي پوٽ.

(جڏهن الاهي ناءُ جو نعرو لڳو تہ تنهي لوڪن ۾ پڙلاءُ پکڙجي ويو.

(جنهن اهو نعرو نہ ٻڌو سو پنهنجي هٿ جي ڪري ئي پوئتي رهجي ويو.)

گهہ- گيان سمندر ماهين، موتي آگم آپار،
ڪومرجِيوا جوهري، وِٽجي وِٽجٽهار.

(اونهي ويچار واري سمنڊ ۾ اڪيچار موتي موجود آهن. اهي موتي اهوئي ميڙيندو جيڪو مري جيئي ٿو.)

ٽا- ناڻا نام ڪا، ڪرچيان ڪوننت ناهہ،
تَج مايا سنگ ڄُوٽ هي، جيسي بِرچ ڪي ڇان.

(الاهي نالي وارو ڌن، ڪيترو بہ خرچ ڪيو وڃي ڪٽڻ جو ناهہ، مايا سان ڪوڙي دوستي وڻ جي ڇانو وانگي وئڙت آهي.)

ي- صاحب يُون وسي، ڄُون سوريہ وسي آڪاش،
جهان ويڪون تهان ايڪ برهم، چوڪونٽ پيو پرڪاش.

(ڏٺي هر هنڌ ائين وسي پيو جيئن آسمان ۾ سج آهي. جيڏانهن نهار تہ اهوئي چوڌاري پنهنجا تجلا پيو پسائي.)

# ڏکين لفظن جي معنيٰ

## ڪي نہ جاءِ (آ — ا)

آتم رام = هردي واري رام دل واري

(آپا) پاڻ کي

(آس) اميد

(اَت) بلڪل

(اَپاڌ) مايا جو پردو

(آپر) جنهن جهڙو ٻيو ڪونهي

(اجِيا) رِدِ

(اچرت) اچارجي ٿي

(ادراڪ) ڄاڻ، عقل، فهم

(اڌ ٻڌ) ٻڌي کي آتما سان ملائڻ
وارو يا اوچو ڪندڙ

(اڌڪ، اڌڪو) وڌيڪ

اچيري- ظاهر ڪرڻ

(اسٿُول) ٻاهريون جسم يا قدرت جو چولو

(اڪرڪرا) جنهن جي ڪلا جي خبر نه پوي

(اڪڙڪل) جنهن جاءِ جي ڪل نه پوي

(ارٿ) سچي معنيٰ بيان

(آرڌ) مٿي، آسمان

(اُرد) هيٺ، ڌرتي

(اروپ) روپ ڪانسواءِ،
بدشڪل، بدشبيهه

(اڙين) ڪڙي

(اڪنڊ) حِصن رهت

(اگاڌ) ٻي انت

(اگم) جنهن جي خبر نه پوي

(آپ) پاڻ، آتما

(آدماد) گوڙ

(اپمان) ٻي مانو مان رهت

(اٽ ڪيا) پورن ڪئي

(اپت کپت) اتپت ناش، آمد، خرچ

(اُجواڙا) روشني

(اجهار) اجهاڳ، ٻي انت

(اچنيا) عجيب ڳالهيون

(اڏارو) سڌاريو

(ازل) مخلوق جي پيدا ٿيڻ جو ڏينهن،
منڍ

(اُر) دل من

اُبيڙا - اُونهون - گهرو

(اڪرڪڙ) جنهن هنڌ جي ڪل نہ
پئجي سگهي

(اڪل ڪڙيو) ڪلا جي ڪل نہ ٿي پوي

(اڪڙ) اڪل جنهن جيُ ڪل نہ پوي

ڪلا= شڪتين جو کيل

(اڙڪيا) ڏٺو-سڃاتو

(اصل ڪاڻ) روح آتما

(اکنڊ) سک

(اگاڌ) اپار، اونهائي

(آوسر) وقت

(اؤکد) دوا دارون علاج

(نِگم) نظر يا ڄاڻ ۾ ايندڙ

(البيلي) بي پرواھ آزاد طبع | (اؤگي) اپرڻ زيور لباس

(الٽي بات) ابتي ڳالھ

(اجپاجاپ) جيئن جپڻ جوآواز نہ ٿئي | (اؤگھٽ) مهٽي سهٽي

(الوڪي) انوڪي، عجيب | (انوپ) عجيب، بي مثال، لاثاني

(اِمين جهري) امرت رس نڪري | (انيڪ بِڌِ) گهڻن نمونن سان ڳالهائين ٿا

(اَمراپور) تِرڪٽي

(امراه) امير، معزز، ساٿي | (اھ) ڏينهن

(امُل) خوش يا بود ۾ آيو | (اھ نس) رات ڏينهن

(انيؤ) اندرين ڄاڻ | (امير ڪاٽي) پورهيت، ڳنوار

(انيئي) اندر ۾، اندران | (اؤڪي) ڏاهي، متائي

(ارٿ) مقصد، ڳالهيون | (اير) دڳ، رستو

(انت) ڳجھ، پڇاڙي، بلڪل، سچي ڳالھ | (ايڪو ترسو) هڪ سو هڪ (101)

(انت انوپ) بلڪل اوچي تمام اوچي | (ايڪ ميڪ) هڪ ٿي وڃڻ

(انتر) وِڇوٽي، فاصلو، دوري، فرق | (انحد) ازخود ايندڙ آواز

(انتر يامي) هر شيءِ کي ڄاڻڻ ۽ هلائڻ وارو | (انڙڪو) اڻاڙي يا بي سمجھ، اٽڪي وانگر

(انٽي) ڳنڍ، اوديا، ڪام ۽ ڪرم جي | (اُنمن) اوم (ايشور) سان گڏ

(انجن) سُرمو، ڪجل | (اوٽ) آسرو، مدد، اوٽ

(اگهايو) قبول ڪيو | (اپمان) بي مانو ڪرڻ

(انارٿ) بي مطلب ڳالهيون | (اٽ ڪيا) پورا ڪيا

(اوھم) ايشور، الله

(سوھم) ماٹھو، انسان، پاڻ | (اپوٺ) مُورک

(اَمپ) ماپي نہ سگهجي

## (ب)

(بازي) راند | (بِسرت) وسري

(باطن) لڪل، ڳجھو | (بِڪيا) بخشش

(بڄڙيا) وڄڙيو | (بِلميا) ترسيا، وندريان

(بِڄيا بڪيل) طاقت، خيرات | (بيچُون) بي مثل بي نظير بنا آوازجي

(بِرم) برھم، خالق ڪائنات | (بيڪ) نمونو، پوش ڍڪ

(برهما) جهان يا جڳت جو اپائڻهار

(بِيڪ) بکيا - بوکم زيور
بتائو - وڙهائڻ وارو

(بِراجي) رهي ٿو رونق افروز ٿئي ٿي
بَس - فاني (دنيا)

(بين) واڻي

(برنن برني) بيان ڪرڻ

(بِئي) ڪرڻ قل (جنهن ٿانو ۾
شراب يا دوا ٺاهجي)

(بَست) وسي ٿو (بُست) شيءِ

(بيهه) بيهڪ

(بازي) راند

(برهمنڊ) سرشتي-سنسار

(بکان-بکاڻ) ساراهه-تعريف

(باسي) منت-سُڳنڌ

(پاڪڙيا) پن-پتا

(برهه) وڇوڙو

## (ٻ)

(ٻاپ) پيءُ

(ٻاون) سيتل

(ٻاڏي) ٻڏي

(ٻستارو) وستار پکڙيل

(ٻال ڪنوار) سرسوتي

(ٻُوجهي) وسامي

(ٻاڻ) تير

(ٻهڙ) ٻيهر

(ٻيليڙا) منهنجا پيارا

(ٻيسڻ) ويهڻ

## (پ)

(پاجن) پڄڻ

(پاءَ) سٽي خواهش

(پان) سج

(پايا) پيارو-پيارا

(پانت پانت) قسمن قسمن

(پُڃان) پانهون

(پانج) پڄاءَ

(پرمنا) بي سمجهيءَ، پُليو پٽڪيو
پونڌو گهٽيو بدڪردار

(پاونج) پنهنجو سچو پاءُ يا پيٽ

(پرميلا) سير ڪيائين

(پونرا) واس وٺندڙ من

(پؤجل) سنساري سمنڊ

(پورا) پولا، چريا

(پيڙيا) هڪ ٻئي کي، گڏيا

(پيتيو) گذريو بيتيو

(پِينين) ملي

(پيد) ڳجهه، سچ

(پيتر) اندر

(پاونا) شرڌا

(پونءِ) زمين

(پنؤر گُفا) ترڪوٽي ٻن پروئن جي وچ ۾

(پلين) ڇگوٽيو

## (ت)

(تاري) اڌاري، سهاري

(تَرور) وڻ

(تانگهہ) چڪ، سڪ

(تاڏي) چڪي ٿي

(تاني) چڪين چڪي

(تائون) گرميون سختيون

(تج) ڇڏي

(تحصيلون) (منزلون) طئي ڪيون

(ترشنا) اڃايل چاهت

(نرڪيا) ڏٺو

(تڪبير) سير وجهڻ ڪهڻ

(تل) تر

(تين ڪٽ) ارڙهن، ڪٽ يا ڇهه

(تلي) تري هيٺان

(تمام ڪيون) پوريون ڪيون

(تول) تور تڪ، تور، ويچار

(تنت) آتم ويچار

(تنت) سچو تت يا وسُتو

(تنت) چيني بتان آتم جاڻ بنان

(تور) تريون

(تور) انحد جا شبد

(تورا) تري جو آواز

(تير) ڪناري

## (ٽ)

(ٽرٽ) ڏيان جي جاءِ، لِلاٽ

## (ٿ)

(ٿاڦٽي) وهارڻ

(ٿان) جاءِ

(ٿانور) بيٺل

(ٿوڪ) فائدو-زيور

## (ٺ)

ٺام) جاءِ

(ٺام ٺام) جڳهہ جڳهہ، جا بجا

(ٺور) جاءِ

(ٺهرت) ترسڻ

## (پ)

(پار) پريون ڪنارو

(پاڪڙي) پتا

(پاڳي) پيري، پيرادو

(پاڳين) پيرن تي

(پالا) پارو

(پانچ ساڌ) پنج دوست يعني پوترتا سنتوک

(پانچ سکي) پنج گڻ

1. پوترتا 2. پريم 3. سنتوش 4. وويڪ ويچار 5. مان امان

(پانچ ڪنوار) پنج ديوتا

(پرڏو) سمجهيو پرجهيو

(پروار) پريوار، ڪٽنب

(پرنام ڪري) نمسڪار ڪري

(پروار) قبول

(پرهرو) نيڪال ڪر پري هٽاءِ

(پرهريا) ناس ٿيا

(پنج مولسي) جنهن ۾ هي پنج اوگڻ هجن

1. ڪام 2. ڪروڌ 3. لوڀ 4. موهه 5. اهنڪار

(پرسيان) پيٽڙ سان

(پايانسي) پائڻ جي

پِرڪت-پرڪرتي، سنسار، مايا

(پتر) برتن پتريو

(پٽيان) سازن جا قسم

(پڇان) سڃاڻ

(پڇم) اولهه

(پرتيبنٻ) پاڇو

(پرتيت) وشواس ويساهه

(پرپنچ) وهنوار

(پرجهڻ) سمجهڻ

(پرچا) رهٽي

(پرچا) واقفي

(پرڏان) اميروڏو

(پريا) پارپيا

(بي حد) نظر ڪان پري

(پرتيت) ويساهه

(پريان) رهڻ جون جايون

(پلاٽي) سنجي (اٺ پلاٽڻ)

(پلٽي) اڇلي

(پنٿ) رستو

(پِنڊ) سرير، جسم

(پِنڊ برهمنڊ) سرير ۽ سرشتي

(پُني) پوري ٿي

(پَون) هوا

(پهه) پور

(پَهپ) گل

(پيکي) ڏسي

(پيکِيا) ڏٺو

(پيهه) پيءُ، ڏوکهه، يا پيءُ چڙ

(پد) رستو

## (ج)

(جات) ويئي، وڃي ٿي

(جات) اصليت حقيقت

(جري) سڙي جلي

(جڙ) پاڙ

(جڙهري) چمڪي

(جڳت) يڪت رستو

(جيءُ) منش

(جيوڙي) توڙي

(جوت جاڳي) روشني ٿي

(جڳياس) سوالي

(جِم) جيئن

(جمل) جملي، سارو، سمورو

(جنهار) تڪليفون

(جوئي) ڳولهي

(جڳت) ملڻ جي جاءِ

(سِي) ايشور

(جِي) جي پيارا، جيوَ منش

## (جهه)

(جهورا) جهوري، ڏک

(جهڪور) آواز

(جهوڪ) رهڻ جي جاءِ

(جهلاٽو) لڏيو

(جِيميا) ڪاڏو

(جهنگم) جانور

(جهيلو) جهيڙو

(جهورا جهُرڻ) ڏک ڪرڻ

## (چ)

(چڪچور) ٽڪرا ٽڪرا چڪنا چور
(چڪشو) اکيون
چڪي) ست ٽڪري (لهي)
(چوراسي) جوٽيون
(چڪي) چڪجي
(چيت اچيت) مورک ويچار ڪر
(چڪي) لڳي
(چين) آرام سک
(چيني) چاتو چين ليؤ
"چِيت" ڪاوڙ ٻچان

## (ڇ)

(ڇانؤون) اونده
(ڇايا) ڇانو، ڇاڇو
(ڇيڇت) ڇڇي ٿي، ٽڪرا ٽڪرا ٿي
(ڇِيلر) گپ

## (ح)

(حد) سرير، جسم
(حد ۾) جسم يا سرير جي نظر ڪان
(حرف) ڏوراپا
(بي حد) آتما

## (خ)

(خواهشات) چاهتون، خواهشون
(خسم) پيارو
(خاڪ) پرتوي، مٽي

## (د)

(دار) محلات، گهر
(دوا داس) ٻارهين (12)
(دُرجن) خراب ماڻهو
(دور) گهوم يا گشت
(درڙ) پُختو
(دستون) هٿئون
(درسي) ڏسڻ ۾ اچي
(درس) درشن ديدار
(درلڀ) ملڻ ۾ ڏکيو
(دوک) وير
(دروني) اندرين
(دوئي) ٻيائي
(دل) لشڪر
(دُهائي) قسم
(دمامان) آواز، دهل دمامان
(دهائي ڪهي) قسم کٽي چوان ٿو
(دمامين) دهلين دمامين
(ديلم) دل جو
(دالدر)

## (ڏ)

(ڏرني) ڏرتي، ڏرٽي
(ڏوتي) خراب زال
(ڏم ڏمن ڏمي) ڏم ڏم جو آواز ڪري
(ڏيانا) ڏيان ڪرڻ وارو
(ڏن) ڏني لڳاتار آواز جيئن گهنڊ وڄڻ ڪان پوءِ
(داڏر مور) اڃا نچندڙ مور

## (ڏ)

(ڏاسي) داسي ، ٻانهي

(ڏاندر) ڪنگالپڻي وانگر

(ڏِڪ) شاديءَ جو سعيو

(ڏِگي) لَڏي

(ڏور) ڳول

(ڏولا) رليو

(ڏولي) پِنڪي رُلي

(ڏهيلي) دڪدائي

(ڏيهڙِي) شرير

(ڏيوَ) ديوتائون

## (ٻ)

(ٻنبو) ٻني جي ڪنڊي جي چوٽي

## (ر)

(راس) ملڪيت

(راڳ) پريت

(رتي) ذري

(رجني) رات

(رڄ) خوشي سان

(رڄ) ڌاهه

(رڄ) پي خوشي ٿيءُ

(رچج) رنگج

(رمز) ڳجهه

(رنگ رتا) پيار ۾ ڳاڙها ٿيل، رنگيل

(رضا) جيڪا بڻي اچي رب جي مرضي

(رل) ملي

(رلمل) گڏجي

(رلمل گيو) ملي ويو

(رنجڪ) ذري به

(رنگ) جهنگ

(روم روم) هڪ هڪ وار يا هڪ هڪ رڳ

(رهت) رهڻي

(رهت) پوتر

## (س)

(ساٿي) ڏيئي

(ساڏٽي) سيتل سپاءُ واري

(سنتاپ) ڪَشٽ، ڪُلش، عذاب

(ساماٽن) وڏن

(سانپر) لوڻ جي ڍنڍ

(ساٿي) گڏ مددگار

ساوڏان) پورو ڏيان

(ساهه) آرام ڪر، ساهي پٽ

(ساهو) شاهو (روحل جو پٽ)

(ثاني) هم نام، پنيان ٿيندڙ، نند

(سباٽا) سمايو

(سير) پريل-ستو

(سڪرت) سداچار نيڪ عمل

(ست) پاڪائي سيل

(ست) طاقت شڪتي

(سٽ) پيٽ ۾ (ڏٽي سڳوري ڪي)

(سجود) سجدو ڪيو-نمسڪار

(سڌ) پاڪ پوتر-سمجهه

(سڌ) شُد، خالص

(سائٽن ٽا) ترسن ٽا
(سَنواد) ڳالهه ٻولهه
(سنتاپ) ڏک
(ست) شڪتي
(سيل) پوترتا
(سنتوک) شانت
(سرت) ڌيان
(سنوار) ٺاهه
(سس) چنڊ
(سيتي) ساڻ
(سرت سماء) سرت ان ۾ گم ڪري
(سنجم) پاڻ تي قبضو ڪرڻ
(سِڪر) چوٽي
(سنمک) سامهون
(سنتوک) شانت
(سرانٺ) برسات
(ساس) سواس

(سر) ديوتائون
(سراپ) بددعا
(سووا) طوطا
(سيري) سنپاري
(سيري) ڊوئيندڙ چارو لنگهه
(سنجوڳ) ميلي ڪري
(سم) هڪجهڙائي
(سورن) سورهيه ماڻهن
(سپِر) ستو
(سيک) سکيا
(سيت) اڇو سُويت
(سانک) وڻ جي ڏار، ٽاري يا شاخ
(سروپي) جهڙو
(سرپني) نانگڻ
(سيان) سياڻا
(سنوارت) وهنوار
(سِهرو) مُنڪ
(سنتاپ) ڏک، وهم

(ش)

(شال) ساڻ
(شڌ) پوترپاڪ
(شام) ڪاراوار

(شش يا سس) چنڊ
(شنگهه) شينهن

(غ)

(غلطان) گم

(ف)

(فراش) صفائي ڪندڙ

(ڦ)

(ڦوٽي واس) سُگنڌ نڪتي

(ڦند) ڦاسي، ڦاس

(ق)

(قلوب) دليون، دل اندر

(قيوما) قيامت ڪان

(ڪ)

(ڪاتب) تقدير لکڻ وارو
(ڪارٽي) ڪارڻ، وسيلو، سبب
(ڪامڻ) جادو
(ڪاري) تکو
(ڪوهه) ڇا ڪوهه
(ڪاءِ) لک
(ڪَنچن) سون
(ڪاياسود) شرير ڪي سڌار
(ڪبڊيا) ڪوڙي مت
(ڪتڪون) ڇو
(ڪٽ) حئي
(ڪپاٽ) دروازو
(ڪُپيري) خراب پير
(ڪُسل) خوشي
(ڪسلات) خوشي
(ڪفرجو تاڙو ڪلف) بي ايماني وئي
(ڪلا) شڪتين جو کيل
(ڪلامان ڪاءِ) قسم ڪاڏو
(ڪلپنا) جوش سان ڳالهائڻ
(ڪام) واسنا
(ڪسمل) دک

(ڪُنت) پتي، ڪاوند
(ڪنچن) سون
(ڪنڊلي) تارازي
(ڪنڌ) ڪنڌي، ڪنارو
(ڪوپ) ڪوهه
(ڪورا) مٿاچور
(ڪيڏاري) ناڙي ڪرڻ واري نالي
(ڪونٽ) ڪنڊون
(ڪيبر) تير
(ڪي) ڪيئن
(ڪيئي) ڪئلي، ڪيتي
(ڪيجت) ڪجو
(ڪيس) وار
(ڪيف) دارون
(ڪيها) ڪهڙو
(ڪلس) پاٽيءَ جو ٽانو يا باسڻ
(ڪم) ڪيئن
(ڪليس) ڏک
(ڪيول) برهم
(ڪر) هٿ
(ڪيتا) ڪَئِين، ڪيترائي، انيڪ

## (ک)

(کيچ) اجايا ٽپا ڏيڻ
(کينچتي) ڇڪيندي
(کيم) جيکي ونس آهي سولن وٽ رهي

(کري) کٽي
(کِلانو) رانديڪو

## (گ)

(گت) سياءُ
(گوڙي) فقيري چولو

(گرهي) وٺي
(ڳانديٽين) ڳنديئن سان

## (گهه)

(گهاٽ) رستو لنگهه

(گهور) زور سان

(گھٽ) اندر ۾

(گھٽ ) سرير-جسم

(گھٽ ڏاري) جسم ۾ رهڻ وارو

(گھاس) گاھ

(گھور) ڳوڙها

(گھول) گھوري

(گھڙت) ٺهي

(گھمساڻ) گوڙ شور

## (ل)

لٽڪي) لڳل لڙڪيل

(لاهولي) پيڙ پيھ

(لساني) زبان سان

(لقاءُ) عجيب ڳالھ

(لکي) ڏسي

(لگت) پريم دل لڳي

(لِلاٽ) پيشاني

(لِنولين) پيار ۾ گم

(لوٽ) ليٽي

(لوچن) اکيون

(لوڙين) ڳولين

(لسن) ذرو به نہ

(لين پيو) گم ٿيو

(لِنو) پيار

(ليس) ذرو به نہ

## (م)

(مانگي) گھري

(ماهِلا ) منهنجا

ماهي) ڪير ڏيڻ وارو

(مٽ ماڻ) اندر جو وهم گمان

(مڌي) وچ ۾، وچ، مڌ

(مر) پمر خرابي

(مر) پلي

(مڙج) پري ٿيءُ

(مرڏنگ) مڙهيان

(مِرگھو) هرڻ

(مطلوب) محبوب جنهن کي چاهجي

(مس) لکيل اکر

(مرگھہ) هرڻ

(مون) مات ڪرڻ

(مگن) خوش

(مدهوش) بي هوش- چريو

(مڪتا) مٽيو

(ملامت) گلا

(منچا) آس اميد

(منڊي) مانڊي ماندا ٿو منديو

(منشا) مراد پاونا

(مني)جيڪي پٽل گيان کي ڪم آٽين ٿا

(موتوٿي) موت کان اڳ مري

(مورا وِيرا) منهنجا ياءُ

(مواس) مست

(مُواس) نادان مورک

(مول) اصل ،روح ،آتما، مون ،مات

(مين) مڇي

(مهان) وڏو

(مت) چاڻ

(مدرا) ڪنڊل-ڪنوٽيون

(ممتا) مان-منهنجو

## (ن)

(نرڌار) يقين-پڪ سان
(نرانڌا) بلڪل انڌو
(نريش) راجا
(نر) ماڻهون
(سُرنر) ديوتا ۽ ماڻهون
(نڪسن) نڪتا
(نڌيون) خزانہ
(نڌسڌ) شڪتيون
(نڪيد) ناس
(نرواڻ) واٽي ڪان سواءِ-پري
(نجار) نظارو
(نڪترنگ) چندرما
(نوبت) ڍنڍورو
(نهچي) پڪ سان
(نرکيا) ڏٺا
(نهچت) چت رهت
(نرت) پيار واري نگاهہ
(نربنڌ) بنڌن رهت
(نريٺي) پؤ ڪان رهت
(نِسري) نڪتي
(نس) هميشہ
(نِڪيد) جدائي، ڪروڌ
(نِسنگ) سانگي ڪانسواءِ

## (و)

(وار) وقت
(واسا) واسو
(واڙي) ماتري وادي
(وجير) وزير
(واڙي) ول
(وڌار) ٽڪرا ڪري
(ورونڌي) وندريل
(ونڪ) ونگڙي
(وگهن) خرابي
(ونيڪ) رنڊڪون
(ويرا) وقت-وار
(وگيان) رهٽي ۾ گيان
(وجير) وزير

## (هہ)

(هرڪ سوڪ) ڏڪ سک-خوشي ۽ غم
(هِجر) وڇوڙو
(هادي) هلائڻ وارو-رهبر

## (ي)

(يڪ نقش) هڪ چٽ

# پُونم تتان

## پونم تِتان واٽي:

1. پُونم تِتان ڪو ڪرو ويچار
سنمک صاحب ڪو پائو ديدار
جوت جلمل انگ پڪال
پوري گُرو ڪِي بِلم چال

2. پروا ڦيرو پڙدي مانهِين
سُرت نُرت ڪِي چؤڪي مانهِين
انا سُرت ڪا تماشہ جووي
ڪايا جيت جب نيارا هووي

3. بِن بيج کهون سُڻ وَستارا
ستگورو صاحب سِرجهڻ هارا
رنج بت اوگو ايڪ اڌر سمان
آمر ڦل وان ڪو لاگو سبحان

4. تِيج ترِبهنا سي سُوجهي پائي
يَجتي يَجتي سهج سمائي
آواگون سي نياري ڏام
هري ڪو هنس ليوي وسرام

5. چوٿ بنيو چوڏسي ڪوچوڪ
جا ۾ بسيا چارئي لوڪ
پانچ تين ڪو سربِ منڏاڻ
اڪل ڪلا ڦل ڦل آڻ

6. پانچم پانچان ڪا پانچ رنگ
پانچ جٹان ڪو ايڪوئي سنگ
ايڪ انت ڪو ليجي ڀيد
نيارو لڪي ڪوئي سب رنگ ڇيد

7. جي تون ڇٺم ڇٺوا جان
ست ست جاڻ ميرا فرمان
انتر ڪوچ نِرنتر واسڻ
جِس سُون هوئا سبڌ پرڪاش

8. ساتم سوجهو سربِ ڏوار
بِن سُوجهيئان ڪِم اترو پار
ڪوج بُوجهہ ڪر ڏسوين جاوي
جيوت مُڪت اوئان سُون هووي

9. آٺيان گور ڪو نام اُچار
جس سي ڏرسي تيج اپار
ڏهون ڏس پلڪي هيرا لال
ڀن ڀن ڀڏڪا عجب خيال

10. نويان ڏِنان ناٿ ڀجو نرتار
جس ڪو ليئو اونو آڌار
آپ آپ ڪو آهتي جاڻ
سربِ گيان ڪي راڪي ڀچاڻ

11. دسوين چندا ڏسوين سُور
ڏسوين باجي انهد تور
حد گهر ڇوڙ بيحد گهر واس
نرپئہ ڏيس ۾ پائو نِواس

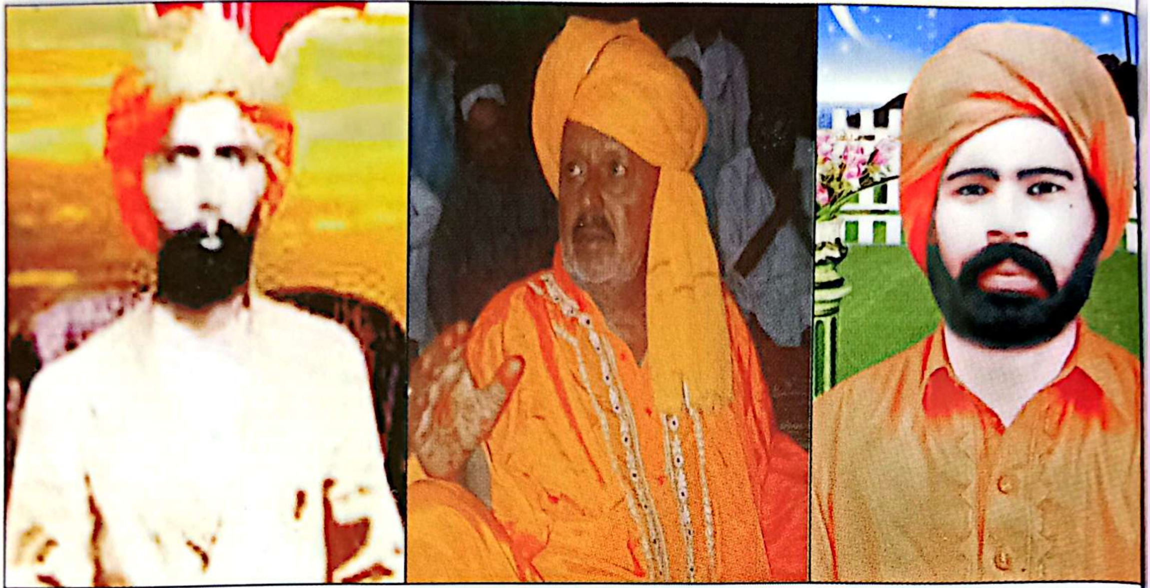
12. گيارس انگ ايڪا ڏسي وار
سيل سنتوڪ پريم وويڪ ويچار
اِيئان پانچان ڪاڏو ڏو ہاڻ
ري ڦند مار چڙهو نِرواڻ

13. پارس ان جل ڏُوا ڏس ہاڻ
پريم هنس لي ميڙو نِرواڻ
پرم هنس ڪي پرسي ڪيل
ڏور انوپ امر گهر ميلهہ

14. تيرس ڪو رس ليوي ڪو سُور
چڙهت خُمار سدا ڀرپور
نِرمل هوءِ سب ميل اتار
ڪبهُون نہ آوي ڏهون ڏسجي ڏار

15. چوڏس ڪي چانٽين ڏيسي تاؤ
نشاني ماهين لاگو گهاؤ
سُرت نُرت ڪِي نهين پرويس
آنا سرت ڪرپايو ديس

16. جس گهرا وگا تس گهر جاءِ
16 سوڙهي ڪلا سمپورڻ ٿاءِ
پُونم پُونيا عزم نهين پاپ
سري "روحل" صاحب آپوئي آپ



ڪ صوفي نورمحمد صاحب

صوفي غلام نبي صاحب



ي دوست محمد صاحب

صوفي غلام علي صاحب



في زبير محمد صاحب

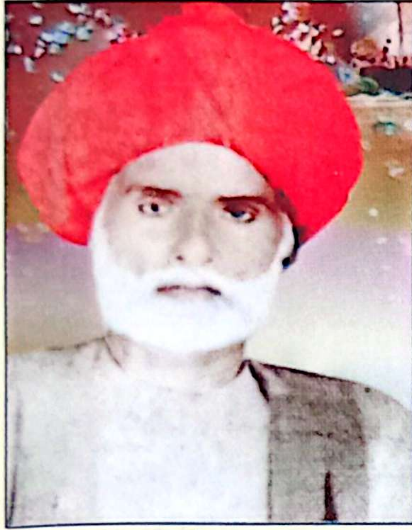
صوفي منير حسين صاحب

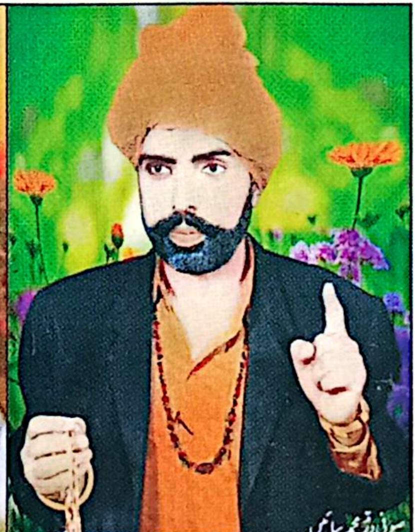
صوفي دريا خان صاحب ننڍو

# ڪنڌڙي جا گاديسر جن جي شاعري دستياب نہ ٿي سگهي آهي


صوفي دوست محمد


صوفي محمد مٺل


صوفي دريا خان ثاني


صوفي دادا در محمد


صوفي غلام رسول


صوفي مولا بخش عرف بخشڻ فقير


صوفي اياز محمد


صوفي وحيد علي


صوفي نظر علي